32
१८७
॥ अंधकरपुराणांतर्गतस्थाद्रिखंडं
॥ पूर्वार्धे १९७ उत्तरार्धे ८८ ॥

स॰ श्रीगणेशायनमः श्रीसरस्वत्यैनमः पृथिवीवांतरिक्षंचदिशश्चविदिशस्तथा समुद्रा अ॰ १
णांगिरीणांचजयनिःक्रम्यसंख्यया १ समुद्राणांचविस्तारंप्रमाणंचतथापृथक् रत्नव
१ राणांचराणांचदेवोलनांचदिवौकसां २ चतुष्पदानांद्विपदांनानाधार्मिकमोक्षकान् सह
स्रेचसमाख्यातेऊवराणांप्रकीर्तितं ३ सहस्रपादहीनांचस्याहभगवान्शिवः मे
रवरपदस्थांसर्वेषांदेवमानुषान् ४ एवंसंख्यापिसंख्यातासर्वज्ञेनस्वयंभुवा एवंमा
हेश्वरंज्ञानंभक्तिमतेप्रकीर्तयेत् ५ एवंज्ञातेनमस्येतिअभूतेभूतसंहितं निर्गुणंनि
र्मलंज्ञानंशंकरेणप्रचोदितं ६ ऋषीणांश्रोतुकामानांभक्तानांचदृढव्रतान् प्राविशं १
ज्ञानंसर्वेषुपुराणेषुचगीयते ७ ततोज्ञानांतरंश्रेष्ठंप्रोक्तमीशेनधीमता ब्राह्मणांनां
हितार्थंचसर्ववर्णेष्विशेषता ८ यथासंभवतेज्ञानंतथाहंब्रुवःप्रवर्तते अहमाश्रिम

ध्यंचअहंवोतेनसंशयः ९ एवंकृतामतिर्व्यासेउत्पन्नामतिरव्यया एकएवशिवस्तत्रतस्मा
न्नालोयथामहत् १० कालमेकंहितस्संवैतस्माकालोनविद्यते ततःसकालोभगवान्सोपिध्या
मनूसदाशिवं ११ सृष्टिंप्रवर्त्यकुर्वंतुप्रकृतिंनामनामतः तस्माब्रह्माप्रकृत्यास्तुउत्पन्नोवि
द्युनासह १२ ब्रह्माबुध्याप्रकुरुतेसृष्टिंनेमितिकिंद्विज तस्मात्स्वयंभुवोब्रह्माब्राह्मणा
नामकल्पयेत् १३ बाहुजातान्क्षत्रियांश्चतस्याधीनाश्चवैश्यकाः चतुर्षुपादहीनाश्चशू
द्राश्चबहिष्कृताः १४ ब्राह्म्यातधर्मान्वोपमानःपरार्थशिवेनवै पृथिवीवांतरिक्षस्य
ज्योतिषांपतनानिवै १५ मयाप्रोक्तंसहस्रंसोयुकमक्षिकमत्कुणान् एवंसर्वंसुदृष्टंवै
चोद्यमानशिवेनवै १६ कल्पस्यल्पपदेहेतुत्रयकालेनषोडशे श्रीव्यासउवाच कथं
ब्रह्मासमुत्पन्नःकथंसृष्टिःप्रवर्तते १७ कथंभूतिधरोदेवःकथंब्रह्मत्वमागतः सनत्कु

Digitized with financial assistance from the Government of Maharashtra on 11 June, 2017

सनत्कुमारउवाच ॥ आसीत्तमोमयंसर्वंनप्रज्ञायतकिंचन १८ ततःशिवोमहादेवोयोगाधिकृत्सृ
तुसर्वज्ञः क्रीडार्थमभियुक्तश्चतेनेगुह्यमकल्पयेत् १९ तनेजोरात्रिराधत्तेआत्मानात्मेवसं
स्थितः तस्माद्रात्रमापन्नंततस्मादायुक्ततोभवत् २० तस्मात्काम्यानियत्रस्तंत्रिध्वंसवी
र्योउच्यते तदातमोमयामासजापभूत्वाचराकरः २१ तस्माच्चतेजसोचैववायुनाचसदाग्नि
पेत् तस्मादंडंसमुत्पंनंततोनारायणस्वयं २२ अपश्चाग्नेश्चसंयोगादग्निस्तेजश्चसंभवः॥
वायोरपिविकुर्वाणाश्चाकाशमभवत्तदा २३ तत्रस्थाचभवत्पृथ्वीएषामाहेश्वरीतनुः॥अनु
प्रविश्यसकलंनिमिषार्धेप्रवर्तते २४ ततःसर्वेसमुत्पन्नःअद्भिर्नारायणस्मृतः ततोंडमभव
द्धैमंसहस्रांशुसमप्रभं २५ तस्मादंडेषुभगवान्उषित्वापरिवत्सरान् ततोब्रह्मात्वयंत
प्रविभेदांडमथोदितः २६ अथओमदिशःसर्वाजग्मुस्तानंचराश्चयं ततःसकलमध्येचसोथस्थिम
थाकरोत् २७ इतिश्रीस्कंदपुराणेआदिरहस्येसह्याद्रिखंडेशिवगणेब्रह्मनारदसंवादेसकलोत्पत्तिनामप्रथमोध्यायः १

सनत्कुमारउवाच अथरुद्रमहदुत्पन्नंब्रह्मांडमपितेजसं प्रहतस्ततोब्रह्मातस्माद्ब्रह्मांडलाग
तः १ समुद्रास्तस्यरुधिरमाकाशमुदरंतथा चंद्रनक्षत्रसंनाभिस्तेजोग्निर्निग्रसागराः २
आकाशमभसिश्रोत्रेचंद्रार्कौनयनेस्थितौ उरुश्चैवाभवन्मेघोजंघेतस्यापिमेदिनिः ३ पृथि
वीचसमुद्राश्चसमुद्रांतेतमःस्मृतः तमसोत्तेग्निरस्तेजलंप्राद्रुर्मनीषिणः ४ रसातलांते
सलिलंतेनासेचयतनेधियाः तिष्टंतेपुनराकाशाराकाशांतेपुनर्जलं ५ अवस्यांतेतमःप्राद्रु
र्महतश्चमहात्मनः एवंब्राह्मणमित्युक्तंमहावर्णंतुउच्यते ६ जलस्यांतेतमःप्राद्रुत्तमसोंते
ग्निरेवच तेजसोंतेतथापृथ्वीपियेःसप्तभिरावृताः ७ योयंभायस्त्ययेनित्यंतत्रस्थाम्यशेष
तः आपोनरेणवैसृष्टाआपोवैनरसूनवः ८ बृहत्वाच्चमहत्वाच्चततोब्रह्मातिभाष्यते का
यत्वकरणत्वाच्चततोविष्णुर्विभाष्यते ९ येनतान्यस्यमानिस्तुतेनमारायणस्मृतः द्वावेतौपुरु

षोलोकेक्षरश्चाक्षरउच्यते १० कल्पकल्पेतृतीययुगसाहस्रसंख्यया तद्लोकान्त्वयंजी
वाःसत्वपंचात्मकास्मृताः ११ मानुष्यैकविधंतुचातुवर्ण्यमनेकधाः अष्टविधादेवयो
निमानुषाश्चैवकथास्मृताः १२ जरायुजांडजोभिज्जास्वेदजाश्चचतुर्विधाः पृथिवीचांतरिक्षंच
दिव्यंत्रिभुवनस्मृते १३ पृथिव्यास्तुपरीमाणंभूमेःसुल्योविधिस्मृतः समुद्राःसरितश्चै
वसवनस्पतिवीरुधः १४ एवंदिव्यंत्रिभुवनंत्रिधार्यैवैरुपास्यते नवकोद्यस्तुविख्याता
एवंत्रिभुवनंस्मृतं १५ रुद्राणांकोटिरेकातुपुरेचान्येव्यवस्थिते ब्रह्माविष्णुश्चरुद्रोवै
उपास्यतेमहेश्वरः १६ मयायोचैवविख्यातोयशस्तस्यउदाहृतं तदिदंसंप्रवक्ष्यामि पु
रुषानलोकविस्तरान् १७ जंबुद्वीपोथगोमेदःशाल्मलीचकुशस्तथा क्रौंचद्वीपस्तथा
शाकःपुष्करसप्तमस्मृताः १८ अतःपरंहितेसप्तद्वीपानांतुपृथक्पृथक् परिमाणंतुसंख्या

तंद्विपपादयमेवच १९ जंबुद्वीपंजंबुवृक्षेकथयिष्यामितद्गुण सहस्रशतमेकंचयोजनानांसमु
च्छ्रयः २० तस्यजंबुफलरसोऽमृतस्वादुसन्निभः प्रमाणाद्यतेद्वीपाद्द्विगुणात्परिमाणतः
२१ द्विगुणेनसमुद्रेणलवणेनसमावृताः तस्यवर्षस्यसप्तेहकामगश्चयथार्थतः २२ भाव
तस्यतुवर्षस्यनभवेदाःप्रकीर्तिताः सप्तगंगासमापस्ताःसप्तैवकुलपर्वताः २३ मध्यमस्यच
वर्षस्यप्राक्प्रतीच्यंनिबोधतः द्वेवर्षेपरिसंख्यातेकालावर्षेप्रकीर्तिताः २४ उत्तरंदक्षिणं
द्वेसंदृष्टेधनुराकृतिस्तथा चत्वारोद्वीपसंस्थानांवर्षाणांचप्रमाणतः २५ कुरवोहिमध्यंस्थै
वरम्यकोच्चानुरंगिरिः हरिवर्षाकिंपुरुषोभारतंदक्षिणेनतु २६ पूर्वेणमाल्यवांश्चैव
पश्चिमेगंधमादनः चतुरस्रंततोद्वारंमध्यमंहरिमंडलं २७ नीलपर्वतराजश्चसितस्तुको
महागिरिः शृंगवानुत्तरेपार्श्वेसमंततुसमुच्छ्रितो २८ सहस्राणांचविख्यातोकालद्वानांव

शारदैः॥तस्माज्जांबूनदंदेवकनकंदेवभूषणं २९ तस्यजंबूतरोःपार्श्वेमेरुर्नामहागिरिः॥मे
रुप्रदक्षिणंकृत्वाजंबुमूलेविशेषतः ३० तस्यद्वीपस्यमध्येतुकर्णिकेवविराजिते॥योज
नानांसहस्राणिचतुराशीतिवोच्छ्रये ३१ अधस्ताच्चसहस्राणिषट्त्रिंशच्चैवपार्थवतः॥
चतुरस्रमयाख्यातंगिरींद्रस्यमहात्मनः ३२ तस्यसानुविचित्रासुकंदरीषुनदीषुच॥श
तंशतसहस्राणिपर्वतानांसमासतः नीलश्चनिषधश्चैवत्रिशृंगःकुटश्चपर्वतः ३३ हिमवान्
दक्षिणेपार्श्वेतावत्योयोजनस्यच पंचविंशसहस्राणिविस्तरेणसदोच्यते ३४ सितांतसु
श्चसिंधुश्चत्रिशृंगस्तावेप्रतीच्यगाः सरयूनिह्नादिनीचपार्वतीचैवपूर्वगाः ३५ गंगाप्यंतुस
मंतायोजंबुद्वीपसरिद्वरा तासांनद्यःसमाख्याताश्चतुर्दशसहस्रशः ३६ गंगासमानरू
पाश्चपुण्यशीलासमुच्चयाः देवतीर्थाःसपुण्याश्चतेमयामरुकीर्तिताः ३७ जंबुद्वीपप्रसंख्यो

नोयथातथ्येनवैद्विज शृणुमेचद्विद्वीपानांशेषप्राधानतःपुनः ३८ जंबुद्वीपप्रमाणेनद्वि
गुणेनरतःस्मृतः उत्तरेणस्मृताःसर्वेअसुरंस्वर्गवासिनः ३९ जंबुद्वीपसमानस्यमध्ये
मधेवानिसर्वशः क्षारइक्षुसुधासर्पिर्दध्योदानामनामतः ४० मध्वोदकश्चश्लक्ष्णमस्त
त्पादोदकउत्तरं द्वीपानांचसहस्राणिअविज्ञातानियानितु ४१ समेवेतुसमासेन
व्याख्यातंतुलयाद्विज अर्किर्केर्यशतैर्विप्रानवयंव्याख्यातंमया ४२ पुष्करद्वीपपुष्करस
शाल्मलाशाल्मलीस्मृतः कुशद्वीपेकुशस्तंबःक्रौंचद्वीपमहागिरिः ४३ शाकद्वीपेशाक
वृक्षःपुष्करेपुष्करःस्मृतः सर्वेषामेवरक्षाणाममृतंस्वदुरुच्यते ४४ वंशीलावंशु
तरसंदीर्घायुष्यंचगळति नतत्रारोगानजरानशोकानपरिश्रमः ४५ समेवेतुसमा
यंतेसमेनम्रीयतेतदा नान्यास्त्रियंविजानंतिचक्रवाकःसधर्मिणः ४६ हंसकारण्डि

मयीभूमीःसूक्ष्मकांचनवालुका सर्वपुष्पमयवृक्षाःसर्वगंधमयाग्रयः ४७ सर्वेषांचैवद्वी
पानांसप्तैवकुलपर्वताः सप्तैवनद्यस्तेषांचसप्तसप्तैवकल्पिताः ४८ एवंनद्युपनद्यश्च
तद्गोत्रसहस्रशः तेषांपर्वतजानःपरिचारशतावृताः ४९ शृंगवंतश्चराजंतेसानुभिर्विवि
विधैस्तथा ततःसिद्धाश्चऋषयोगंधर्वामानवाःखगाः ५० राक्षसाश्चोरगाश्चैवस
तेतत्रतत्रवै नचवर्षतिपर्जन्योनचकालस्यपर्ययः ५१ महाकल्पेतुदृश्यंतेत्र्यहंभग
वान्शिवः तेषांपर्वतजालानिस्वपदिप्रयतिप्रभा ५२ वृषपर्वतराजानांपरिवार्यसमंत
तः षष्टीवर्षसहस्राणिएतेतस्यसमंतदा ५३ तेषांसहस्रशश्चान्येपरिसंख्यानविद्य
ते तत्रतेपुरुषव्याघ्रसमासेनमयोदितं ५४ इतिश्रीमहाद्रिखंडे
ईश्वरगणेशसंवादेसृष्टिक्रमोनामद्वितीयोध्यायः २ ॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु

श्रीगणेशायनमः श्रीसनत्कुमारउवाच चतुर्युगसहस्रंतुकल्पमेकंविधीयते दिनैकंब्रह्म
णःप्रोक्तंतथानिशिकलोच्यते १ एवमादिचवर्षशतावर्षशतंद्विज एवमायुर्द्विजेंद्रस्यह
रेस्तुनिमिषःस्मृतः २ ब्रह्मादिस्तंभपर्यंतंनिमिषोमतिरुच्यते निमिषाजीविनःसर्वेरुद्रा
दित्याग्रहैःसह ३ महाकल्पेचविख्यातंशिवस्यनिमिषस्तथा द्वीपानांचैवसर्वेषांकथयामि
समासतः ४ अन्येषांचवद्वीपानांविविधाविहितारतिः भारतस्यचवर्षस्यनवभेदाःप्र.
कीर्तिताः ५ इंद्रद्वीपःकशेरुमांस्ताम्रवर्णोगभस्तिमान् नागद्वीपश्चसोम्यो हिगांधर्वश्चा
रणःस्मृतः ६ अयंचनवमस्तेषांद्वीपःसागरसंभवः खादूदकेनोपतायःसागरोनरतो
महान् ७ तस्यबाह्यापराकृष्णाद्विगुणेनप्रमाणतः तस्यापरेतुयेचैवलोकाःस्वर्गनिवासि
नः ८ लोकान्वीक्षंतिलोकेशःप्रमाणंलोकविस्तरं मनसिसिध्यिरुत्पन्नानिरोगाश्चैवमानवाः ॥९॥

स· प्रकारस्त्रितयश्चैववर्णश्चैवमनोरमः लोकेशप्रश्चैवचत्वारोलोकालोकस्त्रितास्तथा २० एवं अ·३
६ भुवश्चविस्तारंत्रिगुणेनप्रमाणतः तथैवकथितंव्यासमुहश्चमहामुने २१
इतिश्रीसह्याद्रिखंडेपूर्वरहस्येतृतीयोध्यायः ३ ६ ७ ६ ८ ६ ९ ६ १०
सनत्कुमारउवाच पृथिव्यांतुमयाख्यातंविस्तारादप्यतंतथं अधस्तात्कथयस्यामिपाता
लतलवासिनः १ यत्रयोगवतीरम्यानानारत्नोपशोभिताः तस्यांचनागराजानोविश्रमंति
मुदान्विताः २ तत्रसिध्यामुनिगणाःभरताद्याप्रकीर्तिताः वासुकिस्तक्षकश्चैवकर्कोटक
धनंजयौ ३ कालियोपवनोनामनागःपूरणएवच मणिनागासुभद्रश्चनागश्चैवायकोपि
कः ४ रघुश्चदुंधुमारश्चकंबलश्चतरोदुभौ तिंतिरिर्हरिभद्रश्चजंबुरुद्रोबलाहकः ५
कखीरःपिन्नरीकोसदृतोयमहोरगः येचान्येनागपतयोअनंताद्याप्रकीर्तिताः ६ परिभो

MEMORIAL

गवतीरम्यामणिरत्नोपशोभिताः विचित्राभिःपताकाभिः विमानैश्चसहस्रशेः ७ दोलाल
लितरासाश्चमुक्तिकाद्यैरलंकृताः हास्यलासविचीत्राभिःगीतवादित्रनिःस्वनाः ८
सर्वेतत्रप्रसिध्यार्थास्त्रयश्चाप्सरोपमः निवतासांभवेद्दुःखंनशोकोनजरातथा ९
इत्याद्याआस्यदंनास्तिइमांभोगवतीपुरीं सर्वत्रस्यसुखस्पर्शासर्वकामोचिताहिसा १०
प्रभादित्यातराद्येषासर्वकामेषुपूजिताः तत्रभोगवतीरम्याप्रभावोकेपविश्रिष्यते ११ तत्रस
मसहस्राणिसोवर्णानिसमंततः तत्रवैडूर्यकल्पानिमहारत्नादिशोभिताः १२ इंद्रनीलम
हानीलैःसर्वतश्चापिशोभितः सर्वकामफलाद्यःसदापायसकर्दमाः १३ कल्पाश्चत्र
तसंपूर्णासदावृक्षोपशोभिताः अनुसर्वश्चकूलाश्चसंवत्सरसुपुष्पिताः १४ कल्पितात्रस
णेःपूर्वःशिवाख्यायमहात्मनां पार्थतेनिवसंतीहविभाजनानिसमंततः १५ प्रीयस्यूत्रस

थान्येभार्यायौवनसंपदा भुक्त्वाभुक्त्वाप्रियैस्तत्रयोनिस्थानानुभूयता २६ प्रस्तव्यंतत्र
न्यायंयौवनेनाविगर्हति मरस्त्रीभिर्लीलयातिस्वदारनिरताःसदा २७ रुद्रपुण्यजनाकीर्णा
तपोलोकाःप्रकीर्तिताः कुबेरनिर्यक्प्रशंसंतितेषांभेदाश्चनेकशः २८ नागलोकस्त्वि
लारंद्विगुणंपरिकीर्तितं एकोद्देशप्रमाणेनमयाख्यातंयथातव २९ योजनैःकोटिरेक
तुनागलोकःप्रकीर्तितः ऊर्ध्वंतिर्यक्समाख्यातंचतुरस्रंयथांडजाः ३० अनंतरप्रभस्या
मिहिरण्यपुरवासिनां तत्रापिकोट्याःसंख्यातायौवनैःपरिमाणतः ३१ तत्रतेसफलावृ
क्षासपुष्पाश्चसुगंधिनः नानावाद्यनिर्घोषैःनित्यंनैःपूर्वकल्पितैः ३२ यौवनस्थास्त्रि
यस्तत्रसुकुमाराःप्रियंवदाः पुरुषारूपसंपन्नास्वदारनिरताःसदा ३३ सोवर्णागृहास्त
त्रमणिस्तंभैर्विभूषिताः विमानचारिणःसर्वेसर्वेचस्थिरयौवनाः ३४ अप्सराप्रतिम

स्तात्रस्त्रियश्चाप्सरसोपमाः शुकुंदतास्वरधराःचंद्रांशुविमलप्रभाः ३५ मनोहराःसुसिध्याश्च
वर्कवाकसमधर्षिणः नोद्वेगंनचकोपस्तद्व्यासूयाविवर्जिताः ३६ तोषेणश्चसुसंतुष्टेमणिमौक्ति
कमालिभिः सर्वरत्नमयैःसिध्यैर्मरतेप्रमदैःप्रभोः ३७ वर्षैनरैकैसंख्यातागुणास्तस्मिन्पुरोत्तमे
दैत्यास्तत्रवसंत्येवप्रहृष्टाद्याःप्रकीर्तितः ३८ तेषांप्रसादाज्जीवंतिसर्वेलोकानसंशयः ब्रह्मायादेव
ताःसर्वेसर्व्यंतेचसमंततः ३९ परावराणांलोकानांचारणैर्लोकधारणैः सर्वान्लोकान्धारयते
सुरभिर्नामनामतः ३० सर्वेशश्चसुचार्वंशोसुनाभश्चोत्तरंदिशं रक्षिणंवासकंनामधारयं
तिदिग्रास्तथा ३१ तासांप्रसादाज्जीवंतिसर्वेलोकानसंशयः तस्मिन्दिव्यानिवेश्मानिविचित्रा
णिचलंतिच ३२ पताकाध्वजवंतिप्रासादानांचपंक्तयः पूर्वकामफलावृक्षारम्याधीराश्च
पादपाः ३३ सुरम्यश्चरसारम्याःसुखस्पर्शजलाशयाः कन्यानामपुरीरम्यासदासंपूर्णनामसा ३५

ब्रह्मयोग्रहिताश्चैवकन्यानामगुणान्विताः सर्वत्रचसुखस्पर्शाचारणाश्चापिवेश्मनि ३९ अरुणा
चलविप्रेंद्रशोभितानिलसूनिच प्रासादपंक्तयोभांतिनिरंतरेद्वेदीहितायहा ४० अमृतानिवर्षंद्रा
निष्टेशोदिव्याःप्रकीर्तिताः पायसेनचपूर्णानिभाजनानिसहस्रशः ४१ अन्यच्छानिहृदस्यंते
अनंतिव्यामृतोपमं भक्ष्याश्चविविधास्तत्रभूषणापरिकल्पिताः ४२ अपिविप्रशतेर्विप्रगुण
स्तत्रपुरोत्तमे नरकाख्यामसाक्षेणआख्यातुंसुसमाहितैः ४३ उद्देशमात्रंकथितंयमालयेषि
गुणमये एवंवक्ष्यामितेविप्रनामपातालवासिनां ४० चित्राविचित्राकुर्वाणाःसंख्याणि
गृहतत्रतः दृश्यंतेतानिअव्यक्तादृश्यतेव्यक्तसन्निभाः ४५ सुखयुक्ताअनंतस्यपातालेपरिकी
र्तिताः नरकंवाक्यमात्रेणगुरुस्तत्रिन्युरेतथा ४६ यथाब्रह्मादिविष्णुश्चपुरीद्रस्यत्रत
त्रतः अतंतस्याप्यमनसासर्वकामसुपूजिताः ४७ अतःपरंतुविप्रेंद्रशृणुचैकमनाःकथां

यमस्यविषमंदिव्यंमहारत्नखलुक्षितं ४४ नरकोरोरवोरोधःशूकरातालएवच कुंभीपाकश्चन
रकेतथाचैवालयहः ४५ नरकाधोमुखीचैवनदीवैतरणीयतः असीपत्रवनंचैवयमज्वालीभयावह
४६ भैरवाणिचसर्वाणिकूपाषाणमेवच अमितालवनंविप्रअसिपत्रवनंतथा ४७ ऊर्ध्वकंच
तथाम्लंतथाताम्रपणीनदी करंभावालुकाचैवश्रृंगारकवनंतथा ४८ अंधकारंतमोघोरंनरको
ग्निकंतथा नरकानेकाप्रोक्तायमस्यविषयास्मृताः ४९ येनकर्मप्रकारेणग्रामवेनिपृथक्
पृथक् एवंघोरेनरकेश्वक्लिश्यतेचपुनःपुनः ५० वासुकिलक्षकश्चैवतक्षकश्चैवपापनं वैत
रण्यासरोक्षारःपालाग्निकर्षणस्तथा ५१ भारानलंमृत्तिकुंभीपाकेचमर्दनं रौरवेकूटसा
क्षीचपतनेवानसंशयः ५२ परहिंसाकलिमिश्रोरोधनेमानवभवेत् शूकरेखिविभेदिश्चतां
मसेःसकलमेवच ५३ ब्रह्मस्वहरणाश्चैवकुंभीपाकेचपातनं परदत्तस्वंकुलग्रहविमर्दनं ५४

वर्षाणांचसहस्राणिपीड्यंतेसनराधमः वर्षाणांशतसाहस्रंपीड्यमानपुनःपुनः ५५ स्त्रीघाती
युतिमासंचसप्तार्द्धिरोपच्यतेध्रुवं धनधान्यसुवर्णानिहिरण्याद्याविरोषतः ५६ कूटसाक्ष
मप्रोतियमश्लीभयावहः मातृघ्नःश्लेष्मसूत्रंचवर्षाणांशतपीडनं ५७ पितृहंताह्ययोम
खीपीड्यंतेचसुदुःखिताः सूर्यवैतरणींचैवहेमद्रव्यविनाशकः ५८ पच्यतेनरकेघोरेवर्षा
णामेकसप्तति असिपत्रवनंघोरंपुरुषघ्नःपचेन्नरः ५९ मायापहस्वमूलानिहिंसमानो
हिमानवः भैरवाणिचरूपाणिघोरंपरमदारुणं ६० अधोमुखेचपतनिवर्षाणांचसहस्र
शः एकपाषाणचरकंमित्रभार्याभिलाषिणः ६१ तथास्यचाभयंदत्वाभयमुत्पाद्यतेपुनः
अधोनालवनंघोरंपच्यतेनात्रसंशयः ६२ परस्त्रीगमनंचैवपरद्रव्याभिलाषिणंअसिपत्र
वनेघोरेपच्यतेनात्रसंशयः ६३ साक्षीभूतस्तुयःकश्चिन्मिथ्याभाषयतेसदा उर्ध्वपादंतथा

मूलेपात्यतेएकपातनं ६४ जिह्वाचोत्पाद्यतेचास्यहेतोस्तीक्ष्णेचपाच्यते ब्राह्मणानांतथानिंदा
योकुर्वंतिसुमंदधीः ६५ वेतरणिंप्राप्यपतंतिमिंदुमेवैनराधमाः क्रूरंभयंकरंचैवघोरंपरम
दारुणं ६६ गृहदाहंचकुर्वाणःपच्यतेसनराधमाः अंधकारंतमोघोरंनरकेमज्जिकंतथा ६७
पच्यतेचमहापापीदुःखार्णवमहद्भये योजनानांसहस्राणिअसंख्यकोटयः ६८ एवं
शुभप्रभंचास्यनानारूपमवस्थितं पापानांपतिदूरंदुर्भेद्यमतिदारुणं ६९ जनानांपुण्य
कर्मणांक्षमांचगमनंप्रति सोम्यपंथाश्चशोभाश्चगमनंध्रुववर्णितं ७० संक्षेपान्नरकाख्या
नंतत्वेहाजामहामुने गर्भवासेचयत्कुंभेम्रियमाणेपिवातथा ७१ जायमानस्यचत्कुंभे
ज्ञानत्वाच्चयद्भयं अविद्याराधनेदुःखंनर्जन्वेरवेदितं ७२ यदुःखंयोगिकानांचयदुःखं
सांख्ययोगिनां यदुःखंमोक्षकांक्षीणांरागादिनांचनिर्जये ७३ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनदुःखमेवंविच

जेयेत् ज्ञानमेवाश्रयोविद्वान्जातिदोषंविनाशनं ७४ जातिकुलंशंविनाशेनसर्वेदुःखविनाशनं रौरवेण: अ·४
कृमिणांपतनंनात्रसंशय: ७५ आत्मंभ्रष्टापिनियतेवैतरण्यांसुदीयते स्तितिभेदीसुखारीचंअ
सिपत्रवनंव्रजेत् ७६ सिक्षेनयजतेयतंसोहिदोषमवाप्नुयात् हिंसाभिसमावाप्नोतिमहापापसुपतेस्तित
७७ अन्येहिस्वरताप्रोक्तामोहिताशिवमायया यथाप्राणाहिगछंतिनरकंस्वर्गमेवच ७८ प्रविशंतित
मोघोरंअविद्याकर्मसंभवात् मोक्षधर्मविदेपप्पंविद्यायाश्चकलेदयं ७९ सर्वेब्रह्मांडकारेवा: स्तावं
राणांचकारका: ब्रह्मावेदयतेधर्मनसुखंप्राप्नुवंतिते ८० दुःखादुखंविशंत्येतेअविद्यामहताकुला: दुर्ज १०
यंकाममोक्षणांअविद्याकर्ममोहिता: ८१ मोक्षधर्मविदेविप्राःमन्यंतिब्रह्मकेवलं यमस्यविषयेसर्वेदुःखंप्रा
प्युपुनःपुनः ८२ यथायेनहन्तुंतेनरकंस्वर्गमेवच कथंमनुष्यभावायकुरुंमस्वर्गवासिनां ८३
इतिश्रीसह्याद्रिखंडेसकलनरकवर्णनोनामचतुर्थोध्याय: ४ ॥ ॥ ॥ ॥

श्रीगणेशायनमः॥श्रीसरस्वत्यैनमः॥सनत्कुमारउवाच॥द्वितीयंभुवनेभूमिं
मारव्यामीतेयथाजगे॥महातलेसहस्राणांशतेनोर्वीविभाव्यते॥१॥तत्रभा
नुश्चसोमश्चग्रहास्तारागणैःसह॥उपर्य्युपरिसत्यंयथोक्तंभारतेस्थिते॥२॥
एकमन्वंतरंविप्रयस्यैवैग्रहताहरा:॥यथापरिक्षसिंचतिभासाभांतियथाग्रहाः
॥३॥भानोर्वर्षग्रहाःसर्वेवेद्यानानाविधाःस्मृताः॥द्वयोजनसाहस्रंद्वयोजन
मापतं॥४॥अग्नेयंनुजानंतिपर्यंपश्चकीर्तिताः॥वरुणस्यधनाप्रोक्ताआ
काशेविचरंतिते॥५॥आवहःप्रवहश्चैवउद्वहासंमहास्तथा॥परिवहःपंचम
श्चविनमुश्चपरावहः॥६॥सहस्कंधायतास्तेतेविचरंतिसदापुरे॥एतेअन्यो
परिष्वंतुभानोर्लोकेविभावसोः॥७॥तस्माद्भानोर्महोत्साहोलोकानूसुरनम

स्तुतान्॥तत्रैवतनामानिसर्वेतेसूर्यवर्चसः॥९॥द्वाविंशेसुसहस्राणिऋ
षीणांभावितात्मनां॥उपासंतेरथवरंभानोस्तुष्टकर्मणः॥१०॥तत्रतेषुमहात्मा
नोगणगंधर्वपन्नगाः॥षष्टिश्चैवसहस्राणिअप्सरोगणसंख्यया॥११॥वाय
व्यास्तत्रसततंसप्तस्कंधेषुवैस्थिताः॥एवंगणयतीभागंभागस्तस्यसमेवच॥
॥१२॥स्वर्यपंथानमाश्रित्यचरंतिविमलोदकाः॥देवैःसहाप्सरोभिश्चसिद्धैश्चाप्यथ
सेवितः॥१३॥तथादिव्यानियेत्रमानिविचित्राणिबहूनिच॥पुण्यरुद्धिरुपेतानि
भास्वराणिसहस्रशः॥१४॥तत्रदेवाविमानस्थावसंतेकालकारकाः॥दिव्यस्यनिय
ताःसर्वेअंतरिक्षविरोजिते॥१५॥यत्नुद्वारंदिविख्यातमादित्यंतेजसाद्दीप्तं॥
येनगछंतिसुलभंस्वर्गंस्वर्गजितोनराः॥१६॥एतेलोकामयाख्याताआदित्यमहात्म

नः॥आदिश्वोपरिष्टात्तुलोकाश्चैवमहास्मृताः॥१७॥तत्रदिव्याश्चसुमहद्विमानै
रातशोभिताः स्वचरंतिस्वकंलोकंपुण्यवद्भिर्निषेवितं॥१८॥भाकारागंगातत्र
स्थासर्वेचैवग्रहास्तथा॥तस्मादूर्ध्वमृषीणांवैलोकंपरमपूजितं॥१९॥यत्रशूरा
रणेप्राणान्परित्यज्यमहाहवे॥त्रिविष्टपेतिविख्यातंराज्ञस्तेनामरावतिः॥२०॥
उपरिष्टाच्चर्षीणांतुराज्ञलोकंतुतत्स्मृतं॥कोट्याश्चातसहस्रेणसाध्यानांपरिवा
रितं॥२१॥तस्मादूर्ध्वमहल्लोकंवसंतेकल्पवासिनः॥तदेवद्विगुणंप्रोक्तंपुराणे
षुचगीयते॥२२॥वसंतितत्रसुखिनोदेवामर्षविवर्जिताः॥तस्मादूर्ध्वंमहर्लोका
त्कल्पलोकोविशिष्यते॥२३॥चतुर्गुणेतिविख्यातोदेवदेवप्रमाणतः॥धातुःसन
कुमारश्चसनकश्चसनंदनः॥२४॥एवंजीवंतिसुखिनःशाप्याबस्त्रहिरण्यदाः॥त

स्मादूर्ध्वतपोलोकःसनश्चैवविधीयते॥२४॥तत्रोपरिस्थितःश्वेतब्रह्मलोकस्त
तःस्मृतः॥तत्रसिद्धमुनिगणाब्रह्माचैवचतुर्मुखः॥२५॥सप्तर्षयोध्रुवश्चैवविधु
श्चैवमहामतिः॥ब्रह्मलोकात्परंसत्यंसत्यमेतद्ब्रवाम्यहं॥२६॥तस्मादूर्ध्वंविष्णुलोकश्च
गोलोकःपरिकीर्तितः॥पृथिवीमण्डलादूर्ध्वंयोजनानांसहस्रतः॥२७॥अयंतुस्यो
र्द्वभागेतुब्रह्मलोकश्चहिस्मृतः॥ऊर्ध्वमेकंतुस्वर्लोकंकोटिनांशतयोजनं॥२८॥ए
षोन्वगप्रचारोवैज्ञानंज्ञानतथैवच॥नएनंप्राप्नुवंतिंतुवर्जयित्वाशिवानुगाः॥२९॥
अनुग्रहाद्योगाद्वानैष्किकाद्वातथाद्विज॥स्वधर्मवृत्त्यानगवान्ब्रह्मज्ञानपतिराज
ते॥३०॥एतस्मिन्नंतरेदेवाःसर्वेवैद्रपुरोगमाः॥पादयोःपतिताःसर्वेब्राह्मणाऋष
यस्तथा॥३१॥ब्रह्मणाचाप्यनुज्ञाताःसर्वेसुश्रूषयास्थिताः॥ब्रह्मोवाच॥स्वागतं
वोमहाभागावरंब्रूतंकिमर्थंव्रत॥३२॥येनकार्येणचायातास्तद्ब्रूतंसुरोत्तमाः॥दे

DR. BHAU DAJI MEMORIAL

वाऊचुः॥त्वंपरेणपर्याप्तंयस्मात्वंपरिपृच्छसे॥३३॥वराणांचवरस्त्राणांदर्शनं
देवदुर्लभं॥महांस्त्वंसंशयोसन्नेभगवान्वक्तुमर्हसि॥३४॥दुर्ज्ञेयंपरमंब्रह्मपृष्ट
व्यंब्रह्मसुत्तमं॥सनत्कुमारउवाच॥यद्दंपृष्टवानपूर्वंरुद्रस्यतुमहात्मनः॥३५॥
तदिदंप्रवक्ष्यामिऋषिसंघेपुरातनं॥नैमिषेयाश्चमुनयःजितक्रोधाजितेंद्रियाः
॥३६॥इष्टद्वेषविमुक्ताःध्यानयोगपरायणाः॥ईश्वरज्ञानसंपन्नागताब्रह्मस
भांपरां॥३७॥भृग्वंगिरसवद्योचपुरस्तात्कृतवानृषिः॥तत्रकामगमानाम
सभापरमाद्भुता॥३८॥पुरुषास्तत्रपश्यंतियेचसालोकतांगताः॥नतत्रसूर्य
स्तपतिर्नचंद्रोनैवतारकाः॥३९॥वर्जयित्वाविनादेवंकःश्चित्तमसःपरं॥सर्व
चस्त्रीसमाचाराःसदाचारविवर्जिताः॥४०॥तमसापिहितंज्ञानंनावैपुण्यपा

पयोः॥पुरणंचमहात्मानंसर्वेहरतिदुष्कृतं॥ ५१॥कल्पांतरगतस्यायंयोगध्या
नक्षयंनवेत्॥५२॥ ॥इतिश्रीस्कंदपुराणेसह्याद्रिखंडेईश्वरगणेशसंवादे
व्याससनत्कुमारसंवादेचसप्तलोकाख्यानंनामपंचमोध्यायः॥५॥ ५ ५ ५
श्रीगणेशायनमः॥व्यासउवाच॥विनियोगगतेव्यासःसद्भावगतमानसः॥सनत्कुमारं
सर्वज्ञंसदेहंपृष्टवानथ॥१॥श्रीभगवानुवाच॥अहंतेश्रोतुमिच्छामित्वत्प्रसादाद्विजोत्त
म॥एतन्मेसंशयंब्रह्मन्ब्रूहिमेतंमहामते॥२॥किंचित्रंत्रिषुलोकेषुपशोवापेचमर्थतः॥सम
र्थोवेदितुंलोकेकःपुमान्कथरष्यति॥३॥भगवानुवाचभक्तोभावयसेचचः॥आत्मा
हिरुद्रमाहात्म्यंशृण्वध्वंसंशितव्रताः॥४॥सनत्कुमारउवाच॥इदंसर्वंहीदंसर्वमासीन्म
हार्णवं॥नाग्निर्नवायुरादित्योनभूमिर्नदिशोदश॥५॥नचंद्रोनचनक्षत्रंमूढंचैकरणंतथा॥

नदेवानचगंधर्वाःनपिशाचानराक्षसाः॥६॥लोकितातेजसातत्रनकिंचिद्बुबुधेतदा
हंमोहमापन्नोनिष्प्रभेश्रीसमन्वितः॥७॥तस्मात्कोटिसहस्रेणलोकानांहितकाम्यया॥इषत्का
रोल्बणश्चमुखंतस्यासुशोभनं॥८॥दुंदुभिस्तननिर्घोषपर्जन्यनिनदोपमं॥प्रहस्यभगवां
रुद्रःइदंवचनमब्रवीत्॥९॥श्रीरुद्रोवाच॥श्रीरुद्रोः॥अहमेवास्तुनान्योवैममसर्वंयुगेयुगे॥
समंमायातिसुतटाःकिमर्थंपरितप्यथ॥१०॥लोकान्सृजेमरुद्वैमायार्थेनिर्मितंमया॥एव
मुक्त्वातदारुद्रस्तत्रैवांतरधीयत॥११॥श्रूयतांवैमहाभागाउपदेशोयमात्मनः॥यथावत्सानि
भूतानिस्थावराणिचराणिच॥१२॥प्राज्ञापत्यंभवेद्यत्नमन्नेप्राणाःप्रतिष्ठिताः॥अन्ना
द्देवंतिभूतानिअन्नाद्यत्नस्यसंभवः॥१३॥यज्ञाद्देवंतिपर्जन्योयज्ञःकर्मसमुद्भवः॥तत्रस

र्वमिदंयज्ञोब्रह्मायज्ञप्रतिष्ठिता॥१४॥ऋग्यजुंषिचसामानिकृत्स्नोपनिषदस्तदस्तथा॥
मंत्राण्यपरकंचैवरहस्यार्थेनणस्तथा॥१५॥एकाक्षरपरंब्रह्मओंकारंपरमुच्यते॥षडंगस
दृशंयुक्तंसांख्ययोगविशारदैः॥१६॥सवि।त्रीसंभवोह्यष्टब्रह्माकमलजोमहान्॥मयापू
र्वेनब्रह्मणाविष्णुसत्वेणरक्ष्यतां॥१७॥यज्ञलोकविदांनांपरमोंकारमुच्यते॥उपदेशं
तःकृतामहादेवोमहेश्वरः॥१८॥उक्तावचनमीशानस्तत्रैवांतरधायत॥तस्यतद्वचनं
श्रुत्वामुनिवर्योःसुविस्मितः॥१९॥ ॥इतिश्रीस्कंदपुराणेईश्वरसनत्कुमारसंवादेषष्ठो
ध्यायः॥६॥ ५ ५ ५ ५ ५ ५ ५ ५ ५ ५ ५ ५ ५

श्रीगणेशायनमः॥श्रीसरस्वत्यैनमः॥सनत्कुमारउवाच॥स्वर्गादतिशयारम्याःसु २
खस्पर्शशिलातलाः॥दिव्यायुधव्रतंतेषांविधतेकार्तवीर्यः॥१॥ब्रूहिशुक्लस्यप
र्यायंकथमिष्वाभिवेद्विजः॥कृतंत्रेतायदापारंकलिश्चैवचतुर्युगं॥२॥मनुष्याणांचसंख्य

षांयुगानांचैवसंख्यया॥कीर्तयिष्यमिवोविप्राःपूराणेयदिभाष्यते॥३॥लक्षाश्चत्वारिंश
तासप्तोक्ताअयुतेनतयैवच॥अष्टौवर्षसहस्रांतेकृतेःकृतयुगस्यच॥४॥लक्षंद्वादश
वैप्रोक्तासन्नालियुतायताः॥त्रेतायुगप्रमाणंतुपुराणेपरिकीर्तितं॥५॥अथषष्टि
सहस्रान्येलक्षाश्चाष्टाप्रकीर्तिताः॥द्वापरंत्रियुगंतत्रपुराणेपरिकीर्तितं॥६॥लक्षाः
षट्कसमाख्याताअयुतेनतयैवच॥अष्टौवर्षसहस्रांतेकालेकलियुगस्यच॥७॥
भविष्यतियुगस्यांतेतत्रैवभगवांनिति॥महांश्चमहतोयस्मान्महद्भिश्चमहिद्धृत॥८
यस्मादेषमहानित्यंमहद्विद्यतिसंस्तुतः॥यस्मादेकंशिरश्छित्वाब्रह्मणःकपालमधारयेत्॥९॥
कपालीतिततःप्रोक्तोब्रह्महत्यांचकृतवान्॥यस्मात्रिपुरंचैवत्रिभिरंशैरयतिसंक्षये
१०॥तस्मात्संवर्तकोयोगःसंक्षयेनियोयते॥यस्मादिदंशिरोयत्नेवाधिकंचतथामतः॥११

सर्वेविश्वेश्वरादेवातस्माद्विघ्नानतासवन्॥महत्त्वेमहातेयस्मान्महीयश्चमहियेते॥२॥ अ० ७
महदैश्वर्यमिछंतिमहेश्वरइतिस्मृतः॥ब्रह्मादिज्ञापितेयस्मात्रैलोक्यंसचराचरं॥३॥
बृहत्वाद्बृहणत्वाच्चतस्माद्ब्रह्मेतिचस्मृतं॥एतद्ब्रह्मतमंब्रह्मनिर्देशुंनैवशक्यते॥४॥
अक्षरंप्रेतितेतत्तस्मादेवंनातिनिलौहितः॥एतत्तस्माच्चतेब्रह्मजीवप्राणमयोहरः
॥५॥यद्ब्रह्मादेवदेवेशमुपगच्छाग्निनिश्चलं॥अक्षराद्यापरोरुद्रोअक्षरस्यत्वयूपुरा॥६॥
अस्माकंरुद्रदेवाद्याचयंदेवेशदेवतः॥देवदेवद्विजातीनांद्विजाश्रेष्ठास्यदेवताः॥७॥
इत्येवंदेवदेवस्यपरमंदेवदेवतं॥ब्रह्मेतिमहतोनामनित्यंचपरिकीर्तयेत्॥८॥आत्मा
श्वायप्रपन्नास्तुमुच्यतेनात्रसंशयः॥९॥इतिश्रीस्कंदपुराणेऽम्बरगणेशसंवादेआ
दिरस्येब्रह्मगितानामसप्तमोध्यायः॥७॥ब्र॥ ॥ग्रं॥ ॥ग्रं॥ ॥ग्रं॥ ॥ग्रं॥ ७

श्रीगणेशायनमः॥शिवउवाच॥क्षपणद्रुपदश्चैवयाश्रेषालचटणश्चयाः॥यमो
कारादिजंज्ञानंनिश्चलंकेवलंध्रुवं॥१॥सर्वमेतद्विरूपाक्षाज्जगत्सर्वंप्रवर्तते॥ विष्णु
पार्श्वेचसंभूतोनिर्मित्वाचसुरासुरैः॥२॥लिंगात्प्रत्यक्षमिष्णोर्जगत्स्थावरजंग
मं॥कपर्दिश्चैवभगवान्अनादिनिधनःशिवः॥३॥बहुनात्रकायुक्तेनहेतुनामे
नवेद्विजः॥अत्याक्षरमयंगुह्यंमैकाग्र्यंनिशाम्यते॥४॥अहंविष्णुपुराब्रह्मोअन्ये
चसुरपुंगवाः विरूपाक्षस्यनेत्राभ्यांनिश्रेयश्रेषणोत्थिताः॥५॥यत्रराक्षमया
कर्तुंयदेवंपरमंध्रुवं॥तद्ब्रह्मातुंचविप्रेंद्रईश्वरोयंप्रचक्षते॥६॥इत्येतेनियमोरु
द्रोअचिंत्यबलयेरुषा॥अचिंत्यंचतदज्ञातुंनशक्यंशक्तिवत्सलं॥७॥रुद्रस्यस्म
रणेनित्यंरुद्रस्यपरमंपदं॥रुद्रेणसदृशंदेवंनान्यंपश्यामहेक्वचं॥८॥सर्वेव्यावर्त

मानोपिसमतापरमेश्वरे॥तद्धर्मवासिनांतुल्यामुनिनांवसतात्मनां॥९॥सर्वपाप
कृतंयुक्तायःप्रपन्नोमहेश्वरं॥सर्वपापंसमासाद्यतेयांतिपरमांगतिं॥१०॥अज
स्रंचाश्वमेधेनयेयजंतिद्विजोत्तमाः॥यांलोकास्तेनगच्छंतिरुद्रजाप्यप्रतोन्नरैः॥११॥
नदेवानपिशाचाश्चनरानेचराक्षसाः॥निःसंशयासर्वलोकासंचरंतीहनिःपराः
॥१२॥विष्णुत्वंवासवत्वेचअमरत्वंसुरैःसह॥त्रैलोक्यस्याधिपत्यंवासर्वरुद्रंप्रपद्य
ते॥१३॥अहंमर्त्यागतिंत्यक्त्वारुद्रसक्तस्यसुव्रतः॥रूपरात्क्षास्तुविप्रेंद्राःग्रासु
वंतिलयंसुराः॥१४॥सर्वधर्मसमोयोगेःकलुषक्षतमीश्वरं॥प्रतिपन्नाद्विजाज्ञा
वैसदस्तद्विधिज्ञाद्विजाः॥१५॥येवैदेवंमहादेवंप्रभुंप्रज्ञावित्तामपि॥येस्मरंति
सदारुद्रंभयंतेषांनविद्यते॥१६॥कीर्तयंतिमहादेवंविश्वेशाचमहेश्वरं॥तेमे

वमधिगच्छंतियेपिस्युपापयोनयः॥१७॥संकीर्तनादेवदेवस्यतेजस्वीब्राह्मणो
भवेत्॥मुच्यतेसर्वपापेभ्योरुद्रलोकमवाप्नुयात्॥१८॥रुद्रेतित्रयसंध्यायोजप्त्वा
यांतिपरांगतिं॥कीर्तनात्संस्तवनादेवसर्वपापैःप्रमुच्यते॥१९॥सर्वलक्षणही
नाश्चयुक्त्वासर्वपातकैः॥नरुद्रंतीवतत्पापंरुद्रावित्तःशिवमाश्रिताः
॥२०॥संसारेरम्यमाणोपिपापयोनैर्नतद्भवेत्॥महादेवप्रसन्नानांभयंतेषां
नविद्यते॥२१॥मनसातिमहादेवंयेस्मरंत्यपिमानवाः॥तेमुक्ताःसर्वपापेभ्यो
रुद्रदेवैःसहमोदंते॥२२॥अपिहोन्नंचरंनित्यंयज्ञाश्चबहुदक्षिणाः॥रुद्रजाप्य
श्चविप्रेंद्रकलांनार्हतिषोडशीं॥२३॥सर्वपापानयोगायेयश्चान्येमोक्षकांक्षिणः

महादेवप्रसादेनप्राप्नुवंतिमानवागतिं॥सारूप्यंयोगप्रसादेनप्राप्यतेपदमव्ययं
तेयेनेमविरूपाक्षंमंगलानांचमंगलं॥२५॥यत्पवित्रंपवित्राणांत्वांप्रपद्यामि
ईश्वरं॥एषदेवोविरूपाक्षःसर्वभूतपतिर्भवेत्॥२६॥हृदिस्थोसर्वभूतानामोंका
रोऽव्ययःशिवः॥नमोहमधिगच्छंतियेपिस्युःपापयोनयः॥२७॥मुच्यतेसर्वपा
पेभ्योरुद्रलोकमवाप्नुयात्॥यथावत्तत्तथाज्ञेयंयेसत्कुमारादयः॥२८॥अथा
लिंगैःसुवरैःब्रह्मणस्त्वात्मसंभवैः॥प्रस्तुत्यजाप्यसुतरंवलिंगंततोब्रवीत्पत्रमहा
महेश्वरं॥२९॥पुनस्तुत्वात्रापिदद्र्शलिंगंप्रशामयंलिंगमलिंगलक्षणं॥ततत्रगं
धर्वनसिद्धसंघानसिद्धयक्षानचपन्नगाधिपाः॥३०॥विनुंप्रपद्येतिमहेश्वरं
परमुदाविधाकिंनरयक्षणेन॥पित्तमानुष्यनागानांननान्नाविद्यतेक्वचित्॥३१॥

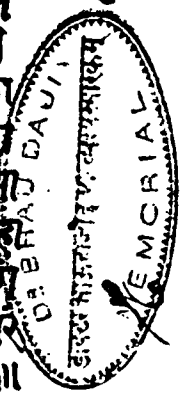

चैवस्वर्गेनपश्येतिननानरतस्करादिभिःकामगेषुविमानेषुविचरंतीहमानवाः॥३२॥
तथैवचपुराब्रह्मःसर्वेचसुरपुंगवाः॥पुजयंतिविरूपाक्षंलिंगमूर्त्तिमहेश्वरं॥३३॥
इतिश्रीस्कंदपुराणेसह्याद्रिखंडेआदिरहस्येब्रह्मगीतानामाष्टमोध्यायः॥८॥ ५७॥

॥श्रीगणेशायनमः॥ ॥ऋषयऊचुः॥कथंत्रसादितोरुद्रःकथंवंशप्रसादितः॥सर्वंकथयचास्माकंएतद्धिमहदद्भुतं॥
॥सूतोवाच॥॥षष्टिंवर्षसहस्राणिषष्टिवर्षशतानिच॥ऋषीकेशेनविप्रेंद्रावर्षकोटिःप्रसादितः॥॥॥श्रारधितो
महादेवःशूलपाणिर्वृषध्वजः॥तुष्टेनचतथाविप्रपुत्रैश्चैवयोगिनः॥॥तत्राश्रुंदुंदुभिर्नाममहाचक्रधरो
बलिः॥ममतुल्योबलेशावशक्तश्चबाहुशेहरिः॥॥ इत्युक्तवाच॥इत्युक्त्वातुप्रसादेनविष्णुःपरमतेजसः॥
रमतेपृथिवींसर्वांजनयश्चबलिंकृतः॥॥प्रसादितोविरूपाक्षःपुष्करेमहेश्वरः॥इत्यादिस्तुतिप्रकाशि
विधिधैःकर्मकृतवान्श्रारधितोमहादेवःशूलपाणिर्वृषध्वजः॥॥तुष्टेनवरतोब्रह्मासंहर्त्रेविश्वतोमुखः॥
त्मात्महर्त्रीचरोद्राचसंहर्त्रीचयुगेयुगेपितासर्वेषांसुराणांब्रह्मापरमवर्चसं॥॥ब्रह्मागतेतनर
रकंचविश्वंसर्वेषुलोकेषुपरंपरंचयत्॥॥सर्वंचवेदासहषड्भिरंगैःसांख्याश्चयोगाःपरिणामयंगीति॥१॥वायु
सूतबुद्धस्त्रष्टुर्वासवर्मणांतितः॥॥एवमादिविरूपाक्षोरुद्रःशंभुर्महातपः॥२॥कपर्दिकस्यतुल्योपिकल्पिवा
सःपिनाकधृक्॥॥गणेशोधिकृतःरुद्रोसुरवज्रधरोबलिः॥३॥विप्रप्रसादेनचतेनजन्मलेभेमयाब्रह्मपरंच

व्याघ्रहारसमान्मृगाद्वरः ॥ सनत्कुमार उवाच ॥ निस्तरत्येनमेवाशु मृत्युं नान्यः कृतेन कर्मणा ॥ विमानानि चरत्यात्मा निसर्गेण यथा
मसंस्थितः ॥ ४७ ॥ नेत्याहैनं दुःखसंतप्तो देवं तत्कानुसंशयः ॥ ऊर्ध्वस्य वचनं श्रुत्वा ब्रह्मा वचनमब्रवीत् ॥ ४८ ॥ अत्यन्तेऽनन्तवामा
सनयोगेन चेद्दृष्टवान् ॥ परमं नरतिस्तात्मा तेन दुःखेन वेत्ति ॥ ४९ ॥ उक्तस्तस्मादितो ब्रह्मा प्राञ्जलिः कृतसंस्तुतः ॥ नमस्ते
ऽस्तु महादेवं ईश्वरं सर्वतोमुखं ॥ ५० ॥ अनन्तनिधनं चैव नमस्तेनानंगतिप्रभवयं ॥ इति सर्वमहातेजा ब्रह्मलोकपितामहः ॥ ५१ ॥
श्रादिदेवं महादेवं प्रभुं प्रभवनमिति ॥ तस्मात्कृतं तपस्तप्तं तस्यजगत्तस्य वरं तमं ॥ ५२ ॥ योगानामपियोगीशो देवानामपि
देवतिः ॥ दृष्ट्वा पुरानदिमुखं देवदेवं हिविश्वतः ॥ ५३ ॥ पुत्रत्वे कनकर्तव्यो ज्ञानं कस्तत्त्वरेभवेत् ॥ अनुग्रहं महादेवः कर्तुकाममहेश्वरः ॥ ५४ ॥ एवं देवर्षयस्सप्त ब्रह्मणा मानसासृजन् ॥ गणपत्यं तपस्तप्त्वा सिद्धिं विंदुनवाप्तवान् ॥ ५५ ॥ नंदिकेश्वरचारीच पशुपालेकनद्विजः ॥ मन्त्रिमानूरवेदेवं वस्यस्यतिस्थापिनर्दयते ॥ ५६ ॥ एकोनिवचनंशोभ्यात्तिमंत्रविधानं ॥ गतप्रपद्यचेशानं रोतेयोंप्रदास्यति ॥ ५७ ॥ वणत्वात्मागणपत्यं तपस्तप्त्वासुदुर्लभं ॥ गणपत्यं तिविंदुनाप्ति
संचपुरातनं ॥ ५९ ॥ तयप्रत्ययवान्पूतात्मानोऽऽक्षरंकरं ॥ ब्रह्मणेवचनंश्रुत्वा प्रयतोमानसंजपेत् ॥ ६० ॥ वसन्नाश्र

मलयेकःस्थपोलिंगिर्वषधनः ॥ संप्रगतिःस्तुतिर्वाग्मिर्येनसावधिकानुषः ॥ ६१ ॥ कामनिलिमिलोकः सःप्रसन्नोदेवदेवभूत्
॥ ततःप्रदक्षिणंकृत्वादेवदेवंसधामतः ॥ ६२ ॥ चचारप्रतिचारेणदिशोदशदशेश्वरः ॥ ६३ ॥ धारणःसर्वभूतानांधरं
धरपतिर्यमः ॥ भूतसंसारकरणोगोपतिस्त्रिदशेश्वरः ॥ ६४ ॥ सोऽथयोगेश्वरंकर्मकुमारंकामदेश्वरात् ॥ ब्रह्मसूत्र
त्रिनेत्रंचचतुरानेत्रविभूषितं ॥ ६५ ॥ चतुर्मुखंचतुरदंष्ट्रंचतुर्बाहुंश्रुतुर्युगः ॥ चतुर्मूर्तिंश्चतुर्वक्त्रंचतुर्वेत्रंश्चतुर्युगं ॥
६६ ॥ वपुश्चण्डाग्निवक्त्रंश्चदिप्तासोमेषवाहनः ॥ पुष्पिधरोत्तमनूनंधर्मधर्मकृतेश्वरः ॥ ६७ ॥ रुतिर्वासश्चकर्मांचश्री
कंठःकविर्नाशनः ॥ विश्वप्रसादिरोचैवसमुद्रेचश्रवामुखः ॥ ६८ ॥ दैत्यासुरविनिर्जेत्रदेवासुरपरायणः ॥ कपर्दीश्मश्रु
उद्धस्तश्चश्मशानकपिःपरंगतिः ॥ ६९ ॥ लोकपालोपरंतनंतपाचपरमंपदं ॥ परावरज्ञोभूतानांसर्वज्ञोहरिवाहनः ॥ ७० ॥
श्रमितांगोऽसितांगश्चश्रुचिरौनकुलोचनः ॥ ब्रह्मणानिधनेब्रह्मसंस्तुतेनाभिवंदितः ॥ ७१ ॥ तिसंगोजलिलोश्रीमान्पूर्व
सर्वगणाधरः ॥ यहतेब्रह्मचारिकाननस्थोऽपिभिक्षुकः ॥ ७२ ॥ आचारीयतपिसाम्यमिढस्याधास्योपनिषत्सर्वमेत
केश्वरोदेवविपूर्णकस्यसंभवः ॥ ७३ ॥ सहस्रदृष्टपशुपतिसहस्रज्ञानचेक्षितः ॥ उसनिःस्तोनविंशतिनामानिश्रुतानि

ग्राः॥६६॥लुब्धाश्चित्रव्यसक्तयेतेत्रयोलोकाःसमतनाः॥तेहितैःसहसंतानंतिपतिनश्चैवमेरव॥६७॥सनकुमारोपिनरा
देवेनकृतविग्रहः॥संचरेतत्रयोलोकान्ब्रह्मपुत्रोधिकासुतः॥६८॥एषतातचकर्तृत्वहस्तौचैवपुनःपुनः॥येनसृष्टि
विधंसर्वंनिर्ग्रामंसमहात्मनः॥६९॥एवंयतपतिर्देवःकर्तानःसउमापतिः॥राजएवमहाब्रह्मस्वरूपितबुधावि
दुः॥७०॥देवनिर्देहियार्थेषुसर्वएवमहेश्वरः॥एवंतालापरंब्रह्म॥प्रणोनेतिमंत्रफलं॥७१॥ब्रह्मकर्मनेवकर्मच
तत्तानोतानमेवच॥मोक्षयोगपरंमोक्षोमत्यपतिसपतिः॥७२॥ततोज्ञानेनशुद्धात्मामोक्षंनिर्द्वयाः॥ध्या
यन्मेपरमोंकारंयोगिनांपरमंपदं॥७३॥एवंपशुपतिर्नित्यंप्रयोगंयोगमेवच॥तपसाततप्रभावेनतनतेयेपि
त्रः॥७४॥ध्रुवंहिपरमोनित्योयोगधर्मस्तुनेरपि॥तुतुंजेपरमंतत्वंचरितंपरमंव्रतं॥७५॥येनविज्ञानमात्रेणगतंते
विगतक्रमं॥नक्रोधेनचमात्सर्यंनलोनाशुभामतिः॥७६॥तत्वविकारयेरेवंसर्वत्रेषुविनिर्णयः॥अहिंसासमम
लेयंशौचेंद्रियविनिग्रहः॥७७॥दानेरमोरयाशौनिःसर्वेषांधर्मसाधनं॥तपसाहंनिपापानितस्मात्तपरंचरेत्॥७८
तेनप्रभावैःसर्वेषांप्राप्तेपरमिश्वरः॥एवंश्रुत्वातनःसर्वेऋषयेधर्मवत्सलाः॥७९॥तंपरंसेवितंसर्वंगम्यस्ति

ब्राह्मणोभवेत्॥एवंहिपरमंधर्मंकथितंपरमंपदं॥अत्रमनुतपसेदेवदेवंमध्वतेषिणं॥जपेर्धूपोपवासेश्चसु
मनोविविधैरपि॥८॥ॐकारैःसनमस्कारैःहविसैर्गीतवादिभिः॥फलैर्नानाविधैर्हृद्यैःपूजितोनकृतात्मभिः॥८१
यतास्वपेशिवंवक्त्रेवाथशोभनमुद्गतं॥तेषामपियथाकर्मंमनसामीप्सितंहरत्॥८२॥सर्वकामकरोदेवोसर्वेणो
कृतकारः॥सर्ववर्णानुकंपाचसर्वतीर्थतोर्मयोवयः॥८३॥सर्वकर्तापहर्तृचसर्वकर्मफलप्रदः॥त्रिरात्रमपि
कृत्वाचर्यंस्मरेद्ध्रुवमश्नुते॥८४॥तंवेसर्वगतंब्रह्मब्रह्मणोमक्षिवत्सलं॥सर्वभूतोद्भवंसर्वंसर्वभूतपतिंहरं॥८५
आश्रित्यसततंतेलिंगंयरिछेत्सिद्धिमात्मनः॥चिरंपर्युषितंश्रेष्ठंब्रह्मवाक्येनयेचयः॥८७॥गोसहस्रफलंपुण्यं
प्राप्नुयात्रत्रसंशयः॥अपूर्वस्यचलिंगस्यस्रष्टुःप्रयतमानसः॥८८॥स्नानतप्तोपहारेणतरेवफलमश्नुते॥त्रि
यःशूद्राश्चतेचान्येपापयोनयः॥८९॥नमस्कारंसहस्रेणनरेवफलमाप्नुयात्॥नमस्कारोप्यनुज्ञातोमं
त्रप्रणववर्जितः॥९०॥शूद्राणांदेवभक्तानांमहादेवेनधीमता॥पुण्याभिरद्भिःस्नानंवेदनानुज्ञयानघ॥९१॥मनोर
मेश्वसनतेगंधमाल्यभूषितं॥कुर्याद्दिव्यानतेरूपंयोहेतुनमात्मनः॥९२॥धर्मज्ञेश्वसनतेगंधमाल्यं

विरूपिते॥ देवं समर्चयेन्नैनं पुष्पवासोपहारतः॥ ९३॥ तस्य प्रीतो महादेवो सर्वान् कामान् प्रयच्छति॥ सौवर्णैराजतैः कुंभैर्मृन्मयैर्दुंबरैस्तथा॥ ९४॥ अष्टाशितिसहस्राणि योजनानां समुन्नतः॥ विष्कंभेचक्षितेस्तत्य मेरोर्वै कोटिरुत्तमः॥ ९५॥ पादतश्चमपि संप्राप्तिर्यत्कृसूर्यसुरप्रदः॥ सुरस्यसगिरिश्रेष्ठस्त्रिकेतनमम्मता॥ ९६॥ तस्य कुंभेषु चान्येषु कंदरीषुदरीषुच॥ तेहृदेस्तस्य कूटेश्च शृंगेरहरितेषुच॥ ९७॥ ब्राह्मणैस्तेवताख्यानोदरानाभत्वतेषुवदर्शस्तेभेषुकांतिभूषितानां स्वासनालिनां॥ ९८॥ शोभितंगिरिराजारण्येरवानांवसतलंतिष्टेन्नत्रयोसिद्धियत्रसौतपसेसदा॥ ९९॥ गंगा रेवसतांकूजानिदोऽस्मतेजसा॥ पुंसांचात्मनिवासातिस्थानसानिसमंततः॥ १००॥ संप्राप्यसर्वभूतानांसौवर्णानि महानिवै॥ बंधितान्येप्रमेयस्यगिरिराजसनद्धनि॥ १०१॥ यत्रपुष्पवहोवायुःवहतिमधुरान्वितः॥ संगंपरमकंतत्र दुःप्राप्यतसुरैरपि॥ १०२॥ नयोगाभ्यासकरोभवतिनचंद्रेनैवचत्रमा॥ तत्रापिसत्यधावांतिसत्यंवैमाठतास्मृताः॥ १०३ तत्रमेधासिनःसर्वेतेवैचर्षतिवासिनः॥ मनसातत्रपश्यंतिदेवाश्चान्येमहर्षयः॥ १०४॥ तत्रदेवदिदेवस्यन्यस्तकर्ममहात्मनः॥ सुवर्णैःकंचनश्रीमान्विजयेद्विजयानदि॥ १०५॥ योजनानांसहस्रेणदशचाष्टौसकीर्तिताः॥ तापनीयेनतमह

DR. BHAU DAJI MEMORIAL डाक्टर भाऊदाजी स्मारक

नाप्राकारणसमावृताः॥ ९॥ गृहास्तत्रसुरम्याश्चपताकाध्वजमालिकाः॥ दिवाकरकराभास्वत्प्रभानाभिर्नोजसा॥ ७॥ तत्रैव वैसहस्रेचयावत्रिंशतिरुत्तमाः॥ सर्वाणिपुण्यरूपाणिनरुणानसमप्रभा॥ ८॥ उज्ज्वलस्फटिकाग्रानितलामकलिकानि च॥ विन्यस्तैःपूर्णकुंभैश्चशोभितानियथातथा॥ ९॥ मुक्ताजालैःसुभालश्चसूचितानिसमंकता॥ मणिरत्नविचित्रैश्चशोभितानिसमंततः॥ १०॥ पुष्पोपहारैर्विविधैर्धूपैश्चागरुसंभवैः॥ २॥ सिद्धिस्त्रिलनमाकीर्णविसृतैश्चार्घ्यराशिभिः॥ ११॥ प्राकारप्रविसंख्यत्रैप्रासादैर्यहपंक्तिभिः॥ केतुमालस्त्विदंप्राप्यविराजतेसहस्रशः॥ १२॥ तत्रतोकूवनमयंप्रसन्नोच पंकजः॥ पावकाग्रादिदिव्यानविपुलमालिनः॥ १३॥ केचिन्मणिमयास्तत्रप्रासादाश्चसहस्रशः॥ सर्वाणारविदानश्च रत्नापसग्रहास्तथा॥ तस्मिन्सुरवरश्रेष्ठस्त्रिदशस्यभुवनमये॥ १४॥ एवंस्थितितस्यास्यसर्वएवावहेवयं॥ श्रेष्ठस्तं नसहस्राणांसहस्रापरिसंख्यिताः॥ ४॥ काननेश्चसुमनसःसर्वएवसमाश्रयते॥ शतावसमाकाशगतोशुक्लाक्षमविपरिवितः॥ १५॥ विचित्रैश्चशनैरम्यैस्त्रिदेवनमनसाकृतः॥ हरेःसुविपुलेस्त्रिंशेशोभितैःश्रपरछदैः॥ १६॥ नानारत्नमयैर्दिव्यैपातकपुंजशोभितैः॥ रत्नेपुष्पफलाढ्यैश्चहंसैश्चक्रसारकैः॥ १७॥ तस्मिन्सुरपुरासदृष्टेपुरश्रेष्ठसुरोत्तमाः॥ श्रीष

रंप्रथमंतत्रयत्रविश्वंप्रतिष्ठितं॥९॥पुर्वस्यांदिशिवेदेवेपत्रमाज्ञाविरूपिते॥धर्ममयोहिनेरूपंकेनापिनपसोनिधिः॥१०
लक्ष्मीधरस्ततस्तत्रयस्यांतुमासनेनसः॥महाकोशोमहावीर्यःखलिःमूलिमहाबलिः॥२०॥त्रिवनाम्पुरंहारंदक्षिणेनव्यव
स्थितं॥शुंकुकर्णइतिख्यातोमहावीर्यासिलानया॥२१॥समधानातथाचान्येनस्यामेवदिसिस्थिताः॥शोभितंभीमनादेन
गणेशेनमहात्मना॥२२॥पश्चिमंवारुणंद्वारंनंदीश्वरइतिस्मृतिः॥पालितंहरिणिपेनगणानाथेनधीमता॥२३॥कीर्तिद्वरेत
थाचान्येनस्यामेवदिसिस्थिताः॥येवार्कवरुणप्रख्याकाधस्तामहाबलाः॥२४॥त्रिवनाम्पुरंहारंदक्षिणेनव्यवस्थितं॥६॥
पिसहितस्तत्रकीर्तेश्चानूत्तिकः॥२५॥वरदःसर्वभूतानांशक्रस्यवयशंकरः॥कथमानगणेःसार्धंप्रमथैश्चसहस्र
शः॥२६॥उपकुर्वनकेश्चिन्नैःकुर्वनेनगवान्शिवः॥२७॥यत्रमोनिनितत्रोधोनितकोमोनितेंद्रियः॥ब्रह्मेनकाश्यपते
भक्तारुद्रमक्तिपरायणः॥२८॥येचाप्यगतसंयुक्तासाध्याश्चसुखुत्पयाः॥येगृहस्थास्वधर्मस्थारुद्रभक्तिसमन्विताः
स्तानतेयुध्यमानाश्चसंग्रामेसुखहेतवः॥क्षत्रियाणांगृहस्थानांधर्मिष्ठार्थराष्ट्रपालने॥२९॥यज्ञेनिवार्यतोयज्ञेकनुनिश्चा
.प्रदक्षिणेः॥तेनतत्रगनिरुद्दिष्टस्तेनिरसन्नियनासुखं॥३०॥यज्ञेनिवार्यतोयज्ञेकनुनिश्चाप्रदक्षिणेः॥तेनतत्रगनिरुद्

ष्टस्तेनिरसन्नियनासुखं॥३१॥कल्पायुतसहस्राणांसहस्राणिचतुर्दश॥विचरंतःसुरपुरेपुनर्जन्ममहीतलं॥३२॥जायतेश्चे
ष्ठवर्गेषुमुख्येषुपरमेश्वरः॥महतावप्सिनेरंतिवीरव्रतरिनास्तथा॥३३॥ततःपुरंदरेवरेवस्यमनःकामसमन्वितः॥एतते
भुवनंचैवसमासेनत्रकीर्तितं॥३४॥अतःपरंप्रवक्ष्यामिरोप्यशंगनिवासिनः॥पद्मपत्रायतास्तस्यदृष्टीर्भवनमुत्तमं॥३५॥
येनत्रमावमुहितेनानाकीर्णप्रमास्तत्रं॥ततोगिरिराजशृंगवामाश्चरोकरंमहत्॥३६॥योजनानांसहस्राणिविष्णंपरम
हृदयं॥एवंगिरिराजाःसर्वेसुखिनोपिसमावृताः॥३७॥अलंकृतेनरिवेनपताकाध्वजमालिनं॥एवंपुरंविचित्रेणमणिर
त्नान्वितानिच॥३८॥माधवश्चमिणेरत्नाहचित्रैर्विचित्रतैः॥यत्रलोकसहस्राणांहास्रोप्रासादमुत्तमं॥३९॥पुरमध्येस्थि
तंचैवराजतेथातुपश्चिमे॥नानाविधुपदेनामतन्मुरेरपिकीर्तितं॥४०॥चंतुर्धरचनुर्भेगंकेलासशिखरप्रभं॥नानार
त्नसमाकीर्णंनानाद्रुमलतावनं॥४१॥तस्यमूर्ध्निसितेद्वारेअष्टहस्तप्रतापवान्॥द्वाराध्यक्षःप्रतोविप्रकालायनेकालव
पि॥४२॥प्रतिहारोमहाकायोहिरिणासमावृतः॥पश्चिमेतुतनोद्वारंहरिभद्रइतिस्मृतं॥४३॥तस्मिन्पक्षिनिमेर्नाम
नरिमुखेदकाश्चमाः॥कांश्चतेःकमलेस्थापिनानापक्षिनिनादिताः॥४४॥तेवसन्तिहितत्रद्वापुरमध्येनिवासिनः॥श्रा

न्दिरोत्तरतानित्यंदिविदेवतपूजकाः॥४४॥ततोऽसुस्थिरकार्यंउपशोकविवर्जिताः॥संप्राप्यमानुषेलोकेकानवत्यनंतनंचिरादिव॥५
तेवैकर्मवशादिहाश्रयंविप्राजायंतेसरणएतेनवेदेषुवेश्मसमासेनप्रकीर्तितं॥४५॥प्रजापत्येप्रवर्ष्यामितन्मेनिगदितःशृणु
॥तत्तीर्थमुत्तितंशृंगंमुनिरत्नमयंशुभं॥४६॥यैर्नैकस्मरणंस्वपुरुषकारव्यवस्थितैः॥योजनानांसहस्रेद्वेविकोशंमनसाम
तः॥४७॥प्राकारेणसुवर्णेनमणिरत्नमयेनवै॥चंद्रार्कसहस्रेकाशंप्रासादवरसमरःक्रमः॥४९॥त्रिभिस्त्रिभिस्त्रैःस्फटिमलैःवक
मिश्राप्यलंकृतं॥अस्मिन्पुरेवरश्रेष्ठेमध्यश्रीभुवनोत्तमं॥५०॥स्थितस्तंभसहस्रेषुप्रसादपुरमालिनं॥हर्म्यदालकसंयु
क्तावृत्तिभिश्चोज्ज्वलेनच॥५१॥गवाक्षाणांचसर्वेणशोभितंपक्किमालया॥द्वारैश्चतुर्भिःसंयुक्तंसुप्रमाणैःसुशोभितं॥५२॥अ
लंकारैर्विशेषाद्यैर्बहुतःपरिविस्तरैः॥नानाद्वाराधिपःशक्रोमावद्वारेतिसमन्वितः॥५३॥पश्चिमेतुसुमेरुद्वारेशक्रवत्संनि
स्थतंद्वाराध्यक्षोहिनश्रेष्ठमनलोवुरसंज्ञितः॥५४॥उत्तरेतुसुमेरुद्वारेब्रह्मत्वेनोपरिस्थितस्तदा॥नानापुरमयंतस्मिन्
स्थितःसेध्याहणप्रभः॥५५॥तस्मिन्पुरवरेश्रेष्ठेरामनगरोत्तरे॥प्रजापतिःपुरश्रेष्ठोवेदसंख्यविशारदः॥५६॥अ
र्चनानामविख्यातानरानस्मिन्पुरोत्तमे॥पुण्यानोऽद्यवेर्युक्तःसुनाकेचनवासुकः॥५७॥यिवेतिनेषुसंसक्षोस्तो

पपुरवासिनो॥तंपातानस्तराव्याधिमशोकोनपरिश्रमः॥५८॥तत्रमेतिमहात्मानोवेदाध्ययनतत्पराः॥सुपुत्रा
शुभकर्माणःसत्यसंधजितेंद्रियाः॥५९॥क्रतुदानप्रसुक्तेनमहेणचत्रियारताः॥एवंविष्णुमुखासत्रेचिरान्निनि
वासिनः॥६०॥स्वधर्मनिरतायेचकामक्रोधविवर्जिताः॥कल्पायुतसहस्राणिवर्तयंतिसुखान्विताः॥६१॥इमं
लोकंनरःप्राप्यपुनरेतेविधिपूर्वकंकुलाचारसमायुक्ताश्चलमत्रेपरंपरं॥६२॥मुखंतानेनचैवेतत्कानंमानिपरोछि
तं॥सत्यपुक्तामहात्मानोजितक्रोधाजितेंद्रियाः॥६३॥प्रजापतेमिरेस्तानंकार्तिनेचमनातने॥एवमेतन्निवित्रर्षभू
धरेऽस्यधीमतः॥६४॥त्रिभिस्त्रिभिस्तुवर्णेवेंद्यान्यस्तानेसनातनि॥एतत्तेतत्पुरिनेवोनिमोतिसुरेश्वरः॥६५॥मेधा
पत्नातुगर्जिताःयस्तुत्रोऽरेवेश्वरे॥महनस्तत्रतारश्चेतेऽवेतिमहेश्वरो॥६६॥इत्येवंपुण्यक्षेत्रंपर्वेपर्वणिपर्वणि
॥लभतेशैवतंश्चैवमोहशोकविवर्जिताः॥६७॥परंपवित्रंशुभदंशुभेनेकथितंमया॥यवेतिनवापदारंगछेद्धिव
परेहिमः॥६८॥ ॥इतिश्रीस्कंदपुराणेआदिरहस्येसत्याद्रिखंडेशिवपुरावर्णनेनामनवमोध्यायः॥९॥

२५

॥व्यास उवाच॥भगवन्श्रोतुमिच्छामिमाहात्म्यंपुण्यकर्मणः॥स्थानानियानिरुद्रस्यथावदमम प्रभो॥१॥सूतराघान्नत्यलोकान्त्रयेकलोकाःप्रकीर्तिताः॥मेरुस्थाज्ञानरेसर्वेउत्पन्नेनद्वयोर्हिमे॥२॥

एवंशतसहस्राणियोजनानांप्रमाणतः॥तेत्रिनेत्रत्मसरेनोदधाविक्षुसरेवने॥एवंनवकोटिवितेयंयोजनानांप्रमाणतः॥३॥माहेश्वरमितंव्यासयत्रदेवोमापतिः॥ब्रह्मलोकंयथाषष्ठंविष्णुलोकंतुसप्तमंसप्तमंरुद्रलोकंतुएतदुक्तंद्विजोत्तमैः॥५॥एवंत्रिविष्टपेनत्रदेवानामितिनोजनः॥ब्रह्मविष्णुमहेशानांमनुभिश्चसमन्वितैः॥६॥नत्याश्चिविष्टपस्येतिद्विजाहैनप्रमाणतः॥रुद्रलोकेतिविख्यातोयोगानांगतिरुच्यते॥७॥एतेरुद्रमहास्थानाविष्णुकोटिशतानिच॥शिवप्रसादाद्गच्छंतिमर्त्यैर्वैगतकिल्बिषाः॥८॥सर्वेत्रिलोचनाःशूराःसर्वेकुसुमधारिणः॥शूलिणोर्द्धपुण्डैश्चवसर्वेविगतमृत्यवः॥९॥चंद्रार्द्धमौलिनःसर्वेसर्वेवृषभगामिनः॥सर्वेब्रह्मपुरायाश्चमहाविष्णुपरस्यच॥१०॥ अमलानेमहात्मानस्त्रैलोक्यस्यविशारदाः॥सर्वेमणिमयैर्भूमिमूलकंचनवालुकाः॥११॥नतत्रवायुर्नचार्कःप्रकाशंचैवंतिवानवोकिरेवृतास्तत्रचंद्रकिनविभूषणाः॥१२॥सर्वेएवंप्रकाशिताःप्रासाद

हृम्यमालानिगोपुरालक्षणानिच॥१३॥नरगंधर्वकात्यंतेसार्द्धंग्रहलताःसप्तपेक्षिताः॥अर्चयंतिमहादेवंनपंतिस्थानरुद्रयो॥१४॥गंधपूपादिभिश्चैवसदार्चंतिपिनाकिनं॥सर्वपापविनिर्मुक्तामवंतिरुद्रवर्चसः॥१५॥मूलादेवंमहाश्चैवरुद्रलोकंत्रनेप्रभुं॥सर्वान्लोकान्प्रयत्नेनद्विगुणेनप्रमाणतः॥१६॥सवंनामप्रस्थानंद्वियोगसमुपस्थितं॥त्रिलोचनेमहायोगीमवत्यरिहतोवनेत्॥१७॥सर्वस्थानात्परंश्रेष्ठंद्विगुणेनसमन्वितं॥रसंनामप्रभूस्थानंचतुर्थंसमुदाहृतं॥१८॥अस्मिन्स्थानेपरद्विजंपंचमंसमुदाहृतं॥अविरिषयःकुर्यास्थानान्मोक्षंनिगच्छति॥१९॥अग्निस्थानात्परंद्विजंद्विगुणेनप्रमाणतः॥उग्रमप्युरुषंस्थानंषष्ठंतंसमुदाहृतं॥२०॥तत्रपाशुपतैःसार्द्धंयोगिभिःपरमेश्वरैः॥अनुग्रहार्थंलोकानांक्रीडतेभस्मगुंठितः॥२१॥सुरेप्रथमसंयुक्तामूलानामुदयःप्रदाःयथोक्तकारिणंतंतोयोगीनांससरायण॥२२॥भिक्षुचर्यारतानित्यंध्यानसरपूजकाः॥योनिपाशुपतेस्थानंपुनरावृत्तिदुर्लभं॥२३॥तस्मात्पाशुपताःसर्वेद्विगुणेनप्रमाणतः॥माहेश्वरंपरंस्थानंसत्यमेवमुदाहृतं॥२४॥तत्रदेवोमहादेवोमहात्मोमहेश्वरः॥महेश्वरःपरावृतोवसतेनूतनावनः॥२५॥तत्रतेसर्वलोकेशंईश्वरंकामरूपकं॥अविरुपंसर्वभूतानिलोकानांनेदयंतिच॥२६॥नतेषांपरिसंख्यानुप्रमाणंधर्मवित्प

घने॥एवंलोकसहस्राणिब्रह्मलोकशतानिच॥२७॥इत्येतंतुष्येनेषोनूनानामीश्वरेश्वरः॥अतःपरंहिनश्रेष्ठंत्रिषु
नमितिस्मृतं॥२८॥ ॥इतिश्रीसत्यद्रिखंडेप्रथमरहस्येदशमोध्यायः॥२९॥ ॥श्री॥

DR. BHAU DAJI MEMORIAL

॥श्रीगणेशायनमः॥ ॥व्यासउवाच॥एतत्परंनहिवृत्तंनंदयाप्रोक्तंमहामुने॥नरहस्योतुमिच्छामियदिप्रीतंमनेप्रभो
॥ ॥सनत्कुमारउवाच॥शृणुविप्रप्रदंज्ञानंहिवत्सपरमात्मनः॥प———सपस्मंतिदुर्बुद्धिंब्रह्माद्याहिनसन्नमः॥स
त्वाकाप्यधःपायोगाविंस्तदिधोजनाः॥नविंदंत्यिग्रहंतत्रउमानवगणेश्वरः॥१॥नविष्णुब्रह्मारुद्रस्यनकश्चिन
सन्नमनंस्यवचप्रसादेनयथातानन्नथाशृणु॥२॥न्यूनकोटिसहस्राणांयोजनानांप्रमाणतः॥नस्योपरीदयुक्तम्
यत्रदेवोहिदेवेशयः॥३॥नस्थानंनेशुभेचित्रेस्मिंस्तोकेशुभप्रभे॥सद्भावप्रभवत्वाच्चतमाद्येवयमूश्चिनाद्वा
मनोवाहिनीक्रांताउमासेतिचसुव्रत॥पार्श्वेपद्मिष्ठानंतस्मात्तस्मादेवंगलोचना॥४॥दक्षिणाध्वनाभुक्तंत
विंदुसिंतप्रकाशं॥नप्रभातियविशेयंकपालेवदनेमया॥५॥विष्णुचक्राचतुर्थंतुपंचमंदक्षसंभवं॥षष्ठंतुसंभवं
देवीहेतुवर्णंमहेमुने॥एतानरुणादित्यसंकाशैरुद्रैःपरिवृतोवशान्॥हिगुणंनरोवादंचद्विगुणंचैवविस्तरं॥७
रुद्राणांहेमवर्णानांत्रिषट्कोयाःप्रकीर्तिताः॥उपरिष्टाच्छ्यामवर्णानोकोटयोनिहितोनमः॥८॥पंचसंतुपरीवारं
ततोद्विगुणविस्तरं॥षष्ठंतुसप्तमंचैवतेनैकसप्तत्रिंशोषतः॥९॥मनाशिकार्थंविशिकाकल्पानिर्दग्धवेसदाएव

मंत्रः परीवारुमानसंतुमहात्मनां॥१३॥नरकंप्रेतस्थितानुद्दिश्यनिवेदयेत्॥मर्वेब्रह्मपुरोगाश्चसर्वेविष्णुपरास्त्य
च॥१४॥समर्थालेमहात्मानस्त्रैलोक्यस्येश्वरेश्वराः॥एषयोवदतिस्नेहोशिवशुद्धमनामयं॥१५॥सुरापोचानि
त्पोवामात्रघोकागुरुन्नगः॥सोविगछेत्परंस्थानंसुद्धंशिवमनामयं॥१६॥किंपुनःशुचयोदान्तामहेश्वरप
रायणाः॥एवंब्रह्मसवर्षाणिविष्णुलोकेमहीयते॥१७॥नरोनिब्रह्मणश्चाहेमयाचपुसिसंस्थितः॥एवमेवु
क्रियायोगोलोकानांसुप्रभाविनां॥१८॥ ॥इतिश्रीस्कंदपुराणेआदिरहस्येसह्याद्रिखंडेएकादशोध्या
यः॥११॥ ॥छ॥

२८

॥श्रीगणेशायनमः॥ ॥व्यासउवाच॥ ॥माहात्म्यंसर्वभूतानांप्रभोलंकर्दतेशिवे॥विधिनाकेनतुष्यंतेक
पर्दीवृषवाहनः॥१॥नरहंश्रोतुमिछामिविस्तरेणद्विजोत्तम॥॥सनत्कुमारउवाच॥शृणुव्यासदमोवर्णोसर्व
पापप्रमोचनं॥२॥विधिनायेनविदृप्येत्लोकानांपरमेश्वरः॥ततोहंकीर्तयिष्यामिशृणुतत्वेनमोद्विज॥३॥मे
रुपर्वतमासाद्यगंधर्वायसणनुगाः॥ईश्वरस्यनुमाहात्म्यंश्रोनुकामासमागताः॥४॥नमस्कृत्वाप्रवक्ष्यामिपुरावि
ज्ञासनिर्मिते॥तस्मिन्विमोषणेगत्वासत्संघोजितेंद्रियः॥५॥विनातवेशभवरणाईशानांपरिपृछति॥येव
मेकेनकर्मेणतुष्येत्सपरमेश्वर॥६॥एतन्मेसंशयंदेवछिंहित्वंवृषभध्वज॥ ॥ईश्वरउवाच॥॥एवंशृणुमहाबाहोय
स्मात्वंपरिपृछसि॥७॥विमोषणमहारानन्यत्सुखंपरमंमम॥ईशंगत्वोमावर्णोकर्णेचविशेषतः॥८॥अ
विमुक्तेचॐकारंपंचायतनसंस्थिते॥येतान्दृष्ट्वाजनेनोक्षःमुत्यंचत्वद्दोकतां॥९॥अविमुक्तेविशेषेणसदासन्नि
हितोत्यहं॥ॐकारंचिंत्यमानस्तेनतुष्यामिसदा॥१०॥अश्वमेधफलंयत्तुजपतेनात्रसंशयः॥अत्रसान्निध्यलिं
गेदेवोहरोवसतुमुक्तिदः॥११॥ममचैवपुरंतत्रदुर्लभंवाकृतात्मभिः॥अग्निप्राकारसंयुक्तंपरमीतंसमंततः॥१२

गुत्पातिसुखकेदारेतथामध्यमकेनरे॥देवदानववर्णेषुयत्रवासोमहात्मम॥२३॥मुत्पत्तिज्ञानपुरुषाणिसमेत्यनिबिभीषण॥येनुब्रह्मनिमश्चिन्तामङ्गलाचपरायणाः॥२४॥तेश्रेष्ठासर्वभूतानांभवान्हिबिभीषण॥अयुतानिनयाकोटियंयपद्मयुतानिच॥२५॥क्रियमेहरकेकल्पेनमोधर्मोत्वयाद्यतेमतेषांसततयुक्तानांपुरुषाणांबिभीषण॥२६॥स्त्रीछत्रीनपुंसकानांनराणांपापकर्मणांयत्रतत्रमृतानांतुध्रुवंमाहेश्वरिंगतिं॥२७॥अहोगुह्यपवित्राणिमाहात्म्यानिशिनेनराः॥तेषांतुष्टप्रयछामिगणपत्यंबिभीषण॥२८॥धनेमोप्रतिपंयत्नेमङ्गलमनायणा॥तेसर्वेचविनिर्मुक्तालभंतेपरमांगतिं॥२९॥किंतेषामहंदानेनक्रियाभिश्चविशेषतः॥मोप्रतीपश्चलनेनेयत्नदानफलंनपि॥३०॥कृत्वानपेमहाघोरंयत्फलंलभतेनरः॥सेतन्ममार्चनाद्देवलभतेफलमुत्तमं॥३१॥प्रयागेमाघमासस्पुसोयत्लभतेफलं॥तत्फलेमकृलंवासलभतेनात्रसंशयः॥३२॥अहोरात्रंतुकृत्वायत्फलंलभतेनरः॥सफलंलभतेमर्त्योममलिंगप्रपूजने॥३३॥हिरण्यानोमहत्तेणतत्फलंलभतेनरः॥गोमुत्रसर्वदारंचक्षाकमिश्रान्नस्तथा॥३४॥यत्फलंलभतेकृत्वाप्राप्यतेनन्ममार्चनात्॥स्वर्णमष्टासनान्यष्टौदत्वाविप्रायतत्फलं॥३५॥तत्फलंलभते

२१

मर्त्योममलिंगानिपूजनात्॥ब्रह्महापित्रहागोघ्नःसुरापोगुरुतल्पगः॥३६॥ममलिंगार्चनरताःप्राप्तेगतिमुत्तमं॥पुण्यंतुलभतेनित्यंलिंगार्चनपरिबिभीषण॥३७॥तपसामनसाचैवदानेनैवचयत्सदा॥अश्वमेधसहितत्वतेर्त्यैर्यागपरायणैः॥३८॥तत्सर्वंलभतेप्राप्तोममलिंगार्चनेरतः॥अहंकर्ताचहर्त्ताचसृष्टाचादियुगेयुगे॥३९॥प्रभवःसर्वभूतानांमहान्त्मेनात्रसंशयः॥अहंविष्णुश्चब्रह्मत्वाचमोमत्वांहंबिभीषण॥४०॥यत्किंचिद्रूपतेलोकेसर्वंचाहंबिभीषण॥कामश्चैवक्रोधायुश्चनानारूपयमेवच॥४१॥पूज्यमानप्रमाणंचअहंरूपेतिसंशयः॥एवंधनंनवेदश्रीमास्करोमोमएवच॥४२॥दक्षोधर्मश्चस्कंदश्चसर्वेचाहंबिभीषण॥पुष्करादीनितीर्थानिसर्वाण्येवबिभीषण॥४३॥गंगायासदिनंश्रेष्ठंवसोरादायश्चसागरः॥लक्षावरंतुयमंचैवअहंमेकोनसंशयः॥४४॥वर्षेमासेऽथमाघश्चतोत्तौबिभीषण॥युगकल्पविशेषाश्चतथामन्वंतराण्यपि॥४५॥स्नानेषुमुक्तिर्नाश्चकनवश्चबिभीषण॥दीपप्रदानयोरद्यावुद्धिःप्रयतमानसः॥४६॥तेनदीपप्रदानेनसमुद्रंयातिमानवः॥स्वर्णदानेतुयोरद्यादङ्गपत्मजभेनसः॥४७॥अधोपुष्पप्रदानेनलभतेस्वर्गमुत्तमं॥यस्यामघगतिंपुण्यंगणपत्यंवरुत्तमं॥४८॥ययाभिलषितंपुण्यंतोयदानादा

मुयात्॥एवंप्रसाद्यदेवेशंनत्वामिनिजग्मिरे॥२९॥येतेर्वसुमिकल्पानुयत्कलेलयतेदिनः॥तत्कल्पंसुखमेवेशोमम
लिंगमिवेचनात्॥३०॥मनसाकर्मणावाचादेहेवापिचयत्कृते॥ममार्चनरवानांनोतेषांपापंनविद्यते॥३१॥यस्तु
संवत्सरंपुनर्येदेकलिंगेकानस्मान्तपःप्रयत्नामिगणप्यतेनसंशयः॥३२॥प्रमासेचप्रयागेचनैमिषेपुष्करंतथा॥मेना
यस्यप्रसंसनंतस्यनीर्यंसकेगृहे॥३३॥नीर्यकोटिसहस्रेषुयेप्रयत्निरयेगताः॥मनुष्यागतिंपुण्यांलभतेचविभीष
ण॥३४॥माययामोहिताःसर्वेदमेलोकाविभीषण॥माहात्म्यंतुसुरश्रेष्ठसर्वदेवनमस्कृते॥३५॥नमोपशुपतिस्थाणो
मनसावाकुलाकृता॥नगलेत्नरकंनिऋन्महाघोरमयावहं॥३६॥चंद्रार्कैर्नप्रकाशेयस्मिन्देशेस्तेजसा॥एवंमेत्रो
हितास्यश्रहव्यकव्यविभीषण॥३७॥माहात्म्येतुसुरश्रेष्ठसर्वभूतनमस्कृते॥माहात्म्येतितथारेविगंधपुष्पंरतिं
नरः॥३८॥त्रैलोक्यारोपिवध्यंतियेचापिश्रद्धयासह॥३९॥तेनतोसंशयोचिन्हेयेतुष्टेनप्रविष्यति॥ ॥विभीषण
उवाच॥॥नमस्तेसर्वभूतेशनमस्तेविश्वतोमुख॥अध्यश्चाप्रमेयश्चपुराणपुरुषोमहान्॥त्वंवायुरनल
श्चत्वंक्षितिरादित्यएवच॥४१॥त्वंपृथ्विसागरश्चैवमकरानामयप्रद॥येमोहात्सुरश्रेष्ठसर्वभूतनमोस्तुते॥४२

श्रलेलानानियत्वेषेश्रमयानिमहाद्युते॥तेगतिःसर्वभूतानांशरणंत्वंनसंशयः॥४३॥ईहश्चैवंचपुष्पश्चमहर्षि
श्चप्रभूतिनः॥भवान्मोसोभवानग्निःसनातनः॥४४॥भवान्धर्मेषुपुण्येषुसंकल्पश्चभवान्षणः॥तेसृष्टिस्तं
चतुर्मेधाश्रद्धाकामोमनस्तथा॥४५॥शिवपुण्यानमस्तेतेदेवाश्चर्षिगणास्तथा॥सर्वान्योसश्चशंतिश्चभवान्प्र
कृतिरात्मकः॥४६॥भवान्हिसर्वलोकानांनित्यंहर्षविवर्द्धनः॥सर्वान्भुविवर्त्तित्यसिद्धार्थावैगमिष्यति॥४७॥नम
स्तेभगवान्रुद्रनमस्तेभगवान्शिव॥नमस्तेलोकलोकेशनमस्तेपरपूर्वत॥४८॥नमस्तेपाणिपादंतनमर्वतोक्षिशि
रोमुखं॥सर्वतःसर्वतोमूर्तिसर्वेश्वरनमोस्तुते॥४९॥श्रुतागतसजानामिगतिंनैवचनैवच॥योगेश्वरमहादेवयमि
तोसिनमोस्तुते॥५०॥ ॥महेश्वरउवाच॥यस्तेनंपठतेनित्यंशिवप्रोक्तमनिंदितः॥विभीषणयथान्यायेनवरैवन
भूषितं॥५१॥श्रश्वमेधस्ययत्तस्यफलंप्राप्नोतिमानवः॥ब्रह्मब्रह्मसमायुक्तोनिहायाश्चर्यसदा॥५२॥पवि
त्रात्मसुयाज्ञापिचतुर्दश्यष्टमीषुच॥यस्तुलिंगभवत्तस्याश्रद्दयानश्चयोभवेत्॥५३॥नम्येयमिरेशास्यमन्य
यानप्रकाशयेत्॥महेश्वरंफलंयत्तास्तुगंगस्नेनसंशयः॥५४॥ ॥इतिश्रीसत्यादित्यंश्रादिरहस्येशिवविभी
षणसंवादेद्वादशोध्यायः॥१२॥ ॥श्रीः॥

३१

श्रीगणेशायनमः॥ व्यासउवाच॥ देवयज्ञैफलान्हिदानतीर्थतपानिच॥उपा
सनास्फलंचैवदानानांसफलंतपः॥१॥अहत्वाफलमेतेषांब्रह्मणोविद्धितंतपः
एतन्मेसंशयंदेवतत्सर्ववक्तुमर्हसि॥२॥सनत्कुमारउवाच॥यत्रवाकौशिकी
गंगाकालिंदीचअथवागयाकुरुक्षेत्रंकनखलंतथा॥३॥तिस्रो
त्राश्चपयोदाश्चमलेहागंडकिस्तथा ब्रह्मावर्त्तानहिशुभावंद्गंगाचपावनि॥४॥
गंगाद्वारासहस्रारयंभवकालीतिसात्तथा॥दिषट्द्वितीकरातोयालोहित्याच
महानदिः॥५॥सरयूगण्डकीचैवसागरसरितांपतिः॥सरस्वत्यारुणात्ताम्रा
रण्यागण्यमहाभया॥६॥गोदावरीभीमरथीनदीवैतरणीयुना॥कावेरीकृष्णा
वेण्याचफल्गूचमहानदी॥७॥सारस्वतानितीर्थानिकीर्तितानिमनार्षिभिः॥रि

वलिंगप्रपूज्यंतः कलांनार्हतिषोडशीं॥८॥षष्टिकोटिसहस्राणिषष्टिकोटिशतानि
चषष्टितीर्थसहस्राणिसहस्रंचप्रकीर्तितं॥९॥त्रिविधानिचतीर्थानिब्रह्मणोयोधि
गछति अक्रोधनस्तुविद्वंसर्वतीर्थफलंलभेत्॥१०॥सर्वेषामपितीर्थानांयत्फ
लंपरिकीर्तितं मासनतदवाप्नोतिलिंगयोगंचतत्भ्रुवं॥११॥पूजितंविधिनायु
क्तोमुहुर्त्तातदवाप्नुयात् लिंगोद्भवमिदंसर्वंत्रैलोक्यंसचराचरं॥१२॥व्यासउवा
च॥कथंलिंगोद्भवंनामत्रैलोक्यंसचराचरं॥कथंतेप्रलयंचापिलिंगेतस्थिति
नित्यशः॥१३॥कथंस्यादक्षणामूर्तिरीश्वरस्यामितौजसः॥ऋषयःपितरोदेवा
येजंतेषंदध्वजं १४ लिंगार्चनविधिःकोवामतिर्वाकुत्रशाश्वतिः॥कथंचतु
र्व्यरोदेवोनक्तिमान्भक्तवत्सलः॥१५॥रुद्रलोकंतथाब्रह्मन्पुनस्त्वेवर्ततेकथं॥

कथंनपुनरावर्त्तिश्रोतुमिच्छामितत्वतः॥१६॥सनत्कुमारउवाच॥अहंतेकथये
ष्यामिशृणुतांमेद्विजोत्तम॥यथालिंगोद्भवंव्यासत्रैलोक्यंसचराचरं॥१७॥लिंगं
चयादृशंतस्यदेवदेवस्यधीमतः॥प्रलयंचयथालिंगेतन्मेनिगदितंशृणु॥१८॥
यथाचापुनरावर्त्तियथानावर्त्ततेपुनः॥मयाश्रुतंयथापूर्वंवरतोब्रह्मणास्वयं
॥१९॥महेश्वरेणउक्तस्यकल्पमहदादितो॥प्रादुर्भूतोमहाघोरःतस्मादग्नि
जायतः॥२०॥रूपसन्यासिनामेवंश्रूयतांगदतोमम॥वसिष्ठःक्षपतग्निरुर्या
शिसमप्रभं॥२१॥तत्रसंभवतेलिंगंकांचनंरत्नभूषितं॥शतयोजनविस्तारं
तसाहस्रउच्छ्रितं॥२२॥लिंगराजंसुविपुलंयुगांतादित्यवर्चसं॥तत्रब्रह्माहरि
र्देवंयज्ञाश्वसरस्विना॥२३॥तल्लिंगास्तमनुप्राप्ताःऋतसंज्ञाःसुदुःखिताः॥

उमापतिर्विरूपाक्षीनिलकंठोविलोहितः॥२४॥ स्थाणुरीजंगमश्चैवक्षेत्रज्ञःप्रल
तिस्तथा सांख्ययोगस्तथानघोहरस्तुसागरस्तथा॥२५॥पृथिवीचांतरिक्षंचदिशा
श्चविदिशास्तथा नक्षत्राणिग्रहाश्चैवकर्णयोर्वाक्यथांयथा॥२६॥लिप्यंतेत
त्रलिंगेचईश्वरस्यमहात्मनः॥लिंगादुद्भादयदेवंत्रैलोक्यंसचराचरं॥२७॥ब्र
ह्माणमयजंपुत्रंप्राजापत्येऽनेषयत् हत्वाप्राजापतिंदेवंदेवलोकाग्रमी
श्वरं॥२८॥पुनर्विस्रुससृजंतेलिलयागर्भसंभवत्॥स्मृतिमास्थिप्यसर्वेषां
त्रैवांतरधीयत॥२९॥येवंलिंगोद्भवंसर्वंत्रैलोक्यंसचराचरं प्रत्यर्चयथालिं
गेतन्मेनिगदितंशृणु॥३०॥पुराल्यकारणंव्यासहरस्यामिततेजसः॥बृहद्रथ
ध्येनिवर्तंजलेलिंगमदृश्यते॥३१ज्वालामालादिनिर्ध्यसंसर्वभूतभयंकरं जो

DR. BHAU DAJI MEMORIAL

ज्योत्यग्निपुंजनिधर्मंमारीक्षमिवरोदसि॥३२॥दिवंनुवंचविश्व्यतिष्ठतेज्ञानमंउ
ले ज्वालानिस्तस्यलिंगस्यत्रैलोक्यंसचराचरं॥३३॥कुरुतेभैरवंरूपंभाकारंपूर
यन्निव जीवमान्राणिरोषाणिद्रानिचततोग्निना॥३४ संवर्त्ततिहतिष्ठंतिवा
त्यनीवबुद्बुदंविव॥ततोब्रह्मासुरश्रेष्ठदेवाश्चसहविष्णुना॥३५ लिंगंतेसमुप्राप्य
नंसंज्ञाःसुदुःखिताः॥सिताश्चैवनिरीक्षंतेशिवमायविमोहिताः॥३६॥ अवरा
ल्लत्रतत्सर्वंप्रविशद्विजसत्तमाः॥ततःप्रलयमासाद्यलीनेतस्मिन्महात्मनः॥३७॥
सचसर्वंप्रसुस्रार्थिहरस्यामिततेजसः॥निमेषाज्जीविवःसर्वेचंद्रादित्यग्रहैःसहः
॥३८॥ दिवौकसश्चब्रह्मात्वरूपस्यामिततेजसः॥ततःप्रसुप्तादेवाश्चतुस्मांतोय
शाश्विनः॥३९॥उपलभ्यस्मृतिंदेवास्तत्रैवांतरधीयत॥स्तुवंतिचमहादेवंसर्वभू

तपतिशिवं॥४०॥ब्रह्माविष्णुश्चरुद्रश्चऋषयस्तत्रउमापतिं॥सनत्कुमारकुमारस्त्वंद्व ७॥०
नीतिस्तथैवच॥४१॥ॐकारस्त्वंवषट्कारंदंउकारंरमेवच॥विश्वनिद्रादयःसर्वेच्च १२
हस्पतिपुरोगमः॥४२॥ब्रह्मादेवश्चयज्ञाश्चरुद्रश्चऋषसहविष्णुना॥ततःप्रसूता
दिव्याश्चसर्वेभूतसमुद्भवः॥४३॥एवंमायापरासूक्ष्मायथायुक्तामहेश्वरं योगि
नस्तुमहात्मयादानैश्वर्यसमन्विताः॥४४॥अजराश्चामराश्चैवमत्प्रसादाद्विष्ण
य॥स्वछंदगत्योनित्यांसिवलोकमहेश्वराः॥४५॥एवमुत्कासभगवान्तत्रैवां
तरधीयत एवमेकार्णवेलोकेसर्वभूतविमोहिते॥४६॥अस्यमाहात्मयुक्तानांस
रवानुच्यतेभुवि॥सर्वानुलयेयतिःपुनःसर्वेउपस्थिते॥४७॥पुनःसृष्टेषुलोके ३४
षुब्रह्मातत्रप्रजापतिः॥वाजपेयशतंरिष्वायज्ञंतेद्विजोत्तम॥४८॥विप्र
विंशतिराजस्तुरुद्रमंत्र्यातदश्नुते अश्वमेधसहस्रस्यसम्यगिष्टस्ययत्फलं॥४९॥

नवमासात्प्रमायाथब्राह्मणोविजितेंद्रियः॥सर्वंगितदवाप्नोतिलिंगयोर्च्चय
तेभवं॥५०॥हिमवानादरोमेरुःकैलासोगंधमादनः विंध्योवेदःपुरीचैद्रोमहेंद्रो
मलयस्तथा॥५१॥वालखिल्याश्चऋषयोनैमिषेयास्तथैवच॥याश्चैवाप्सरसो
दिव्याएवमादगणास्तथा॥५२॥तारागणाग्रहगणाःसर्वेपितृगणास्तथा॥चा
रणाश्चाप्योदेविविद्यासिद्धास्तथैवच॥५३॥प्रमाणंपरमंस्वल्पंलिंगयोर्च्चयते
नरः॥तस्मिन्बहुगुणमितिकरोतिरुषनथ्यजः॥५४॥यत्फलंपाकयज्ञेषुहवि
र्यज्ञेषुयत्फलं॥एकान्नातदवाप्नोतिशिवलिंगार्चनेरतः॥५५॥कुमारोब्रह्मणोयु
क्तःपुलस्त्यापुलहःक्रतुः॥नदीश्वरोनरोश्रेष्ठोमहाकालश्चवीर्यवान्॥५६॥भृ
ग्वंगिरोमरीचिश्चदधीचेश्चसुतास्तथा॥संवर्तसंजगीषुश्चतथाशुक्रबृहस्पतिः॥५७॥

चेवनोजमदग्निश्चउत्तंकोगस्यएवच॥दक्षप्रजापतिश्रेष्ठोदक्षपुत्रास्तुसप्त
वै॥५८॥तथाजन्तुश्चभगवान्प्रल्हादोनतुविस्तया अत्रिर्वसिष्ठदक्षश्चकश्य
पश्चमहायशाः॥५९॥गौतमोभरद्वाजश्चविश्वामित्रोथकौशिकः॥आदित्याव
सवोरुद्रामरुत्तास्तुतथाश्विनौ॥६०॥साध्याविद्याधरानागाऋषयोविश्वेदेव
ताः॥सत्यधर्मार्थकामश्चवासुकीपन्नगस्तथा॥६१॥कंबलाश्वतरोनागोवेला
पन्नस्तथैवच॥एततेकथितंव्यासंसंभवप्रलयस्तथा॥६२॥एततेभगवा
न्भूतेबलक्रीउनकौरवः॥एवंकारयतेकर्मवचास्यव्याप्तिकृत्तः॥६३॥यज्ञा
महेषुतेचैवतस्मादिष्टामिचेद्दितुं॥ब्रह्मादिनासुरश्रेष्ठमनिगळ्ळामिहांकरं॥ ३५
६५॥महेश्वरःसमेकिंचिन्नभूतोनभविष्यति॥आर्चयंतिमहालिंगंसर्वभूत

पतिंशिवं॥६५॥ब्रह्माद्याऋषयोयेवैतन्मेनिगदितःशृणु॥ब्रह्माविष्णुश्च
शक्रश्चंद्रादित्यौसमीरणः॥६६॥मनःकालश्चमृत्यश्चवरुणोधनदोनलः॥
ऋग्यजुःसामवेदश्चअथर्वेदस्तथैवच॥६७॥इतिहासाश्चशास्त्राणिउमा
गायत्रिरवच॥सवत्सरंतुयोभक्त्यावाल्मिकामृत्तिकासुच॥६८॥कुर्यात्प्रलेपनं
भूमौशिवलिंगस्यचायतः॥सततंमार्जनंविधिसहस्रमनुलेपनं॥६९॥पुष्पो
पहारधूपश्चतुल्यंफलमवाप्नुयात्॥दशापराधान्योयस्तुक्षीरेणक्षंतंक्षमेत्॥७०॥
क्षीरस्नानंघृतस्नेगंसघृतंगुग्गुलंतथा॥एतदिष्टामितादिव्याशिवायवरमि
च्छता॥७१॥दशसोवर्णिकंपुष्पंयेविनायेप्रयछति॥मालत्यादशसाहस्रंजाप्यद
शगुणंस्मृतं॥७२॥विधियज्ञोजपोयज्ञोविशिष्टोदशभिर्गुणैः॥उपांशुस्याछा

तगुणासहस्रमानसःस्मृतः॥७३॥त्रिणान्योषधिगुल्मलतावल्लित
थैवच्च॥देवार्थेयस्तुहिंसंतिधार्मिकोनतुहिंसकः॥७४॥तथैवसर्ववृक्षाणां
यत्रपुष्पफलंस्वर्गे॥कोलजातीचपुष्पाणिविज्ञानीज्ञातथातथा॥७५॥महादे
वोपयुक्तानिस्वर्गयांतिनसंशयः॥श्रद्धयानस्तुयःकुर्यात्शुचिःप्रयतमानसः
७६॥सर्वमेतदवाप्नोतिलिंगार्चनयतेध्रुवं॥प्राप्यसुखंनतेसर्वेस्वर्गयांतिद्विजो
त्तमः॥७७॥विश्वेदेवस्वकार्येणश्रुतंपूर्वंयथानरः॥पूजाचधारयेन्नित्यंभक्त्या
तस्यशिवेनच॥७८॥कल्पकोटिसहस्राणिरुद्रलोकेमहीयते॥प्रशांतानिष्कला
मूर्तिःसर्वभूतसुखावहः॥७९॥यतिभिःसेव्यतेव्यासजरामरणनिरुच्यते॥अने २५
नविधिनाव्यासयस्तुजानातिरेश्वरः॥८०॥तेनपाशुपतंचीर्णंनिर्मलंमतम

व्ययं॥शिवंसर्वगतंज्ञात्वासर्वदुःखैःप्रमुच्यते॥८१॥एवंविज्ञानविज्ञानेनैक
मूर्तिसमाचरेत्॥एषतेकथितंव्यासंभवःप्रलयस्तथा॥८२॥मूर्त्तानांप्र ३०
विभागश्चशिवलिंगार्चनंतथा॥ऋषयोविविधाःश्रेष्ठायश्चतुष्यतिशंकरं
८३॥सर्वेषांतांतुमूर्तिनांपूजाहंदक्षिणाविधिः॥भावस्तज्जातिभूतानित
दासंहरतिप्रजाः॥८४॥रतिंश्रद्धांसुखंमेधांविद्यांचैवप्रयच्छति॥विवि
धंततोलोकामूर्तिंसादक्षिणापरा॥८५॥पराश्चार्यसदायुक्तोरक्षिणांमूर्ति
मर्चयेत्॥भवानांरतिसर्वस्वंनिष्कलंचाक्षतंध्रुवं॥८६॥एततेकथितंव्यासशि
वलिंगार्चनंपरं॥सर्वव्याधिप्रशमनंसर्वदुःखविनाशकं॥८७॥दर्शनाच्छ्रवणा
द्वापिनामसंकीर्त्तनादपि॥प्रमाणंचैवलिंगस्यकृत्वापापैःप्रमुच्यते॥८८स्त्रियःश्

द्राश्वमेधेऽश्वमेधेचान्येपापयोनयः॥ श्रद्धाकामसमायुक्ताश्रीप्रियान्तेपरांगतिं
॥ ८९॥ शिवनामेतिहासोयंब्रह्मणासमुदाहृतं॥ क्रोधमोहोनसस्पृशांमहापात
कनाशकः॥ ९०॥ सकृदाश्रुत्तंयेदेवंनचस्मृत्वनेत्युतिः॥ अश्वमेधफलंसम्यक्
वनितेनात्रसंशयः॥ ९१॥ यश्चैनंपठतेनित्यंयश्चैनंशृणुतेनरः॥ मुच्यतेसर्वपा
पेभ्योरुद्रलोकमवाप्नुयात्॥ ९२॥ इतिश्रीस्कंदपुराणेसह्याद्रिखंडेआदिरहस्ये
विभिषणश्वगणेशशिवसंवादेशिवमाहात्म्यनामनवमोऽध्यायः॥ १३॥ श्री॥

३७

श्रीगणेशायनमः॥ व्यासउवाच॥ भगवान्श्रोतुमिच्छामित्वंब्रूहिमहात्मनः॥ श्र
वणानियानिलोकेस्मिन्येषुःसंहितःसदा॥ १॥ प्राप्येयेचैवसर्वेषांतेषांचानुग्रहंपरं॥
सुतान्नजेतेसम्यक्दृश्यतेतुकथंतुतत्॥ २॥ सनत्कुमारउवाच॥ नमस्तुआदिदेवा
यपिंगलायजगत्पते॥ नक्तानुकंपितेनित्यंशर्वदैवश्रुतायच॥ ३॥ शृण्व्यासपरांवा
णिसर्वलोकहितांशुभां॥ यश्रृणोतेषुभगवान्सान्निध्यंकुरुतेसदा ४ ब्रह्मादिवाक्रो
विष्णुस्कंदश्चास्मिसुरेश्वरं॥ अर्कसोमकुबेरश्चकपर्दिश्चप्रमापतिः ५ व्रतानांक
पिलाश्चैवचश्वचक्रुःसुदिरेवच॥ एतैर्नामभिराश्चर्यंतिर्यग्भावसदाभवेत्॥ ६॥ योहियं
देवतंज्ञात्वाभाराधयतिभावतः॥ तस्मात्तांमूर्तिमास्थायमहादेवप्रसीदति॥ ७॥
स्थानानांपरिसंख्यातेवक्तुंशक्तोनकश्चनः॥ अपिवर्षसहस्रैर्वासमासिनतुमे

शृणु॥८॥ इहलोकेजयास्यशेस्थानानिशृणुतान्यपि॥प्रमाणंचैवसर्वेषांतेषुचाप्यनुग्रह॥९॥ माहेश्वरिमिमांव्युश्विावभवविशामय॥ भद्रकर्णेचस्वर्णास्यांकर्णेस्थानमुत्तमं॥१०॥स्थानेषुतेषुसततंसान्निध्यंसगतेभवः॥अनुग्रहंचकुरुतेभक्तानांभक्तवत्सलः॥ ११॥देवैर्देवर्षिभिःसिद्धैस्तथान्यैःपरमर्षिभिः॥यजंतिभगवान्नित्यंपूज्यतेशंकरोहरः॥१२॥ द्वियोजनंतुतत्क्षेत्रंदक्षिणोत्तरतःस्मृतं॥रुद्रस्यपूज्यतात्मांकंतत्सश्रीत्यंत्यजेत्तमं॥१३॥देवदानवगंधर्वाऋषयश्चतपोधनाः॥सेपूज्यसततंदेवंसत्यदारपरंभवं॥१४॥ त्रियोजनंचतत्क्षेत्रंसमंतात्सर्वतोदिशः॥रुद्रलोकमवाप्नोतिमनेरुप्रपदेनरः॥१५॥ मासेक्षेरुद्रमभ्यर्चभद्रकर्णेजितेंद्रियः ३८
सचरुद्रपरोनित्यंरुद्रलोकमवाप्नुयात्॥१६॥ अर्धक्रोशयुतंक्षेत्रंसमंतात्स्थानमुच्यते॥

गणपत्यंसलभतेमृतस्थाणुपदेनरः॥१७॥त्रिसंध्यंतस्यभगवान्सान्निध्यंकुरुतेसदा विष्णुरुद्रश्चसोमश्चआदित्यमरुतश्विनौ॥१८॥अर्चयंतिसुचर्णाश्चनित्यमेवत्रिलोचनं॥अर्द्धयोजनविस्तारंसुवर्णाक्षिविदुर्बुधाः॥१९॥वाराणस्यांतुकेदारुद्यास्तितुषण्मुखः॥ तिष्ठतेभगवान्देवःपरमात्मासनातनः॥२०॥लिंगरूपेदेवदेवसर्वतेजोमयंशुभं॥देवाश्चऋषयश्चैवएषसन्निहितोहरः॥२१॥ध्यानिनोनित्ययोगाश्चप्रजान्मादिश्चतेजसा॥देवविद्याव्रतपरःसिद्धाश्चपरमर्षयः॥२२॥उपासंतेसदाव्यासंपेचायतनवासिनं॥नानासत्यान्यमंत्रस्यात्तन्नुदेवस्यतिष्ठति॥२३॥विश्रांतिहिमहात्मानंपरंमाहेश्वरिक्षेत्रं॥द्वियोजनंतुतद्क्षेत्रंसमंतात्सर्वतोमुखं॥२४॥अन्यमेतत्क्षेत्रंतुअविमुक्तंचतत्स्मृतं॥ब्रह्मादिभिश्चसोमश्चहरिद्भिश्चबृहस्पतिः॥२५॥समुद्रोश्चेवसरितोरीपायध्वजयस्तया॥उपासंतिमहात्मानंमहाहंसंसरांसिवं॥२६॥

कनखलंमहापुण्यंकथितंपूर्वमेवच॥तस्याग्राशादशांकिंविस्तानमन्यंनविद्यते॥२७॥
पुण्यत्वादथरम्यत्वात्संयोगाच्छंकरस्यच॥तत्राहनियतोव्यासगंगाद्वारसमीपगे॥२८॥
इशानोदेवतोतस्मिन्नित्यंसिद्धगणैर्वृतः॥अधर्ममनसोवापिनाधर्मोवसत्ते
क्वचित्॥२९॥सिद्धास्तपस्यानुरतास्तत्रावर्तस्यदक्षिणे॥एतन्महाध्वरंनाम्नापुरा
णेपुण्यमुत्तमं॥३०॥तत्रयध्यायनंपूर्वमृषयःसर्वमागताः॥क्रोधादेवतुत
स्तेत्रंसर्वतोदिशमुत्तमं॥३१॥दिव्यामोहेश्वरानागामुक्तिर्यत्रापरोक्षया॥ए
तेकथितेव्यासयन्मांत्वंपरिपृच्छसे॥३२॥स्थानमाहात्म्यमतुलंपुण्यंपापप्रणाशनं॥
अधेतव्यंब्राह्मणेनयोयंभक्तोमहेश्वरः॥यथैववेदाध्ययनंतथाचेन्द्रप्रशास्यते॥३३॥
इतिश्रीस्कंदपुराणेसह्याद्रिखंडेऽमरिहस्येचतुर्दशोध्यायः॥१४॥ ५ ५ ५

डाक्टर कलानाथ शास्त्री संस्कृत MEMORIAL LIBRARY BHAU DAJI

श्रीगणेशायनमः॥श्रीव्यासउवाच॥श्रुतंमेभगवान्देवस्थानमाहात्म्यमुत्तमं॥
सर्वाणियानितीर्थानिपुण्यान्यायतनानिच॥१॥अनुग्रहंचएतेषांपुण्यंचैवहिशास
मे॥नहिमेतृप्तिरस्तीत्थंएवतोवाक्यमुत्तमं॥२॥माहात्म्यंदेवदेवस्यशंकरस्यमहात्मनः
हृष्यामिब्रह्मन्सततंपरंकौतूहलंहिमे॥३॥सर्वमुक्तोहिभगवान्व्यासनामिततेज
सा॥सनत्कुमारोभगवान्वाचामधुरयागिरा॥४॥सनत्कुमारउवाच॥शृणुव्यासप
रावणीतेषांतापापनाशनं॥मांगल्यंचपवित्रंचपठेत्यंवेसुपर्वसु॥५॥इंद्रलोकंसमा
गछेद्वारयंतिसदाशुचिः॥यान्यशेचपवित्राणिस्थयंदेवनधीमता॥६॥तान्मे
कथयिष्यामितस्मादेकमनाःशृणु॥एवंवेद्मनंचैवशंकुकर्णमहेश्वरः॥७॥एते
षुवैसदाव्यासभूतसंघैर्वृतःप्रभुः॥वसतेपरयास्वपूज्यमानोदिवौकसः॥८॥

चतुर्दशैर्भोजनानांसर्वेषांहिपरिग्रहः॥ ऋषिगंधर्वतुल्यानिचेष्टितानिच॥९॥
स्थानान्येतानिगुह्यानिदेवदेवस्यधीमतः॥ इष्टंचकथ्यतेषांयत्रतेषांपरिग्रहः॥१०॥
व्यासउवाच॥ तदेवभगवान्ब्रूहिभक्त्यातेपृष्टतोग्रहं॥सनत्कुमारउवाच॥गुह्या
नामतथागुह्यंसर्वव्यासमदाहितं॥११॥अथवाभगवान्देवः कृतेयत्कलदनुग्रहं॥
पुरावैऋषयोव्यासपृष्ठंतेस्मचैनंतथा॥१२॥वालखिल्याश्चमुनयस्तेवभागवतो
भवत्॥ तेषांसंतोषभगवान्भक्तानांभक्तवत्सलः॥१३॥ कृतवाननुग्रहंतेषां
दर्शनेनमहेश्वरः॥ तंप्रणम्यमहात्मानंकृतानामीश्वरंप्रभुं॥१४॥ऊचुःप्रांजलिप्रग्र
हावालखिल्यास्तपोधनाः॥ मनसापार्थितंयत्तत्कर्तासंशयः॥१५॥येतेतपो ५०
निमत्यैवदृष्ट्वादेवपिनाकिनं॥देवंपरंयथापारंयतपोभगवत्स्वयं॥१६॥वरैश्चीर

सहस्रैर्वादुर्लभंनंदवर्शनं॥यन्नेयक्षुद्रमनसायदिप्राप्योवरेमम॥१७॥इच्छामिभग
वान्ज्ञातुंगुह्यान्यायतनानिवः॥महादेवोव्यक्तदेवोनक्तंनैक्तजनप्रियः॥१८॥एवंप्र
मुदितैस्तैस्तुमुनिभिः पुण्यकांक्षिभिः॥उवाचसमुनीन्सर्वान्वाक्यंतोजीवयन्निव॥
॥१९॥श्रीमहेश्वरउवाच॥श्रूयतांपरमंगुह्यंयेषुनित्यंवसाम्यहं॥प्रज्ञानामिहगुह्या
मिभक्तेभ्यःपरमःसदा॥२०॥तानिवःसंप्रवक्ष्यमितीर्थानिचमहीतले॥शृण्वतांऋषयः
सर्वेषुचिर्भूत्वासमंतत॥२१॥पुरीचद्वंपरंगुह्यंपुरानानाडिकेश्वरः॥महाकालपरंगुह्यंदेव
दारुवनंतथा॥२२॥देवह्रदवनंघोरंगुह्यंनैरवमेवच॥गुह्यानेतानिविप्रेंद्रयःकश्चि
न्नेवगच्छति॥२३॥नक्तंयापरमयायुक्तोसर्वैश्चभक्तियान्वितः॥बलिपुष्पोपहारैर्गंध
पुष्पविलेपनैः॥२४॥मानवावापिचैवान्येयेमांसममधिगच्छति॥सकामांवाप्यका

तोवायुद्यषेतेषुयोनरः॥२५॥ब्राह्मणक्षत्रियाश्चैववैश्यश्चद्रस्तथैवच॥म्लेच्छानिकूरक
र्माणस्त्रियोवापिनसंशयः॥२६॥गाणपत्यध्रुवंस्थानंरुद्रलोकेमहीतले॥अक्षयस्वस्य
लोकावैतथाप्यन्येस्त्रियस्त्रियः॥२७॥पृहणांचैवतत्क्षत्थेस्थानेषेतेषुयोनरः॥श्राद्धं
द्यान्महाभागोदद्यादापितिलोदकं॥२८॥दर्नास्तरणस्तीर्णेदद्यादापितिलोदकं॥एवं
पितृगणाःसर्वेस्वर्गलोकेमहीयते॥२९॥एतन्नेसर्वमाख्यातंदुर्लभंसर्वदेहिनां॥यद्दद्वे
द्यनक्षिंदिवसर्वेषुश्रावयेत्॥३०॥श्रुत्वैवंगुह्यमाख्यातंयेनरःपुण्यवर्धयः॥स्त्रियः
श्रद्धाश्चलेछाश्चत्राप्नुयात्परमांगतिं॥३१॥तस्माद्विद्वानधीयीतश्रीवर्चस्यसमाहितः॥
नाप्रशांतायदातव्यंनवाप्यहितकारिणे॥३२॥कुत्सायविप्रुषायविप्रुनायद्राय ६१
च॥चपलायनसंज्ञायनदेयंस्यात्कदर्यन॥३३॥इदंतुश्रेष्ठपुत्रायशिष्यायचहितायच॥

वाग्विनेस्तथामावान्नेप्रशंभवतपस्विने॥३४॥प्रियायाग्निनशौचायतथापाशुपता
यच॥यत्विनेवतथादेवतर्थाज्ञानविदेह्यपि॥३५॥श्रावयेदस्तविप्रायसदापर्वसु॥
रुद्रलोकंसवैगछेद्गरयेद्यस्तुयोपुमान्॥३६॥संवृतोवेदशास्त्रेषुतस्माद्भूतइति
स्मृतः॥रहस्यंतुरहस्यानांतिथर्मविदोविदुः॥३७॥रहस्यंदेवदेवस्यगुह्यंइत्यभिसंज्ञि
तं॥तस्माद्विप्रमहंगुह्यंशुतेनित्यमुत्तमं॥३८॥स्थानेस्थलेषुसततंअभिगम्यमहेश्वरः
॥गत्वापशुपतिनित्यंमानसैवेमलंशुचिं॥३९॥यथाहिनिहितोविप्रगंगाद्वारंचनित्य
शः॥अथस्थानेषुयतेषांपूजयेद्धिसदाभवं॥४०॥सगछेद्विमलःशुद्धःपरंमाहेश्वरं
पदं॥नतेषांपुनरावर्तिंभवेचमहात्मनां॥४१॥एषईश्वरसद्भावःकथितस्तेमहा
मुनेः॥यंश्रुत्वामुनयःसर्वेप्राप्नुवंतिपरांगतिं॥४२॥यइदंश्रावयेच्चापिब्राह्मणेस

ततेष्टितःसर्वान्कामानिकंकार्यंपितस्तस्थापितिष्ठति॥४३॥येतत्रेवंविदंत्र्या
सरुद्याकृत्यपरंपरं॥तदहंकीर्तयिष्यामियेनेनंवमरासुनं॥४४॥यइदंश्रावयेद्वि
द्वान्सदापर्वसुपर्वसु॥नदुर्गतिमवाप्नोतिरुद्रलोकंसगछति॥४५॥इतिश्रीसत्पा
द्मेखंडेत्रिंशन्माहात्म्येपंचदशोध्यायः॥१५॥ ५ ५ ५ ५ ५ ५ ५॥

श्रीगणेशायनमः॥श्रीव्यासउवाच॥महादेवश्चविष्णुश्चब्रह्माचैवहिसुव्रतः॥
प्रभावंकर्मणांचैवकोधीकोवदईश्वरः॥१॥एतन्मेसंशयंब्रूहितदखंडिमतांव
र॥अनागतव्यतिक्रांतबहुमानाच्चबुद्धसे॥२॥सनत्कुमारउवाच॥अत्राप्यु
दाहरन्तिमंतिहासंपुरातनं॥पुराब्रैलोक्यविजयेविष्णुनाप्रभविष्णुना॥३॥बलि
र्बद्धोमहाराजस्त्रैलोक्यंप्रत्यपद्यत॥समस्तेषुचदैत्येषुप्रमादंप्रमुखेषुच॥४

अथजग्मुःप्रभुंद्रष्टुंदेवदेवंसनातनं॥स्तुवंतिवरदेदेवंप्रहृष्टांतरात्मनं॥५॥ब्र
ह्मोवाचकर्तचिकामक्रोधरागोदमः॥त्वंधारयसिलोकांस्त्वंस्रष्टमिवसृजसि
प्रभो॥६॥त्वत्प्रसादाच्चकल्याणंप्राप्तंत्रैलोक्यमव्ययं॥असुराश्चहताःस
र्वेप्रद्रश्चैवचलिप्तया॥७॥स्थापितचत्वयासर्वंजगत्स्थावरजंगमं॥त्वंगतिः
सर्वदेवानांलोकानांप्रभुरव्ययं॥८॥एवंस्तुतःसुरैर्विष्णुःसिद्धैश्चपरमर्षिभिः॥
प्रत्युवाचततोविष्णुसर्वगःपुरुषोत्तमः॥९॥श्रीविष्णुरुवाच॥श्रुयतामभि
धास्यामिकारणंसुरसत्तमाः॥यस्तुष्टःसर्वभूतानांस्तूयतेयमचेश्वरः॥१०॥तेना
हंब्रह्मणाचैवत्रसलोकाश्चमायया॥ततस्तेयप्रसादाच्चमहेशेत्वमागतः॥
॥११॥पुरातनसिअव्यक्तैत्रैलोक्यंसत्यतामया॥उदरस्थेषुचलोकेषुहूतेषुसतत

स्तथा॥११॥सहस्रशीर्षोभूत्वाहंसहस्राक्षःशतोवरः॥शंखचक्रगदापाणीमा
र्णयाचीमलांभसि॥१३॥एतस्मिन्नंतरेदूरात्प्रस्थामिविमलंप्रभंलक्ष्माजिनव
रंदैवकमंडलुनिषेवितं॥१४॥निमेषान्नरमात्रेणप्रत्यवानपुरुषोत्तमः॥तमोमा
मब्रवीद्ब्रह्मास्वर्गलोकपितामहः॥१५॥कस्त्वंकुतोवाकिमिहतिष्ठसेवदकिंचत
स्त्वंअहंकर्त्तास्मिलोकानांस्वयंभूर्विश्वतोमुखः॥१६॥ययापुराहतोब्रह्माअहं
नारायणःप्रभुः॥धाताकर्त्ताचलोकानांसंहर्त्ताचजगत्प्रभुः॥१७॥एवंसंभाषमा
णस्तुपरस्परमभिष्टुवान्॥उत्तरांदिशमास्थायज्वालांपश्यामितिष्ठति॥१८॥त
तस्तुज्वलनालोक्यविस्मयोगतमानसः॥तेजसातस्यनिश्वासुसर्वज्योतिस्तुनि ४३
र्मलाः॥१९॥वर्त्तमानेमहाज्वालेअतथ्यपरमाद्भुते॥असिध्यायतुतज्ज्वालंब्रह्मा

चैवसयंप्रभो॥२०॥दिवंभुवंचविश्यतिष्ठतेज्वालमंडलं॥तस्यमध्येतप
श्यामोलिंगंहिविमलप्रभं॥२१॥प्रादेशमात्रंदुःप्रेक्षंनिरीक्षंचमुहुर्मुहुः॥
महाकायंमहातेजंबर्हमानंदिवौकसां॥२२॥व्याजामालादिभिर्व्याप्तंसर्च
तमयंकरं॥घोरदारुणमत्युग्रंनिर्दहंतीवरोदसी॥२३॥ततोमामब्रवीब्र
ह्माअन्योवाचांस्तुयंत्रितः॥प्रीत्यर्थंभुविजानीहलिंगस्यास्यमहात्मनः२४
अहंमूर्द्धगमिष्यामियन्नदंतोस्यविद्यते॥त्वंचाधस्तात्संप्रायाहितंपश्यमहा
त्मनः॥२५॥एवंचसमयेकृत्वागतदर्पमयोह्यहं॥मनोजवगतीभूत्वायोग
युक्तोमहाद्युतिः॥२६॥वर्षाणांनुसहस्राणिविविशंतोपरस्परं॥नवपक्षा
मतिख्यांततस्तुततः प्रशमंगामहे॥२७॥तथैवब्रह्माश्रांतोवैअन्यंचैवचयस्य

ति॥समागतोमयासार्द्धंतत्रैवविमलोमुनिः॥२८॥ततेविस्मयमापन्नौतावपि
सुमहात्मनौ॥माययामोहितौदेवंतुष्टवतोमहेश्वरं॥२९॥सर्ववृद्धिमहादेवंईश्वरं
सर्वतोमुखं॥प्रणवंतिनवैचैवमृतानांप्रभवाव्ययं॥३०॥ब्रह्मालीलापटोभूत्वा
तन्मेसदोयरूपिने॥अव्यक्तायजनेतायनमस्कारंप्रचक्रमे॥३१॥नमस्तेसर्वभू
तायसुरेश्वरनमोस्तुते॥भूतायजनतायेशाश्वतायकपर्दिने॥३२॥परमे
ष्टीपरब्रह्मयरमात्मापरंपदं॥स्वाहाकारंस्वधाकारंसवैधर्मप्रयुक्तवान्॥३३॥
नमस्कारश्चजापश्चव्रतानिनियमानिच॥वेदैःसांख्यंचयोगंचभगवानेवसर्व
मम॥३५॥कामक्रोधोद्भवंदुखंदुःखाद्वेषोदमःश्रमः॥विविधाव्याप्तयुक्तश्चलंप
श्वासस्वदुःखयोः॥३६॥ऋतवश्चैवमासाश्चक्षत्रशःप्रकृतिस्तया॥इंद्रायाणां

वसवैषांद्रियांश्चपरांस्तविः॥३६॥याश्चैवसूक्ष्मादीर्घश्चनवानेवचसर्वशः॥
विश्वरूपमहारूपः सर्वरूपस्तथैवच॥३७॥तेजसश्चपरंतेजस्तथाणांस्पर्शएव॥
च॥रूपंगंधोरसःस्पर्शोविभुस्त्रिभुवनेश्वरः॥३८॥आकाशाऋषयस्तानेभूता
नांप्रभुरव्ययः॥त्वंकर्तासर्वभूतानांलोकेषुप्रलयात्मकृत्॥३९॥त्वंधारयसि
लोकांस्त्रिरूपमेघतेजसः प्रभो॥ब्रह्मसेवैचपूर्णेणत्वमिंद्रस्तप्रकाशसे॥४०॥
दक्षिणेत्वंनुरौद्रेणवरुणस्त्वंप्रकाशसे॥उत्तरेणतुसोम्यस्त्वंभूवस्त्वंभूर्भुवस्त्वंप्र
जाविधेः॥४१॥नराणांसाधुरीएवंप्रजानांप्रकरोत्यसि आदित्यावसवोरुद्रा
वरुणश्चतथाग्निनौ॥४२॥सिद्धविद्याधरानागाअप्सरोयक्षराक्षसाः॥बाल
खिल्याश्चऋषयस्तपस्तेपेसहस्रशः॥४३॥ततःप्रस्तादेवाश्चअसुराश्चमहा

बलः॥सहस्रार्षिषेणश्चवसुवासुकिरेवच॥४४॥अरुणश्चमहातोयावरुणश्चमहाबलः॥अर्थैकर्मश्चकामश्चयमोमोहासमीरगः॥४५॥अग्निर्वेवमतोविश्वंतेजोभूतमहेश्वरः॥उमासिताकमलाजादेवीगायत्रिरेवच॥४६॥लक्ष्मीःकीर्तिर्वृत्तिसिद्धिर्लज्जामेधावपुस्मृतिः॥तुष्टिपुष्टिरतयानंतानिजदेवीसरस्वतीः॥४७॥ततोमातामहाभागाअन्येचापिमहाबलाः॥ऋतुःसंवत्सरोमासःप्रमाहेमंतयःस्मृतः॥४८॥कलाकाष्ठातवोपात्रामुहूर्त्तोश्वक्षणस्तया॥नक्षत्राणिग्रहाश्चैवअश्वागावोप्रजाविकाः॥४९॥यत्किंचिल्लयजातःसुरासुराः॥रजामयास्त्वयंछेत्तानवांपश्यतिकेवलं॥५०॥ध्यानिनोनित्ययुक्तास्तेपश्यंतिवांध्रुवस्तया॥माययामोहितालोकास्त्वयादेवसनातन॥५१॥नत्वांपश्य

DR. BHAU DAJI MEMORIAL

२

वज्रपिनाकपाणेनमोस्तुतेर्यगदतोपिवारिन्॥५५॥नमोस्तुतेभुषणवेशधारिन्नमोस्तुते

तिमूढःआमग्नास्तमसिवारुणे॥ततोब्रह्माअहंचैवप्रभवःपुरुषोत्तमः॥५२॥आदिमध्यंतयाचान्येनविंदंतिकदाचना॥नवेद्म्यहंयःकश्चित्पुरस्तांचपुरातनं॥५३॥एतःसुराणंपरमंपवित्रंपापापापुण्यायविवर्द्धनंच॥वरंचसूक्ष्मंसुनिश्चलंतंपरात्परार्द्धंपरमंचशाश्वतं॥५४॥नमोस्तुतेनित्यसमानवक्त्रेनमोस्तुतेनित्यसमानमेकम्॥नमोस्तुतेभस्मविभूषितांगिन्॥नमोस्तुतेकामशरीरनाशनेनमोस्तुतेविश्वधान्रूपिणे॥५६॥नमोस्तुतेविज्वलत्प्रदीप्तंनमोस्तुतेभूतभविष्यभाव्य॥नमोस्तुतेपूर्वनिकेतवासनेनमोस्तुओंकारविमुक्तवासा॥५७॥नमोस्तुतेमंदरमूर्द्धिवासनेनमोस्तुतेसर्वशरीरवासा॥नमोस्तुतेगर्महिरण्यमालनमोस्तुतेदेवहिरण्यरेतः॥५८॥नमोस्तुतेदेवहिरण्यनेत्रे

त्रनमोस्तुतेदेवहिरण्यपाणि॥नमोस्तुतेदेवहिरण्यवर्णेनमोस्तुतेत्र्यंबकदेव
नित्यं॥५९॥नमोस्तुतेदेवहिरण्यनाभनमोस्तुतेदेवहिरण्यगर्भः॥नमोस्तुतेदेव
हिरण्यमालनमोस्तुतेदेवहिरण्यचिन्ह॥६०॥नमोस्तुतेशंकरनीलकंठनमोस्तु
तेनेत्रसहस्रधारिन्॥नमोस्तुतेपिंगललोललोचनेनमोस्तुतेवज्रनखांगदेवा
दूर्व॥६१॥नमोस्तुतेभूतगणाधिवासिन्नमोस्तुतेभूतविलोशभोगिन्॥
नमोस्तुतेदेवसहस्रसाजिन्नमोस्तुतेचारणसिद्धवंदिन्॥६२॥ऋषिंसमस्त
गणकोटिभाजिन्नमोस्तुतेयज्ञसहस्रकल्पान्॥नमोस्तुतेकल्पयुगांगभोप ४६
सहस्रधारिन्नमोस्तुतेकल्पसहस्रभूषित॥६३॥नमोस्तुतेदेवअनंतमूर्ते
मोस्तुतेकल्पयुगांगभोपमं॥एवंस्तुतोब्रह्मणावैनेन्यमानोमहेश्वरं॥ब्रह्मोष

चतथादूरादीशानोवरदःप्रभुः॥६५॥ब्रह्मकोटिसहस्रेणग्रह्यमानमिचापरं
भारिदेवामहायोगीसूर्यकोटिसमप्रभुः॥६६॥यकाग्निसुजटरोनीलोनाना
भरणभूषितः॥नानामणिविचित्रास्तेनानागंधानुलेपनः॥६७॥पिनाकहा
मोग्रकरःपट्टीशासनिशूलधृक्॥व्यालयज्ञोपवीतंचबिभ्रद्धस्तमयंकरः॥६८॥
दुंदुभिःस्वननिर्घोषःपद्मप्रतिमदोपमः॥मुक्तोहासस्तदातेनकोकामकप्र
कंपितः॥६९॥तेनघोरेनमहतामयत्रस्तामहात्मनः॥ततःप्रोवाचभगवान्
प्रीतोयसमयोस्तेवै॥७०॥पश्यध्वंवैमहाभागमद्भक्तान्विमुच्यते॥अयं
मेदक्षिणोबाहुर्ब्रह्मास्यहिममायतः॥७१॥वामबाहुश्चमेविष्णुःसंयुगेष्वप
राजितः॥युवयोक्षदशंसम्यक्चरणौत्तमौ॥७२॥ततःप्रहृष्टमनसो ८

पादयोःपतितौऽभौ॥ यदिप्रीतोसिभगवान्ततोयोवरश्चमे॥७३॥मक्ति
र्नवतुमेनित्यंतवदेवसुरेश्वर॥एवमुक्तसुरश्रेष्ठस्तत्रैवान्तरधीयत॥७४॥
इत्युक्तोभगवान्देवस्तत्रैवांतरधीयते॥एवंसंक्षेपतःप्रोक्तोप्रभावस्तस्य
योगिनः॥७५॥तेनसर्वमिदंसर्वंहेतुर्नवादृशीजित्॥स्वर्गापरोग्यमायुष्य
मेवशांतिकरस्तथा॥७६॥तस्यविघ्नंकुर्वंतिदानवायक्षराक्षसाः॥पिशा
च्यानांविषानांचतत्साकोन्नजगास्तथा॥७७॥यःपठेत्तुशुचिःप्रातर्जपेत्सवा
रीजितेंद्रियः॥अनन्ययोगमानस्यंअश्वमेधफलंनवेत्॥७८॥इतिश्रीस्कं ४७
दपुराणेसह्यादिखंउआदिरहस्यलिंगोद्भवंनामषोडशोध्यायः॥ १६॥

श्रीगणेशायनमः॥श्रीसनत्कुमारउवाच॥सत्यानांसोमसंस्थानांयत्फलंसमुदाहृतं
फलंवैसर्वकामानांफलंबहुसुवर्णके॥१॥तत्फलंदेवदेवस्यलिंगसंस्थापनाद्भवेत्॥पु
रुषेचतुर्थकोठीनांतेषांमष्टयुतानिच॥२॥क्रीउंतेरुद्रपार्श्वेतुतत्रवत्यरिपालितः॥
स्त्रियोवापुरुषोवापिपरिवापिनपुंसकः॥३॥स्थापयेद्यस्तुयोयोजनंनकुजंन्नितं॥
सासेमासेतुयोस्थायाद्यावज्जीवंधरंशुचिः॥४॥गंधदानत्पुण्येत्रोपानाम्नसं
शयः॥भूमिदानेनयत्पुण्यंकनकेचत्रयछति॥५५॥चतुर्गुणसहस्रस्यगंधदानस्यत
लं॥षष्टिवर्षसहस्राणिषष्टिकोट्यास्तथैवच॥६॥एतद्विगुणितंव्यासअव्यक्तरि
वसंज्ञितं॥सूक्ष्मव्यक्तलिंगंचपश्यतिज्ञानचक्षुषा॥७॥तस्यदेवस्तवैत्तद्वानि
त्यमेवमहाफलं॥ऋषयऊचुःनमस्तेस्तुमहादेवनमस्तेसुरसत्तम॥नमस्तेस्तुसु

रश्रेष्ठनमस्तेसर्वतोमुख॥८॥एवंस्तुत्वातत:सर्वेगतासेस्थानमालयं॥नमस्का
रंचकुर्वीतशंकरायपुनपुन:॥९॥एतत्सर्वंसदाव्यासविष्णुनाप्रभविष्णुना॥महा
देवेप्रसादेनभक्तोदेवपुरातन:॥१०॥अंबिकापतयेनित्यंउमयासहितायच॥सर्व
कामसमृद्धायनमस्कुर्यात्सदाशिवं॥११॥रुद्रलोकेवसेत्सोवैधृतशृंगेनमानव:॥चतु:
सहस्राणिगुणंगवांचैहेममालिनां॥१२॥योदद्यादृषिमानंतुक्षीरेनैनस्यतत्फलं॥
मासेमासेचयत्स्नानंत्रिरात्रंमुनीपुंगव॥१३॥यावद्दिवंतुतत्कुर्वेदेवदेवस्यतत्फलं
॥पक्षेपक्षेचयोस्नान्यात्प्रविजिद्विजय:शुचि:॥१४॥उदकुम्भप्रदंकुर्यात्पयंघृतं
तथैवच॥अपराधशतंदेवक्षम्यतेनात्रसंशय:॥१५॥गवांशतसहस्रस्यसम्यक्
दत्तस्यस्यत्फलं॥तत्फलंपुष्पदानेनप्राप्नुयान्नात्रसंशय:॥१६॥तत्फलंकरवीरं

चजपंकपद्मचकंतथा॥अकूरंरविपुष्पंचपार्यातचकुलंतथा॥१७॥फलंतेषांयथो
क्तंतन्मेनिगदितःशृणु॥श्रावणेप्रथमेपक्षेउत्तलेवंचकंदयत्॥१८॥कंबिल्वकरवीर
स्यन्यर्कस्योन्मत्तकस्यच॥चतुर्णांपुष्पजातीनांगंधमाघ्रातिसंशय:॥१९॥वकपुष्पच
म्पासान्निर्माल्यानारिगच्छति॥करवीरसहस्रंतुउत्तलंचविशिष्यते॥२०॥उत्प
लानांसहस्रेणबकमेकंविशिष्यते॥पुष्पंचरणसप्तेनबकमेकंविशिष्यते॥२१॥बका
त्परतरंनास्तिदेत्याहभगवान्शिव:जातीनांतुसहस्रेणचंपकंतुविशिष्यते॥२२॥
पंचकानांमसहस्रेणकरवीरंविशिष्यते॥सिंधुपुष्पसहस्रेणपुन्नागंचविशिष्यते॥२३
पुन्नागस्यसहस्रेणकर्णिकारंविशिष्यते॥छत्रतीनांसहस्रेणबिल्वपत्रंविशिष्यते॥२४
बिल्वपत्रात्परंनास्तियावत्तुष्यतिशंकर:॥सर्वेषुभाषुशास्त्रेषुलक्षेवेवनिवेदयेत्॥२५॥

अभावेचैवपुष्पाणांपत्राणांचनिवेदयेत्॥ विशेषणंतुयत्तत्रतेषामेकंफलंस्मृ
णु॥२६॥नदुर्गतिमवाप्नोतिस्वर्गलोकंचगच्छति॥ईश्वरंयेनभावेनपूजयंतुयतस्त
लं॥२७॥यस्तुसर्वगतंज्ञात्वायत्रतत्रवयंशिवं॥सविंदतिमहापुण्यंरुद्रसायुज्यमा
प्नुयात्॥२८॥इतिश्रीसत्यादिविरचितेपुष्पादिदानमाहात्म्यंनामसप्तदशः॥१७॥

श्रीगणेशायनमः॥ऋषयऊचुः॥यदेवमिज्यामिज्यामिरीश्वरस्यतरक्षयं कथंचनुष्यतिदेव
कर्मणाचैवभक्तिमान्॥१॥एतद्विसंशयंब्रूहिसर्वज्ञत्वंहिनोमतं॥सनत्कुमारउवाच॥ ४१
नंदिनश्चैवमेवेत्थंकथितंवाप्यनुग्रहात्॥२॥गणेश्वरयतिर्मेधास्यस्मिंश्चसमप्रभः
ईश्वरस्यमहात्म्येतुकृष्णितोनंदिकेश्वरः॥३॥ययौकैलासशैलेंद्रंदेव्याश्वरेणमहात्मना॥

तत्सर्वंशिवमाहात्म्यंभगवान्वक्तुमर्हसि॥४॥नंदिकेश्वरउवाच॥शृणुतामभि
धास्यामतत्वंहिमहात्महामुने॥महेश्वरेणपार्वत्याःपुनस्तद्विहितंपुरः॥५॥सद्भ
क्त्यास्थापितंलिंगंयथोक्तवरवर्णिनि॥अन्वयंद्रुतरहस्यंपुण्यंकैलाससन्निधौ॥६॥
यस्तुदेवफलंदेवीश्रेष्ठंचाकर्णसन्निधं॥वपनंसंप्रयच्छेतअग्नेःशरमेधियः॥७॥
रथेनवृषयुक्तेननतस्यप्रलयोभवेत्॥उपहारैश्चकृत्स्नैश्चनागश्चापिनिरत्नः॥८॥
कृतोपवासीनियमैबलिभिश्चापिपुत्रकैः॥गीतवादित्रशब्देनयोनामर्च्चयतेसदा
॥९॥ब्रह्मलोकंसवामोतिपूजयेद्ब्रह्मवादिनिः॥अग्निष्टोमादियज्ञैर्योनाम
मतिरिष्टोजवेत्॥१०॥सशक्रोदर्शनंप्राप्यस्वर्गलोकंमहियते॥सुवेसंध्याश्रितोयो
वैवैकल्पंनामगच्छति॥११॥सयक्षाणांगुरुर्नूनंयक्षोभवतिवीर्यवान्॥संध्या

मध्यंदिनेचैवयोभिगच्छतिशंकरं॥१३॥लोकपालगुरुंत्वापूज्यतेदेवतैःसह॥
स्नापनात्यर्चनंमाल्यैर्धूपगंधानुलेपनैः॥१३॥योमामर्चयतेदेवीकरोतिममशो
भनं॥गणपत्यंसदापार्श्वेचंडतेचानुलेपने॥१४॥जातरूपेणरूपेश्चअर्चयंतिसु
रेश्वरं॥लिंगपूजातुयोदेवीकरोतिममशोभनं॥१५॥गणपत्यमवाप्नोतिरुद्रलोक
तुगच्छति॥अभ्यंजनंपंचरात्रंस्नापनेद्विगुणोभवेत्॥१६॥गंधादिकंपंच---
गव्यंकूर्चंचचतुर्गुणं॥माल्यंपंचरात्रंदेवीगीतंवाद्यमाव्ययः॥१७॥रुद्रलोक
मवाप्नोतिगाणपत्यंतुयोजयेत्॥१८॥ईतिश्रीगणेशशिवसंवादेसह्याद्रिखं
डेद्वादशोध्यायः॥१८॥५२ ५ ५ ५ ५ ५ ५ ५ ५ ५ ५

DR. BHAU DAJI MEMORIAL

श्रीगजाननायनमः॥अगुरुंगंधधूपंचचंदनंचविलेपनं॥एषविघ्नाख्यवर्णानिमया
तेकीर्तनंमहत्॥१॥यथानंदीमहाकालोगणैःसहवृषध्वजः॥त्रिलोचनंमहावीर्यंसि
द्धिंविधिनाचरेत्॥२॥श्रीसनत्कुमारउवाच॥॥एषपुण्यविधिःप्रोक्तस्त्वयमीशेन
वैद्विजाःलोकानांहितकामायकिमन्यच्छ्रोतुमिच्छसि॥३॥भगवान्श्रोतुमिच्छामिउ
पवासस्ययोविधिः॥तीर्थानांचैवमासानांधानंपरमंविधा॥४॥एवंसंश्रायमा
पृष्टमुपवासात्परंविधिः॥हिमवत्यश्वमेधेलेसिद्धगंधर्वसेविते॥५॥उपवि
ष्टस्तुदेवानांऋक्षाख्यपुरनाशनः॥देवगंधर्वसहितोमुनिसंघसमाकुल॥६॥
इज्यंस्त्वंपरमीज्यश्चपरमर्षिप्रपूजितः॥यक्षेंद्रोभगवन्नग्निर्भवानिंद्रःसमाहि
तः॥७॥भवान्धर्मश्चकामश्चसंकल्पश्चमनीषिणां॥त्वंतुरुद्रस्त्वंधातामेधा

लंश्रद्धालयसन्ततिः॥८॥नगच्छेन्नरकंविद्वान्महाघोरंभयावहम्॥चंद्रार्कोनत्र
कीर्तेअस्मिन्देशेगतामये॥९॥प्रकाशंतेचमद्भक्तास्मिन्देशेस्वतेजसा॥एवं
मंत्रोहिजप्यश्चद्रव्यकव्यमनीषिणः॥१०॥महर्षेतुमुनिश्रेष्ठयःपठेन्नियतोनरः॥
धारयिष्यंतियच्चान्येश्रद्दधानाश्चमानवाः॥११॥नतेषांकुलेकिंचित्पापंभविष्यति॥नमस्तेसनभूतेशानमस्तेविश्वतोमुख॥१२॥अक्षयश्चाप्रमेयश्चपु
राणपुरुषोत्तमः॥वंवायुयुवनश्चैववव्यामलेमहीपतिः॥१३॥गजितोमक्षिक
युधायेचसोवर्णिकास्मृताः॥सोवर्णिकाश्चकुसुमःपुष्पासोवर्णिकास्मृताः
॥१४॥निलाशलंचनागंचअशोसोवर्णिकास्मृताः॥दशसोवर्णिकाज्ञेयाद्विज्ञा
शोकादितिस्मृतिः॥१५॥यकादशसुवर्णानिनागपुन्नागकेशरं॥वृक्षाप्तकंच

विज्ञेयंसुवर्णानिचद्वादश॥१६॥कनकस्यचवर्णस्यसुवर्णस्यत्रयोदश॥द्वात्रिं
शतिःसुवर्णानिकुरुपुष्पप्रकीर्तितं॥१७॥द्वेसहस्रेसुवर्णानिकरवीरंनिगद्यते॥
द्वेसहस्रसुवर्णानिभव्यपुष्पंनिगद्यते॥१८॥सहस्रांसितिविज्ञेयंबकपुष्पंविशि
ष्यते॥शतसाहस्रकोज्ञेयोजातीपुष्पशतिस्मृतः॥अर्कस्यकारवीरस्यकुशोन्म
त्तवकस्यच॥योमेप्रयछतेदेवीलभतेगाणपत्यता॥२०॥एतासपुष्पजातीनां
गंधमाघ्रायहंसरा॥अप्सरोदर्शशद्वेनतथातुश्चतुर्दशि॥२१॥एतैःपुष्पवि
शेषैस्तुकुर्यात्स्यार्चनंमम॥तेनपुण्येनतेलोक्यंममलोकनिवासिनः॥२२॥यछे
श्गछतेसोपियत्रदेवशिवोव्ययः॥अर्थमायेमहास्कंदचित्तव्यापिचतुष्यथः॥२३॥
संवत्सरंकमनापूजयामलशंकरं॥नतेस्यदेवताकश्चित्तविघ्नंकुर्वंतिसर्वदा॥२४॥

इहलोकेसुखंतस्यपुनस्तस्यजन्मवा॥किंपुश्चतपोवीर्यमहायत्नैःपृथग्विधैः॥
॥२५॥कथ्यतेतुमहात्मानोनरास्तापरायणैः॥आकाशेनैवपाशेनबध्यतेब्रह्मचो
दितः॥२६॥धान्येनतुसुरश्रेष्ठपूजयित्वानमायताः॥निवेदयेत्प्रधामंतस्य
पुण्यफलंश्रृणु॥२७॥कोटिशतसहस्राणिविशेषेणेवबध्यते॥नस्मनानरोप
स्तुलिंगमर्चयतेसदा॥२८॥सर्वेषांचैवपुण्यानांवर्षाणांतुहिमालये॥फलंगोस
हस्रीमर्चयित्वायत्रयुक्ततथा॥२९॥येकाहमपियोदेवियुगकोटिसमायतैः॥क
सतेमानवलोकेयद्दिवंदवर्तते॥३०॥सरस्तंदेवदाराणांभक्त्यारूपंप्रदापयेत्॥
सदश्रोदेवलिंगानांतस्यपुण्यफलंश्रृणु॥३१॥द्वाविंशतिसुवर्णानिसाद्वीतितथा
पुनः॥पूर्विवर्षसहस्राणिमोदतेचमहालये॥३२॥सघृतंगुग्गुलंचैवलिंगाग्रेण

मुदाहृत॥युगकोटिसहस्राणिममलोकेमहीयते॥३३॥वान्नदीपंतुयोदद्यात्संव
त्सरमथोपिवा॥हृदयःशिरसश्चैवभक्तानांतुसुरेश्वरं॥३४॥जयोते———
स्तुस्करश्रेष्ठसर्वभूतनमस्कृत॥अशोकामात्प्रयच्छेयंअक्षधाश्वमहामुने॥३५॥तं
गतिःसर्वभूतानांमरणत्वनसंशयः॥ऋषिभिस्तापयेधर्मंलभतेमहतिश्रिये
॥३६॥तवार्थास्त्वमुपागम्यप्राञ्जलिःप्रणतंकरैः॥उपवासपरंधर्मस्पृहयन्तेसुते
बुधाः॥३७॥श्रीदेव्युवाच॥सर्वलोकपतिर्देवःसर्वलोकनमस्कृते॥सर्वलोकहि
तेवाक्यंत्वंसमार्थंविज्ञापितुं॥३८॥सर्वेषामेवकर्णानांभगवान्तत्पूर्वंनराः॥उप
वासफलंश्रोतुंदेवेशमिच्छतेसतः॥३९॥तीर्थानांचैवमासानांकिंफलंलभतेनरः॥
तन्नकथयमेदेवश्रोतुमिच्छामितत्ततः॥४०॥श्रीमहेश्वरउवाच॥शृणुदेवियथान्या

यमुपवासफलंचपत्र॥तथाहंबालखिल्यानांनिमिषार्णवद्वासिनां॥४७॥उपवा
सफलंदिव्यंकथितंभावितात्मनां॥अमूर्खानांदरिद्राणांजनानांदुःखजीविनां॥४८॥
यथामृतंमयादेवविधात्रश्रानमुच्यते॥श्रृणुवक्ष्यामतत्तेनममवक्त्राद्विनिःसृतः॥४९
उपवासफलंस्वर्गमोक्षंचापिनसंशयः॥सर्वमेतद्रोषेणवक्ष्यामिअनुसर्वशः॥५०॥
यथास्याद्विरलाप्रोक्तप्रत्यहेकमनाश्रृणु॥पंचमीचैवषष्ठीचपौर्णिमासितथै
वच॥५१॥उपोषणमनक्तेनश्रृणुतस्यापियत्फलं॥सुभगोदर्शनीयश्चज्ञानभागी
नविद्यते॥५२॥लक्ष्म्यांतुचतुर्दश्यांतथाचैवाष्टमीनवेत्॥उपोषवेत्करात्रा
णिश्रृणुतस्यापियत्फलं॥५३॥धनाढ्योबहुपुत्रश्चविद्याभागीविजायते॥शुक्लाचतु ५३
र्दशीचैवयावत्कृष्णाष्टमीनवेत्॥५४॥उपोष्यचैवरात्राणिश्रृणुतस्यापियत्फलं॥५

उपश्रुदर्शनीयश्चज्ञानभागीभगवरः॥५५॥नवमीतुनरोव्यासयत्कृष्णेनयेःक्षयत्
दर्शनीयोधनाढ्यश्चविद्याभागीभवेन्नरः॥५६॥द्वादशीतुयदाव्यासयेत्कृष्णेनपूजयेत्
कवीगश्चधानाधेचज्ञानभागीश्चजायते॥५७॥अमावास्यांतुरात्रेणयस्तुसंचत्सरं
क्षिपेत्॥शतवर्षसहस्रेणस्वर्गलोकमहीयते॥५८॥परिकालक्षयंगत्वाजायतेविपुले
कुले॥मासेमासेत्रिरात्रेणयस्तुसंवत्सरंक्षिपेत्॥५९॥अप्सरोगणसंवृतोविमानेन
दिविजायते॥यदिकालक्षयंप्राप्यजायतेविपुलेकुले॥५४॥यत्नेनकथितंव्या
सउपवासस्ययत्फलं॥५५॥यदीपेदीपनेतुश्रृणुयोदिव्यसत्तम॥मासेतुप्रदियोद
यःकार्तिकेतुविचक्षणे॥५६॥स्वयंमेउपवासेश्वयत्कृष्णेनयःक्षिपेत्॥समेचैवपि
वेत्मासनिवृतेभोजनांतरं॥५७॥तस्मिन्मासेसमासेतुपूजयित्वाचमांप्रिये॥विविधा

स्तत्रपात्रेनतर्पयित्वातुब्राह्मणान्॥५८॥स्वरात्क्वादक्षिणांदद्यात्शृणुयस्यापिय
फलं॥मृगामातंगमहिषैःसंयुक्तोकामरूपिभिः॥५९॥विमानशतसंकीर्णस्त्री
सहस्रसमावृताःकामचारिजितात्माचसर्वदुःखविवर्जितः॥६०॥दिव्यवर्षसह
स्राणिस्वर्गलोकेमहीयते॥यदिमानुष्यमाप्नोतिजायतेविपुलेकुले॥६१॥मार्गशीर्षंतुयो
मासंयवान्नेनतर्पयेत्॥तस्मिन्मासेसतान्येतूपूजयित्वातुमांप्रिये॥६२॥वि
धिवन्नात्रपात्रेनतर्पयित्वातुतच्छृणु॥शक्तातुदक्षिणांदद्यात्शृणुतस्यचयत्फलं
६३॥हंसमासीचयुक्तेनविमानेनसंगच्छति॥महात्मास्शुभान्लोकेसर्वदेवनमं
स्कृतः॥६४॥शतंवर्षसहस्राणिस्वर्गेतत्रवसेत्ते॥मानुषत्वेशुचिर्भूत्वाजायते
विपुलेकुले॥६५॥जातिस्मृतिमवाप्नोतिधर्मयुक्तेसदा॥मासेमासेतथायुक्ता

विप्रपानश्चमांप्रिये॥६६॥त्रिरात्रंतुपतेयस्तुमासेतुवैनरः॥तस्मिन्मासेसमा
सेतुपूजयित्वामतांप्रिये॥६७॥विधिवन्नात्रपानेनपूजयित्वातुब्राह्मणान्॥शक्ति
तोदक्षिणांदद्यात्शृणुतस्याप्रियंफलं॥६८॥नियोग्यादादरंप्राप्यतत्समानश्चमां
प्रिये॥षष्टवर्षसहस्राणित्रिरात्रंपरितानिच॥६९॥भोगश्चकामनारीश्चकामरू
पीचशोभने॥तिष्ठतेस्वर्गलोकस्थोनंदनेचरतिनित्यशः॥७०॥तत्रस्थश्च्युतोमनु
ष्येब्रह्मलोकेलभेतनरः॥सर्वेषांपक्षकर्माणांराजराजानिपूजिताः॥७१॥फल्गुणी
तुसदामासेयवान्नेनमक्षिपेत्॥तस्मिन्मासेसमासेतुपूजयित्वातुमांप्रिये॥७२॥
विधिवन्नात्रपानेनतर्पयित्वातुब्राह्मणान्॥शक्तितोदक्षिणांदद्यात्शृणुतस्या
पियत्फलं॥७३॥विज्ञेनाग्निसुवर्णेनविस्तीर्णशतयोजनं॥तस्यतच्चारविंदाक्षि

ब्रह्मलोकगतंनरः ॥ ७४ ॥ ततश्चाप्यच्युतोभूयोसुखिनस्तत्रजायते ॥ बलवल्लभतेचापिचतुर्वेदीचजायते ॥ ७५ ॥ ज्ञानविज्ञानसंपन्नाविविधाश्चभवंतिते धर्मज्ञाश्चकृतज्ञाश्चआनंनेक्रतुवाजकाः ॥ ७६ ॥ चैत्रमासेमहाभागेयेकभक्तेन यक्षिपेत् ॥ तस्मिन्मासेसमाप्तेतुपूजयित्वातुमांप्रिये ॥ ७७ ॥ विधिवेनान्नपानेन तर्पयित्वातुब्राह्मणान् ॥ रात्र्यातुदक्षिणांदद्यात्शृणुतस्यापियत्फलं ॥ ७८ ॥ असिं तुसहस्राणिशतवर्षाणिपंचहिवरुणंलोकमाप्नोतिकामचारिनवेनरः ॥ ७९ ततश्चाप्यच्युतोभूयोप्रार्थितंलभतेनरः ॥ अविज्ञानसरत्नंतुसंपूर्णंलभतेनरः ॥ ८० ॥ नगोघ्नस्यवक्ष्यंदनीशत्रूणांममतेजसा ॥ वैशाखंतुयदामासमेकभक्तेनयक्षिपेत् ॥ ८१ ॥ तस्मिन्मासेसमाप्तेतुपूजयित्वातुमांप्रिये ॥ विधिवेनान्नपानेनतर्पयित्वातु ब्राह्मणान् ॥ ८२ ॥ रात्र्यातुदक्षिणांदद्यात्शृणुतस्यापियत्फलं ॥ त्रिंशद्वर्षसहस्रं तुस्वर्गलोकेमहीयते ॥ ८३ ॥ ततश्चापिच्युतोभूयोराजाकोटिप्रदोनृणां ॥ ज्येष्ठमासे त्वेकभक्तेयोजेनांतरात्मना ॥ ८४ ॥ एकंहंत्वेवकुर्वाणोमुच्यतेसर्वकिल्बिषैः ॥ शृणुहाब्रह्महाचैवतथैवगुरुतल्पगः ॥ ८५ ॥ तस्मिन्मासेसमाप्तेतुपूजयित्वातुमां प्रिये ॥ विधिवेनान्नपानेनतर्पयित्वातुब्राह्मणान् ॥ ८६ ॥ स्वरात्र्यारात्रिणांदद्याच्छृण तस्यापियत्फलं ॥ नतेषांपुनरावृत्तिर्विद्यतेतुमहात्मना ॥ ८७ ॥ एवंतुकामसंज्ञानः कथितस्तिसमाख्याताः ॥ उपवासस्यचोष्णंसंवत्सरमयार्जितं ॥ ८८ ॥ मखत्वाधर्म कामाणोप्नुयाद्धर्ममुत्तमं ॥ यद्दृष्ट्वाभवयेच्चापिब्राह्मणंमन्येधस्तितं ॥ ८९ ॥ सर्व कामिकभक्षापिपितृस्तस्यापितिष्ठति ॥ धायापिकपिलोदद्यात्येकस्यब्राह्मणस्यच ॥ ९०

तत्र सूर्यप्रतीकारं अप्सरोगणसेवितं॥ विमानेतेरंभुसनरोनात्रसंशयः॥९॥ आ॰ न १९
दशवर्षसहस्राणिस्वर्गलोकेमहीयते॥ सुखवसतिधर्मज्ञःसर्वदुःखविनर्जिताः॥९॥
ततश्चाप्यच्युतोनृयोजायतेविपुलेकुले॥ लाभवलभतेमर्त्यःसंवत्सरशतान्
पि॥९३॥ सर्वदुःखविनिमुक्तोसर्वदुःखविवर्जितः॥ इदंचपरमंदेवीगुह्यधर्मसना
तनं॥९४॥ एकविंशतिकल्पानिजातिस्मृतिमवाप्नुयात्॥ नजहातिचधर्मोसि
जाधर्मसनातनं॥९५॥ आषाढ्यासेजेष्ठमासेएकभक्तमुपासितं॥ श्रगाटकतडा
गांश्चदक्षिणांमूर्तिमाश्रिताः॥९६॥ लभतेबहुशोधर्मयस्तुपोषतिचाष्टमी॥ श्राव
णेतुदयावारामेकभक्तेनयक्षिपेत्॥९७॥ तस्मिन्मासेसमाप्तेतु पूजयित्वातुमां
प्रिये॥ विविधान्नेनपानेनतर्पयित्वातु ब्राह्मणान्॥९८॥ स्वशक्त्यादक्षिणांदद्या

DEHLI DAULAT MEMORIAL

त्शृणुतस्यापियत्फलं॥ दशवर्षसहस्राणिसोमलोकेमहीयते॥१॥ हंससारसयु
क्तेनविमानेनसगच्छति॥ पितरस्तस्यतुष्यंतिदशवर्षशतानिच॥२॥ ततश्चा
प्यच्युतोनृयोजायतेविपुलेकुले॥ पितरस्तस्यतुष्यंतिदशवर्षशतानिच॥ गंध
र्वदेवमखिलंसर्वसूर्यसमन्वितं॥३॥ ब्रह्मत्वश्चैवब्रह्मण्योविज्ञानेचैवब्राह्मणे॥ना
सेभद्रपदेव्यासेयेकभक्तेनयक्षिपेत्॥४॥ तस्मिन्मासेसमाप्तेतु पूजयित्वातुमां
प्रिय॥ विविधेनान्नपानेनतर्पयित्वातु ब्राह्मणान्॥५॥ स्वशक्त्यादक्षिणांदद्या
त्शृणुतस्यापियत्फलं॥ शतवर्षसहस्राणिवसलोकेमहीयते॥६॥ ततश्चापि
च्युतोनृयोजायतेविपुलेकुले॥ गंधर्ववेदमखिलंसर्वसूर्यसमन्वितं॥७॥ प्रया
णकोलेब्रह्मत्वंवेदाध्यायीचयोभवेत्॥ अश्विनेतुसदाव्यासएकभक्तेनयक्षिपेत्॥८॥

स्मिन्मासेसमाप्तेतुपूजयित्वातुमांप्रिये॥विविधेनान्नपानेनतर्पयित्वातुब्राह्म
णान्॥७॥स्वशक्त्यादक्षिणांदद्यात्शृणुतस्यापियत्फलं॥अथयाराजसूयेनद्विगुण
मेतत्फलं॥८॥षष्टीवर्षसहस्राणिस्वर्गलोकेमहीयते॥ततश्चयुत्वामनुष्येजायतेविपु
लेकुले॥९॥मृथाविविधसंपन्नोयनिर्भवतिमानवः॥१०॥मासेमासेयदाव्यासअनद्द
लेनकीर्तितं॥अर्धवर्षस्यकालस्यपंचधालुनयेन्नरः॥११॥समग्रान्कीरतान्वर्जय
नांसिनातथा॥पक्षोपवासनिरतामासक्षपणसेयताः॥१२॥अंबुनक्षाग्नक्षात
भैवज्जलक्षायिनः॥पंचाहास्यंतपसिचमज्जतेजलक्षायिनः॥१३॥ब्रह्मचारिव्रतनिर
ताःफलमूलाशिनंतथा॥एवंविधंप्रवक्ष्यामिशृणुतस्यापियत्फलं॥१४॥पक्षोपवासं ५७
कुरुतेनरोयोमत्परायणः॥अश्वमेधसहस्रस्यफलंप्राप्नोतिमानवः॥१५॥चतुर्थमनुभ

क्तेनसंवत्सरमुपोषितः॥अहिंसानिरतोव्यासशृणुतस्यापियत्फलं॥१६॥अग्नि
ष्टोमसहस्रस्यफलंप्राप्तंनसंशयः॥यस्तुचत्वारिमासानिनियतात्माजितेंद्रियः
॥१७॥भवेद्दांतश्चनिरतःशृणुतस्यापियत्फलं॥असनंशयनंपानंगृहानीलभते
नरः॥१८॥यस्तुचत्वारिमासानिनक्तंभक्षयेत्॥अहिंसानिरतश्चैव
शृणुतस्यापियत्फलं॥१९॥दशवर्षसहस्राणिस्वर्गलोकेमहीयते॥अथभोगेभ
यस्त्वाजायतेविपुलेकुले॥२०॥मीनेपंचतपोयस्तुवर्षात्रासकाशिका॥अहिं
सानिरतोनित्यंशृणुतस्यापियत्फलं॥२१॥दशवर्षसहस्राणिस्वर्गलोकेमहीयते
यदिकालमयंकृत्वाजायतेविपुलेकुले॥२२॥अव्याधितोनिरोगश्चनार्युश्चापि
जायते॥चत्वारदशवर्षाणियःकहारस्तुयोभवेत्॥२३॥ममार्चनरतोनित्यंशृणु

तस्यापियत्फलं॥सर्वयज्ञफलंसोचलभतेनात्रसंशयः॥२४॥हंससारयुक्तेनविमा
नेनसगच्छति॥शतवर्षसहस्राणिषष्टिवर्षशतानिच॥२५॥इहलोकेसुखंप्राप्य
स्वर्गलोकेमहीयते॥यदिकालक्षयंनूनाजायतेविपुलेकुले॥२६॥अव्याधितोनिरो
गिश्चनिर्वायुश्चैवजायते॥इहलोकेसुखंप्राप्यस्वर्गलोकेमहीयते॥२७॥यदिका
लक्षयंनूनान्नायतेविपुलेकुले॥अव्याधितोनिरोगश्चदीर्घयुश्चैवजायते॥२८
सर्वलोकव्यापिहिताःसनवैसुखभागिनः॥पदेपदेयज्ञफलंलभतेनात्रसंशयः॥
॥२९॥तावद्वर्षसहस्राणिस्वर्गलोकेमहीयते॥पुष्करेणविमानेनदेवलोकजुषंक
मात्॥३०॥स्त्रीसहस्रंत्रतोरम्यंरमतेनात्रसंशयः॥कांचनेनशयनेदिव्येसुप्तः ५८
प्रतिबोध्यते॥३१॥मृदंगवेणुवीणाभिर्मनोरमितः॥तपसश्चकृतश्चापि

फलमस्यास्यउत्तमं॥३२॥व्याधीचसविनिर्गत्यआस्तेद्वेषविवर्जितः॥दिव्यसं
पच्चसतीकंरात्रिंसहस्रिकंजयेत्॥३३॥वज्रवैडूर्ययुक्तेनविमानेनसगच्छति॥
यदिकालक्षयंनूनाजायतेविपुलेकुले॥बलवानूरूपसंपन्नोलभतेविपुलंश्रि
यं॥दीपप्रदानयोदद्याद्देवतेब्राह्मणेषुच॥३५॥तेनदीपप्रदानेनअक्षयंलभ
तेगतिः॥तथादीपप्रदानेनउत्तमंलभतेगतिः॥३६॥अथऊर्ध्वंप्रवक्ष्यामिय
त्पृष्टोसिसत्तम॥तस्यंतुविप्रनियमंरुद्रेणकौशिकायतुने॥३७॥श्रीव्यासउवाच
ब्राह्मणेभ्योदद्यतोद्यावाद्रात्रिंतावितः॥तेनदानेनरेवर्षेकिंफलंतद्वदस्वमे॥
॥३८॥श्रीसनत्कुमारउवाच॥ब्राह्मणेभ्योदद्यात्नेहधरितेभर्द्रयान्वितः॥ते
हंपूर्णेकादशमेदितेवांतुत्रजायते॥३९॥पुत्रप्रदानंयोदद्यात्तूब्राह्मणे

सुविशेषतः॥तेनवस्त्रप्रदानेनअक्षयंलभतेफलं॥४०॥शतंवर्षसहस्राणां
स्वर्गेमोदतिमानवः॥यदिकालक्षयंकुर्याज्जायतेविपुलेकुले॥४१॥कन्यादानंतु
योदद्यात्ब्राह्मणेभ्योविशेषतः॥ब्राह्मणेतुप्रदानेनविधिवद्द्विजसत्तम॥४२॥
तस्यस्वर्गनवेद्वासोदेवलोकेमहीयते॥यदिकालक्षयंकुर्याज्जायतेविपुलेकु
ले॥४३॥शय्याप्रदानंयोदद्यात्ब्राह्मणेभ्योविशेषतः॥षष्टीवर्षसहस्राणिस्वर्ग
लोकेमहीयते॥४४॥एतत्पुण्यतमंप्रोक्तंपठतेसर्वपर्वसु॥धर्मंचलभतेनित्यंमुच्य
तेसर्वकर्मभिः॥४५॥एतद्दानंमयाख्यातंतवस्नेहेनचैरिनं॥अभ्यासात्सायतत्पुण्य
सारंचैवसनातनं॥४५॥श्रुत्वाचनियतोधर्मंअहिंसासत्यवादिना॥स्वर्गंस्वर्गमवा
प्नोतिदेवलोकेमहीयते॥४७॥यःपठेतसदासम्यक्कृत्वोपवासमानवःधर्मंचलभतेनि
त्यंसर्वकामसमन्वितः॥१९८॥इतिश्रीसंक्षाद्रिखंउत्तरपुराणेउपवासविधिनामएको
नविंशतिध्यायः॥१९॥ ५१॥

॥श्रीगणेशायनमः॥ ॥त्र्यंबत्रिभुवनश्रेष्ठंत्र्यंबकंत्रिदशेश्वरं॥त्रिपुरघ्नंत्रिभूतहरंत्रेपथंगंधरं॥१॥दक्ष
रसप्रसन्नेनशूलपाणेरिपुंजय॥प्रभथाश्वरतेरेवनीलकंठगरिसूदन॥२॥कपर्दिन्भूतमथेशमाघचर्मनि
वासिनं॥वरदंत्र्यंबकंनक्तंनाभक्तवत्सल॥३॥कोवाविधिःकिंकृतेवाकिंफलंचास्यसुव्रतः॥परिवर्चयमा
नोगंपरमात्मेवकिंपरं॥४॥पुष्पवाद्यमवाक्रूपंकिंपूलंलभतेनरः॥किंक्रियासुविशेषणसर्वस्यापिचकिंभवेत्॥
५॥ग्रहणंपूजनाम्हत्तोम्यचित्तमुमेध्यंगंधानिफलानिकेचित्॥कस्मिन्स्थितोवातवपूजनस्यारेतत्परंसर्वमिहा
सितत्वं॥६॥भक्तिर्वरैर्नानतियेनरस्यतवपूजनायप्रहृदिवृद्धिरेवृद्धियदानिपुणेनतद्दाश्रमेवं॥७॥यस्मात्परोसि
निपुणेस्त्रिवशूलपाणेगंगाधरागिरिशपर्वतमूर्ध्निवासे॥तस्मात्त्वमेवार्हसिष्टत्समेतत्कृपामायचादिपरप्रसिद्धं
॥८॥ ॥श्रीमहेश्वरउवाच॥चतुर्द्दश्यष्टमीचसङ्क्रांतिर्यिपेक्षया॥नैवेद्यविधिर्धैश्चैवतपस्यविधायकं॥९
श्राचारयुक्तशीजाथसत्यवादीदृढव्रतः॥क्षापयेत्क्षानिराहाराःप्रसन्नात्माजितेंद्रियः॥१०॥शिवस्यासादनंकृ
त्वाआत्मानावापिचक्रियां॥गंधमाल्यस्तथास्नानंनपमंत्रयथाविधेयत्॥११॥सिद्धमंत्रंजपेत्कृत्वाप्रणमेद्दंडवत्त

तः॥यद्विकेनाथविधिनार्चयेन्नियतेंद्रियः॥२२॥चतुर्ब्भिर्वाथषड्भिर्वाथचिंतयेत्॥ज्ञानुभ्यांज्ञानुना
वापिमंडलंगत्वाममार्चनः॥२३॥गतवाद्यैश्चनृत्यैश्चस्तुवंकुर्यान्नमस्क्रियाविनः॥एवंपूजानुग्रहाभिमस्कर्नामक्ति
वत्सलः॥२४॥अद्भ्याद्भक्तियेनमस्क्रियमेरोधकरणे॥खेश्वरादयविघ्नाणिदिव्यानियानियानिच॥२५॥प्रक्षि
प्तानाश्चरेयानिस्तथेहूतरमानिच॥तस्याहंनैवतुष्यामिविमुखोहंनरातने॥२६॥मंत्रंचैवप्रवक्ष्यामिशृणु
यत्नेनशोभने॥यस्यसिद्धासनेर्युक्तंजाप्यास्यानुगामिनः॥२७॥तमग्नेपुंडरीकाक्षंहृदयोंकारधारिणं॥सायांतु
रेवांसगुणंउमारेवांमहेश्वरे॥२८॥भगवतायकपर्दिनेपार्श्वतायअनुचरायनमः॥स्वाहाश्रमजकश्रू
क्ष्मसश्रानंपुनर्मनोस्वाहा॥२९॥तरमेधास्वर्गतायशूनास्यानःइमंजपःशिवतमपुण्याःस्नात्राःशांतनःश्र
मतानामश्रमतमारःपूताभ्रत्मपवित्रेणपूताःसूर्यस्यरश्मिभिः॥आहरःसर्वभूतानांश्चाप्ययंप्रतिगृह्यतांस्वा
हा॥२०॥इमंगंधाःशिवोपुष्पाशांतःसुरभिगुग्गुलिनः॥पूताभ्रत्मपवित्रेणधरासूर्यरश्मिभिः॥२१॥आहारःस
र्वभूतानांगंधोयंप्रतिगृह्यतांस्वाहा॥इमंगंधमथानस्त्राप्रतिगृह्यनमोस्तुते॥२२॥नमःप्रज्ञानांप्रज्ञानेनमोन

ऋणार्चितः॥प्रतिगृह्यइमंधूपंशिवंशिवंनमोस्तुतेस्वाहा॥२३॥नैवेद्यमनसायुक्तंरेवानोहविरुत्तमं॥पूतंभ्रत्मपवि
त्रेणपूतंसूर्यस्यरश्मिभिः॥२४॥आहारःसर्वभूतानांनैवेद्यंप्रतिगृह्यतांस्वाहा॥आपोन्नोनिश्चेतनश्चरेवानांप्र
सवःस्थनः॥२५॥पूतंभ्रत्मपवित्रेणवसोःसूर्यस्यरश्मिभिः॥प्रतिगृह्यइमंदीपंशिवंशिवंनमोस्तुते॥२६॥अर्चितः
पूजितश्चैवमयानस्त्रानिवेदितः॥गंधपुष्पोपहारेणतत्संकर्तुमर्हसि॥२७॥चतुर्दश्यांप्रवक्ष्यामिनैवेद्य
स्यविधिंशृणु॥रक्तचंदनगंधेश्चहरितालानुलेपनैः॥२८॥मममूर्तिसमंरोहेमद्रूपश्चसमाचरेत्॥अर्चयन्
करवीरेणहरितालानुलेपनैः॥२९॥मममूर्तिसमंरोहेमद्रूपश्चसमाचरेत्॥अर्चयन्करवीरेणसुगंधैःकुसु
मैस्तथा॥३०॥आपद्गवेननैवेद्यंमद्रूपोनोकरिष्यति॥येत्रैषामपिसान्निध्यंदद्याद्रूपंसगुगुलं॥३१॥नमस्तेदेवदे
वेशनक्षनोनक्षवत्सल॥एवंपूजयतेरेवंत्रैलोक्याधिपतिंप्रभुं॥यश्चैरंपठतेनित्यंशुचेर्मासंमनस्विनि॥३२॥
ब्राह्मणोस्त्रियश्चैवशक्तिमंत्रेणपूजयेत्॥नमोहरिहरेश्वरनमोज्येष्ठधरायच॥नमोपिनाकधारयेनमश्च
क्रगदाइनेत॥३३॥अर्धमाहेश्वरंरूपंहरेरर्धकरंतथा॥हावेतौरेवसंधातौप्रसादेतांयदेकरी॥३५॥योगेश्वर

नमस्यामिदेवंत्रिभुवनेश्वरं॥गंधमधरेनमस्यामिदेवंत्रिभुवनेश्वरं॥२१॥उमापतिंनमस्यामितथाचनृपतिंपु
र्मिं॥यश्चैदंपठतेनित्यंशृणुतेसंध्यमनश्चिनि॥२२॥यदाकुकुरुतेपापंतदाप्रतिहन्यते॥नचैदंतत्रवक्तव्यंयत्र
नारीरजस्वला॥२३॥शृणुयाकुत्सितेवापियत्रआहुचतत्तक॥स्वगृहेवाप्रवासेनुतत्रयत्रपठेत्कृतः॥२९॥तस्मा
देनंतथातेभविष्यामियत्राश्विनि॥नहितस्यशुभेकिंचिदुर्विसर्गेचविद्यते॥३०॥एतत्तेकथितंव्यासचतु
र्दश्यांष्टमीषुच॥तत्रहिचविशालाक्षिकिमन्येछोतुमिछसि॥३१॥श्रीव्यासउवाच॥॥भगवान्श्रोतुमिछामिदे
वदेवस्यधीमतः॥उपवासकथंचैवकथंदेवस्यपूजनं॥३२॥नामाधतिकथंचैवकर्तव्याचाप्यनुष्ठिते॥तदहं
श्रोतुमिछामित्वत्तस्मादान्महामते॥३३॥॥श्रीसनत्कुमारउवाच॥॥अतःपूर्वंमयाव्यासरुद्रस्तुमहात्मनः॥दे
व्यासंयमापृछोहिमवंतेनगोत्तमे॥३४॥यथाम्रक्षेमयादेवाकथयिष्यामिसुव्रतः॥नामाष्टमीप्रवक्ष्यामिदे
वस्यविधिमुत्तमं॥३५॥तछ्रुत्वालोकमाथोविरुद्रस्यप्रेचमहात्मनः॥मार्गशीर्षस्यमासस्यश्रछम्यांशुक्लेपक्षे
तिच॥३६॥पूजयित्वातुविविधैःगंधपुष्पोपहारैः॥गोमुत्रप्राशनेकृत्वासर्वपापैःप्रमुच्यते॥३७॥लभ

DR. BHAU DAJI MEMORIAL

तेदासप्तयंपुण्यंउपोष्यचतथाष्टमी॥पुष्यमासेतथाष्टम्यांदेवदेवंप्रपूजयेत्॥३८॥ब्राह्मणाक्षत्रियाश्चैववशु
तिमंत्रैश्चपूजयेत्॥अभयंलभतेपुण्ययधूपोष्यतिचाष्टमी॥३९॥माघमासेतुअष्टम्यांपूजयेन्नमहेश्वरं॥स्नेरंसप्रछ
येचैवरुद्रिणंमूर्तिमाश्रितः॥४०॥लभतेबहुरोधर्ममधूपोष्यतिचाष्टमी॥चैत्रेमासेतथाष्टम्यांविंगवंशःप्रपूजयेत्॥
४१॥एवंचमासयेतत्रदक्षिणंकीर्तिमाश्रितः॥कन्यनेचतथाष्टम्यांब्रह्मकंतुप्रपूजयेत्॥४२॥तिलस्यपुरुषंकृत्वारुद्रिणं
मूर्तिमाश्रितः॥लभतेबहुरोधर्ममधुरोष्टमिचाष्टमी॥४३॥चैत्रमासेतथाष्टम्यांसनातनंप्रपूजयेत्॥ब्राह्मरूपेदिवं
रेवीरुद्रिणंमूर्तिमाश्रितः॥४४॥लभतेबहुरोधर्ममधूपोष्यतिचाष्टमी॥ज्येष्ठमासेतथाष्टम्यांभगवान्नित्यपूजयेत्
॥४५॥गोमयंप्राशनेकृत्वारुद्रिणंमूर्तिमाश्रितः॥लभतेबहुरोधर्ममधूपोष्यतिचाष्टमी॥४६॥आषाढेत्वथाष्टम्यां
कुलकंतुपूजयेत्॥अंगारे-प्राशनेकृत्वारुद्रिणंमूर्तिमाश्रितः॥४७॥लभतेबहुरोधर्ममधूपोष्यतिचाष्टमी॥श्रावणे
नुथरामासेयधूपोष्यतिचाष्टमी॥४८॥पूजनंचमहताकृत्वाप्राश्यायावनोदकं॥दक्षिणंमूर्तिमाश्रायप्राशनेनवि
चक्षणा॥४९॥लभतेबहुरोधर्ममधूपोष्यतिचाष्टमी॥अश्विनेतुथरामासअष्टम्यांईश्वरेतिच॥५०॥तंडोदक

प्राङ्मुखोयाऽक्षिणोर्मूर्तिमाश्रितः॥ननतेवकुरुश्रेष्ठधर्मंयधूपोष्पतिचाष्टमि॥६॥कार्तिकंतुयदाब्जास्थष्ठम्यांतुहमर्चये
त्॥दक्षिंचैवनुप्राङ्मुखोयाऽक्षिणोर्मूर्तिमाश्रितः॥७॥ननतेवकुरुश्रेष्ठधूपोष्पतिचाष्टमी॥८॥महत्पहातियोनम्रा
हेवदेवमुपासने॥९॥अर्चयन्ननतेकुरुश्रेष्ठायतात्मप्रसाहितं॥गंधैर्मनोज्ञैश्चधूपैश्चयुष्पैश्चैवविशेषतः॥१०॥समा
सभोजनयेद्विप्रान्दद्यात्सौवर्णदक्षिणा॥ननयेचसदाप्राप्तश्रिवलोकेविशेषतः॥११॥ततोमृगवसंप्राप्यश्रिवलोकं
सकऽवैव॥१२॥चंद्रमौलिनमस्कृत्यनेदाद्यवाहन॥सगछेच्छिवलोकंचस्वर्गंगछतिसत्तमा॥ऊर्ध्वंचैवसहि
तागछतिपरमंपदं॥१३॥पर्वदेवसमाकीर्णंक्रतेचमहत्तनः॥वृद्धयुक्तेनवासेनस्वर्गलोकेवसंतिः॥१४॥सु
रसौख्यंचप्राप्तंनुतायतेविपुलेकुले॥सर्वभोगान्समुन्नत्यश्रिवलोकंपरायणं॥१५॥प्रार्थितेनमनेयस्तुप्रनायु ६२
षेवदुष्कृता॥शूरामाद्यूहिधर्मज्ञोपिष्यादेशविवर्जितः॥१७॥पूजांचस्मरतेनित्यंदेवंपूजयतेपुनः॥गछतेचयुनः
स्वर्गंरुद्रलोकेमहीयते॥१७॥ ॥इतिश्रीसत्याऽरुंदेविशेषाध्यायः॥२०॥ ॥छ॥ ॥

॥श्रीगणेशायनमः॥ ॥श्रीव्यासउवाच॥ ॥रहस्यंश्रोतुमिछामिरहस्यंवक्तुमर्हसि॥कुत्राश्वरोविनोरोद्रजा
यंतेनचमानवः॥१॥सर्वलक्षणसंपन्नोकेनवाप्रियदर्शनः॥केनवाकर्मणानेनपुत्रतेपूर्णलक्षणः॥२॥ब्रूहितन्मे
नपद्मतेप्रमाणंतुसनातन॥ ॥श्रीसनत्कुमारउवाच॥शृणुदेविपरंदिव्यंउपवासपरंमम॥लक्षाष्टमीप्रवक्ष्यामि
शृणुष्वायतलोचने॥३॥कार्तिकयोचैवशुक्लपक्षेवैसूर्योयमप्रकीर्तिमान्॥श्वेतोरात्रौशिनोभूत्वाशिवेनिचप्रपूज
येत्॥४॥गंधमालैश्चविविधैःपूजयेद्भक्तिमान्नरः॥रोचनानमस्कृत्यदेवस्यदेवस्यवनिवेदयेत्॥५॥ततोपश्युपतिर्दे
विरुद्रोस्मुवनोयतः॥यतदामरणंदिव्यंमत्रसाक्षाद्रविष्यति॥६॥एवंसवर्षाण्युक्तस्यमुमानाजनकर्मणि॥सर्वं
गेचैवकर्तव्यावच्छिवउच्यते॥७॥ततोराजेनमारेवीममपकृतुसत्रतः॥ सर्वलक्षणसंयुक्तोजायतेमानवो
नमः॥८॥ ॥श्रीदेव्युवाच॥यत्त्वयोक्तेनरेवेशसंक्षेपेणनथैवच॥नैवस्तृप्तामिश्रवानिसुविस्तरंप्रविधीयतेत्
मनामलपश्रेष्ठम्यांविस्तारेणब्रवीहिनः॥९॥॥महेश्वरउवाच॥विस्तरेणप्रवक्ष्यामिशृणुदेविनगात्मजे॥नाना
याश्रिनेसिमेदेवीयादेवीरुद्रकरान्विते॥कल्पनेरुद्रमेदेवीईशानकटिरुच्यते॥११॥चंचुकेतिचमेदेवीमयोक्ते

नविधानतः॥ अथचकंचउमादेवीकपर्दिसंगमेवच॥१०॥शूलपाणिस्तुवृषभंधनुश्चक्रमथाकृतिः॥अथेतिसंधमेदेवी
मोक्षायंबुकउच्यते॥१५॥उमापतिश्चमेदेवीपशुपतिर्ममश्चते॥हरेतिलिंककंथादेवीत्रिपुरघ्नश्चसप्तमि॥१५॥
समुद्गनवासिन्यूमध्येभूतेशोलिंकपोलकं॥हरिस्मश्रुस्तथाचूडंकेवर्तयोत्तरलिंगकः॥१६॥दंडयंसविताप्रोक्तुरंते
चैवनयेवच॥जटिलालिंगदयादेवीशिरःयानुपतीतिच॥१७॥मृगांकेलिंगमूर्धास्वंलकाटेनुउमाप्रिये॥योगा
धरेतिकेशेषुकपालेशिरउच्यते॥अहमेहनियोक्तव्यात्पोष्यविधिनाचमि॥अर्चयेत्सततंरुद्रंत्रियताता
समाहितः॥१९॥दक्षिणंचरणंयावन्नांकंसुवर्णमथापिवा॥मेषंश्रांजितेपूर्णेतेनस्यापिविशेषतः॥२०॥
ततःस्वर्गसमासाद्यवसतेशिवसन्निधौ॥द्विवर्षसहस्राणिवसतस्यदमेमुहः॥२१॥स्वर्गलोकमुपो
षित्वादेवेभूत्वानभूस्वणैः॥ततःकालस्यमाप्यंजायतेविपुलेकुले॥२२॥मलयागेकुलेचैवममलोकेम
हीयते॥सर्वलक्षणसंपन्नोजायतेमानवोत्तमे॥२३॥नकश्चित्तत्समोतेहोनोभवतेपुरुषोत्तमः॥२४॥इ
तिश्रीसत्याद्रिखंडेयेकविंशोध्यायः॥ २१॥ ॥श्लो॥ ॥श्री॥

॥श्रीगणेशायनमः॥ ॥श्रीमहेश्वरउवाच॥स्वर्गेचैवहितार्थायलोकानांचैवसुव्रतेकथंद्रव्यापहेमदेयंधानं
दनुपुरुषा॥१॥अत्रदानसमेदानेनैवकिंचिद्विशिष्यतेअत्राऽवेतिभूतानियस्मात्रविधिकेस्मृतं॥२॥अत्र
पत्समंकृत्वप्रदानाद्धतिर्द्विजातये॥सर्वान्कामानवाप्नोतिपूज्यतेचत्रिभिष्टये॥३॥मधुरंहसंयुक्तंसर्व
कामंसबंधयत्॥विमानेसूर्यसंकाशेमहतोलभतेसुखं॥४॥यदिमानुष्यमाप्नोतिकदाचित्पुरुषोत्तमे॥
धनधान्यसमाकीर्णोयादृशंतादृशंपुरं॥५॥सुव्रतातुदक्षिणंदद्याद्विवसेदिवसेनरः॥सकर्मणामवाप्नो
तिप्रजापतिसलोकतां॥६॥कदाचिदपियोदद्यात्तदक्षंविप्रायसंस्कृतं॥तस्मात्तत्रगुणांचसहस्रगु
णमेवच॥७॥उपविष्टविलोकेषुदृष्टापिचसुरीमवेत्॥अधूतंतमवाप्तायत्सकृतमथापिवा॥८॥धन
धान्यसमाकीर्णोयादृशंतादृशंभुवं॥तस्यापिनरकेघोरेयातुमात्तस्यराक्षसी॥९॥उपविष्टेमवदेयात्त
न्निर्मेनास्यजायते॥यदिमोहमाप्नोतिकदाचित्तस्यःपुनः॥१०॥स्तेनसमोचभवतिरमतेचयथानरः॥
अत्रैवंविधिरिष्टश्चैतत्तस्मात्तरमंशुभं॥११॥अत्रैप्रजाप्रात्रोक्तासचसंवर्तनेमनः॥संवत्सरोचयतोसो

यतेसर्वंप्रतिष्ठितं॥२१॥तस्माद्वदंतिभूतानिस्थावराणिचरणिच॥तस्मादन्नेविशिष्टंवैसर्वेषाद्दतिवैश्रुतिः॥
॥२२॥अन्नदानात्परंवैकिंचिदन्यदानेविशिष्यते॥अन्नाद्भवंतिभूतानितस्मात्तद्विशिष्यते॥२३॥सुगंधासात
लाक्षापोरमैर्दिव्यैःसमन्वितैः॥येप्रयच्छंतिविप्रेभ्योतस्यदानफलंशृणु॥२४॥विमानेसूर्यसंकाशेअप्सरोगण
सेविते॥सोपोष्यहरिवेश्मातिवरुणस्यसलोकतां॥२५॥ततःसामासुतानेषुत्रिंशद्वारेवसन्सुखि॥कूलेमहति
संकीर्णेजायतेधनधान्यवान्॥२६॥सुरात्रपूर्णयोभेंउद्भ्रात्मणायप्रयच्छति॥रसातलपतिर्भूत्वापूज्यतेवरि
वेगतः॥२७॥भोजनंनिचयोद्यात्स्वन्नंपूर्णविशेषतः॥सोमनास्यान्नमाप्नोतिनानाधान्यान्वितोनरः॥२८॥त
द्वागंयत्कुर्वीतस्वपोद्वीसमन्वितः॥गवांश्रियतियश्चैवयत्रसर्वंस्वरोगनेवेत्॥२९॥तारयित्वातुसःपिं
डंतत्रैवचपितामहान्॥ततःप्रपितामहश्चलोकेषुचविहंगमान्॥३०॥चरतेदेवतंहि— ब्दवर्षाणिवै
भूतानिच॥पुनश्चमानुषेलोकेसर्वरोगविवर्जितः॥३१॥भोगीभवतिसोगान्तेराजामान्यश्चजायतेरा
वायताबलवान्सुप्रमाथियदर्शनः॥३२॥श्रवटंयेवरंकुर्यात्तूर्यापूर्णंशुचिस्मिते॥दद्याच्चब्राह्मणे

भ्यश्चभोजयित्वायथान्यवत्॥३३॥श्रृणुनिःसुविचित्राणियथाकल्पितरंकृताः॥वज्रिनेवयथापुष्पैनथैश्च
समलंकृतं॥३४॥संतर्प्यदत्वातुपितॄन्विमानेननरोत्तमः॥याश्चप्सरोगणातेनवरुणस्यसलोकतां॥३५॥
हिरण्यहेमभूमिंचतिलधेनूंगवाश्वसंसतान्॥प्रदद्यात्सर्वभूतेभ्योतस्यपुण्यफलंशृणु॥३६॥सविमानेनमह
तासर्वलोकासमन्विताः॥इंद्रलोकस्यसंप्राप्यमोदतेविद्यधीयथा॥३७॥ततस्तत्रश्चधर्मात्मासर्वकामैःसमन्वि
तः॥कल्पेमहतिलोकेशोजायतेसुरवल्लभः॥३८॥यत्किंपुष्पंप्रकुरुतेलोकापुष्पफलोपमः॥पद्मिदेवानरःसो
ऽपिसप्तजन्मान्यतिपैलभान्॥३९॥तथैवदत्वाविप्रेभ्योनिःकुटंचपुमर्नरः॥यत्कल्पंसमवाप्नोतितच्छृणुध्वमृषी
मते॥४०॥यावद्धिरण्यमितिपुपयुंजन्त्रिदेहिनः॥फलानिचैवतस्यंतेतंतुनिःफलितस्यच॥४१॥तावद्व
र्षसहस्राणितारयित्वापितॄनपि॥सोमलोकंसमाद्यसान्त्रिदेफलमाप्नुयात्॥४२॥फलानियप्रयच्छेतत्रा
रुणेथःसरोविदः॥नुत्कान्तुविविधान्भोगान्सोमलोकंसमश्नुते॥४३॥सज्जनेयप्रयच्छेतहेमान्त्रिविधतां॥
सोपरःशरःशतसंकीर्णेविमानेनविमोदते॥४४॥राज्ञिनंपःप्रयच्छेतविप्रेभोजनमेवच॥सगंधर्वपदं

प्राप्नुयाद्वर्षसहस्रमेकं रुद्रलोके॥३६॥तस्मात्रेयोभाजनंदद्यात्ब्राह्मणेभ्योविशेषतः॥तत्तेनयत्फलंराजन्स्वर्गेसकलमश्नुते॥३७॥गृहंयत्कल्पयित्वातुसर्वकामसमृद्धिमत्॥सलोकब्रह्मतत्राप्यसर्वकामानिसंवतः॥३८॥वर्षकोटिशतंश्रोष्यचेत्स्वल्पेनचकर्मणा॥गृहेघृतिसहायुक्तेनाग्नयश्चप्रजायते॥३९॥उषधीचप्रयच्छेतब्रह्मणायमहात्मने॥सर्वकामसमृद्धंतुस्वर्गलोकंसमश्नुते॥४०॥तत्रवर्षसहस्राणिचेरतेकामरूपवान्॥यदामानुष्यमाप्नोतिसनरःकालपर्यवान्॥४१॥सर्वकामसमृद्धार्थोगृहेभवतिसर्वदा॥पतुयत्कल्पयित्वातुब्राह्मणायसमाहितः॥४२॥ससोमलोकमवाप्नोतिक्रीडतेकालमक्षयं॥अत्रैयत्कल्पयित्वातुसत्कृतंब्राह्मणायच॥४३॥राजासौमनसंलोकंतेस्वर्गेप्राप्नोतिवित्तदः॥यत्कृत्वाप्रयच्छेतब्राह्मणायसकंबलं॥४४॥सगत्वापितलोकेवैवर्षायुतशतंभवेत्॥इहचापिपुनर्जन्मसर्वकामसमंततः॥४५॥भार्यावाप्नोतिमहतीप्रजावांश्चोपजायते॥अश्वं यत्कल्पयित्वातुहेमचित्रकृतेक्षणं॥४६॥सतेनकर्मणारौद्रंलोकमश्नुते॥रथमश्वयुतंहेमकंवागृहमथापिवा॥४७॥नूपुरंयत्कल्पयित्वातुशरनागःपूर्वजायते॥विधिनामंत्रयुक्तेनतत्सत्कर्मफलंलभेत्तत्॥

॥४८॥सर्वकामदुघातस्यधेनुर्वोदद्यात्सपुण्यफलंलभेत्॥४९॥प्रस्थंसमांतुलागंचरूपंचापिसुपुष्कलं॥कृत्वाकुंभंसकंसंपूर्णंमौक्तैश्चसमलंकृतं॥५०॥पुष्पैश्चविविधाकारैःरम्यंचछिद्रसंततं॥सक्तनोजैश्चपूर्णंनिलयत्रोणिरूपयेत्॥५१॥दक्षिणांपुष्कलंदद्यात्तेनस्युस्तृप्तयेंधवः॥श्राद्धेदत्तेनसोम्याश्चतर्पयंतिपितॄन्नतथा॥५२॥कामरूपत्वमाप्नोतिनरोनास्तिचसंशयः॥एवंयोदद्यादेनुंपुरस्कृत्यचवैनरः॥५३॥यावद्रोमाणितस्याःस्युर्धेनोर्वत्सत्वमेत्यवै॥तावद्वर्षसहस्राणिब्रह्मलोकेमहीयते॥५४॥सुवर्णस्यस्वतालिंगंफलानिविविधानिच॥ततोदद्यात्कपिलांतोयात्मनेसोयथाविधिः॥५५॥घृतेनावस्रवेयुस्तेदत्तेनूनाप्रतिष्ठिते॥घृतंत्रिभिश्चरेत्मासंप्रजायते॥५६॥क्षीरदोलोकपालाश्चसर्वेवैयेनुपत्रगाः॥समुद्राःसप्तजवेरंयोयुनुसतःस्मृताः॥५७॥सोमगंगासरिद्भ्योंश्चेतुवसवस्तथा॥उक्तंचगुरुणेतीर्थंप्रजापतिपुराश्रिताः॥५८॥पुष्करीषंश्रीवृक्षोबिल्वानामास्तथानिलंकृताः॥गंधाढ्यंतुभवेद्दानंनिर्यासश्चत्रिभिःसमं॥५९॥ब्रह्मणानातर्पयित्वागंधमाजैःसुगंधकृत्॥दानेकालेतपोमूल्यास्तराःपात्राणिसंस्थितः॥६०॥नक्षत्राणिग्रह

श्चैवतारारूपाणियानिच॥गायत्र्याश्चैवत्रिशतंनगतिपंक्तिरेवच॥६॥अनुष्टुभश्चैवशतेश्लोकानामान्यथर्वणानिच॥
लोकेकृतमापरश्चैवमेघवर्षमथापिवा॥७॥धर्मोनारायणश्चैवस्तूतानिसरितस्तथा॥८॥मेरुकूपाणिसंश्रित्यतस्या
धिहिव्यवस्थितः॥९॥यस्माच्चराचरस्माच्चैवपितृश्राद्धाश्चैवपिशाचिणा॥१०॥राक्षाश्चरक्षिणाश्चैवतथाचाचारसंयु
तेः॥११॥गंधर्वाश्चमहात्मानोतेचात्रवसंत्यहः॥तस्माद्विषाणयोदेवीसर्वएवसमाश्रिताः॥१२॥फलानिचानि
नानेयानेतेपश्चपृथग्विधाः॥रंमामामाश्रिताःसर्वेसर्वदेवमयीशुभे॥१३॥देवैरर्षिगणैस्तेनूनंसर्वेहस्तदर्शनात्॥
विप्रेणेमंत्रयेनूनंप्रद्यातुसमाहितः॥१४॥कुशान्सुवर्णबीजानितिलेसिद्धार्थकांस्तथा॥प्रद्यात्तंतंतथामंत्रं
मंत्रेनानेनसत्वते॥१५॥सर्वलोकमयोद्येनुसर्वदेवमयोनघा॥सर्वदेवनिर्मितायसर्वलोकनमोस्तुते॥१६॥प्र
हामिमहामोगंजन्मयायशुभाशुभं॥वसरत्नांगतुधनधान्यप्रजायते॥१७॥तत्रतत्रगतोसौतेतारयेतमसो
तथागतथाकामदुद्यावसर्वयत्रकामशुभा॥१८॥सर्वान्लोकान्सदृष्टेतिगोदानेनयथानरः॥इहजातस्त
तेवैकामगांप्रतिपद्यते॥१९॥मनसामानसंलोकंसहस्रमयवक्त्रकं॥रूपवान्बलवांश्चैवपुनश्चासौनजायते॥

BHAU DAJI MEMORIAL

प्रमूयमानोयोगंतुद्यादुमयतोमुखं॥हेमशृंगंरोप्यखुरंसजातिस्यरतोतनः॥२४॥सुगंतेसप्रयत्नेनब्राह्मणेप्योय
थाविधि॥सोपमस्यसोमोहयोरेत्रायनेनरकारयेत्॥२५॥कृत्वाजनेयथाद्यात्तत्रतिनेब्रह्मचारिणे॥पूजाफलम
क्षयेतियोगश्चास्यप्रवर्तते॥२६॥योगियोब्रह्मचारियोब्राह्मणेप्योयथानघा॥यःप्रयच्छतिचावासंश्रद्धयेमे
धफलंलभेत्॥२७॥पुंडरीकफलंप्राप्यसोसहस्रंचविंदति॥स्यातेचपरमंप्रेतियोगमाप्नोतिमत्वते॥२८॥कप्रं
दुःखंचयोदद्याद्ब्राह्मणेप्योनरोत्तम॥सतेजकुर्मणोदेवीनित्यंधर्ममवाप्नुयात्॥२९॥व्याधितंयस्तुविप्रर्षेदि
नंमूढमघेतने॥उद्धरेन्नयथाज्ञानासमुद्येत्तस्यसूनुः॥३०॥यःसुवर्णप्रयत्नेनदरिद्रायद्विजानये॥ददाना
मश्वमेधानांफलंप्राप्नोतिमानवः॥३१॥यश्चैवाणाचरम्यणिदानान्युक्तानिकृत्स्नशः॥सर्वाणियुगयश्चैवपरि
याभेकरोभवेत्॥३२॥यइदंशृणुयान्नित्यंद्यात्चैवमशक्तिनः॥पश्यतेचमहाभागोपिगछेत्त्रिविष्टपं॥
॥इतिश्रीस्कंदपुराणेसह्याद्रिखंडेदानधर्मनिरूपणेनामद्वाविंशोध्यायः॥२२॥ ॥ ७॥ ॥

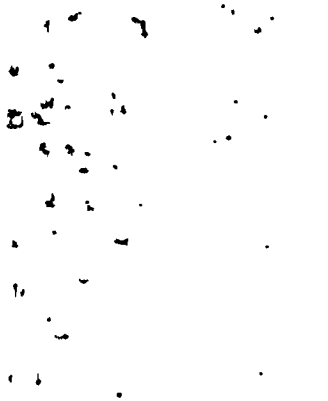

ः॥श्रीगणेशायनमः॥ ॥देव्युवाच॥लोकमर्तासिरेषस्त्वंसर्वतेत्रपराजिता॥प्रणमामिविनयनेमवंतंभूतधारिनं॥१॥
चतुर्विधोभूतसंघात्वत्तेप्रभुतरस्त्वया॥भूतनाथमविध्यंचअश्वमेधपुरंदरा॥२॥विरितेतवसत्सर्वतेनसर्वंगतो
यसी॥पतितेहमनुग्राह्यायादिमेजनुसोमगं॥३॥यतपृच्छमिमहादेवतन्मेब्रूहियथातथं॥यावश्चैवनियमाश्चेहब्रा
ह्मणक्षत्रियाधिकाः॥४॥यश्चान्यनियतोकश्चित्तेषांब्रूहिचयत्फलं॥ईश्वरोर्णेषुसर्वेषांसहोफलश्वरद्रये॥५॥ईशंते
तिनियमायेतुयैराध्यायंतपोधनाः॥एतन्मेसंशयंदेवविनयकुलकारकं॥६॥शतायस्वमहाबुध्येनिहारमिवभास्करः
॥७॥॥श्रीमहेश्वरउवाच॥एकतोवैष्णवियोनियमोघृहिरर्चनं॥बहुधाहरयतलोकेनियमोनियमाऽवेत्॥८॥नि
यमंचापियःकृत्वानियमंनियतेंद्रियः॥ईश्वरंदेविकुरुतेश्नातस्यफलमश्नुते॥९॥अनिसंसुखनिसंतमतुरंश्नुदो
षमं॥ईश्वरंनियमंकर्तुमनुष्येणविशेषतः॥१०॥नरलोमाभिरूतंहिनथर्मरुचयोनरं॥वर्तमानसुखासक्तंनथर्म
रुचयोनरः॥११॥उच्चमानश्चनियमंकरोत्यमितंनरः॥शतवर्षसहस्राणिवृद्धिनाफलमश्नुते॥१२॥ब्रसिपारवतं
यद्वदनाहियमसाधिताः॥तेनधारणतुल्येननियमस्यतुपालनं॥१३॥देवतंदेवतानत्वानियमंनियमाश्चिते॥ना

रात्रौपवसेन्नरः॥२७॥नियमेनवरारोहे वैष्णवान्क्रमतेनरः॥नियमाज्जायतेनेवानिस्नेहेनियमा
द्विः॥२५॥नियमाश्चयवोवापिनियमाच्चयतेमहान्॥निःकल्मायेनपःकृत्वानियमंचयथातथा॥२६॥मनसाचिंतमु
मालोभ्रुलभतेनात्रसंशयः॥विषयोनियमंयस्तुकुरुतेविधिसंयुतः॥२७॥सब्रह्मायेषुलोकेषुचरतेदेववत्सुखं।
नियमस्यफलंप्राप्ययथानुनियमान्चिते॥हिंजातानांप्रियंतस्मैनिश्चम्यऋषिसत्तमाः॥२८॥वाराणस्यामभूद्विप्रः के
वलेनामधारकः॥अज्ञानाद्यःकर्कराश्चउगरद्वंगवेषकः॥२९॥निधुरोरुणयोर्देवीजातिकर्मविदूषकः॥सूचको
त्यमदुःपापोविश्वद्वेजातमत्सरः॥३०॥विकर्मनोद्यमेरुचिर्नास्तिकोवेदनिंदकः॥परस्वसनसंतुष्टःपरवृत्ति
विमोहकः॥३१॥उद्वेजनायसर्वस्युर्छोहिरवसर्पति॥निस्नेहोनिनमस्कारोनिरोंकारवषट्क्रियः॥३२॥मिथ्या
चविनियोद्यमोवेदवादबहिष्कृतः॥दुष्टदंशोयथासर्पःश्रृंगहीनोयथावृषः॥३३॥नूयसोहियथायस्मिंविपुष्प
दवयादपः॥वाराणस्यांसवैविप्रोविप्रकोटिनतार्दनः॥३४॥आस्तेतुशतयज्ञाभिर्मानुष्यस्यार्थहारकः॥तस्यां
पूर्वोनमोल्लोहपुरुषप्रमहेनमे॥३५॥त्वष्टसेनवजाद्भिश्चुःखकाऽचतुष्करः॥वल्लिंगपोगणःसोथनिपतं

रुचिराननेः॥३६॥अकृष्यकथमेरेवीअषिदृषसमंजसं॥तस्यवर्षशतान्येववृणिगापणगस्यवै॥३७॥अतिक्रांतनि
विष्टस्यनिरासीतस्यब्राह्मणः॥अर्म्मस्वर्गसदःसिद्धःसिद्धयंधर्मपूजितः॥३८॥वाराणसींगतोदुष्टुंश्रीकारंसिद्धवा
दिनं॥वेश्रंविकृतमालोक्यंकाणकूटवासकत्॥३९॥अगडतियथातस्मिन्फवयदुमरर्जन॥अत्रकूताकलो
यामभवंतिप्रणमंतुवं॥४०॥मत्तोरर्यास्तदेरेवंपंचायतनसंस्थितं॥प्ररक्षिणंप्रकुर्वंतिनत्मपापक्षयावहं॥४१
॥ब्रह्मवासेनुपानायेपिबंत्रिहरमन्नवा॥वाराणस्योविशाखपप्रमतेत्रिदिवालयाः॥४२॥सतत्रब्रह्मराक्षसिद्धो
विकृतरूपधृक्॥ब्रह्मराक्षसंप्राप्तायत्रालेसद्विजाधमः॥४३॥सतुविकृतवेषेनदृष्टसिद्धिपुरोगतः॥सादरंप्राहसत्रे
णमस्तुभ्यायतिवरेत्यच॥४४॥नरादरेणरूपेणकांतेनचवपुषेनच॥हर्षतेनयस्तथाशंकेस्वर्गब्रह्मेवनिनिति॥५
॥श्रीऋषयऊचुः॥॥साधुसाधुसर्वविज्ञानोमहाब्रह्मनमोस्तुते॥स्वर्गावहमनुप्राप्तःसत्संसंगेनसंशयः॥६॥प्रिये
नेकथयिष्यामियतेसर्वयथेप्सितं॥७॥॥ब्रह्मराक्षसउवाच॥॥यदिस्वर्गेनिवसतितनःसिद्धिनरोत्तमः॥तमापस
रसांश्रेष्ठायदिनानाभिरुच्यते॥८॥॥सिद्धउवाच॥॥योप्रेष्यरेत्यकंपतेनपंत्येवसागरः॥कोहिस्वर्गालयंरम्यं
तेनूहिरसोत्तम॥९॥ब्रह्मराक्षसिवचनात्नुभंसातेवुद्धेरनाम्यता॥इत्कल्पोब्राह्मणैर्वेसिद्धसिद्धगणाश्रुते॥५०॥

अपक्रोतेहिवक्रोतोवापुनासुहृतोयथा॥३३॥कथंहिनिधिकोनाचेद्वेखोयथापुरात्॥४॥अयत्नपक्वकुतारेभोन्नह
यस्यामिवश्रियः॥पूर्वचंद्रनिवरनेमरनेगमयामिवा॥४२॥गतकुंभनिभास्तोचस्तवास्तोमुपूर्णेभिनो॥पनविस्तीर्ण
त्वसनोगंजनासोकशोभिना॥४३॥स्वर्गोपिरत्नभूतोत्रप्रत्यपमरसेवणं॥फुल्लतास्तारविंदास्तोपरास्तोसुप्रनिहितेष्ठ
विणाधुनिभिनायंतुरुरासुरवतारिणः॥फरुरद्धानवत्स्तोगीसित्यवंचनमब्रवात्॥४५॥वारणस्तोतुवसतिब्रात्मणो
हिवरानने॥सत्यादृछतिरुश्रोणीयदिनास्तिपृछतो॥४६॥४रम्नउवाच॥ननतोनास्तहंविप्रचिनयस्यापियत्न
तः॥यत्नेवमुक्तास्परसिंहसिधवरिने॥४७॥स्तमेपावकयोपूर्णआविशेशान्तलोचना॥अथभूयःसमित्तो
पिसिंहसिधशानेर्नो॥४८॥वारणसोमनुप्राप्तःवयेरायतनकारकः॥नेवतेरहशेनस्तोपूर्योपुरवरात्तये॥४९
हिनातानांनेवेहशिरेणपुनरागमं॥सतेब्रह्मस्वशेवाचवारणस्यविकेतवः॥५०॥कथंब्रात्मणहृछासौत्वयावर
मूरप्सरः॥कोनिवाहहतेपछापृछतेवावरांगना॥५१॥॥सिद्धउवाच॥रंभादृछाचपृछाचनाम्नासवचनात्मया॥चिरंविचिं
त्यमत्वाहनेवज्ञानासिकोप्यसौ॥५२॥॥ब्रात्मणउवाच॥ब्रात्मणोसिपुनर्ब्रूवेयदिनाममहामते॥गछसिद्धनतोत्या
सवाच्यात्रिभवेत्कथं॥५३॥एवंभवदिकस्कासमिहभूयहिशेनमः॥स्वर्गंतुकृतिनाव्यासत्यागेनागतासुरुप्र

सरस्तांपुपुश्रेणीगनरानजसांगतौ॥अपश्यत्पश्यतांचित्तेहरंतिविमनुप्रवे॥५५॥सतांपद्मरानवर्णोस्तुनतस्त
नशालिनी॥वाचासिधस्यप्रहसन्रंभानामउपसूचित्॥५६॥गछनित्वंसरोवर्यंब्रात्मणोब्रात्मप्रियः॥वारणस्योपुन
श्राहंनानाभिनपुनःकथं॥५७॥स्मितंविधिसितंकत्वातनःसर्वासरोवराः॥इमासिद्धसहस्राणिउमाचवरितारुणा॥
५८॥सिद्धत्वंब्रात्मणोब्रूहियदिज्ञानुकूलेछसि॥नियमंकुरुवित्तानेरामसिद्धनविष्यता॥५९॥चंदनेचनमागस्यसंगते
भूचचारसः॥सवैसिद्धपुनर्देवादेवगंधर्वसेविते॥६०॥रुरुकामनुप्राप्यनेब्रत्राणमपश्यत॥सचैनंब्रात्मणःप्राहप्रहि
ब्रामूरर्वसंस्तुतः॥६१॥किमिदानामहल्ब्रत्मन्ब्रूसीवदतिशोभना॥सिद्धउवाच॥यदीछसिपरिज्ञानुमात्मानंकिच
चस्तदा॥६२॥देवैश्चनियमंकत्वानियमंकुरुराज्यं॥३॥ब्रात्मणउवाच॥यदेवैरनियमारनेरुश्चप्रश्नस्मते॥६३
प्रश्नतेयदिलोचापिरंभाश्चस्मरसंदिवा॥परातिरादयतिपःसत्वंपश्यतिब्रात्मणी॥६४॥इतिदेवचनंश्रुत्वासिद्ध
स्यहितन्मनः॥दिवंसेवागतत्तूर्णंवायुसत्याहसोयथा॥६५॥सरस्तामब्रवीद्देवीसेतोपृछसिब्रात्मणं॥रंभेतदेविजा
नासिपाषाणस्योनखादतः॥६६॥यदूरंदिवसेतेनपाषाणेनियतामतिः॥ततमेवदिवसेरंभातांपुरीमभ्यचिंतयत्॥६७॥

तस्यांयोप्रकुर्तेनाप्रियमेनहिजन्मनः॥प्रकुर्याद्वीयतेरस्यप्रदीपेनयथानिशिः॥६७॥यस्ययस्यापियोयासिनस्यकूर्यां सवैहिजः॥नतस्यतस्यस्त्रियोयत्नोनियमेनाभिमाषितः॥६८॥सयस्यनाप्नातिगृहेयस्यनात्मातिवेगृहे॥कथंनोकामिकोवा हमितितस्यानवन्मनि॥७०॥नियमस्कसनेविप्रेत्यवाप्यमनुपाल्यध॥सिद्धिंपरमिकांप्राप्यब्रह्मलोकंसगच्छति॥७१ नियमोवायमोवापिद्वयोवापदवाबहू॥सएवायत्निनःस्वर्गेनियमेननरोविके॥७२॥नियमाद्धुवलोकंचप्राप्यतेनि यमोह्यतः॥कमलपुरंगतोवासवनंइतिश्रुचिरेतोहिवि॥७३॥इतिसिद्धिमवाप्यवर्द्धने॥कमलपुरंगतोवसवनंतति श्रुचिरेतोहिवि॥इतितपनेरुतंनिनेनियमेगदिसमयाफले॥७४॥कुरुकरुणोसदाहियमेनियमसनिदमावव र्धनं॥७५॥ ॥इतिश्रीसत्याढिखंडेस्कंदपुराणेयमोपदेशेनामत्रयोविंशतिमोध्यायः॥ २३॥ ॥

॥ श्रीगणेशायनमः॥ ॥श्रीमहेश्वरउवाच॥शृणुसुव्रतचक्रूरोपिदद्यादानेजितात्मवान्॥स्तोकंवापदसंनयथाध र्मोपिलभ्यते॥१॥एकभक्तेनयोदेवामासंपर्णंशिरोनिषेत्॥सतेनकर्मणादेवीभवनेसोचनित्यशः॥२॥षोण्मासेतु नेदद्यात्तत्रत्यान्दानमिधीयते॥मासमासेतुकुर्वाणोस्त्रिधामाप्नोतिमेप्रिये॥३॥एकभक्तंचकुर्वाणोफाल्गुणेमासि नित्यशः॥स्त्रियंसौभाग्यमाप्नोतिस्त्रियाचपरमंपदं॥४॥यस्त्रिषेद्येकभक्तेनमाघेवायतिसंयतः॥लोकेपूजयतेदि व्यान्यस्कल्पेष्टसिषेतनः॥५॥वैशाखमासमेयोवानक्तंकुर्याद्येकभक्तंसमाचरेत्॥ज्येष्ठेभवतिब्रात्मण्यंभोगानाप्नोतिपुष्क लान्॥६॥आषाढंवापियोमासमेकभक्तंसमाचरेत्॥ज्येष्ठेभवतिब्रात्मण्यंभोगानाप्नोतिपुष्कलान्॥७॥श्रावणंवा योमासमेकभक्तंसमाचरेत्॥सेनापत्यंचसंप्राप्यबलवान्प्रियतायते॥८॥योपिचाश्वयुजेमासमेकभक्तेनतिष्ठति॥ वाणिज्येऽभवतेनस्यकृषिःपशुगणास्तथा॥९॥कार्तिकंचापियोमासमेकभक्तेनतिष्ठति॥अश्वमेधफलंप्राप्या श्निलोकेमहीयते॥१०॥यःस्त्रिषेद्येकभक्तेनयावज्जीवंनरोत्तमः॥विमानेनैवकुर्वाणोमहाह्लादुडुलोकगो॥११ संवत्सरंतयोकुर्वमेकभक्तेनतिष्ठति॥सपार्थिवसमोभूत्वामाहिवत्समहेश्वरत्॥१२॥अहोरात्रंत्रयोदेवाकुर्यादे

वेनरोत्तमः॥१२॥नोससुवर्णनाफलंप्राप्नोतिमानवः॥१३॥समासेत्रहोरात्रंपक्षेरोतिचनरोत्तमः॥सतेनकर्मणाहेवी
विद्वान्प्रवतिधार्मिकः॥१४॥चतुर्दश्यामष्टम्यांचउभयोपक्षयोरपि॥अहोरात्रंनपेद्यत्कंसंवत्सरमनोषितः१५
सतेनकर्मणायुक्तःसर्वपापविवर्जितः॥नयातिनरकंचैवयमंचसनपश्यति॥१६॥मासेमासेनुयःकुर्यान्नेयक
मकंतुवैनरः॥वेकल्पंपरमाप्नोतिसंवेदेत्यमरंपदं॥१७॥चतुर्थेहनियोभुंक्तेश्रद्धाप्रक्रिसमन्वितः॥शिवदेव
प्रियोभूत्वाचरतेवकप्रिसह॥१८॥दशम्येहनियोभुंक्तेदशास्यफलंलभेत्॥अश्विमासस्यमासेतुपूजयत्व
मतेसदा॥१९॥मानुष्यंचपुनःप्राप्यदशानार्योलभेतसः॥सौवर्णमक्षयंचैवनचकालेमितेउतसः॥२०॥एकद
शपफलंप्राप्यसरुद्रोगणानांलभेतेनेउपवसेत्तुयोनित्यंश्रावतिर्दिवसेनरः॥२१॥विद्रोषमार्गवेल्लानंप्राप्य
दिव्यंफलंचिनः॥अद्यहेमानुयोभूयोसनरोजायतेशुचिः॥२२॥यत्मान्यसमायुक्तोजायतेसकुलेचिनः॥
चतुर्दश्यांचयोनित्यंसिवसंचक्षिपेन्नरः॥२३॥नेमिषेलोकमाप्नोतिसवद्भवपतिर्नरः॥अर्थमासंसिवेद्यस्फ
नित्यमेवलतेद्विफ॥२४॥देवराजश्चनुष्पोसोभूत्वास्वर्गेचतिष्ठति॥इहराजामहाभूमौभूपएवभिजायते२५

यस्फमासंसिवेद्यस्तुजितक्रोधोजितेंद्रियः॥विमानेनसदिव्येनस्वस्वरूपिसमावृतः॥२६॥पूज्यमानोमहद्दिव्यैभू
यमानश्चसर्वशः॥स्वनरादित्यसंकाशंयस्फंसंस्फरमेघते॥२७॥एवंलोकेषुवसतिनयाजस्मानरोत्तमः॥अथ
वापुनरायातिब्राह्मणोभवतःश्वरः॥२८॥योगंचतत्रबभतेधनेश्वंसमश्नुते॥योगीभूत्सतरामूत्वाशेगर्गपप
निर्मवेद्वा॥२९॥सर्वेचेउपवासाश्चनांविधिंपरमपुण्यदं॥देवीश्रणुष्वमसोम्यथाचरतुपूर्वशः॥३०॥अतस्तुपि
रयोरानोरुचिस्यंसुसमाहितं॥दिनियत्वापिवात्मानंपवासंचरेद्नरः॥३१॥ब्रायाद्विषवर्णिचैवकुर्यादग्रेरव
न्नाधावतोक्रोधलोभौनेथाधार्मिकःसत्यवादिभिः॥३२॥नपत्सदेवगायत्रीपवित्राणिचसर्वशः॥रुद्रमाधर्वणंचापि
स्तंदिव्यंचजलाशयः॥३३॥कुशानास्तीर्यविधिवत्स्थंडिलपरिवर्जितः॥समश्रीयातोरात्रौवितरागोविमत्सरः
॥३४॥धारंसोनानितिनाम्निर्यविधिवच्छुचिवर्जितः॥समश्रीयाकतोरात्रौवीतरागोविमत्सरः॥३५॥यावत्सवानि
निष्टेनेवादित्रंप्रभुनेजनयेत्ततः॥पूर्णमभूत्कालेब्रात्पणोनांतपरं॥३६॥सहस्रमघकंनाम्नाविजेपिबातुस
रः॥हविष्यभोजनंदद्यात्सावोवासोसिचक्रमात्॥३७॥कपर्दिनिलपात्रंवाएकैकंब्रह्मपयेत्॥ततस्फमा

श्रोत्रियदम्पूर्वजैर्नभवेत्॥५०॥वृषमेधमजंनीलांवाल्पवेतनरोत्तमः॥अश्वमेधंवापिमहाक्रतोसपितॄन्तारयेत्नरः॥
५१॥धावतस्तस्यरोमाणिदक्षिणस्यांनरोत्तम॥तावंत्येवसहस्राणिवर्षाणिदिविमोदते॥५२॥तिलपात्राणियाद्या
त्विप्रेभ्यःशुद्धमानसः॥श्रमावाप्तसमासाद्यकुलान्यांतुसमाहितः॥५३॥सपितॄन्तारयित्वातुस्वर्गेनरपुंग
व॥पितृलोकमवाप्नोतिरेवत्कल्पमनुश्रुते॥५४॥उपवासविधिस्तेऽयंकथितोमेशृण्वतोनघ॥पवित्राणांविधिंभू
यश्शृणुध्वंसुसमाहितः॥५५॥यत्कृच्छ्रायणेकुर्यात्तत्पवित्रंतुसमाहितः॥ससोमजोक्रमासाद्यसोमेनसहमो
दतेतु॥५६॥प्रजापतेनयःकश्चित्येकरोद्वत्सरंपिवा॥प्रजापतिसमोभूत्वास्वर्लोकेमहीयते॥५७॥
यस्त्वेतपनेकृच्छ्रंकरोतिनरसत्तम॥आत्मासमुद्धरेत्कृत्स्नंत्रिलोकंचगच्छति॥५८॥महासांपतनंयज्ञंकृत्वा
निरुमहामतः॥सर्वतानमवाप्नोतिब्रह्मलोकंचगच्छति॥५९॥समुक्तोसर्वपापेभ्यस्वर्गेदिविमूजितः॥मो
दतेरेवतुनरःसर्वस्मभुवनेत्रजेत्॥६०॥रुद्रकन्यतिरुद्रेण्यगायपितमवाप्नुयात्॥यस्तुसर्वाणिकुरुतेरुद्रा
नरसत्तमः॥६१॥यंयंचिन्तयतेकामंतंतमेवसमश्नुते॥यस्यकस्यपिदेवोहरुद्रस्यसमाहितः॥६२॥सतेनसि

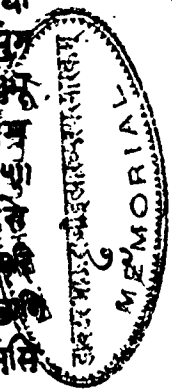

द्धोभवतिरेवत्वंचापिविंदति॥पक्षान्यक्षत्रकयोनित्यंनरसंवत्सरंवसेत्॥६३॥पावकंचापियुंजानोगोमुत्रेणापिसं
स्कृते॥पिनाकपाणिभुक्त्वाश्वक्षारलवणेपिवा॥६४॥अश्वमेधफलंलब्ध्वाब्रह्मलोकंसगच्छति॥श्वेतेविमानसंयु
क्तेप्राप्नुयात्परमंपदं॥६५॥ब्रह्मचर्यसमानोवैमहानेहहिविद्यते॥सलोकतापदंप्राप्यययेशंमोक्षमश्नुते॥६६॥
स्वर्गेवासहस्राण्यमोदतिहरिणा॥यावन्प्राप्यचसर्वाणिहरिकानिचयोस्मिन्॥६५॥विनामंत्रेणसततंभू
ताणामिहसर्वशः॥विधीयतेनसंदेहोएवमाहप्रजापतिः॥६६॥अमेधासेमिताःसर्वेभूताविगतकिल्बिषाः॥स्त्री
रमोदेवतेभर्तीनततोन्यविधीयते॥६७॥सेगतिःपरमंधर्मंसधर्मःपरमस्मृतः॥तेनयावदनुक्तानोदमंधर्मंसमाच
रेत्॥६८॥सकृत्तंतस्ययज्ञस्यप्राप्नोतिसुसमाहितः॥फाल्गुनानांतुमासानांताधर्मंकुर्याद्विशुद्धितः॥६९॥तत्कृत्वा
स्मलभतेसर्वंतवसतेफलं॥यात्वमर्थमनुतातप्रियातस्ववसाप्रिया॥७०॥रुद्धाक्षपतपेनारीनस्मानेनहितत्फ
लं॥यच्चप्रार्थयतेकिंचिद्दृहलोकेपरत्रच॥७१॥तत्सर्वंप्राप्नुयाच्चैवरुद्रप्रसादान्नपिनाशयते॥वक्ष्याम्यास्यारंभेनर्तात्रिधा
नस्यवसोतनः॥७२॥पुत्रपत्राच्चभवतिनचदुःखंसमश्नुते॥एषोधर्मोमयाख्यातोनवलेहाद्रानने॥७३॥ ॥इ

॥ ॥श्रीगणेशायनमः॥ ॥श्रीसनत्कुमारउवाच॥देवदेवजगन्नाथसर्वज्ञश्रीप्रदायक॥पर्वताधिपतनयाकांतएवजगद्गु
रौ॥१॥करुणार्णवयोगेनरूपमद्भुतवाहना॥भूतत्रयसविंतेयोसर्वसिद्धिप्रदःसदा॥२॥इतिहासपुराणानिश्रुत्वानि
त्यप्रसादतः॥वर्णाश्रमस्थितोधर्मोश्रुतवानमुखपद्मतः॥३॥नहितृप्तामिभूतेशत्वद्वाक्यमृतमेवच॥४॥अतोश्रोतुमि
छामिवर्णोत्पत्तिंसमासतः॥५॥त्वमेकपूर्वधर्मज्ञसर्वभूतहितेरतः॥इतिवाक्यंसमाकर्ण्यजगादहरिमद्भुतः॥६॥पुत्रा
यप्रीतियुक्तायगजवक्त्रायसाधवे॥॥महादेवउवाच॥साधुसाधुत्वयापुत्रसर्वसत्वात्मकारक॥ह्यवर्णोत्पत्तिप्रभा
वानीमासात्स्वतन्त्रव॥॥कार्यतेपुरेजातेमहेत्साद्वरनंदन॥७॥ईश्वरस्यवचःश्रुत्वाभूयःपप्रच्छमुखेजगत्पति
र्यीतनोज्ञातोविष्णुर्नारायणस्वयं॥८॥तस्यवाक्यमवत्येनेमहत्त्वरत्नसंयुतं॥तस्मिंश्रुतुमरोद्व्रत्मात्यावितासीद्हृदा
किल॥९॥विष्णुनाप्रेरितंतस्मृष्टीकुरुप्रमाजया॥॥श्रीविष्णुरुवाच॥विप्रोवैचःसमाकर्ण्यसृष्टीकर्तुमनोदय॥
१०॥मुखान्नात्मणवर्णंचभुजेभ्यःक्षत्रियाःकिल॥बाहुतःवैश्यःसकाशाद्वैश्यामद्भूद्भरणतःकिल॥११॥एवंवर्णासमुद्भूता
ब्राह्मणाश्चगजानन॥स्वस्वकर्मणिनिष्णाताःस्मृतिमार्गप्रवर्तिनः॥१२॥पुराणश्रवणेदक्षाःशांताःशांताःजितेंद्रियाः

नेभ्यः सकरवपर्गश्च अनुलोमविलोमकः ॥२०॥ तेषां धर्मा प्रतीक्ष्यानां पुराणश्रुतिजाकिया ॥ सृष्टिमार्गस्तवैवोक्तो ब्रह्मा
सादिनथा मया ॥१७॥ एतस्याः श्रवणान्नूनं महापापात्प्रमुच्यते ॥१५॥ अत्रैतत्कथयिष्यामि कथामेतां पुरातनीं ॥
जबंधुः पराकश्चित्तवृधकोनामनामतः ॥१६॥ सर्वकर्मरतानासीत्सर्वधर्मबहिष्कृतः ॥ चौर्यवृत्तिरतिक्रूरः
ष्टुरोनिर्धनेक्षणः ॥१७॥ वेश्यारूपानवरतिर्दुष्टोमहामांत्साशनेरतः ॥१८॥ सविक्रयकरश्चैकवलेपानहतथा ॥१९॥
कदाचिदेवयोगेन गतोपात्रविलोकने ॥ अवरारप्रसंगार्थंकस्मिंश्चिद्विवमंदिरे ॥२०॥ रसविक्रिणोनलेनद्यसंपादि
तंबहु ॥ देवस्यदर्शनार्थीयन्नगामद्विजमंदिरं ॥२१॥ तत्रपौराणिककश्चित्शोत्रयामासवैकथां ॥ सृष्टिक्रमादिकं
तावच्छ्रुत्वासोविस्मयापन्नः ॥२२॥ तदानिरयकोविप्रोनिःपापसमजायते ॥ बुद्धाबुद्धिःसमुत्पन्नाकर्मकृत्संजि
गुप्सितं ॥२३॥ एवंकर्मकरिष्यामियज्ञावंतद्भवाष्यति ॥ अथप्रभृतिचात्रैवोत्रेनस्माद्विजसत्तमात् ॥२४॥ पुराण ७४
श्रवणंकुर्वेनान्यत्कर्मकरोमिवै ॥ इदंसमर्पितंतेनसोपुराणकथाश्रवं ॥२५॥ पुराणश्रवणेनासाधुनाभेनपुत्र
कः ॥ वैराग्यंचसमुत्पन्नेभवपाशविमोचनं ॥२६॥ सृष्टिकर्तृप्रभावंयःशृणुतेपापपुनोनरः ॥ मुच्यतेपातकात्सर्वा

त्सत्यंसत्यंनसंशयः ॥२६॥ ॥ श्रीगणेशउवाच ॥ महादेवविरूपाक्षभक्तानुग्रहकारक ॥ मेकराणांचजातीनांउत्पत्तिंव
दसांप्रतं ॥२७॥ कस्मिन्कल्पेसमुत्पन्नाःकिंशीलाकीदृशलक्षणाः ॥ एवंवदतिगौरीशेव्याजहारवृषध्वजः ॥ महादेवोवाच
॥ शृणुपुत्रमहाप्राज्ञलोकानुग्रहकारकं ॥ मेकराणांचजातीनांवेनोनिगदतेनरः शृणु ॥२९॥ विप्रान्महाबलिक्षत्रि ५०
यायादिशास्त्रियांशूद्रात्तोत्रष्टश्चशूद्रायांविषादेपार्षवोपिच ॥३०॥ माहिष्योग्रप्रजापत्यंविट्शूद्रोगात्वयोनयः ॥ अम्ब
ष्योकारणोवैदेपोदिनातेषांविविःस्मृतः ॥३१॥ अनुलोमवर्णषट्केचकथितंतेनवैनरा ब्राह्मणात्क्षत्रियाशूद्रावैश्यात्
स्मृतः ॥३२॥ शूद्राज्जातस्तुचोग्रोसर्वधर्मबहिष्कृतः ॥ क्षत्रियामागधंवैश्यात्शूद्रान्क्षत्तारमेवच ॥३३॥ शूद्रादायोग ५
वंवैश्याज्जनयामासवैसुतं ॥ प्रतिलोम्यंवर्णषट्कंकथितंतवमानद ॥३४॥ येषांकर्माणिसर्वाणिकथयामिसमासतः ॥ श्रो
तव्यमिचतान्सेवव्यवहारस्यसाध्वयः ॥३५॥ क्षत्रियाविप्रसंयोगाज्जातामूर्धवसिक्तकः ॥ राजान्यक्षत्रधर्मेणजीविकःसंप्र
कीर्तिताः ॥३६॥ वैश्यात्तुद्विजसंसर्गाद्वैश्यादनुलोमतः ॥ अम्बष्ठोवैद्यजातीयोषट्कर्माधिकःस्मृतः ॥३७॥ षट्
कर्मपरिवर्तिवर्तकस्मृतः ॥ नरवाजिगजानीतोचिकात्तुतस्यजीविकः ॥३८॥ शूद्रायांवैश्यमारोप्यब्राह्मणस्य

कर्मणैवेत्याज्ञानत्रह्मधर्मेणतप्यतेसवैस्कृतात्॥२९॥महाशूद्रइतिख्यातःशूद्रेभ्यःकिंचिदुत्तमः॥सुवर्णकारस्तस्यस्त्री
नेयोत्रैपवित्रकं॥४०॥शौचंशूद्रस्यधर्मेणवर्तनेनतस्यचस्मृतं॥वैश्यायांक्षत्रियाज्जातोमाहिषस्त्वनुलोमतः॥४१॥
श्वपाकोगणश्चैवस्मृतःपरिकीर्वतः॥व्रतबंधादिकानस्यक्रियास्कःसकलाविदुः॥४२॥शौनिषशकुनेशास्त्रं
स्वशास्त्रंस्वशास्त्रंचोपजीविका॥मुगंधेवनिताक्तंगंधतांबूलभोजनं॥४३॥शूद्यांचकुक्कुटंचैवभोगाष्टकमुदाहृ
तं॥शूद्रायांक्षत्रियायूग्रक्रूरकर्माप्रजायते॥४४॥शस्त्रविद्यामुकुत्रलेसंग्रामकुशलोभवेत्॥तयावृत्तिंसमाचरते
शूद्रधर्मोप्रजायते॥४५॥शस्त्रवितानकुशलःसंग्रामकुशलोभवेत्॥रजपूतइतिख्यातोयुद्धकर्मविशारदः॥४६॥
वैश्यधर्मेणशूद्रायांजातोवैतालिकोभिधः॥चारणोमागधोपिभवेत्सुतोवृषलधर्मतः॥४७॥राज्ञांस्त्रीणांचगुण
वर्णनतत्परः॥संगितेकामशास्त्रंचजीविकात्स्यवैस्मृता॥४८॥अनुलोमस्यषट्कंतुमाहिषेनतवबालकाः॥प्रतिलो
मस्यकर्माणिकथयामिसमासतः॥४९॥ब्राह्मण्यांक्षत्रियात्सूतप्रतिलोमेनजायते॥क्षत्रियाणांमसौकर्मक
र्तुमर्हत्सरोषतः॥५०॥किंचित्क्षत्रियजातिभ्योनूनंतत्स्यविधीयते॥गजबंधनमश्वानांवृत्तेनकर्मसारथेः॥५१॥

ब्राह्मण्यांजायतेवैश्यादैवज्ञोहिकथिधः॥रूपान्तुरक्षणंकुर्यात्तुरंगानमुमितोहरन्॥५२॥सामान्यंवनितायोषे
तासोमानिचजीविका॥तस्योक्तशूद्रधर्माणांनाधिकारोस्तिकर्हिचि॥५३॥पण्यागनासुतानेचकुर्यात्संगतिमी
श्वरः॥रूपजीवासुतानेषांनिर्णीयत्संगताविदुः॥५४॥ब्राह्मण्यांशूद्रवर्णस्तुजातोश्वपाकसंज्ञकः॥सर्वेषामेव
मतत्स्पर्शात्सर्वेर्जमाचरेत्॥५५॥सर्वसंस्पर्शगंबात्येसवधर्मबहिष्कृतः॥एवंचालेनबकुधाविधिर्धर्मासिनासि
नेः॥५६॥तेषांवस्त्रादिलेकारोजीविकातस्यवैस्मृता॥क्षत्रियायामसंदेवैवैश्याज्जनयामासवैस्कृताख्यं॥संवरीजनइ
त्युक्तंब्रह्मबंधविवर्जितः॥शूद्रेणोक्तंकिंचित्तत्स्मृतावनमुच्यते॥५८॥कथालंकारयाथादिषड्जाकासुवि
ख्यातारदः॥गाथपद्यादिछित्राणिविमूढाविमहीजनाः॥५९॥कालिकायाश्चमल्लाश्चखागमेचविलक्षणेः॥क्षत्रि
णशूद्रसंयोगात्सनारेजनयात्सुतः॥६०॥निषादइतिविख्यातोसर्वधर्मबहिष्कृतः॥शूद्रद्वारविहीनश्चपापाधिनि
रतःसदा॥६१॥वागुरापाशहस्तश्चमृगबंधनकौसलः॥अरण्येपशुहंताचोग्रंतकश्चवनेचरः॥६२॥क्रोधा
त्तिलोमात्रवत्यानयाजीवेत्सदैवहि॥घंटाजालादिकंकुर्यात्रात्रौविसस्मृतिकारणं॥६३॥दिधापापिरयोक्तोम

सूद्रद्विजेनमिहा॥विक्रयंमैथुनंकृत्वानमिहोत्सवतत्परे॥६४॥वैश्यस्त्रीशूद्रसंयोगात्पादयोगस्त्ववसेतक॥शूद्रादि
जातिधर्मेणपाषाणाद्दुष्कर्मकृत्॥६५॥सकुर्याकुटिमंसूरिचूर्णेवास्येहजातिकाभिन्यादिकर्मकुर्वीतरुक्मिनि
महाश्रमः॥६६॥एवंजातीयधर्माश्चसमासात्कथितामया॥अन्येषुचनवेजातेविस्तरात्कश्चतेकिल॥६७॥
वेसकरजातीयंमहात्म्यंशृणुयान्नरः॥मुच्यतेसर्वपापेभ्योमुक्तिमुक्तिंचविंदति॥६८॥ ॥इतिश्रीसत्यादि
खंडेद्विजगणेशसंवादेसंकरजातीवर्णनेनामचतुर्विंशोध्यायः॥ २४॥ ॥७॥ ॥

श्रीगणेशायनमः श्रीमहादेवउवाच अतःपरंप्रवक्ष्यामिमाहात्म्यंश्रुतिसंमतं गाठरीचप्रभृणंचअ
त्यंतंकथयामितेऽ १ ब्रह्मणोनामसोमित्रोकश्यपात्मुनेश्वरा कश्यपश्यसुतश्रीमान्सूर्योभास्व
न्खगस्तभुः २ अगच्छद्भूर्जगत्यामविश्वसाक्षीसहस्रपात् वेदस्तोमनुतस्मात्सूर्यास्तमत्रभा
क्किला॥३॥तस्मिंकुलेसमुत्पन्नोदिलीपइतिविश्रुतः मान्योवदान्यश्शूरश्चसत्यवादीजितेंद्रि
यः ४ दिलीपातुरथुजस्तेनस्माद्दिलिंइतिस्मृतः अजादशरथोजातोतत्सुतोरामइत्यभूत् ५
रामात्कुशःकुशाज्जेत्यतिथिर्नामभूपतिः अतिथेर्निधिजीतेननभःशब्दोतोद्यभूत् ६ पुं
डरीकतोजतेक्षमधन्वाततःस्मृतः देवानीकस्ततोह्यासीत्वासीनामचतत्सुतः ७ स्तोराज
स्ततोजातोशीलस्तस्मुतस्त्यभूत् उमामतस्कतोजतेवज्रनामस्ततःपरं ८ खंडनस्तस्सुतोह्या
सिताश्वतःतत्सुतःपरं तस्माद्विश्वसमश्चासीत्ब्रह्मण्योधार्मिकःसुधीः ९ हिरण्यनाभइ
तिनेस्तत्सुतःसमकीर्तितः १० कोशल्यस्तत्सुतोजज्ञेतस्मात्सोमसुतःप्रभुः ११ ब्रह्मीष्ठश्चा

मजस्तस्यपुष्यतत्सुतश्चाभवत् तस्मात्सुदर्शनोनाम्याम्निर्वाणस्ततःस्मृतः ११ तस्यवक्षोरुपेजज्ञे
अग्निवातीतिरितिः अपुत्रःसोपवसतापुत्रार्थंयत्नवानभूत् १२ ऋषीणांसाग्निनीकृत्वापुत्रे
ष्टीकृतवानिति सर्वस्वदक्षिणान्तत्रब्राह्मणेभ्यःप्रदत्तवान् १३ नारायणप्रसन्नोभूद्वाक्यमे
तदुवाचह भृगुःप्रसन्नःकर्तव्यःसतेपुत्रंप्रदास्यति १४ भृगुप्रसादितोतेनविचारंकृतवा
निति समीपस्थामुनीश्चेमान्द्वादशादित्यसन्निभान् १५ उत्थाप्यतदास्यामिचैषांकोपोभ
वेदतः तावद्भिर्मुनिभिस्तावद्वाचयामासवैमन्त्रान् १६ मंत्रान्द्वादशसंख्याकान्दापयामासवै
मुनीन् तेमंत्राऋषिकर्त्रेस्तातान्मुनीन्प्रप्रवीमिते १७ भारद्वाजःपूतमाषोवसिष्ठःकश्यपः
स्मृतः हरितोरौप्यविश्वश्चतथाब्रह्मजनार्दनः १८ सानल्यःकौडिनश्चैवमांडव्यःकौशिक
स्तथा विश्वामित्रऋषीश्चेद्वादशास्त्रप्रकीर्तितः १९ मुनिप्रणितमंत्रास्तेतेषांवैदेवताश्शृणु
प्रभावतीकात्यिकाचचंडिकाचततःस्मृताः २० महालक्ष्मीरितिप्रोक्तातथायोगेश्वरीतिच इं

द्राणीचैवकामाक्षीह्रीकवीराविकास्तथा २१ माहेश्वरीतथादुर्गालिरिताह्यनुपूर्वशः अनुजोदैविक
श्चैवशृण्वेतुपर्णकः २२ जयसुश्रीर्भृगुर्मसुमतःकौंडिण्यस्तथा मांडुकःकुंचिकश्चैवमांडव्य
स्ततःस्मृतः २३ भारद्वाजकुलीनश्चयुक्तिमुक्तस्यधीमतां प्रभोदेयाध्यदेयाश्चधार्मिकस्यादृशस्य
च २४ अरवल्लनुजस्यविस्तारंप्रब्रवीम्यहं अनुजस्यत्रयःपुत्राकृपायस्तस्ततोभवत् २५
वेहव्राणीततःश्रोक्तोसिप्रियसाध्यंततःपरं तस्कैस्मोधार्पिजोजातोकंकणस्यततःपरं २६ मं
गल्यश्चउणश्चैवधृष्टबीजश्चतत्सुतः भाषितस्तत्सुतोतेयेदृश्यतेअनुजास्मृताः २७ कालिका
यश्चभक्तस्यपूतमासमुनेःकुले जातस्यदेवकस्याथविस्तारंप्रब्रवीम्यहं २८ देवकस्यसुतोग्रो
क्षोहिरण्यरतिनामतः तस्मात्सुतंतुनाम्नाश्चरेवतश्चततःपरं २९ जयवंतस्ततःप्रोक्तस्तस्मा
दुष्टजयीनृपः सुरभश्चततोतेयेसुतंतुश्चनतःपरं ३० सारंगस्तत्सुतोतेयेसांगाह्वलक्ष्म
लनान् धनदस्तस्ततोग्रोक्तोयुधाजिश्चततःपरं ३१ पूर्वपस्यकुलेचेतेजातःपरमधर्मिकः

चंडिकायाश्चमत्कृत्यवसिष्ठस्यमहामुने ३२ भोत्रवंशस्यचरथौर्वीसांप्रतंकुरुसत्तम
पूर्योभूषणभूपालोरंतिश्चतत:परं ३३ रतीनाथस्ततोज्ञेयोरतिकालस्ततःपरं वाप्रि
ष्टःपार्थिवज्ञेयाचंडिकाकुलदेवत: ३४ कश्यपप्रयमुनेर्गोत्रेरूपार्थेनृपस्यच महाल
क्ष्म्याःपरंपत्र्यंसेवितस्यमहात्मन: ३५ ब्रवीमिवंशविस्तारंगुणगौरवमादरात् कृतुप
र्णाद्विरूणकोबारुणिश्चततःपरं ३६ तस्माच्चगोपतिर्ज्ञेयोधृतधन्वाततःपरं त्रिलोरं
ध्रस्ततोज्ञेयोतत्सुत:पुत्रवानिति ३७ सिंधुपूर्णस्ततोज्ञेयोअपांगश्चततःपरं शंखप्ये
रिस्ततोज्ञेयोभद्रपाणिस्ततःपरं ३८ कश्यपात्कृतुपर्णश्चमहालक्ष्मिप्रवंशक: ह
रिस्तस्याद्विषिवंरोजयनाज्ज्ञातभूपते: ३९ योगेश्वरीसेवितस्यवंशान्यूहंब्रवीमिते
जयातुपोटुकोराजातस्माद्दंडइतीरित: ४० दंडाश्वरथमनोज्ञेयोदीर्घवुधिस्ततःपरं खी
णीजयनतत्स्तोभूलांघुलततःपरं ४१ शार्दूलश्चततोज्ञेयोगोपालश्चततःस्मृत: योगे

DR BHAU DAJI MEMORIAL डाक्टर भाऊदाजीस्मारकसंग्रहालय

श्वर्यप्रसादस्तस्तहरितोजयनामक: ४२ पांचजन्यततोज्ञेयोमासुरिश्चततःपरं ४३ कथि
तास्तेमयापुत्रनानाशास्त्रविशारद: कृष्णविष्णुमुनिश्रेष्ठाद्वंद्वाणीनामदेवता ४५ सुधी
मूत्रपतीज्ञेयोतत्स्वंशंवदामिते सुशिष्योयातथामश्चयुधामन्युस्ततःपरं ४६ दृढयु
धिस्ततोज्ञेयोमितिवुधिस्ततःपरं कंदुकश्चततःप्रोक्तोसारंगश्चततःस्मृत: ४७ वुधिविष्णु
श्चद्वंद्वाण्याशशिभुनामकाष्टधा: कथितास्तेमहाबुधेतन्यानिगदितःशृणु ४८ कामाभिदे
वतायत्रमुनिब्रह्मजनार्दन: सौदासवामकोराजातस्यवंशान्ववदामिते ४९ सौदासात्भद्र
पीठश्चहारहंतस्ततःपरं गुणविष्णुस्ततोज्ञेयोकाममालिस्ततःपरं ५० बनायुजस्ततोज्ञेयो
योगमालिस्ततःपरं परंगतिवंशावैभूपावृजजनार्दन: ५१ सोबल्यऋषिवर्यश्चस्वैक
वीराचदेवता: तस्माच्छंकलिकोराजासुमंतोनामतःपरं ५२ सुमंतुनामकोराजातस्यवंश
ब्रवीमिते सुमंतोसुभयोराजामातंगश्चततःपरं मातंगान्मधुयोपश्चमधुयोघाद्दनंदमः५

धनेदमान्मार्गणश्चमार्गणान्निबोधत ५५ तस्माज्जंकक्लिकेराजाकुंभयोगीततःपरं भ
द्रहर्षस्ततोजज्ञेवत्सस्यनाभस्ततःपरं ५६ वत्सनाभीदिवर्णश्चनैगमश्चमहाबलः मनोकोना
मभूपालोरणजीवश्चतत्सुतः ५७ सोमल्यास्लकवीरायाभक्तः सोमंततःस्मृतः कौंड
ल्यानांविकायाश्चकौंडिनस्यत्रवीमिते ५८ कुंडिनद्वृष्टपाणिश्चसागरश्चततःस्मृतः॥
एवंपरंपराप्राप्तराजानःशुभलक्षणं ५९ मांडव्योतुमिकर्षश्चमरुत्वर्याश्चसेवकाः मंडू
कवंशजातावैतानहंवच्मिसांप्रतं ६० मंडूकाज्जठरीभूतेजाठरोर्षजांधलः तत्पुत्रपौ
त्रविज्ञेयाःशंखादिगुणसंयुताः ६१ कौषिकश्चमुनिश्रेष्ठोदुर्गादेवीस्तथैवच कुशिको
राजवर्यश्चतस्यवंशंवदामिते ६२ कुशिकान्नसुषोराजानहुषाज्जांगलिस्तथा जागले
श्चसुतःसौभकुंडिनश्चततःपरं ६३ कथितःकौशिकादुर्गाब्राह्मण्याराजसत्तमः विश्वा
मित्रस्यगोत्रत्वंतरितारैवतातथा ६४ मानेरिनामकोभूपोवर्णयामिसमासतः मांडव्य

चेटपरंभुतस्माद्गीरथस्तथा ६५ वर्णितास्तवराजानसान्वयाश्चमदैवतः तेषांचवर्णवि
स्तारस्त्वपुत्रत्वानुवर्ण्यते ६७ तेषांपुत्राश्चपौत्राश्चप्रस्तावैमहीतले कथितंतेमयाव्या
समाहात्म्यंवंशसंभवं ६८ एतत्श्रवणमात्रेणसर्वपापैःप्रमुच्यते अपुत्रःपुत्रवाप्नोति
निर्धनोधनवान्भवेत् ६९ इतिश्रीसह्याद्रिखंडेगणेशेश्वरसंवादेक्षत्रियउत्पत्तिकथ
नंनामैकोनत्रिंशोध्यायः॥२९॥ ॥७॥ ॥७॥ ॥७॥ ॥७॥ ॥७॥

श्रीगणेशउवाच ॥ विघ्नेश्वरजगन्नाथभक्तानुग्रहकारक ॥ पापहारीयदनिशंश्रोतुंकारणंवदसांप्रतं ॥ १ ॥ गणेशवचनंश्रुत्वाजगादवृषवाहनः गजवक्त्रमहाप्राज्ञकारणंशृणुसांप्रतं ॥ २ ॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ कदाचित्तीर्थयात्रायांनिमित्तेनसमाययौ सान्वयोल्हापतिर्भूपोयेष्ठनंपठनंतदा ॥ ३ ॥ तीर्थयात्राविधिस्तेनयथाशास्त्रमुनिष्ठितः ॥ तुलापुरुषदानादिकृतंतेनमहात्मना ॥ ४ ॥ भृगुस्तत्रेष्टितंदृष्ट्वाकोपयावंवभूवह ॥ राजश्रीयामदान्मत्तंराजानंशापमाददे ॥ ५ ॥ पूर्वापकारणंमेतुंदुष्टनस्मरसिप्रभो ॥ तस्मात्वंराज्यहीनोभूर्वंशनाशोभविष्यति ॥ ६ ॥ एवंशप्तस्तदातेनमुनिनाराजसत्तमः ॥ आत्मानंसापराधंवैज्ञात्वातंशरणंययौ ॥ ॐ नमोविघ्नराजाय सर्वसिद्धिप्रदायिने ॥ स्मरारिसुतसर्वज्ञविघ्नंमेनाशयिष्यति ॥ ७ ॥ इतिमंत्रंजपन्भक्त्यातपस्तेपेसुदारुणं ॥ दशवर्षसहस्राणिजलवायुफलाशनः ॥ ८ ॥ ततस्तुष्टोगणाधीशोवरंतस्मैददौतदा ॥ ९ ॥ अतस्त्वमपराधंमेक्षंतुमर्हसिभोमुने ॥ विघ्नेशोपिसंतुष्टोवरंस्वयंछेतुमसांप्रतं ॥ १० ॥ इतिवाक्यंसमाकर्ण्यमु

निःसंतुष्टमानसः॥तमुवाचमुनिश्रेष्ठोराजानंदीनतत्परं ॥९२॥राजन्ममेदृथाशीर्वैभविष्यतिनसंशयः॥त्वंचछरणमापन्नोवशावधिर्भुविष्यसि॥९३॥त्वदृराजाश्वराजानोनिर्जीर्याराजहीनतः॥अद्यप्रभृतितेवंशेलीपिकाजीवनंभवेत्॥९४॥पठनेपालनेशक्तामयाकोपवशात्किल॥भषाहरीयाप्रसिद्धास्तेपतनाख्याभवंतुवः॥९५॥अभूत्परंतेषांपतनाभवश्चयं॥श्रुत्वाऋषिवर्योसौजगामनिजमाश्रयं॥९६॥इत्येतत्कथितंतातगजाननमहामते॥अकथ्यमपितेख्यातंकिमन्यद्ब्रोतुमिछसि॥९७॥इतिश्रीसह्याद्रिखंडेशिवगणेशसंवादेषाठरीयक्षत्रयातीकथनंनामषट्त्रिंशोध्यायः॥३६॥ ॥७॥ ॥७॥ ॥७॥ ॥७॥ ॥७॥ ॥ ८१

॥श्रीगणेशायनमः॥ ॥श्रीगणेशउवाच॥ ॥त्रिवर्शोमहादेवमकृतानुग्रहंकारक॥पूर्वंऋचेमयातातभार्गवेणपुराकिल॥१॥कृतानिसत्रयोपाख्यानकथंतेषांपुनर्जनी॥एतन्मेसंशयंनाथपुराकर्तुंत्वमर्हसि॥२॥ ॥त्रिवज्र उवाच॥रहस्यंसत्यमेवंतातरेवानामपिनऋतं॥ततुतेकीर्तयिष्यामिनमस्कृत्यस्वयंभुवे॥३॥त्रिःसप्तकृत्वःपृथिवीकृतानिक्षत्रियैःपुरा॥जामदग्न्यात्तपसेयेमहेंद्रेपर्वतोत्तमे॥४॥तदानिःक्षत्रियेलोकेभार्गवेणकृतेसति॥ब्राह्मणान्क्षत्रियास्तातगर्भार्थिन्योह्यचक्रमुः॥५॥तानिःसहसमाप्येतुब्राह्मणाश्शंसितव्रताः॥ऋतवस्तौनवद्युमान्कामानानन्तोतथा॥६॥तेक्षत्रक्लोभिरेगर्भान्क्षत्रियास्तासहस्रशः॥ततःसुषुविरेपुत्रक्षत्रियावीर्यसंमताः॥७॥कुमारांश्चकुमारीश्चपुनःसत्रमिरक्षयः॥एवंतद्ब्राह्मणाःसर्वेक्षत्रियाःकृतपत्तिभिः॥८॥ब्राह्मतेदृढंचधर्मेणसुरार्थेनसमन्वितः॥चत्वारापितरावर्णाबभूवुर्ब्राह्मणोत्तरः॥९॥ब्रह्मक्षत्रौनारीतकामानानन्तोतथा॥तेषांवृत्तानिवृत्तानिनियोगानिगतानिच॥१०॥कृतोहारागकृतंतिनदास्यचतुरोन्नमेः॥राजपत्न्यास्तथाकश्चित्वेधूरूत्वाचितांविशन्॥११॥कश्चित्ब्राह्मणकुलेषुश्रद्धावंकश्चनमनुः॥ऋषिभिरक्षिताश्रामन्ततःसपुरिप्रजाः॥२

ततोवंधुत्वधर्मेणसहस्रशतनाविनः॥प्रजानांश्रात्मवद्भावंधर्मकृत्यपुरायणः॥१॥अधिविद्यादिभिश्चैवविधुक्तंस
र्वतोनरः॥च्चयोमासाग्रेपेतोवंपुत्रकनहेविले॥अथनिष्ठतुनस्तत्रसशैलवनकानने॥प्रशंसनिपुनःस्तत्रेधर्मणयो
वक्रधरःशास्त्रणाद्यास्ततोवर्णालेभिरेमुदपुनर्मं॥५॥कामक्रोधोऽवान्दोषान्निरस्यचतनाधिपः॥दंडेदद्योपुध
र्मेणप्रयंतेतोऽपालयन्॥६॥अथधर्मेपरेस्तेत्रेसहस्राशःशतक्रतुः॥तत्रेश्वाकोश्चवर्षेणाप्याप्यायात्मजाः
॥७॥नबालयेश्रियेनहितदाकश्चित्त्यजाननः॥नचस्त्रियेप्रजानातिकश्चिरेश्राप्यौवनं॥८॥नायमायुनवनाभिश्च
नाभिश्चयज्ञानन॥९॥यंसागरपर्यंतासमाप्तपुर्यंतमेदिनी॥१०॥इक्षिरेचमहाराजतेःक्षत्रियाबहुरक्षिणेः॥सांगोपनि
षदान्वेदान्विद्याश्चाधीयतेतदा॥११॥नहिक्रीयतेब्रह्मन्ब्राह्मणैश्चतदाकिल॥नचसूद्रसमाश्चासेवेरानुज्ञा
रयेत्पुनः॥१२॥कारयेतक्रीषागोभिःतदस्याःक्षत्रवाधुरि॥१३॥ ॥ ॥इतिश्रीसत्याद्रिखंडेक्षत्रिय ८२
त्पतिनामसत्पविंशोध्यायः॥२७॥ ॥श्रीसरस्वतीवायनमः॥ ॥श्रीरस्तु॥

॥श्रीगणेशायनमः॥ ॥श्रीगणेशउवाच॥देवदेवजगन्नाथभक्तानुग्रहकारक॥ब्रह्मयोक्तिमहादेवछंतुमर्हस
ऋषतः॥त्वयाप्रोक्तेसूर्यवंशेमेऽत्रादिश्रीविशेषतः॥अतःपरंमहादेवचंद्रवंशंविनिर्णयं॥२॥वक्तुमर्हस्यशेष
णभक्तानुग्रहकारक॥त्वमेवजगतांनाथोआत्मनांप्रतिबोधकः॥३॥लेकर्तारहिप्रजानांचसंहर्तारिसत्तमा
॥पुराणपुरुषेनित्येवक्तानबंधमोचने॥४॥कथ्यतांप्रसादेनमहेश्वरमहाप्रभो॥ ॥महादेवउवाच॥शृणुव
त्सप्रवक्ष्यामिचंद्रवंशंसविस्तरं॥५॥यंश्रुत्वावंशवर्यंहिविस्मयोजायतेनृणां॥चंद्रवंशेमहाबाहरत्रिनघुदयो
नृपः॥तंवंशंचवदिष्यामिनवाग्रेश्रृणुवक्त्रक॥नकस्यापिमयाप्रोक्तंकारणंवंशनिर्णय॥७॥शेदितेश्रवणेबुद्धि
वक्रुमिच्छामिमारुत॥ब्रह्मिकेकस्यपेनाशेयत्रत्रिरमुसरः॥विधुतेजसमंलोकेजातोवित्तपसापुरा॥त्रिभि
स्त्रिचक्षुसमुत्पन्नोतेजसांपतिरीश्वरः॥त्रात्रेयदेहिलोकानांऔषधानांचपोषकः॥तात्पर्यस्यवलस्तोपिचंद्रम्ना
मानिविश्रुताः॥१०॥ततपत्नीरूपेणेनागणानाम्नारूपागनाशुभा॥तस्यांहिनिर्मितःपुत्रोरूपेणवर्णसंयुतः॥११
वरान्नादीरजाधारोवरकर्मावरानतः॥नाम्नाबुधेधरनिख्यातोबुधानांचोधनात्मकः॥१२॥पुराणेषुचसर्वेषुवि

श्रुतोवरदेविभुःजानतसुतेश्रीमत्वंशेशेषपुरूरवामहामतीः॥२३॥पुरूरवासुतश्चभूतोश्रुतोश्रायुरित्यभूत्॥३॥श्चयु
र्वंमहतिख्यातोदामाकुशसमुद्भवः॥२४॥कुशाद्गानुःसमुत्पन्नोमानोःसोमहतिनृपः॥सोम्मन्तसिरीसनामाभूत्सि
रसक्तथनंजयः॥२५॥धनंजयातुमांगल्योकामराजस्ततोपरः॥कामस्यपंगुनामाभूत्कृतोरविहिमंडलः॥२६॥त
ईजेन्नपतिर्जातोवीर्यवांश्रसनानतनः॥धर्मीसेनातिरक्ष्यश्चसर्वजितपराक्रमः॥२७॥सर्वजितानातुरघुजोतसुतोभा
द्यभूपतिः॥माद्याद्युईदुभूपालोतत्कृतोवुध्युमिनि॥२८॥वुध्युश्चाथसोनतेधर्मात्कामइतिस्मृतः॥कामस्यतुकौत्रि
कोराजानसुतोरण्यसंज्ञकः॥२९॥तईक्ष्वाकुनागलाननः॥तईक्ष्वाकुनाथोभूत्ततसुतोईदुसंज्ञकः॥२
तत्कृतोकामपालोभूतईशोसखिलेपरि॥सखिलापमधोजेतेतत्सुतश्रुतिरीश्वरः॥३१॥तस्यभूषणभूपालोकृति
राजातुतत्कृतः॥कृतिराजकुलेचैवजातश्चपृथुभूपतिः॥३२॥तस्यवंशेनरोजन्तेकामवाविरिनः॥श्रपुत्रःसमवेप्राप्त
पुत्रार्थंयत्नवानभूत्॥३३॥ऋषिणासमिविकृत्यश्वमेधंयक्तवानयत्नः॥पुत्रइष्टिंततोपश्चात्सर्वस्वेष्टिणाहरिः॥३४॥
नारायणप्रसन्नोभूतवाक्यमेतदुवाचह॥नारायणमुखेनैवमंत्रेणास्युपदेशितवान्॥३५॥तेनमंत्रात्ऋषियुक्तामंत्रबीज

स्परेवताः॥महाऋषिसमंमत्रस्यमंत्रऋतिसमायुतः॥३६॥तेमंत्राऋषिवरोस्तानऋषीनप्रब्रवीमितेः॥पराशरश्चवस
श्रेवगौतमकौडिण्यस्तथा॥३७॥मौनलाश्रंपकश्रेववशिष्ठःकश्यपस्तथा॥दिश्वामित्रश्चगुरात्रिभारद्वाजस्तथैवच॥३८॥
हिरण्योहरितश्रैवदेवराजऋषिस्तथा॥लुकुंजोश्रंगिरोसोमसंवर्तश्चोतथैवच॥३९॥षडऋषिकपायुश्चसुलऋषि
वचामरः॥मातंगोदीर्घऋषिश्चेतविश्वामित्रऋषेस्वरः॥४०॥रावणश्चसुतमाषीचजांबवोगणकोऋषिः॥वैरुसौवै
नतश्चैवनलमरुत्तिश्चतापसः॥४१॥मावनसोमाऋषिश्चैवनानामाभिदुंदुभिः॥हविलोमोपिऋषिश्चैवमैत्रपश्चैवमंउने
॥४२॥बकदाल्भ्योमहर्षेकुमारोमानिरुक्तथा॥मालिवंतऋषिश्चैवश्रृंगीसोऋषिसत्तमा॥४३॥मुद्गलोपारिजातश्च
ऋषिरामोदरस्तथा॥सात्यमनश्चऋषिश्चेतोपर्धपश्चमहाऋषिः॥४४॥चारणासेउग्रऋषिश्चैवेऋषिर्भावनः॥सोमे
कांतोमामऋषिचामकःप्रातरत्यपि॥४५॥मुनिप्रणितमंत्रास्तेतेषांवेदेवताश्रृणु॥४६॥योगेश्वरिमहालक्ष्मीएकवीरा
कालिका॥कुमारीचैवकामस्तीश्रंबिकाचसरस्वति॥उमादुर्गेश्वरीचैवचंडिताहिरण्यिका॥चेष्टिकारेणुकाचैवमहा
कालीचतारकाश्रृण॥ईशानीवज्रणीचैवब्राह्मीयमावतीतथा॥नीलांबाचैवकोलांबाश्रंबानागेश्वरीतथा॥४९॥रक्तदं

DARSHAN DAJI MEMORIAL

ईरितः॥२७॥ऋक्षनाभुतत्सनोजनेतत्सुनोकर्मुकेतिच॥तस्यवंशेनरपोजनेतःपिंडिराजामहाप्रतिः॥२८॥तस्यवंशेमहाजने
स्त्रुवकोनामराजन्यश्चकः॥तस्यपुत्रोततश्चशमुजनेतिच॥२९॥शमुकश्चैपकोराजातत्पुत्रेश्वीधरेतिच॥श्री
धरात्कामराजाभूत्तत्पुत्रोमानुजोनरपः॥३०॥मानुजाच्चैवमार्त्तेरोमार्त्तराकालिनप्रभुः॥कालिनाद्वुक्योराजातत्पुत्रो
भासभासनः॥३१॥भासातुमासिकोभूपोतत्सुतोतिकपामलः॥तदंशेनरपतिर्जनेहिमवंतोनरोत्तमः॥३२
हिमवंतात्तुभोजश्चभोज्याद्दुष्टपोभवत्॥तस्यवंशेमहाधारःसात्विकीतिचनामतः॥३३॥पद्मावत्यांचपद्मस्य
सोनत्सस्यमुनेकुले॥तातोप्रथमभूपालेतत्सुतोभामभूपतिः॥३४॥भ्रमणाभंडनोराजामंडनान्सिंहकेनर
पःसिंहकाद्धरिनतेभूत्तत्सुतोमानधेतिच॥३५सोमश्चवातनोतत्तेवाममाणिनतःपरं॥तत्सुतोधार्मिको
राजाज्येष्ठसद्बुद्धिवीर्यवान्॥३६॥तस्यवंशेनरोजनेतेरवानामभूपतिः॥कोसिंबतत्सुतोराजातत्सुत्रोयाति ८५
भूपतिः॥३७॥कुमारिकायांभक्षस्यवंपकस्यमुनेःकुले॥प्रथमश्चंपकोराजातत्सुतोनामभूपतिः॥३८॥धाम्न
स्करथोराजातत्सुतोप्रागदत्यभत्॥प्रागात्मारायणोभूपातत्सुतोरागमंडनः॥३९॥नागात्तरसिंहभूपा

लोतत्सुतोगात्रवर्माघणः॥श्रीमंतस्तत्सुतोजनेतत्सुत्रोमायवायकः॥४१गामपूरमंडनोजातोतत्सुत्रोजीवनेतिच॥४२भन्यो
तत्सुतोभूत्तत्सुतःश्रीरपालकः॥४३॥तस्मैचतत्सुतस्तत्सुतोभूत्भूगुराजाचतत्सुतः॥भृगुर्भोजेतिराजाभूत्तद्वंशेरंगभूपतिः
४४॥तद्वंशेनरपोजनेतेशर्ङ्गनामेतिविश्रुतः॥भृगुर्भोजेतिराजाभूत्तद्वंशेरंगभूपतिः॥४५॥तद्वंशेनरपोजनेतेशर्ङ्गनामेति
विश्रुतः॥शार्ङ्गनामासुतःश्रीमान्तत्सुतोसुरथेतिच॥४७॥हिमवराजातनोजनेसामर्थ्यइतितत्सुतः॥सामर्थ्यात्सृंग
गिरिराजाभूत्सृंगारोइतितत्सुतः॥४८॥तस्यवंशेमहाराजानाम्नापरिक्षितीरितः॥तस्यवंशेनरपोजनेकामास
नेभूपतिः॥४९॥कामासान्सारिराजातत्सुतोबलवीनितः॥तस्यवंशेमहावीरोभूपतिःकामपायकः॥५०॥काम्या
त्सुदर्शनोनामतत्सुतोहिरणेतिच॥तत्पुत्रोमित्रराजाभूत्तत्सुतोनामनिकेतनः॥५१॥कामासीरेवतोभक्षकल्प
पल्पमुनेकुलेप॥ज्ञातोवैश्यंईभूपालोतत्सुतोरूपथेतिच॥५२॥रूपथाद्रोधनोनाम्नातत्सुतोमालिवंतकःततपुत्रो
नामपालोभूत्तत्सुतोथरइंद्रितः॥५३॥श्रीरार्णकतत्सुतोभूत्ततपुत्रःस्वाक्षनेतिच॥प्रमाथिनामतद्वंशेनपुत्रो
रणभूनयः॥५४॥तस्यवंशेसुमाधाचतद्वंशात्सार्थिवोनरः॥सार्थिकाद्विक्रमोनामतत्पुत्रोगेलिनापतिः॥५५॥

तद्वंशेचसप्तमेमूतसुत्रोगंधिभूपतिः॥४८॥तस्यवंशेनपोजातेऐराक्षनरतीरितः॥४९॥तस्यवंशेनपोजातेतमराजइतीरितः॥सेमाद्रिर्नृपोजततसुत्रोपरमंजयः॥५०॥जगद्वंशकमस्तस्यवसिष्ठस्यमुनेःकुले॥प्रथमोनृपतिर्जातेनालानमहीपतिः॥५१॥तस्यवंशेनृपोजातोनिरंधकइतिस्मृतः॥निरंधर्यनृपोजातस्ततोभूमिनृपतिः॥५२॥ततसुत्रोबाहुकोराजातोनारायणाभिधः॥तस्यपुत्रःप्रेषणिःतत्कतोदाहिकोनृपः॥५३॥तस्यवंशेनृपोजातेसर्वाभूमंडलेनामभूपतिः॥मागधश्चकनृपोजातोततस्तोधारसंज्ञकः॥५४॥धीरात्तनृपतिर्जातोनतस्तोपाणिपद्मकः॥दिवकोननतःप्राप्यवंशोयंवंचविस्तरः॥५५॥ततोवंशःप्रतीलोम्याराजेम्याश्चतथैवच॥जातोवंशस्यविस्तारोयतच्चासंमहीतले॥५६॥ ॥ ॥इतिश्रीमत्पद्मखंडेश्रीविष्णुशर्मसंवादेव्यादिरहस्येसोमवंशोत्पत्तिकथनंनामैकोनत्रिंशतितमोध्यायः॥२९॥ ॥७॥ ॥ओंनमश्शिवायनमः॥ ॥श्रीरस्तु॥

श्रीगणेशायनमः श्रीईश्वरउवाच सरस्वत्यास्तटप्रस्थेविश्वामित्रमुनेःकुले जातःप्रथमभूप्रालोविद्युत्वनिरितीरितः १ तत्पुत्रोसोमराजाभूत्ततस्तोकलिनीनृपः तस्यवंशेनृपोजज्ञेभूषणोनामभूत्वभूत् २ भूषणात्सपिराजाभूत्सुत्रःसोमभूपतिः सोमात्सिंधुराजाभूत्तत्सुतोनागभूपतिः ३ सुमनातत्सुतोभोजाद्भोजेस्त्यांतयित्यभूत् भोजात्सुभ्रूषोनाआसुभ्रूषालंखमंडणः ४ समर्थस्तत्कतोजज्ञेत्रिवराजततोपरि तस्यवंशेनृपोजज्ञेकासाश्वरनिचस्मृतः ५ कामाक्षात्कृतिराजाभूत्तस्यवंशेसुपार्थिवः तस्मात्तुद्योततिर्जातोभुजाद्देवकोनृपः ६ देवकात्कोटिणोराजातसुत्रःसनातनः जीवराजंततःप्राप्यमष्टाय वंशविस्तरः ७ अनुलोमप्रतीलोम्याज्जातोवंशोभवेत्किल उमाभगुकुलेचैवजोनासुरश्च भूपतिः ८ सुरब्रह्माणिवेराजापार्थिवातानिनीनृपः तस्यवंशेनृपोजज्ञेउन्नाभोत्तमसोनृपः ९ उन्नाभात्सिंहभूपालोततदुंडोहयभूपतिः हयत्वंगिरसोराजातत्सुतोवारुकोनृपः ५०

बाहूकात्तीतराजाभूत्सकनेत्रश्चितत्सुतः २१ तद्वंशेभोजराजाभूत्तत्सुतोमालिमंडनः
मालिनादंतुपर्णोभूत्तत्सुतःकामभूपतिः २२ कामातुकश्यपोराजातत्सुतानहरितेतिच २३
पत्नेर्वागीश्वरीदेवीतत्कुलेरघुभूपतिः रघोस्तुमाधिभूपालोऽतेमधारीचतत्सुतः २४ तद्वंशे
द्रविणोराजातत्सुतोहेमपालकः तत्पुत्रोमित्रराजाभूत्तत्पुत्रोजयदेतिच २५ जयदात्का
र्मुकोराजाकार्मुकात्रणभूपतिः तद्वंशेनकुलेजातेविश्वेरंगजभूतलः २६ रागात्रथमभूपा
लोतत्सुतोगांगयेतिच तद्वंशेवेणुवंशोतितत्पुत्रोपार्थिवोनृपः २७ अत्रिवीगेश्वरीदेवीत
द्वंशेमागधोनृपः मागधस्तुमनोराजातत्पुत्रःश्वेतमंडुणः २८ तस्यवंशेनृपोजातेऐरावत
इतीरितः ऐरावतात्तृणराजातत्पुत्रोश्रमणोमतिच २९ श्रमणाद्धरिराजाभूत्तत्सुतोपांसुभू
पतिः तस्यवंशेनृपोजातेधात्रीराजाचवीर्यवान् ३० तस्यवंशेनृपोजातेकोंडण्यानामभूपतिः
कोंडण्यात्पार्थदेवोराजापवित्रस्तत्सुतःस्मृतः ३१ पवित्रात्क्षत्रराजाभूत्तत्सुतोपालकोऽपि च

पालकात्सिंहराजाभूत्तत्सुतःकाश्यपस्त्वभूत् ३२ तस्मात्तुभार्गवोराजातत्पुत्रःशैलनामकः
शैलात्सुवर्णनोनामतत्सुतोगांगभूपतिः ३३ तस्मात्तुभरोराजाभूत्तद्वंशेकमलाकरः तस्य
वंशेनृपोजातेमेरुनामामहानृपः ३४ तस्मात्तुपाटलोनामातत्सुतस्ताम्रनामकः तस्मात्तुस्थि
तिभूपालोतद्वंशेद्विजपालकः ३५ द्विजपालाश्वगोपालोगोपालायदुभूपतिः यदोश्चमाहिषो
राजातत्सुतोग्रामभूपतिः ३६ ग्रामात्सुचारणोनामधर्मराजस्ततःपरं तस्मात्तुजंगिनीराजा
तत्पुत्रःपुंगनामकः ३७ अत्रतेकथयिष्यामिइतिहासंपुरातनं पंगुराजानमुद्दिश्यकौतुह
लसमन्वितं ३८ पुरामेरुवनगरेऽक्षिनानामकोनृपः एकोनरशतंतस्यपत्नीनांरूपवद्भव
वेत् ३९ अपुत्रःसभवेद्राजाचिंताव्याकुलमानसः पुरोहितसमाहूयपुत्रेष्टीचकारयेत्
४० अहर्निशंज्येष्ठपत्न्यादेवीमंत्रेणपायितं ऋषिवाक्यमंत्रपिंडंतत्पुत्रःसभवेत्किल ४१
पूर्वकर्मविपाकेनपुत्रेष्वयममागतः राज्येनार्हसुतंज्ञात्वापुनश्चिंतापराकुलः ४२

मृत्युर्वैग्रासितंराजंस्तेकोवांभविष्यति इतिचिंतापरंभूपज्ञानकश्चिद्द्विजोत्तमः ३३ समाययौ
महातेजोज्ञानविज्ञानसंयुतः उपचारैःपूजइत्वर्तेराजाभक्तिसंयुतः ३४ चिंतार्तंनृपतिंदृष्ट्वा
पुत्रंदृष्ट्वातदग्रं उपायंकथयामासआगमोक्तंहिपुत्रदं ३५ राजंतेकथयाम्यद्यउपायंबहु
पुत्रदं पंगुपुत्रंवधिंत्वातुतन्मांसमंत्रसंयुतं ३६ सर्वस्त्रीभ्यःप्रदृष्ठंस्वंएकोतरशतंसुतः
भविष्यतिनसंदेहोसुखदाराज्यपालकाः ३७ राजाहृष्टमनोभूत्वाविप्रवाक्यानुसारतः
चकारपुत्रसंज्ञाताःपूर्वकर्मानुरोधतः पुत्रोत्पत्तौगहीनोभूद्व्यासांगात्वभूविरे ज्येष्ठंपुत्रं
पुरस्कृत्यराज्यंतेषांदहौनृपः ३९ योवृद्धाश्वसंज्ञातोकालधर्मंमुपागतः एतस्मिन्नंत
रेतत्रनारदःसमुपागतः ४० पूजितःपंगुनाराज्ञायथावृत्तमचोदयत् पर्यटन्ऊर्ध्वलोकां
श्चगतःसंयमिनीमहं ४१ तत्रतेनरकेघोरेपतंतंदृष्टवान्नृप बहुदुःखसमापन्नंदीर्घकालं
स्वकर्मणा ४२ इतितेकथितंत्वत्रचरणामान्यत्रवैमुनिः ऋषिवाक्येसमाकीर्ण्यराजाचिंता

परायणः ४३ मुनिनाहूयसत्कृत्यपृष्ठनरकोधृतिः कथंभूपान्नमपितुःइतिशंशरणागतः
४४ ऋषिर्मृगेंस्तदानीतुसोत्थायामासतंनृपं मात्रैस्त्वंनृपशार्दूलउपायंकथयामिते ४५
ब्राह्मणासमुपादिष्टंकामत्रंथीविमोचनं गयाश्राद्धादिकंसम्यक्कृत्वोत्सर्गादिकंतथा ४६
पितृंनुद्दिश्यकुर्वंतिनरकादुद्धरंतिते इतिवाक्यंसमाकर्ण्यराजाहर्षसमन्वितः ४७ इति
तेकथितंपुत्रपंचाख्यानमनुत्तमं तद्वंशवर्णयिष्यामिसावधानमनाशृणु ५० पंगोरासी
ज्ज्येष्ठराजातेजारण्यकोभवेत् तस्यवंशेनृपश्रेष्ठेनाम्नाराज्ञयइतिस्मृतः ५१ दाल्भ्या
च्चशीतिपालोभूत्कोतिराजस्ततःपरं सोमवंशेसमुद्भूताराजानोहिमहाबलाः ५२ शंतादा
तासभूराश्वलोकेविख्यातपौरुषाः ५३ इतिश्रीस्कंदपुराणेसह्याद्रिखंडेऽत्रिरहस्ये
शिवगणेशसंवादेसोमवंशोत्पत्तिकथनंनामत्रिंशतिमोध्यायः ॥३०॥

DR. BHAU DAJI
डाक्टर भाऊदाजी लाड पुरातत्त्वसंशोधनसंग्रहालय

श्रीगणेशायनमः श्रीमहादेवउवाच ललितस्यात्मभक्तस्यभारद्वाजमुनेःकुले जातःप्रथमभूपा लोऽहोलनामाहृतिपतिः १ हैलाश्वगाराजाभूतत्सुतोजीवनोनृपः जीवनात्तिवभूपालोऽतत्सुतोरं गभूपतिः २ तस्यवैरोचनेजज्ञेभास्करैतिचरैस्मृतः भास्कराद्भांडकोराजातत्सुतोपारिजात कः ३ पारिजातात्रपूर्वेद्युतत्सुतोमकरध्वजः मकरात्कालिनामाभूतत्सुतोऽरिनाशनः ४ तस्यवैरोचनेजज्ञेभार्गवोनामभूपतिः भार्गवातितिलीनामतत्सुतोमित्रहत्याभूत् ५ घृमस्त ङ्गराजोराजातेतानष्टान्वयोभवेत् तङ्गराजनृपतिर्जज्ञेऽतिलोतिचनामतः ६ वंशोविस्मारतो यातोकलौदुष्टोभवेत्किल हिरण्यक्षात्मभक्तस्यहिरण्याक्षऋषिःकलौ ७ जातोऽथम भूपालोमाननामाऽसुरक्षिक्रतः माननामसुनेतस्यतत्सुतोशरभेतिच ८ शरभात्कालदंष्ट्रश्चकालादिकस्मांतकः विकल्पात्कल्पतीतोभूत्तत्सुतोविश्वपालकः ९ तङ्गरोनृप तिर्जज्ञेभावनिर्नामविश्रुतः तङ्गरोवनृपोजानोनान्नाकैलासस्थपि १० ततोहिपद्मा

जाभूत्मालिवंश्यततःपरं तस्माच्चद्विमुखोराजातत्सुत्रोरंदुमंडणः ११ ततस्तश्रीधरोजातोपाण्डु
श्चतस्ततः १२ तत्सुतोकालिनामाभूत्सोमनामाचतत्सुतः १३ तस्यवंशेनृपोजज्ञेरावतरतीरितः
चेदिकायास्तभक्तस्यहरितस्यमुनेःकुले १४ जातःप्रथमभूपालोनाम्नाश्रीपतिरीरितः श्रीपतिर्हे
रिनामाभूत्तत्सुतोभीमभूपतिः १५ भीमाद्वैराटनामाभूत्कर्णराजाततःपरं कर्णात्सुपर्णराजाभू
त्ततस्ततोऽयुत्यभूत् १६ तस्यातुदमनोराजातस्माद्धामोदरेतिच तस्यवंशेनृपोजज्ञेत्रंबको
नामभूपतिः १७ तस्माच्चधार्मिकोराजातसुत्रोगौरधार्मिकः गौरबाद्वैपनिर्जातोततस्तोमालि
मंडणः १८ तस्यवंशेनृपोजज्ञेहिरण्याक्षरतीरितः हिरण्याक्षोत्रिकोजातोतत्सुत्रोसुरथेतिच
१९ सुरथात्तुमहीपालोततस्तोवुधनामकः रेणुकायाश्चभक्तस्यदेवराजामुनेःकुले २० जा
तःप्रथमभूपालोशैलनामेतिविश्रुतः शैलात्तुशीलनामातत्ततोपद्मभूपतिः २१ तस्यवं
शेनृपोजज्ञेदेवकीनामरत्नभूत् तस्माच्चक्रतुपर्णोभूत्तत्सुत्रोभाजनामकः २२ तस्माच्छिव

करोनाममालिवंश्यततःपरं तस्माच्चहरिवंशोभूत्ततस्तुत्रोभोजगेतिच २३ मालिवंश्यमनुष्या
व्यनशेभूद्वंशविस्तरः माहाकाल्याश्चभक्तस्यभूचेड्याश्चमुनेःकुले २४ जातःप्रथमतोराजा
नकुलोनामवीर्यवान् नकुलाद्भीमनाभूत्तस्मात्पांडूनृपोभवत् २५ पांडोपृथुश्रवाजातोततस्तोभू
रिनामकः तस्माच्चसोमराजाभद्विर्योदार्यसमन्वितः २६ तस्यवंशेनृपोजातोकामाक्षरतिवि
श्रुतः कामाक्षादूरवर्णोभूतस्माद्वृष्ण्वाद्रति २७ ततोभूद्रतिपर्णीतिराजासत्यपरायणः
महाविद्योभवित्तस्यासत्यवादीजितेंद्रियः २७ सत्यसेनततःपश्चात्ततोवैशत्रुतापनः एते
चान्येचबहवोराजानश्चासुविश्रुतः २८ तैःपालितेयंवसुधाकीर्तिमद्भिर्धृतव्रतैः एतेषांच
रितंकथनेविनायकनहिक्षमः २९ बहूपरोक्तिनांचैववंशावलुप्ततयापिच बहुस्यात्संभवि
स्तारोऽतिमन्वानरुच्यते ३० अंगिरसंज्ञमेसेविन्निश्रुतोऽकुषुविश्रुतः सद्वरोनृपतिर्जज्ञे
दमनोनामभूपतिः ३१ दमनाद्धारवीराजाकाशिराजास्यतत्सुतः तत्सुत्रश्चाश्विनोराजाद्दु

मौलिश्चतत्सुतः ३२ तस्यवंशेनृपोजज्ञेस्कमनोनामवैनृपः येतस्यात्कालिनामाभूत्सुनश्चं
द्रेश्वरः ३३ तस्यवंशेनृपोजानोहरिनामाविवेकवान् तस्मायुरितिविख्याविख्यातोभा
तुश्चततःपरं ३४ गोपालागुह्यकोराजावारिवाहश्चतत्सुतः वारिवाहाद्रसेनोमाहावाहु
श्चतत्सुतः ३५ तस्मात्सभद्रकोराजावीरबाहुस्ततोभवेत् तस्माच्चकक्षिवान्जज्ञे
अनुराजाततःपरं ३६ ततोवैद्रोहिणोनामतस्माद्धृतिमानभूत् तस्माच्चगुरुभक्तेति
लोकेविख्यातपौरुषः ३७ अतिवीरस्ततोजातोततोसत्रकनामवान् धृतवशोमहावीर्या
त्लोकेविख्यातपौरुषः ३८ देवभक्तामाहात्मानोब्राह्मणातिथ्यकारकः दानविघ्नस्त
योयनिवेदयास्यानुचिंतकः ३९ एषांहिपौषविस्तारोजातोवैवसुधातले श्रवणात्कीर्तना
देषांपुण्यमनन्तायतेनरः ४० प्रतिलोमानुलोमाभ्यांवंशोविस्तारतांगतः कलौकलुषचित्ता
श्चकचिज्जातामहीतले ४१ इंद्रोप्याश्वेनभक्तस्यगर्भनाम्नोमुनेकुले जातोराजामाहा

वीर्योशैल्यनामास्कविश्रुतः ४२ शैल्यचमघनामाभूततोजातोहिवीर्यवान् रंभाराजाततोजज्ञ
ऋतुपर्णश्चतत्सुतः ४३ ऋतुपर्णोनागधोभूतत्पुत्रोमलयाश्वलः ततोमालवराजाभूतत्ते
वैरेयनंदीनृपः ४४ तस्माच्चगुरुवीर्योभूततोभद्रश्चनामकः प्रचुरोवंशवैस्तारोजातोपृथंध
रातले ४५ महायज्ञादिकर्त्तारोमहाधैर्योमलबलः दीर्घायुषोसुजातास्वधर्मतःशोभिपा
लकः ४६ कांत्याशिवाकरनिभाशैल्याचवसुधानिभा सत्यधर्मरताश्चैवदृढदेहाधराजि
ताः ४७ ब्रह्मण्यदेवताभक्तमांडव्यस्यऋषेःकुले उदारहिभरोराजातत्कृतःक्रमने
तिच ४८ तस्माच्छरभनश्चैवसुनःशेफेतिच शैकशृंगोधेवाहुश्चग्रामराजाततः
परं ४९ तस्माच्चरलनामाभूतत्पुत्रोमानसोनृपः तस्यवंशेनृपोजज्ञेयदुनाम्नागुणे
नमः ५० ततोवैश्वेतनामाभूत्तत्पुत्रोवैकालिकाभिधः तस्माच्चगुणवान्जज्ञेराजा
लोकेषुवीर्यवान् ५१ महासेनस्यतत्पुत्रोधार्मिकस्यततस्सुतः सत्रसंधोततोराजा

वैदर्भ्यश्चतनोभवेत् ५२ एतेषां बंधुवर्गेभ्यः पूर्वेक्षानातथैवन्न वैशोधिस्वरतांयातो वैदर्भ्या
वसुधाभवेत् ५३ क्रमान्नष्टीणतांयातो पोयेजातेक्लौयुगे [illegible] स्वरैल्य
स्यसुनेःकुले ५४ प्रथमोयदुनामाऽद्वितीयेरवभास्करः तस्माद्धुरथोजातोतत्सुतोग
जेनेतिच ५५ गोजेमारटधारीतितस्मात्खड्गधरोनृपः तत्तोभश्रीवनोनामागराजाच
तत्सुतः ५६ गुणराजातनोजातोतत्सुतोशिवनामकः शिवास्वशिवनामोभूत्तमसाक्ष
लश्चतत्सुतः ५७ तस्माद्धुंदुधिरेमार्द्धिकराजाचतत्सुतः तत्सुतोदेवकोनामाऽनिरुद्ध
श्चतत्सुतः ५८ ततोगोपालिनामाभूत्तमदनैवतनोभवेत् सुनेत्रस्तत्सुतोजातोधनिय
जातस्तोपरि ५९ एतत्तान्येचचत्वारोसोमवंशोद्भवोनृपः गुणवंतोमहासत्वोकेवि[illegible]
तपोरुघः ६० त्रैलोक्यख्यातिजेतारोपौरुषेणसुरेःसमाः नीलांबराख्यस्कंधस्यपार्श्वतः
स्यसुनेःकुले ६१ पौंड्रकःप्रथमोराजातत्सुतश्चसुधन्वाभिः साधवस्तत्सुतोजज्ञेनांगस्यश्च

ततःपरं ६२ ततस्तुप्रीतिमान्राजासत्यराजातनोभवेत् सोमदंतस्ततोजज्ञेसुपालस्तत्सुतस्तथा
६३ सूर्येनामातनोजातोमहातेजास्ततोभवेत् इंद्रनामातनोजज्ञेकार्त्तिकोनामतत्सुतः ६४
ततोवीरेणकुल्लानामतत्सुतोरिपुनाशकः ततोवंशधरोराजाहरिवंशस्ततोभवेत् ६५ मंत्रछ
त्रततोजातोमंत्रज्ञश्चततःपरं ततोविद्याद्युतिख्यातोशास्त्रवक्ताततःपरं ६६ ततोभू
मंद्रनोनामअंशुमालीततोभवेत् ततःशांतोमुनामाभूद्बृहद्भश्चतत्सुतः ६७ उक्तेष्वा
न्येपिसंजाताऋषिगोत्रसमुद्भवाः सत्यदुत्साकरयुताः शास्त्रविद्याविशारदः ६८ कोला
बादेविभक्तस्यप्रियर्षेर्गोत्रसंभवः प्रथमोऽघनोनामाशीलराजाततःपरं ६९ तत्सुतो
गोदराजेतितस्मात्गोचरनामकः अमरप्रियनामाभूत्तत्सुतोलोकविश्रुतः ७० त्रि
खंडिनामकोराजातस्यैवपुत्रतांगतः तत्सुतोकर्कशाख्याभूत्कोलनामाततोभवेत् ७१
तस्यकृष्णततोजज्ञेहरिदश्वाततःपरं योगराजातातोजज्ञेशुक्रनामाततःपरं ७२ चारण

स्तत्सुतो जातोचंडनामाततोभवेत् एवमन्येपिभूपालोजात्यंविस्तारतोगताः ७३ कीर्तिवर्ष
नमेतेषांयदिकुर्यामहंतदा ग्रंथोविस्तारतांगच्छेद्विष्कंभेसमासतः ७४ अथवायाःसकवि
तस्यरंध्राविप्रोमुनेकुले प्रथमोमन्मथोनामतत्पुत्रःसुमनोनृपः ७५ तस्माच्चमृगना
माभूत्माहावीरश्चतत्सुतः महावीराद्धूरिराजातत्सुतोकविमंडनः ७६ श्येनजिल्लस्तुतः
कौशेयातिबाहुश्चतत्सुतः ततोभद्रसेननामाभूत्तत्पालभस्तत्सुतःस्मृतः ७७ शतभाद्धू
नुकोराज्यदमनश्चततःपरं दमनाद्दृढकोनामजज्ञेमित्रस्ततोभवेत् ७८ प्रवहस्तत्सुतः
प्रोक्तोकीर्तिमालिश्चतत्सुतः एतेचान्येचबहवोराजानोवीर्यवित्तमः ७९ विष्णुरंध्रकुले
जातोविख्यातोभुवनत्रयं वागेश्वर्यांस्तुभद्रस्यवेश्यायांवरवर्तमुनेःकुले ८० जातोप्रथम
तोराजापारशिनामाक्षितिः तस्माच्चवेणवोराजाकीर्तिमालीचतत्सुतः ८१ ततस्तामास
योनामवृहद्रथातःपरं ततोरंध्रकनामाभूत्तोहिषस्ततःपरं ८२ क्षेमभूर्तिस्ततोजा

तोमघनाहस्ततःपरं जज्ञेपरंजनांकःवायुवाहस्ततोजनी ८३ तस्माच्चसेत्रकुज्जेततोजातः
समीरणः बाहुशालीततोजज्ञेगुणशालीततोभवेत् ८४ एचराज्ञाःसकवहवोजातास्त्रभूमि
भूरिशः अतस्तेहिमयातस्याक्षेत्रधर्मस्यरक्षकः ८५ रंध्रलक्ष्मीदेवतामद्रनाम्नोमुनेः
कुले प्रथमोरंध्रकोनामतत्पुत्रःश्यामलोनृपः ८६ श्यामलकीर्तिमालिश्चवृहत्सवाहश्चत
त्सुतः ततस्तश्चमहावीर्यकीर्तिमांश्चततःपरं ८७ मयूरध्वजनामाभूत्तद्वीर्यवित्तमः
तद्वीरचक्रवर्तीभूत्तक्षोणिपालश्चतत्सुतः ८८ ततोवैरमनोनामापुंडरीकस्ततःपरं हरि
मेधातनोजातोपश्चपालस्ततोभवेत् ८९ उग्रधन्वातनोजज्ञेतनोभूधरनामकः उग्र
वेगस्ततोबाहुबहुविद्याविशारदः ९० ततोविख्यातकीर्तिश्चहेमपालिस्ततोभवेत् त
तोन्यपिचराजानोवीर्यवंतोमनस्विनः ९१ जातास्तोषितलेतिपुराणेशुस्त्रविश्रुताः
महादेश्वभक्तस्यकृपायोश्वमुनेःकुले ९२ अधोशोनामराजाभूत्कांतिराजाचतत्सुतः

ततस्तत्सुंदरोराजामेधावीचततःपरं ९३ ततःपुरंदरोनामऔर्विकायास्ततोभवेत् तस्मा
च्चमेघनादोभूत्तद्वंशेबलभीरुपः ९४ तस्माद्वसिष्ठनामाभूत्प्रतिवीर्यीततोभवेत् त
तोवैकुरुवैनाम्नासर्वजिच्चततोभवेत् ९५ ततोभद्राश्वनामाभूत्वीर्यश्चततस्ततोभवेत्
ततश्चयज्ञकुद्राजातद्वंशेवंशवर्धनः ९६ स्मरजित्तत्सुतोजातोततोभून्मधुरत्वनः के
किथाहस्ततोजातोततोपिंगाक्षनामकः ९७ पुरुजिच्चततोजज्ञेकपिलाश्चततःपरं मही
धरस्ततोजातोऽमलश्चततोभवेत् ९८ दंडधारस्ततोजज्ञेतद्वंशेशत्रुतापनः एवमाद्य
मलराजानोवीर्यवंतोधृतव्रतः ९९ आसमुद्रामहीमेतांपालयित्वादिवंगतः अजयाश्च
नुभिःसर्वैमंत्रसादेनतेभवत् १०० तामसीदेवताभक्तश्चामरस्यमुनेःकुले अथमशशिरा
जाभूत्तद्वंशेचद्भूपतिः १ तत्रात्रिरायुराजाभूत्तद्वंशेधर्मनामः तद्वंशेबहवोजाताराजानः
सत्यविक्रमाः । सुरत्ववंशस्यतेषांतुनामिरद्धिःकलौयुगे वज्रपाणेर्विभक्तमार्गेऽस्यमु

नेःकुले २ अथमोहनराजाभूत्तद्वंशेसुखवर्धनः तद्वंशेमालुलीनामस्त्रिंधरस्तत्सुतःस्मृतः
४ वीरहामस्ततोजातोधृषद्रस्ततोभवेत् तद्वंशेमेघनादश्चतद्वंशेन्येनयाभवत् ५ भू
रास्त्वहंविद्यास्वर्गराधिकराभवत् मालनेरासुभक्तस्यबालभ्यस्यमुनेःकुले ६ सार
यहतिनामाभून्महाविद्याविशारदः तद्वंशेवंशगुप्ताभूत्तद्वंशेशैर्यमंडनः ७ तद्वंशक
र्मवंद्याश्चवीरबाहुस्ततोजनि तद्वंशेशास्त्रजीविश्वविद्याजीवित्ततोभवेत् ८ एत्यमा
वक्तराजानोऽन्यचापिनियोजिताः विद्याविनयसंपन्नाधृतिवंतोमहाबल ९ स्त्री
कादेवीभक्तस्यभूपमाश्वमुनेःकुले प्रथमोवज्रदंष्ट्राभूत्सुभक्तोजज्ञेततोभवेत् १०
मत्स्यवंशेनृपोजज्ञेसरामणहतिश्रितः तस्माद्रोमनभूपालोतास्वाश्चततोभवेत्
११ मत्स्यवंशेमहावीरोकामाक्षद्भूपतिः तद्वंशेचनृपोजातोबहवोवंशवर्धनः १२
धृतिमंतोमहावीराराक्षसेसुमुनिश्रितः जलवेध्यासुभक्तस्यजांबीलस्यमुनेःकुले १३

BHAU DAJI MEMORIAL

भवेत् अर्जुनात्सार्ज्जुनोनामपरिक्षेश्शस्तोभवेत् ३४ परिक्षाधर्मराजाभूत्तुपमन्युस्ततोभवेत्
उपमन्युरंशोवर्णेनसुत्रेद्रसिलेतिच ३५ एवंभूपामहावीरासर्वेशाधर्मरसकः कालदेवता
भक्तदुंदुभेश्चमुनेःकुले ३६ सुग्रीवःप्रथमोराजाबहुश्रीबहुबुधिमान् कर्मवान्ततस्ततेज
शेरिपुहंतातस्तोपरि ३७ ततःसुक्रतीनामादेवरातश्चतत्सुतः तस्यवंशेनृपोजातोभास्क
रेतिचनामतः ३८ भास्करानोनिनामाचतस्मिन्नरथेतिच ततस्तुशरभोनामातस्तोन्येपि
बभूविरे ३९ पालमालिनिदेव्याश्चबृहद्विणेनामवैऋषिः सत्यसंधसुतोभक्तद्रोण्यस्यच
तोभवेत् ४० सात्यकीतत्सुतोजज्ञेतत्सुतःप्रतनामतिः तद्वंशेभास्करोनामतस्मिन्नसुरकंदनः
४१ तद्वंशेन्यापिसंजातोबहवोरिपुमर्दनः चंपावतीसभक्तस्यगोपनाम्नोऋषेःकुले ४२
प्रथमश्चैत्रराजाभूदुक्षवस्तत्सुतोभवेत् तद्वंशेरुपतिर्जज्ञेभालुकीयश्चतत्सुतः ४३ तद्वंशे
भूमिपोनामश्रुतकीर्तिमहिश्रुतः श्रुतसेनस्ततोजातोमहावीर्यस्ततोभवेत् ४४ तद्वंशेऽ

तिभक्तोनामतद्वंशेविचक्षणः तस्यवंशास्यविस्तारोजातोवेमेदिवीतले ४५ दुर्गादेवीसुभक्तस्य
कुमारस्यमुनेःकुले ४६ प्रथमोधर्मराजाभूत्तत्सुतःश्रवणोनिच ४६ श्रवणाच्छ्रुतदेवस्य
अश्ववाहस्ततोभवेत् ततोधुर्मधरेवीतद्वंशेधनकोनृपः ४७ तद्वंशेतुरेलराजातद्वंशेशाल
नामकः तत्सुतःकृपनामाभूत्तद्वंशेवसुतोभवेत् ४८ हरिवरीदेवताभक्तकुमारेश्वसुनेःकु
ले प्रथमोरिपुनाशाख्योतत्सुतःसुचकाभिधः ४९ तद्वंशेविश्वजिन्नामभानुमालीततो
भवेत् तद्वंशेमित्रकृद्राजातद्वंशेबहुधाभवेत् ५० परिविश्रुतोजातोवंशावृक्षस्ततोभवे
त् तद्वंशेपिवीरेन्द्राक्षाधरेतुतनोभवेत् ५१ धरण्यन्तस्ततोजातोतद्वंशेभूविवर्धनः
वीरवर्याश्वभक्तस्यमित्रवर्षश्वमुनेःकुले ५२ प्रथमोशारकोराजाराजराजाचतत्सुतः
तद्वंशेवीरहाजातो सुरमित्रस्ततोभवेत् ५३ तद्वंशेबोधनोनाभद्रश्वश्चमतोभवेत् उ
ग्रधन्वातताजातोततोवेमधुपव्रतः ५४ गुणग्राहीततोजातोतद्वंशेभूविवर्धनःश्रीर

हाचनतोजातोगोपतिर्नामतत्सुतः ५५ सांदीपनिर्देवताभक्तश्चंद्रहंत्र्यमुने कुले प्रथमतोरा
नराजाभूतत्रामराजातोभवेत् ५६ गविजन्मततोराजाशैलधन्वातोभवेत् वृहत्तो
नततोराजापद्ममालीततोभवेत् ५७ हेमांगस्तत्ततोजज्ञे वृहद्रोधर्मनंदनः ततोवसु
पतिर्नामवसुमालिस्ततोभवेत् वृहत्सेनस्ततोराजाधर्मगोधातनोभवेत् मेधोन्येचे
वराजानःकुलवृद्धिकरानृपाः ५८ धरातलस्यगोसारोबभूवुर्मत्स्यरायणाः पारत्रादेवि भ
क्तस्यबकदाल्भ्यमुनेःकुले ६१ जातःप्रथमतोराजाशालमलीनामभूपतिः तस्यवंशेनृपो
जज्ञेकाश्मीरइतिनामकः ६२ तस्मादीश्वरनामाभूतेजोराशीचतत्सुतः तद्वंश्योपिभू
पालोशौर्यार्यसमन्वितः ६३ स्मरिताद्देवताभक्तोमहर्षेर्मुनेःकुले जयवान्नामभू
पालोतत्सुतोकमलेतिच ६३ तस्यवंशेनृपोजज्ञेपवित्रइतिनामकः पवित्रास्यारिजाताश्च
बभूवुःशत्रुतापनः ६४ मालमालिनिभक्तस्यकुर्मनाम्नोमुनेःकुले जातःप्रथमतोराजा

प्रणनाथइतीरितः ६५ तस्यवंशेनृपोजज्ञेशालबाहुरितीरितः तदन्वयेनृपोजातोदीर्घ
बाहुरितीरितः ६६ तस्माच्चवीरसेनाभवभूवुःप्रतिवर्धनः सुजादेव्याराधकस्यसुकुमाल
मुनेःकुले ६७ जातःप्रथमतोराजाविदर्भइतिविश्रुतः विदर्भात्कर्मकारश्चतद्वंश्यश्च
तिवर्धनः ६८ अरिहाच्चततोजातोशिवराजाततःपरं तस्माद्वीरभद्राद्यःबहवःसंबभूवि
रे ६९ माहेश्वराषुजयस्यभावनस्यमुनेःकुले जातोहिवेजयंतेलितद्वंश्योजुनामकः ७०
ततःशौचइतिप्रोक्तोबाह्यशालभोनृपः ततोवैकर्णनामाद्याज्ञात्रिरेवहवोनृपाः ७१ का
त्यायन्याराधकस्यमालिवंतऋषेःकुले पार्थिवोनामराजाभूत्तद्वंशेवीर्यवर्धनः ७२ त
दन्वयेऽमित्रस्यमत्स्यध्वजइतीरितः तद्वंश्यव्यापकाद्याश्चजाताःपार्थिवनंदनः ७३ का
लिन्याश्चराधकस्यचित्रनाम्नोमुनेःकुले भूरिसेनइतिख्यातोभूरिवीर्यस्ततोपरि ७४
जंबुनामाचतद्वंशेकीर्तिमालीततोभवेत् कृतिकृच्चततोबाहुवीरसेनस्ततःपरं ७५ त

इन्वयेचवहवोजरुणाद्याभवन्नृपः ७६॥इतिश्रीस्कंदपुराणेसह्याद्रिखंडेऽगस्तितीर्थमहात्म्येशि
वगणेशसंवादेसोमवंशोत्पत्तिकथनंनामैकत्रिंशत्तमोध्यायः ॥३१॥ ॥ ॥

श्रीगणेशायनमः श्रीमहादेवउवाच ॥अत्रेरोदेवनाभनाऽजनिष्टमुनेकुले जातोऽवहोनामाभू
षदस्तस्यसुतोभवेत् १ वृषदश्वोलिनामाभूल्लीलादग्धशिखःस्मृतः तस्यचेन्वयेनृपोजातोनाम्नाध्वज
इतीरितः २ तस्मात्तुहंसकेचाद्यावहवोजज्ञिरेनृपाः दृढिमादेवनाभस्तुसुकुलस्यकुलेऽ
वासुकिर्नामभूपालोमलुग्रोऽजमरोत्तमः तस्माच्चकरवीरोभूत्भूषणोनामतस्सुतः ४ भूषणाद्दृ
ढिनामाभवद्दृढरोमरजोन्नृपः वज्रनाभेविभल्लस्यपरिजातकुलेकुले ५ कीर्तिमानितिविख्या
तोवधिष्मतस्सुतःस्मृतः ततोभूत्वृषसेनश्चततोदुर्मर्षणःस्मृतः ६ दुःखहेतिततोजज्ञेदृ
ढोन्यपिजज्ञिरे वैस्मवीरवनाभस्तुपार्णवमुनेकुले ७ जालशूरवरोराजाश्रमाधीनस्सुतःस्मृतः
कुरुवर्यस्ततोजातोसुबाहुस्तस्यतःस्मृतः ८ जितारिस्तुसुबाहुस्तस्यवहवोजज्ञिरेनृपाः उग्रणी
रेवतापुज्याश्रगत्यस्यवेभूवहि ९ तस्मेत्रजोन्नृपोनाम्नावासुदेवइतीरितः तस्माच्चसुषेण
भल्लरंहुंयमस्तस्मादन्वये १० तस्माच्चदृढसेनाभूत्ततोरामोदृढव्रतः सख्यमित्रततोजातोहरि

भरूरूतोभवत् १९ ततोवैवहवोजातोहर्यश्वनतत्परः मोहिनीदेवतामरुद्शाल्मलीनामवैमु
नेः २० तद्वंश्येभूपतिर्नातोजातिवीरइतिरितः ततोभूविंदुमित्रेतितनुःशार्यातिनामकः २१
शार्यातुरुभगोनाम्नातोवैश्ववणाभिधः विश्ववसुततोजज्ञेश्रीरवोनामतत्सुतः १४ उत्त
मोजातोजातोतोदुहिरवपावनः तदन्वयेपुंधुमारोक्षोणीशोभ्वततोभवत् १५ सुवर्णदे
विमरुत्स्यजात्रेयस्यमुनेःकुले जातःसुदेत्मानामाहिनस्मृतोबमरुत्यपि १६ तदन्वयेति
वीरश्चाश्रमालिस्ततोजनि तद्दोगमनामाभूत्ततोन्येपिबभूविरे १७ भवानीदेवताम
रुद्भीमर्षिस्तस्यवैकुले जातोरुक्मरथोनामकुरुस्मरुतः स्मृतः १८ पुरुषाख्यततोजा
ततोवैपुरुषेश्वरः तदन्वयेमर्दयन्मततोन्येपिबभूविरे १९ भानिनीदेवतामरुन्महात
परुषेःकुले जातःसुक्षत्रयनामाभूत्ततोभीमविक्रमः २० ततोहिदुमिलोनामकुरु
घतस्मरुतःस्मृतः अंगराजततोजातोभरसेनस्ततोभवेत् २१ तनयःशांताभिधोजातो

ततोभूत्सिंहविक्रमः रिपुमर्दीततोजातोततोन्येसंबभूविरे २२ जानिनीदेवतामरुदुपमन्यु
रुषेःकुले आदिराजेतिविख्यातोमहाराजततोभवेत् २३ सौपिविदेवतामरुद्गांडिल्यस्य
मुनेःकुले महाराजेतिविख्यातोततोभूद्वरवीरः १९ तदन्वयेवरुवीर्यश्चमनस्वतरतीरि
तः तदन्वयेवीरसेनोकांतिमालीततोपिच २५ आर्चिष्यायास्ततोजाताभूमंडलसुरक्षकाः
हलिनीदेवतामरुद्विभांडकरुषेःकुले २७ जरिमहीभरोजज्ञेविक्रमीचरतःपरं क्षेमधू
र्तिस्ततोज्ञातोकलिंगस्मरुतःस्मृतः २९ विमलस्मरुतोनाम्नावीरोबाहुसुतःपरं विरत
स्मरुतोनाम्नोक्तोहेमधनाततोभवेत् २९ ततोजाताःसुबहवःपुत्राक्षप्रमुखाःसुताः दैत्य
नाम्नानिमरुतस्यधार्मिकस्यरुषेःकुले ३० प्रीतिमालीनिविख्यातोउरुवीर्यस्ततःपरं उरु
वीर्यासुरुर्नामविमलस्मरुतःस्मृतः ३१ स्मरुतस्मरुतःप्रोक्तोरुद्रोविश्वततःपरं शा
श्वतस्मरुतःप्रोक्तोविदर्भस्मरुतःस्मृतः ३२ रुपमालिस्ततोजातोऽप्यशेषीततोभवत्

प्रभावत्यामपूजकस्यसालिकस्यऋषेःकुले ३३ जातःसहस्रजिन्नामामहावीर्यस्ततस्ततः तदूर्ध्वेवृहद्ध्वाक्षेकातुमालिस्ततोभवत् ३४ ततस्तुछायमुखाबृहवःसंवभूविरे शिलादेव्याराधकस्यब्रह्मर्षेश्वमुनेःकुले ३५ जातःचित्ररथोनामचित्रहस्ततोभवेत् ततःसंपातिनामाभूत्तन्मालिस्ततोवभौत् ३६ आयुर्नामस्ततोराजाततोभूरियशोभवत् तदूर्ध्वेचमहासेनोतातोराजाविडूरथः ३७ तदूर्ध्वेअंभरद्याश्ववरास्तोणिस्ततोभवेत् वेगलाराधकश्चैवजनार्दनऋषेःकुले ३८ श्रीमतोनामराजाभूत्वैद्यूतश्चततोभवत् विद्युज्जिद्वस्ततोदूरोशलनामकः ३९ प्रभावतीप्रमुखास्तस्यबंधोर्वीरस्ततोभवेत् पाप्मिणीदेविभक्तस्यविमलाख्यऋषेःकुले ४० गजोनाममहाराजाभवत्पक्षस्ततःस्मृतः गवाक्षस्तस्ततोजातोविप्रराजातदन्वये ४१ तदूर्ध्वेमेघनादाद्याबीराश्चासन्महाबलाः अमराराध्यकस्यापिचातानाम्नोऋषेःकुले ४२ आसीन्महीधरोराजा

ततोवेनहुरोभवत् तदन्वयेवाजिमेधाश्वपालस्ततोनृपः ४३ ततःकथनेनामाभूत्तन्वयेततस्ततःस्मृतः तदन्वयेशतबलीनिकुंभस्तत्ततःस्मृतः ४४ शिंशरेरागाध्यकस्यराण्यख्यऋषेःकुले श्वेतनामाभवेद्राजाग्रधराजातोभवत् ४५ संपातिश्चततोराजाउग्रनामाततोभवेत् तदन्वयेकविर्नामनीलराजाततोभवेत् ४६ ततोऽजयनामाभूत्बलवृक्षस्ततोभवत् ऋक्षिदेविपूजकस्योग्यनाम्नाऋषेःकुले ४७ जातोसुक्षेत्रराजाचयज्ञकश्चततःपरं ततस्तत्वंशनामोचअनुराजस्ततःपरं ४८ अंगोसोनामराजाभूत्तृणजानीकस्ततोभवेत् राजानीकादश्वपालोरामाक्रीडस्ततोभवेत् ४९ सोमेश्वरीपूजकस्यप्रेमाख्यस्यमुनेःकुले स्वर्णबाहुरितिख्यातोबृहसेनस्ततोभवेत् ५० तदन्वयेप्रजापालोबह्वामात्यस्ततोभवेत् तदन्वयेचराजाभून्मणिकुंडलनामकः ५१ महामारीपूजकस्यभाषण्यख्यमुनेःकुले जातःश्रीधरनामोचतदूरोराजभूषणः ५२ ततोगप्तस्तिना

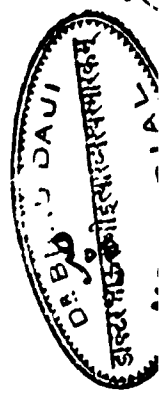

मान्निकुंभस्तत्सुतः सतः तदन्वयेषवर्द्धिष्णुतोऽपिबभूविरे ५३ तुलक्षणक्षीराधकस्य
सागरैकमुनेः कुले महाविद्वान्नृपतिख्यातोराजापरमधार्मिकः ५४ तस्माद्विद्याप-
तिर्नामतद्वंशेवीर्यवर्धनः तदन्वयेषप्रथितोवस्तमालिस्ततोभवेत् ५५ तद्वंशेगुणवा
न्नामतद्वंशेमालिमंडनः लालनीकाराधकस्यनमनाम्नोऋषेःकुले १५६ प्रजापाल
इतिख्यातोऋषिकुत्सततोभवत् विद्यास्वरूपतोजातोतद्वंशेविषमायुधः ५७ सग्रा
मजितोजातोतद्वंशेउत्सवोल्पः ततःश्रियोगदोराजाततोन्येसर्वभविरे ५८ पल्लंग
स्वरिष्टकस्यवायुवाल्लोऋषेःकुले सुविद्वानितिराजाभूत्प्रजापोनामतत्सुतः ५९
करुषोनामराजासत्प्रजाभोजश्चतत्परः शांतिश्चिदुस्ततोजातोसर्वेतुश्चततोभवत् ६०
त्रिपुरादेविष्वक्सेनस्यवामकस्यऋषेःकुले कामदोनामराजाभूछिवस्वामितोभवेत् ६१
भुजोनामसतोजातोतद्वंशेदेवजिन्नृपः अंगराजाततोजातोतद्वंशेवपकेश्वरः ६२ ततो

सतोमाहिष्मतोनाथोवंगराजाततोभवत् तद्वंशेदृढविक्रांतश्चतद्वंशेन्येपिजज्ञिरे ६३ अं
तर्भेदीभद्रस्यप्रायणाख्यऋषेःकुले वेदवादरतोनामराजापरमधार्मिकः ६४ प्रतिवि
ध्यस्ततोजातोऽजनाकस्ततःपरं प्रतापरुद्रःस्तद्वंशेअजितश्चततोभवेत् ६५ अजिता
स्करमित्रश्चेवपद्मजित्चततोभवत् मुख्यवंशेससुछिन्नेनीचयोनौस्थितोभवेत् ६६ वं
शोयंहिगुणाध्यक्षकलिकालसमागमे वेद्योव्यासस्समासाभ्यांनयोक्तोकुलनंदन ६७
समासेनात्रयश्चोक्तोसोन्येषुविषदोदितः विस्तारदस्ययश्चोक्तस्सोन्यत्रलघुतोदितः ६८
एवंवंशस्यविस्तारंसूर्यचंद्रमसोर्नरः कीर्तयिष्यत्यनुदिनंश्रण्वंतिचसुभक्तितः ६९ तेभ
न्यासुखिनश्चैववंशावृद्धिंव्रजंतिच दीर्घायुर्नित्यधान्यंचधर्मेबुद्धिंव्रजंतिहि ७० राजापु
त्रवतांकीर्तिर्व्रतापोघनाशनि गणेशउवाच देवदेवजगन्नाथप्रश्नोनुग्रहकारक ७१
७२वंशोयंहिवयाप्रोक्तोकौलोधरणहेतवे तेषांवंशामहावीराश्चेत्लोक्येख्यातिघोरुधाः ७२

भरताद्याकवीर्याननहुष्याद्यामहाबलाः तद्वंशजासुशूराश्चपांडवाकुरुसत्तमाः ७२
त्रैलोक्यस्यापिजेतारोसत्यसंधाधृतव्रताः एषांकीर्तयमानेनचरितश्रवणादपि ७४
पुण्यमस्थमाप्नोतितेषांवैचरितंतथा वंशोवामेकृतोनोक्तोसर्वज्ञेनमहात्मना ७५ श्री
महादेवउवाच पुरूरवाःसोमवंशेतत्पुत्रस्यपुनामकः कवीयानापुरीतिश्चजातोवीरो
रिमर्दनः ७६ नृपोवंशस्यविस्तारोमयातेकथितःकिल आयुर्वंशोमहावीर्याननहुष्या
विजयन्तिरे ७७ भरताद्याःपांडवाश्चकौरवश्चमहौजसाः तेषांवंशस्यविस्तरोऽत्र
भतादौप्रकीर्तितः ७८ अत्रतेहिमयाप्रोक्तोनिजानोहिपुत्रक ७९ इतिश्रीसद्या
द्विखंडेआदिरहस्येवंशोत्पत्तिकथनंनामद्वात्रिंशतितमोध्यायः ॥ ३२ ॥ ॥७॥ ॥

श्रीगणेशायनमः श्रीगणेशउवाच ॥ नियमस्यफलंप्रोक्तंत्वयास्त्रीणांनवस्तुतिः
नर्नारीलोकनर्तांपुनरप्याहपार्वतिः १ भगवान्नियमानांहिफलमुक्तमहोदयं
येनकर्मफलेनासौब्रह्मलोकंगतोद्विजः २ यथाकथयतेशानकथयतांवर सासा
मतसमामखंनवनेमनेसःसखाः ३ सकलेनुरागेकस्यसर्वदातंविराजसे शि
रोगतेनचंद्रेनमेरुपर्वतराणिच ५ नियतस्यकथादेवश्रुतानियमयोविनो तथा
ॐकारदेवस्यप्रसंगेनत्वयेरितं ५ एकंतुश्रोतुमिछामिरहस्यंभुवनेश्वर त्वाप्य
तेचंद्रवर्णोभंचंद्रस्यमिकथंत्वया ६ कारणंचैवकथयनियतंचंद्रसत्तर विनरयेक
नमार्गणमांदेहार्थेननाकथं ७ कथमेतत्पुरोद्दृष्टवचंद्रःशिरोगतः एतत्प्र
ख्याहिभगवान्सहधर्मचरंतिते ८ एकमेविकयाप्रोक्तात्वदर्शीमीललोहितःश्री

महेश्वरउवाच उमामाहपरिष्वज्यश्रृणुदेविसुमानने त्वयानाथाविमुक्तोवैमरण्या
त्परितस्तथा निर्वेदपरमंगत्वामोक्षज्ञेनोत्तरालना ७ अहंतपसिसंधार्यचरामिवि
निकेतनः स्फटिकस्फरमणीयासुनदीनांपुलिनेषुच ९ नियमंकुरुतीर्थेवाघनपीनोन्न
तस्तनी रक्षेवासीषुवृक्षेषुदेवोद्यानवनेषुच १० यत्रयत्रचतिष्ठामिगिरौवाप्सि
द्धोवने ततोदेवगणासर्वेसशक्राःसपितामहाः १३ समिद्धंतेनरस्याग्नेरमततेज
परिप्लुतः अथब्राह्मणमामंत्र्यमरेंद्रोदेवतापिपः १४ किमिदंभगवान्केनये
इमेत्रोसिवाहिताः कथयस्वनयंतातभस्माकंवसत्तमः १५ इतिदेवेंद्रमानेतु
त्तरमानेयथांबुधेः चतुर्मुखस्त्रिलोकेशःशोहंप्रपितामहः १६ नमेतस्यगा॥ १०३
तिन्यांतुसमर्थस्त्रिदशेश्वर किंतुमुख्यप्रभानेनदग्धंतेजगतावलि १७ नरस्तु २

मुखायानचवर्थेभ्यनिश्चयः अवश्यंचमयातुसंजितकार्यजगद्धिता १८ हरेर्नै
दुनलक्ष्मोहिसौम्यहेतुश्चकर्मणाप्रनष्टतायमत्रेदुयदिनिर्वाणमिच्छय १९ सहि
नार्यविरहितोभवैरित्यश्वरेनलःमादेहिष्यभनःसर्वान्एवंश्रुतस्तदेवतं २०
नदिष्यतेंदुसहसासौम्यंत्यानेनसेशायः तेजोभिभवितासौम्यश्चंद्रचूडामणिस्तथा
२१ एवनःसफलंकार्यसचप्रीतोभविष्यति एतत्पितामहेनोक्तोउपायजनो
हितं २२ गृहीतंदेवताःसर्वमणिरत्नंचयस्थितं तेनसरक्षाःसर्वेपिदेवदेवास्त
नोदिने २३ एवंब्रुवंप्रयामोथस्तिरुत्वाप्रचक्रिरे ततोंमृतसदापूर्णमकमेकंवि
।शेषच २५ कुस्तालंभादुपादायदेवस्तसमुपस्थिताः कलसोसापिधानोतोतदो
यानिलहस्तकाः॥२५॥मुमुच्यातेषुनंगंधवरनानिवचक्रतो ततोदेवेश्वरश्चासीत्प्र

९०४ संनेद्रियमानसं २६ देवेतिपूर्वमामंत्र्याब्राह्मवपितामहाः देवामतमदेवापि
कुनेहालोहलेविषं २७ ततोमथंगृहाणेतततःपश्यनुदेवताः तमेवपामते
देविप्रयमंचप्रमाचले २८ तस्मांगुलीशिरोभागेलखलीखात्रनिर्मिताः ततो
त्यर्थंपुनर्देवीविषंविषुरेहनमे २९ स्पृश्यग्रीवामयालब्धाप्रदेवीन्यामयानचे
ऽमतेनैवचदृश्यकंचश्चेवविषाणमे ३० युगांगजानितोचातंललाटेदेहतोपि
तेसोस्यकोमेनंद्रणदूतानांगगतेनवे ३१ ततेमततानीतांमहातेजदवैदुना
तेनहालाहलेनापिविषेणममसुंदरि ३२ कंठःसमनवद्यामःयेषांमेवामलोच
ने ततशिवश्चसोमश्चदेवानामास्मिसुंदरि ३३ आदृश्यचैवसंवृत्तोवत्तपीन
कुचोदरि इत्यवंमयाशिष्टशिष्टमनुज्ञाप्यते ३४ चंद्रार्धतिष्ठतेमूर्ध्नियेत ९०४

म्नयनिंदते यद्दंशुष्याद्देविचंद्रार्द्धसंगतं ३५ गाणपत्यंनवेतस्यदि
व्यंदेहविपर्ययं कलीकलुषहीनंजीपावनंवैगुणायच ३६ पुण्यंचफलवासेते
कैदंसर्वकलेर्नृणां स्वर्गप्रायकंचंद्रस्यजन्माद्यो हिपारिणः ३७ वदेद्योमुख
तस्यनंयेनवर्षेणकेनच दधारिशात्स्योगीनामनमहत् ३८ इतिश्रीसह्याद्रिखं
डेशिवगणेशसंवादे आदित्यस्यचंद्रजन्मकथननामत्रयस्त्रिंशोध्यायः ३३

श्रीगणेशायनमः गांगेयउवाच ॥ इदंवृतंत्वयाप्रोक्तंमहादेवमुखनिस्रितं पाठ
रिष्यपिपूर्त्वालिंकृयितावित्तरास्त्वया १ सूर्यवंशागतानुक्त्वाब्रह्मक्षेत्रिरतिस्म
तात् तेषांनामानिवंशाश्चकृपितोपूर्वंस्तस्त्वयो २ साधुसाधुत्वयाप्रोक्तंभद्रंवृतं

सुनिश्चितं अतःपरंप्रवक्ष्यामिसंस्थायुर्मस्यतवतः ३ श्रीमहादेवउवाच अयो
ध्यायांपुरासंस्थानेनश्चोत्तरतस्तथा ततश्चेपेठिनग्रामःप्राप्तेकलियुगेसति ४ स्व
ग्रामात्कृतोराज्यंगतश्रीर्यागणाधिप गतराज्यंततःसर्वेवसिष्ठमुनिपुंगवः ५
कुंकुणेचभवस्थेप्राप्तेकलियुगेसति भवन्निंदंकरिष्यंतिलोकाःपापविमोहिताः
६ कुटयुक्तिरताश्चैवमिथ्यावादपरायणाः द्विजनिंदापराश्चैववृथास्वनिंदापराय
णाः ७ त्रेतायुगेगुरुश्रेष्ठश्चवसिष्ठतापसोमुनेः सूर्यवंशेनृपाःसर्वेपूजयंतिगुणोपमाः
८ कलियुगेचसंप्राप्तेमहिपापपरायणा ऋषयःसर्वेसत्युक्तागताश्चबदरिका
श्रमाः ९ ततोवशिष्टराजर्षिःनृपान्सर्वानुत्तरब्रवीत् मदुक्तंवाधार्यंवेनद्विःत्र
यसंचितैः १० मत्संमताद्भवद्भिश्चक्रियाकार्यविचक्षणैः॥ ममवंशाकुलजातामगो

त्रसमुद्भवाः ११ मांगुरुमानयेत्सर्वान्पूजयेद्विधिपूर्वकैः यजुःशाखास्वकर्मो
णिसूत्रंकात्यायनंस्मृतं १२ स्वकर्मश्रुतिसंयुक्तंकुर्याद्राज्यंयथाविधिः इत्यृक्कमुनिव
र्यैश्चजंतर्थेहिमहामतौ १३ इतिश्रीसह्याद्रिखंडेपाठरीयज्ञातिधर्मोनामत्रि
तुल्लिंशः २५ ५ ५ ५ ५ ५ ५ ५ ५
श्रीगणेशायनमः पार्वत्युवाच॥ विषदोषफलंश्रुत्वामहेंद्रतनयाव्यया इदमाहमहो
भागसर्वदेवपतिंपतिं १ सशरशानदेवेशनास्तिधन्यतरोमम यथामयामहादेवभू
तेदेवपतिंपतिं २ विप्रपापरयायुक्तोभूत्वाचपरिदूषितः पश्यामिहांमहेशानो
नत्वानंप्रथमेःसह ३ पार्वतीविधिनैवस्यत्प्रभूतवरदस्यच कथंविलपनंतातभ
वानवरजोन्वितं ४ गोशीर्षफलकल्माषैश्चान्यैश्चवरवंदनैः स्तितेफल्यतरादेवि

तिरेषाहिवैकया ५ कुतोषाकुलश्चैवाब्रह्मवत्पुमागता भूतिनूर्तिनृतांश्रेष्ठवद्
नानिधभूषणाः ६ उवायसंपरिषज्यतोक्षिन्यानिसंनिभा चंद्रा भचारुनिमलेवास
वेकजलोचने शृणुदवियथाभूतिविलेपनमभून्मनब्रह्मणोब्रह्मणोह्याक्ष्मिगुवंशेप्र
भावति ८ नियमव्रतमास्थायतेनापविपुलैस्तथाः ग्रीष्मोपंचतपूर्वाहेमंतेवजलो
शया ९ वर्षास्वाकाशगास्तापिसानुवद्दायुनक्षकः चतुर्थपंचमेषष्ठेसप्तमेदश
मेथवा १० कालेकालेमितालापपूर्णमाहारमाहरत् तेमृगाःसरभाःसिंहाःधृगा
लाकिंनरागजाः ११ फलान्यायतनान्यस्यतस्यगात्रिमतस्यवत् येचरास्यांत्शाद्
रायेचमांशाशिनोमृगाः १२ एतेप्रभावातस्यर्षेर्निर्वैराःसहवारिणः संचोपितप
स्तादित्यादीप्तवह्निसमंतेजसा १३ तपोलोकांश्चब्रह्मर्षिर्नस्तापनसमथापुरा प

DE BHAU... MEMORIAL

कमक्षारलवणंतस्याहारोश्वतिप्रीपः १४ नामवर्णादयत्येवयेषालोकेषुविश्रुतः
एकपर्णाशिरस्तस्यपर्णपर्णासिनस्तथा १५ वहन्यहानिवर्षाणिजातान्युमतवर्षि
णि तस्यधर्महरासिद्दृश्यंतेमयथेष्टतं १६ तपश्चरणयुक्तश्चसत्यधर्मरतासनः
यथाशाकारसाभासनवेद्दिरुधिरंमम १७ तदानिष्टस्यरूपस्यभयनित्यंकल्मि
षंतपः अथकर्मशिवांकृत्वेकदाचित्सतपोधनः १८ व्रतवातस्तगभीत्वेदनोवे
दर्भसंज्ञिताः मुआवश्रोणितंचाथवृधदव्याघ्रहस्यच १९ सहसानत्यमानेभनिर्ध
नश्चेयब्राह्मणाः त्रासयामासमहतामृगास्मानलयानिति २० तस्यपूर्वनिकारंच
दृष्टतस्यमृगांबिके दृष्ट्वासमुत्सृष्टमृगाःतस्यसिंहाद्रितारव २१ तन्ममार्तिविनाश
नवदितंतांबिके मयाहरुद्ररूपेणतस्यविप्रस्यदर्शितः २२ अहंसोथद्वितीयेको

मयाविप्रःसमावती मनुष्यंविवदश्चापिनवमामन्यभाषताः २३ श्रेयोयशश्च
कीर्तिश्चमाहिसिश्वरयावृच नसौम्याहमतिर्वेदुर्नाम्नोहमितिभास्करः २४ नदृष्टा
स्तीतिचाप्यत्रिः स्वयंकुर्वान्निकर्हिचित् तेनुधर्मतपोदानैर्धार्यतेजन्मसंचितं २५ त
पसाकलुषंसर्वंतपोगर्वंशमंजहि अनंतरात्माप्रथुनिमातेर्भुविस्मयोमहान् २६
तपस्विनस्तथाह्यंतेनवतोपितपोधनः निष्कल्मिषंशरीरंमेतपसायेनब्रह्मणाः २७
अहंनप्रदुनश्चामिकिमुपक्लंसकल्मषः शरीरान्येश्रवेत्युस्मदृष्टमानान्पाप्यथा२८
ततःप्रदक्षिणंदेविमयातेषांचसुंदरि स्वकेहारकंहेस्थित्वास्वमक्षंब्राह्मणैः सह २९
क्षीरधारानवान्नाह्यगुल्मंतादृष्टमादरात् तावद्दृश्यतिमोक्तांचइदंमाहात्म्यविस्मयं ३०
अन्नरात्मश्चिवायतेदुक्तंतदिहंतथा स्वयंशाकरसाद्भक्तंतंपूप्रशाम्यतीचमे ३१ १०३

कोनवान्किंचभोगान्नतेसिद्धिंकिंचेतपः तस्यतत्सवतेनस्मजगुल्मंचमदीलतं
३२ येतन्यूनंसहस्राणिबहूनिममब्राह्मणाः महादेवप्रसादार्थंकुर्वंतःपरमंतपः ३३
मेघश्यामघनेचापिकोनवान्मेदयोहरः एवमेवस्कोणस्यमयातस्यततोसिके ३४
स्त्रीनंदर्शितात्मानंशिरूपरूपसंहेततः ततःप्रदर्श्यतेगौर्यसंभ्रमातेत्रिलोचनः ३५
समेपद्मांपमातासतुशवथसमाप्रिये पर्णादउवाच ॐनमोब्रह्मसंभवायमहादेवा
यशूलिने ब्रह्मेंद्रविष्णुपूर्व्यायपरब्रह्मनमोस्तुते ३६ नमोनस्मांगरागायनस्मोस्तुं
विकारिणे नस्मलिप्तांगदेहायपुःखेतपलधूलिने ३७ ततस्तुतेनतुष्टोदसर्वोचय
स्थितद्विज गोषुविप्रेषुनक्रुद्रेष्वक्रुधनेसदा ३८ योगमुदिन्दूवामोत्रणम्यच
गणेश्वरः यएवंदनमोसारासुरैरासुरसन्निभः ३९ एतस्मात्कारणंदेशाममानत

सुगंधिनोः मूतिर्नीलेपनंजातस्नानंजातंममप्रिये ४० पुण्यस्नानंकनखलेप्रमाणे
यच्चसुंदरि तत्फलंसकलंदेविभस्नाने विमूतिना ४१ तथार्णवेषुशैलेषुसंगेश्वर
हियत्फलं यदन्येषुद्विजेषुसंहितेषुद्विजातिषु ४२ भूतिस्नानेनतत्सर्वंफलम्
तेसत्गुणं प्रियेब्रह्मविष्णुरुद्रेंद्रश्चकोलिवरुणोयमः स्नानेनानेनचेसमताः से
र्षामुपरिस्थिता आदित्यावसवोरुद्रामरुतोऽश्विनौतथा ४३ येतेभानुमुपास
ग्रीदेवदेवत्वमागताः तपोधनश्चयेसिद्धायक्षाश्चोरगचारणाः ४४ स्नातस्यचप्र
भावेनजाताजातिविवर्जिताः पिशाचाराक्षसाश्चैवयायवश्चैवपार्वती ४५ न न
वेन्द्रयंदेविभूतिस्नानेनसर्वशः येयजेमद्विधायेनममतुल्यप्रभाप्रिये ४६ म
मानुगानवतेतेनस्नानेनवैवणः सर्वतीर्थावगाहश्चभूतिस्नानेनपावति ४७

तुल्यंवैवृतंशुक्रममभूतेश्चसंभवः भूतिस्नस्यवश्यानिनियमान्विशुनानिनि ४८
राक्षसानामहिंसास्तेभवतीभवनाविनी यजानास्त्र्यंजीवंतिपरंदेवाभिकोद्विज
४९ तेचत्रिगुणयसर्वैःममलोकैसमाश्रया भूतिस्नानसमोनास्तीतत्तेमंजुलोचने
५० स्नानस्यास्यफलंयश्चतत्तन्निवगणेश्वर नास्तिगंगासमंतीर्थंनास्तिवेदसमाश्रु
तिः ५१ नास्तिवेदसमोशास्त्रंनास्तिभूतिसमंतपः उक्तंश्चाप्रसन्नेयाहिंसासेन
वहिंसकाः ५२ नमरोभूतिसंपृक्तंवर्षयन्तिवनायकः एवंपर्णानिमुद्दिश्यसाये
षामस्कगंधिनि ५३ भूतिर्विलेपनंजातादेवितामरसेक्षणे एतत्तेकथितंदेवीम
याप्रदुवचस्मिते ५४ यथान्यनाचजाताचममभूतिविलेपनं अविरीधमुरात्म
जेयोहिकश्चिन्मानवोवासुरोवानिदेवतेनस्मस्नानंममेयं जलरूपपरंतुमेक्षणे

क्षणेनैवं गणैः शाम्यमापद्यतेसूर्यजनिस्तोमश्चतिगंधर्वसिद्धचारणसंघ ति ५६
इतिश्रीमत्याद्रिखंडेआदिरहस्येविनूतिकीर्तनेनामपंचत्रिंशतिमोध्यायः ३५
श्रीगणेशायनमः॥श्रीसनत्कुमारउवाच॥ भूतयुत्पतिभिर्नाशुवासश्चागीरिवरि
त्पतां पतिंपतिव्रताआहविकासन्नयमांबुजा १ कोकनिषादहेदवशावधूमारुप
क्षणे------वितासहस्रेणप्रज्वालितशतानने २ सिद्धचारणसंपतौसकुलीमत
संतते यक्षगंधर्वमहोरगादिभूषिते ३ प्रेतभूतसमाकीर्णमेदरुधिरनास्तिके शि
वाशवसुगंधीरकंकोलुकसमाकुल ४ प्रेक्षुष्कतरुभूषिष्टशवमाल्यरलंकृते कुश
काशरतैर्दीर्घोज्वलत्रानुभूषिते ५ मुसलोलूखलयुतेविवासतेयस्कटे आज्या
हुतिनिपातैश्चवर्धमानिमवासने ६ ऋग्यजुर्गणसंयुष्टेसामघोषसमन्विते द्वारे

निपीठकैःसूर्यैःस्रविदैस्थिरनंतरैः ७ नानाभरणवस्त्रैश्चभूषणैश्चविभूषिते रौद्रे
अद्भुतविभत्सभयदेसर्वदेहिना ८ दुरंतकाष्ठप्रतिमैर्विभाव्यदुरासदे बालरक्त
कृतापीडभूषितवातमालया ९ गजचर्मावृतंजानुव्याघ्रचर्मविभूषितः वसापू
र्णकपालैश्चवितानगोमहिषायवत् १० नृत्यमानोहहासंस्त्रिकृत्तमानोनयंकरः
त्रासयन्सर्वभूतानिपातयन्रुवदानवान् ११ नर्तमंडवदत्यन्तप्रभूःप्रभव
तामपि रात्रौस्मशानेनुप्रोक्तोकिमेतत्प्रवेश्वर १२ श्रुतेत्रैलोक्यरथस्यविश्रुत
स्यश्रुतस्यच तवनाममहादेवविनिर्मृतमीश्वर १३ नवनाभनियुक्तायोमया
यामयथापहं भ्रमयेतित्वानूबर्हिर्हयतेमनसः १४ साध्वाचारस्यविप्र
तेतवाचारंनिशामयं सर्वदेवतपूज्यस्यसर्वदेवमयस्यच १५ तस्यनाममहा

महादेवं गृहीतदेवश्वरं ऋषत्केनामजगतः तच्चरमहेश्वरात् १६ ध्रुवमे
त्रमहादेवकारणंमहदग्निवै कौतुहलमतीवेदंमयामितमहत्तनो १७ देवगुरु
गुत्पपुछपृछत्यामृमदेवेयं इत्येवमाभियुक्तस्यसोनयोमापतिर्नवः १८ क्षस्ते
फुल्लमुखादेवीहरःसर्वमुखोब्रवीत् अहंरोणितयःकालः कृतालवरनोश्चिके १९
रौद्रमुर्तिसंभूतेधूतेरोधिषिभूयपत् ततोमामवदेदेवपुराणोआदिरव्ययः २०
कुमारकिमिदरूपंरोदिषीतिमयानक तदावोवोचदमितिसर्ववदतांवरं २१
हहिमेनामसहरातेनालंदेवरोदिषे रुद्रस्वमसितेनाहमुकोवैमरुयोगिनी २२
नतिष्ठामिरुदम्यतततोमांपुनरब्रवीत् किमिदरुदसेभूयानीललोहितमारुत २३
लोचनंकिमतोभूयाकरवाणितवेणथ नाममेदेहिमहरुदलेवतदाब्रुवे २४

सत्यनामानिमेतेषांयतांतांनिगुहाक्षणी अन्यानितेरपिकृतेरोदिमेवततोसि
के २५ ततोमांपाणिनादीचीलोकश्रोहिचविव्हलः किमिदरुदतेकार्यरोदतेरोदन
स्यच २६ तयेवान्यानसोदान्मेनामधेयानिपार्वती ततोदेवतश्रयस्क------
सचरचसमंततः २७ द्रावयामिहपर्णोकतेनरुद्रोस्मिनामतः महानिचयुसहा
रेहरंतेहरनामतः २८ कालेनत्वामहाकालतेनाहंकालसेज्ञिकः धातुर्दूयमिति
प्रोक्तंदक्षणंयसिलात्मने २९ सर्वलोकाश्चराम्यंतेतेनशर्वोस्मिविश्रुतः
सिरालोकास्मृतंपंडितान्सदासएवकलनाचायन्नवोतेनास्मिपार्वती ३१ छा
गन्नेवसदीश्वेमंयाक्षिणोमित्तणेश्वरं यदिप्रशांतिमान्योतिततोत्राहमितीरितः
महत्चापिमहाश्वाहंसह्याद्रिपतिरेवच ३२ महाशब्दनिरतोमहादेवस्तीरितः
अहंविवायश्रोणितईश्वरोणामपीश्वरं ३३ कर्तुहर्तुंचवांतुंचतेनाहंपरमेश्वरः

अनावेनाजनाकामिममाषानिहपार्वती ३४ येनचापिहितालोचैस्तत्तत्कृष्णं
म्यतिव्यही तनुषेतामुपादेवीयोन्यर्चयातिनामतः ३५ अर्चितास्निदशैर्यतिद्
रीरेवतुतुल्यतां यएतानिचनामानिधारयेत्तममप्रिये ३६ शाश्वतंपदमाप्नोतिगा
णपत्यंनसंशयः कर्माणिधरयोत्पासिविधानार्थविभाविनी॥३७ संकल्पिकृते
नात्रेदृश्याऽस्यनियोजते अन्यथाहंयदाकुर्यात्प्रजामनुसप्रिये ३८ रौद्रंभावय
दाकुर्याद्रुद्रकर्मतदाह्यहं मण्डिस्युदितंकर्मपुरुषांपगिरःश्रुते ३९ तत्रनाभरयकर्त
व्यंमदुवायदिनेतियत् प्रजापतेश्चकारशास्त्रमादेशंकर्तुमन्यथा ४० निदेशासर्वभूता
निसकरोत्कपदेशतः मासोहंतेवरारोहेपुरुषेणवरानने ४१ निपुणैःकलिकालदिक्
र्मदेसननप्रिये अहंसंवत्सरःकालःकालोसंहारकारकः ४२ कालरात्रिश्चनवति

सहधर्मचरमम् अहंज्ञानविज्ञानमिमांचत्वंपर्वताव्यजे ४३ मन्मनात्वमनंचैव
नारायणवदत्रय ममेयंकर्मउचितंविधात्राहिसमाहिता ४४ नयनस्त्रायेनात्रैव
यथानास्तिव्यतिक्रमात् पुण्यंचरमणीयचसिद्धक्षेत्रंचपार्वतीः ४५ उत्तमस्मशानमे
वंमेतत्रतत्रवसाम्यहं मेतातत्रगणाध्यक्षोरमणीयायतेक्षणे ४६ यत्रयंतियमले
स्मास्मशानंतेनमेकृतं योयस्मरीयतेदेवीविषतेखिले ४७ सतत्रमतेजंतु विषयो
र्स्मृतिरेवप्रकीर्तिता सतस्मिन्पश्यमानस्तुहाराणिगुहागणैः ४८ स्निग्धस
दासकुरुतेस्मशानेछिन्नवान्यदेत्यागमेषुतीर्थेषुविश्रुतेषुपुलंदिवः ४९ फलस्ना
शानमर्चायातदेवप्रवरास्यहं असौचसाधकश्चाहंवेरारण्यप्रकीर्तितं ५० तेनम
ोनमेचवेदवदेवजगत्सते कालेकालमहेशादीनूवरदानांवरप्रभो ५१ स्वाहाकाल

त्वमापन्नस्तमाहेतुरुदाहृतः ज्वालाज्वालोज्झितोयोमिस्तूर्यस्फटनेनगतौः ५२ लिं
गोद्धर्चांप्रकुर्वंतिमुदानक्तियुतोनरः अत्यत्युपार्चयत्तिवांनत्यगीतादिमानशः
५३ अन्यतुर्यनमस्कारकुर्वंतिविधितेक्षणे घृतेनदग्धाक्षीरेणजलेनचसुगंधिना
५४ गोवालेनतथाचाज्ञनरास्नास्नापयंतिच अन्यद्रव्यैस्तुमाल्यैश्चउपहारैश्च
पुष्कलैः ५५ पूजयंतिफलंतेषांजायतेकिंचिलोचने येचपश्यंतिमाल्यंनदद्यात्
तत्राचार्यवै ५६ तेषामपिफलंदेवदेवस्यतेपते दविवचनमेवंतुनिशम्याथपतीत
रः ५७ सावेदवाचयाभार्यातदावचनमब्रवीत् वामोंकारंभवेद्वीगजानहिमे
श्रृणु ५८ मदेवप्रश्नविधिर्यंअपितेपरिकीर्तितं तद्वक्त्रममनक्तेषुयोपक्तनपाद
यः ५९ त्वमेववेत्सिवेदास्तेनान्योवेदविदांवरे यथाशक्तिमान्नत्यामम भक्तिमता

रे ६० तंतथासिपुलेवोपितारयामिभावांबुधे यथाप्येतंत्वयाप्रश्नस्नापनार्चन
पूर्वकं ६१ सभावितंमयासम्यक्कुरुजमानंनिशामय ज्ञस्नेनसाधिकासेनस्नापनं
यःकरोतिमे ६२ अश्वमेधफलंप्राप्यगयालोकेमहीयते योनत्यार्चयतेदेवी
पुरुषासागिरेःसुते ६३ लोकंलिंगार्थकांस्तानंलिंगयोर्चयतेहिमा नमेतस्मा
त्प्रियतरोप्रियोवाधिव्रतेबले ६४ घृतेनपयसादध्नातिलेनचजलेनच गो
क्षीरेणचतुर्दश्यांलिंगस्नापनकारकाः ६५ तेनमेष्वश्वसिद्धाश्चअनयास्ते
जरामराः तथाविश्वजितेदेवीयेलिंगार्चनतत्पराः ६६ नत्यार्चयंतिमेदे
वीपूर्णवर्षशतंनराः येकश्चदिवसंलिंगंसम्यंतन्नसंशयः ६७ उपाहारोउ
पाहारयस्तुमेपुरुषोसिके सोपहारैःशुनोरिष्टैःधर्मेगणपतिर्नवेत् ६८ यश्च

पर्णूषितंमाल्यंममोमंनयतेनरः॥सतावन्नअलोकस्थोअनंसुखतोजना॥५९॥
हुमात्यप्रदायेचउपहारैपराभवे॥देवीक्षीरघृतंपंचरत्नापनेचयकुर्वते॥७०॥यश्च
मेपयतोनूनालिंगमेवार्चयेत्सुतः॥तेनस्वर्गगणान्भुक्त्वासुचिरंविप्रवत्सले॥७१॥
सहतेसमयोसाद्रैरमेहंचयथालया॥ततोव्यंगलकुद्रोणंपूजयतेसदा॥७२॥
सजनंवेदवेदेशसर्वज्ञोमृगेक्षणे॥अभ्यर्चलिंगार्चनंवासितोहरमादिजा॥७३॥
यन्नपार्थिसिवेप्रोक्तंविमुक्तयतेसदा॥तद्देवसुवपतिर्हिंसःप्रलयस्थसुभानुना॥७४॥
चंद्रदिवाकरप्रेमयावाक्यतेमती॥मनोदितिचक्षणेमानोहरंप्रकुरुहल्लभ
७५॥नवाक्यवदेत्यावतीसंहिताचकथंतदाब्राह्मणदेवसत्तादि॥सदेवपर्वायेउपे
पूजितोरमंचिरंचारुतमेमदात्सहः॥७६॥ ॥इतिश्रीस्कंदपुराणसह्याद्रि

खंडेशिवगणेशसंवादेआदिरहस्यलिंगार्चनविधिकथनंनामषट्त्रिंशतिमाध्यायः॥३६॥श्रीगणेशायनमः॥श्रीगणेशउवाच॥अथषष्टिस्तयाप्रोक्ताः
सिवस्यपरमात्मनः॥तमहंश्रोतुमिछामिवक्तुमर्हसिमेप्रभो॥१॥मंदरुष्यसुखासीनं
दृष्ट्वापृछनटंकरं॥कस्मिंस्थानेषुवक्तुमर्हसिमेप्रभो॥२॥श्रीसनत्कुमारउवा
च॥वाराणस्यांमहादेवंप्रयागेतुमहेश्वरं॥निमिषेदेवदेवस्यगयायांप्रपितामहं॥३
कुरुक्षेत्रेविदुःस्थानंप्रभासेशशिभूषणं॥पुष्करेतुत्रयोगेधिष्ठितंचविपुलेवरे॥
४ येनविज्ञायतेमेत्रेसूक्ष्ममात्राडिकेश्वरे॥ध्यानसिद्धेश्वरंयोगेगयायांस्थोउतेश्वरं॥ ५ विजयंचैवकाश्मीरेजयंचमरुतेश्वरे॥यंस्थानंराविदुःस्थानंकापिठंकरवीरकं॥ ६ कायावतोलवंविद्धेविकायांउमापतिं॥हरीचंद्रेहरश्चैवंपुरिचंद्रेतुशंकरं
७॥जंटिकालेश्वरेविद्धीतंसोम्यकुंटकेश्वरं॥मांतृकंचैवसंध्यायांबदर्यांचत्रिलो

चनं ८ जनेश्वरे तिसृषु तत्रैव त्रिपुरांतकः लेपनेवेप्सुपतिं नित्यमागेश्वरं
विदुः गंगासागरसंगमेऽमरहृदे सप्तगोदावरीसीमंपातालेहाटकेश्वरं
१० कर्णिकारे गणाध्यक्षकलासे त्रिपुरांतकः हेमकूटविरूपाक्षं सुवर्णगंधमाद
ने ११ हरीश्वरे नलप्रोक्तलिंगस्तलेश्वरे भूतेश्वरे गणाध्यक्षकोरांतहिकिरो
तके १२ दानवानांविनाशायवाराहविंध्यपर्वते गंगाद्वारेहिनण्यानमाननंवउवा
सुके १३ श्रेष्ठकोटेश्वरेतीर्थेवरिष्ठेवेष्टकापथे कुसुमपुरपृष्ठपलंकायामलके
श्वरं १४ अष्टषष्टिनामानितत्रदेवश्चाश्रयात्पुराणेचोपगीतानिब्र
ह्मणाचमहात्मना १५ यःशुचिःप्रयतोनूत्वाउभेसंध्यापठेन्नरः दशानोअश्वमे
धानांफलंप्राप्नोतिमानवः॥१६॥श्रीव्यासउवाच॥श्रुतंभगवान्मयासाद्रहस्यं

द्विजसत्तम विनूतिर्देवदेवस्यश्रोतुमिच्छाम्यहंद्विज॥७॥श्रीसनत्कुमारउवाच॥
अस्तीनमरस्यायेनामास्तविभूषिते तत्रनरीश्वरोदेवं परिपृष्टतिरोकरं॥नंदिकेश्व
रउवाच॥भगवानदेवदेवशत्रिपुरांतसुराधिप विभूतिंमेमहादेवपृष्टतोवक्तुमर्ह
सि॥९॥शंकरउवाच॥तर्तुनंदीश्वरोमत्तोविभूतिर्योद्यतीमम एकाग्रमानसोभू
त्वानिशामयसमाधितः २० अग्निप्राकारकोणेषुप्रारंभोहनसंज्ञायः चरावं
पृथिवीसर्वाआसमुद्रपर्येष्टकं २१ यदिच्छामिवत्सरेषु ---कवीपितं प
र्वतेषुसदाहृष्टेदेव्यासहवदाम्यहं २२ प्रदक्षिणांतदाकुर्यागोशतस्यफलंलभेत्
जितयोस्मिन्कवंचैवगवांशतसहस्रकं २३ गवांशतसहस्रस्यफलंप्राप्नोतिमा
नवः चंद्रोसिवरुणस्याहंचरामिपृथिवीमिमां २४ दिनक्षयेपूर्वसंध्याकालो

हंमत्कनासहं विनयोस्मिन्नवेचैववंद्रहंवेदवादिनः २५ नहंद्रियाणींद्रियार्थेषु
क्षयंचैवयमक्षयं वर्तीनोविचरेवाहंनयोहंसर्वभूतिषु २६ विनारासस्करादित्याः
पवनोदहनस्तथा मरुतोहंजलंचाहंक्षिपामिबलवत्सदा २७ अहंपूजामिभूता
निसाक्षियामियुगेयुगे योनिशतसहस्रेषु भ्रम्यतेस्वात्मलीलया २८ पयीब्रुद्ध
चतत्सर्वंसचरंत्रिपुरांतकः मयाविनिहतादैत्यास्तारकाख्यामहाबलाः २९ येषां
विश्वासवातेनत्रयोलोकाप्रकंपिताः सर्वभूतक्षयंकृत्वालंकृतानात्रसंशयः ३०
सर्वभूतेषुवैनित्यंनमयामिमुदासदा नतंदेवोविजानातिमयापुण्योसुयोनचेत्
३१ नक्तानांसर्वभूतानांयेचमांशरणागतः अन्यमानसोनूत्वायोमांपूजयतेनरः ३२ ११५
तुष्टोहंचप्रदास्यामिगणपत्यंचदुर्लभं भवामहेविशेषेणअक्षयास्यभवाम्यहं ३३

तुष्टोहंचैवनारीणांचरूपोहंसर्वसौभगात्॥समंजीवस्तथेतानिनियमैःसमलैःसह
॥३४॥अहंकारोस्मिदर्पोस्मिरजस्तमस्तथा॥सर्वतीर्थाभिगमनैस्तथा भवतितत्तनुः
॥३५॥सर्वेषांसंचयःकृतोतत्फलंप्रतिपद्यते॥नचास्यभवनेव्याधिनचकामंजहंनरः॥३६॥
ब्रह्मचारिषुयत्पुण्यंसत्यवादिषुयत्फलं॥लभतेनदिनश्चैवविभूतिंयःपठेन्नरः॥३७॥
महात्मासनरश्रेष्ठोजरामरणवर्जितः॥विमुक्तोसर्वपापेभ्योरुद्रलोकेमहीयते॥३८॥
सनत्कुमारउवाच॥सुखासीनोयथावास्तीक्रीडतेवयसासुखैः यथाचभगवान्यज्ञे
सर्वदानस्ययत्फलं ३९ प्राप्नुवंतीहनेलोकेकृतेनैसर्वकर्मके चांडालतोवामातंगा
कारीपाक्षणतोपिवा ४० नत्सर्वंघाश्वकुर्वाणःसदारंकोपजीवतः तेपिसर्वेप्रमुच्यं
तिप्राप्तास्तेचयुनांगतिं ४१ ब्रह्मपुत्रस्यतद्वाक्यंश्रुत्वानंदीगणाधिप प्रत्युवाचयु
नेवाक्यंपरिपृच्छतदाविधिः ४२ अध्यात्मध्यानयुक्तम्त्वेनसिध्यतिमानवः त

त्सर्वंतत्प्रवक्ष्यामिनमस्कृत्वापिनाकिनं ४३ मुक्तानांसर्वभूतानांयेचमार्गाश्रिताः
गताः किन्नराणांचगंधर्वाजंतूनांयेनरोत्तमाः ४४ तत्पापंदहतेध्यानीकाष्ठ
राशीमिवानलः कुमारीदूषणंकृत्वामातृगमनंतथा ४५ एकेनध्याननूपेणत
त्पापंनियतेक्षयं अनक्षणंकृत्वाजपेयंपीयतेयथा ४६ तद्विशोधयतेनीतुंदु
ष्कृतिरिवकांचनं उदधिंप्राप्यनद्यास्तुयथामार्गेनगच्छति ४७ तथाध्यानात्म
कंप्राप्यसर्वपापैःप्रमुच्यते ध्यानयोगविधिंकृत्वायदिमोक्षेनगच्छति ४८ ब्रह्म
लोकेपिवाद्योविष्णुलोकेमहच्छति सोमसूर्याग्निदेवेंद्रोविशेषासमवाप्नुयात्
४९ यमलोकेपिचाद्यासोपृज्जननेनश्चदेवतः यथाक्रमेनविधानेनविस्तरेणमहात्म
ना ५० स्यादेवध्यानउत्कृष्टशिवंप्राप्नोतिनान्यथा अधित्यंचतुरोवेदानृषयो

प्रनिषदोद्विजः ध्यानंचैवंदेवगुप्ता---------- मानवेषुसर्वेषुजन्म
कर्मविज्ञानुगैः ५२ तावत्तन्नमतिसंसारेयावध्यानंविदंति अमराश्चसुराश्चैव
ऋषयःपितरस्तथा ५३ यथाब्रह्मादयोदेवादित्यतस्तीव्रतेजसा गृहस्तोब्रह्मचा
रीचवानप्रस्थोयतिर्भिक्षुकः ५४ यतेध्यानेनयत्नेननतिष्ठंतिचकर्मभिः ब्राह्मणाक्ष
त्रियावैश्याशूद्राश्चावर्णसंकराः ५५ एतेध्यानेनदिव्येननलिप्यंतिचकर्मभिः चंडाल
मवितःकृत्वापेनराःपापकर्मणः ५६ प्रमुच्यंतिशुभंध्यानंदहतिकिल्बिषं अल्प
मेधसिदीप्तेह्यसारेनृत्तसमुच्चयं ५७ सर्वपापेषुयेसक्तास्तेचसिध्यंतिमानवाः त
स्मुर्वेसंप्रवक्ष्यामितच्छृणेहान्मरामते ५८ ध्यानयोगविधिंकृत्वामोक्षज्वरविधिंशृणु
अज्ञानरोगोचगुरुंकरोतिनचविंदति ५९ अगम्यागामीब्रह्मघ्नःसुरापोगुरुतल्पगः

ज्ञानंकालानुयुक्तंचकलांनार्हतिषोडशीं ६० विंध्यसेदेवतंध्यानंशैवाचारसमन्वितं मंत्रितंश्रुतयोवेदाःसर्वासीसर्वविक्रमी ६१ अश्वमेधसहस्रेणराजसूयशतानिच आकाशमिवपंकेनतस्यपापंनलिप्यते ६२ यःसहस्रसहस्राणांनोजयेत्सत्यवादिनां एकस्तमंत्रवत्प्रीतःसर्वमहतिवैद्विजः ६३ यःसहस्रसहस्राणांनोजयेत्सत्यवादिनः संकल्पितांसहस्राणीस्नातकानांशतानिच ६४ ग्रहस्थानांसहस्रेणब्रह्मचारीशतेनच वानप्रस्थसहस्रेणयतिरेवविशिष्यते ६५ सांख्ययोगविशुद्धात्मासज्ञानोयंस्ययोगवित् पवित्रोग्रहतेपीडास्नानंतस्यहरिर्मुखं ६६ सर्वपापरतिस्तस्यश्रध्यानंनविंदति प्रतिग्रहसहस्रेणतेनसज्यतिकिल्बिषं ६७ यस्यवैक्रियतेध्यानंनास्तितस्यकुतोद्भवः यस्यवैतुष्यतीध्यानीकुतंज्ञातविधर्तते ६८

निषेतेध्यानयोगेषुगच्छेद्विदिशोदिशं॥श्रुतिस्मृतिध्यानिनस्तेस्तामितिध्यानपरिग्रहे॥ ६९
नसलिप्यतिपापेनतमसाकल्मषेतवा॥यथापर्वतमाश्रित्यतिष्ठंतिमृगादयः॥७०॥तद्वद्विप्रसदायोगमाश्रयंतिनसंशयः॥ग्रामद्वारेयथावन्हिसर्वदग्धंनलिप्यते॥७१॥विप्रतिस्तर्वकर्माणिनथाकृत्वानलिप्यते॥७२॥इतिश्रीलिंगपुराणेसत्याद्यंतेऽमादिरहस्यंनदिव्याध्यानकथनंनामसप्तत्रिंशतिमोध्यायः॥३७॥५ ५ ५ ५ ५ ५॥

श्रीगणेशायनमः॥ ॥श्रीसनत्कुमारउवाच॥नैदिव्यदुर्लभंदेवनध्यानस्यफलमुत्तमं॥तत्तेहंश्रोतुमिच्छेनमंत्रेणध्यायतेऽ ध्यानेकविधंदेवप्रतिगृह्णंतितत्तुशिवं अक्षरंश्रुतंथदेवोरुद्रोविष्णुपितामहएतन्मेसंशयंदेवकृपयात्वमाख्याहिसत्रते॥नंदिकेश्वरउवाच॥ब्रह्मावेदास्तेणपाशुपतंयमपाशुपतंतुवेद्मि॥उमासामथतोरुद्रःसकरोविपृथक्पृथक् २ विधा

येदेजरेतसंध्यानीवैनिष्फलंविदुः ५ रुद्रसायोन्यतांयातिरत्याहभगवान्विष्णुरुद्रस्यपिता
महः ६ मकारमस्यपरुद्रौविज्ञेयोध्यानतत्परैः मकारस्यअर्धकलां ॐकारस्यमयोजयेत् ७
उकारंचमकारंचमात्रयासहयोजयेत् मकारंहितिउत्पन्नाउकारंत्रियोजयेत् ८ ॐमकार
चरनेत्रध्यानंपूजितयोगवित्तः ॐकारंचवदेद्देहिनांयोगीनांतुततोवच ९ ॐकारंध्या
यमानस्यजन्मतस्यनविद्यते तथाप्रणिष्टमोंकारंपरेविष्णुतिमूर्द्धनि १० ततोआकारयोनि
अक्षरादक्षरंभवेत् एवंप्रपूज्यमानंतुमनोवेजायतेपरं ११ महेश्वरंतुसंध्यायन्समानाक्षर
गामिनो यथाभावाद्भवंतस्यउदानेतत्प्रकीर्तितं १२ निगृह्यसर्वेन्द्रियाणिध्यानपूजनपरो
गवित् अंगुष्ठमात्रंपुरुषंहृदिस्थंसंचिंतयच १३ नुर्वोर्मध्येचविप्रायअसंख्यगुणा
न्विते ललाटमध्यभागेचअच्युतंलोकपावनं १४ अक्षय्यसूक्ष्मभावंचऋद्धिकरणं

MEMORIAL

ब्रह्मभं नित्यमोमितिपुंजातिनिष्टार्थयोगमाश्रितः १५ उच्चार्यमाणंक्षयतेप्रणांतवक्ष्य
उच्यते तस्मान्नोच्चारयेद्धुत्वाजाप्यंतीव्रजेत् १६ त्रिगुणंचैवत्रिस्थानंत्रिगुणंत
था त्रिगात्रंमुर्द्धमानंतुयस्तुवेदसवेदवित् १७ नुयासमात्रमितिचेध्यानंपूजितयोग
वित् ॐ कारंप्रथमंयोगंनित्यंध्यायंतियोगिनः १८ विमुक्तःसर्वपापेभ्योविरोतिवि
वमव्ययं कर्मोगानिवसंसारेंद्रियाणिसकलानिच प्रकाशयंतदाध्यानंविनानादिप
यद्भुवः तैलधारामिवछिन्नंसुप्रसन्नस्थितनिश्चयः २० ॐकारंध्यायतोनित्यंविष्णुदे
वोंतरात्मना नकंपनोत्सर्पनवनोद्वाणिनिःक्षिपेत् २१ धारयित्वातनःशक्ति
ततःप्रत्याहरेत्पुनः प्राणायामैर्वशंत्वात्मासर्वांश्चेवेद्यहेनी २२ ततोपुंजातिमेधा
विॐकारस्थितमानसः अकारश्चउकारश्चेतिचत्रयं २३ एकैकशात्मनोवेदान्त्रयो

कारनिवेदयेत् अकारस्त्विहआधारउकारोऽथजुरुच्यते मकारःसामवेदस्तुमंत्रमू
लेषूयर्षणः एवमुत्पाद्यमानस्तुततश्चोत्पद्यतेश्वरः २५ शाश्वतंपरमंब्रह्मसद्यद्वा
मोहज्जायते तपस्तोज्जादिओंकारोऽग्निरचमहेश्वरं २६ मकारश्चयंसत्स्मंअक्षरंपर
मंपुरं प्राणोपानसमानश्चउदानोव्यानमेवच २७ एतास्तुमरुतःपंचसमानेत्यम
थेयदि ओंकारपरमंब्रह्मओंकारपरमंतपः २८ ओंकारयस्संस्मरंओंकारंपरमंप
दं प्रसूतयदिओंकारंप्रलयश्चस्थितोहिसः २९ यमेश्वरियमेर्युक्तोध्यायेदोंकार्
मादृतः सतंसस्तूपादानागतिरन्वेषणंपरं ३० शिवस्यपरमंलिंगंविश्वरूपेणसं
स्थितं एवंचउद्धृतंब्रह्मसूत्रंचपरमंपदं ३१ ब्रह्मादयोप्युपासंतेतच्चित्वाभूत्परायणं
सत्सूत्रंतत्वनिर्माणंसमाक्षोध्यमुच्यते ३२ एवमेवानुमाननप्रसारमुपजायते

यथापलाशपत्राणिनिमन्येवनिबंधने: ३३ तद्ब्रह्मगदितंसर्वंओंकारेणसमन्वि
तं एवंतेकथितंसर्वंयोगसंक्षेपमुत्तमं ३४ रुद्रेणोक्तमिदंपुरागउतीव्रयथामुखे
नंदिकेश्वरउवाच।। नंदिश्वरवचः श्रुत्वाब्रह्मपुत्रोमहायशाः।। नंदीश्वरंपरिचेज्य
तुष्टपुष्टःकरोधनाः।। अभिवंदेनमाग्निंतंईश्वरंनंदनोत्तमं।। २५।। योगपुस
तमंश्रुत्वारागनेषुचयथासुखं।। तस्मात्सीसवपुर्निस्तनियमिनंजयेत्।।
।।३७।। इतिश्रीस्कंदपुराणेसप्तमाधिकेउत्तरार्द्धेईश्वरगणेनारदसंवादे
नंदिकेश्वरयोगकथननामअष्टत्रिंशतितमोध्यायः।। ।।

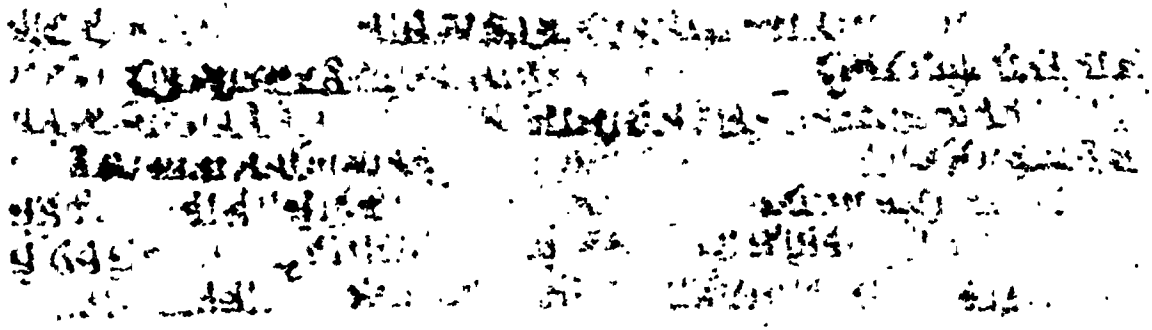

श्रीगणेशायनमः श्रीसनत्कुमारउवाच॥महेश्वरेणयत्प्रोक्तंयद्यत्ब्रह्मस
नातनं तत्सर्वंक्रमयोगेनकथ्यमाननिबोधमे १ प्राणायामंतथाध्यानंप्रत्याहा
रंचधारणायोगंचवरदंप्रोक्तंपंचधर्मंप्रकीर्तितं २ तेषांकर्मविशेषणलक्षणंप
रंमया प्रवक्ष्यामियथातत्वंस्वयंरुद्रेणभाषितं ३ प्राणायामंतथाप्राणंप्राण
स्यायमउच्यते सर्वंतत्त्रिविधंप्रोक्तमदमध्यगतोत्तरं ४ प्राणायामनिरोधे
छुमंत्रेहृदिशाभिस्तया नत्तद्वादशामात्रास्युउद्घातःप्रथमेस्मृतं ५ मध्यसश्चद्वि
सहस्रतत्र विज्ञातिमालकाः यवशीविविधाप्रोक्ताप्राणायामस्यलक्षणं ६ सिंहो
वाकुंजरोवापितथान्योवामृगोवने वनयाहदुराधर्षोदिखस्त्रस्यप्रजायते ७ यो
निषेवेमात्रेणनरोषंप्रामुयात्क्वचित् यथैवनुमहासिंहः कुंजरोवाथदुर्मदिः ८

कालांततत्वशाद्वोधादुंदुभिःपरिमर्दनात् परीचर्यनकालेनवशंचैवगछति ९ परि
चर्यस्ययोगस्यवशंयातिमारुतः वशंचतथाचापिगछंतयोगमाप्नोति: १० यथास्त
ंदृतःप्राणोनिपत्त्वमुगछति यथासिंहोमृगोवापियमानोयत्नवशेत:११ अनयंच
मनुष्याणांततश्चसंप्रवर्तते परिक्षीमानस्यतथायुर्वैवशंतोसुखः १२ परिक्षीमान
संक्रुद्धःशरीरेकुषदहेतु प्राणायामेनयुक्तस्यदिव्यस्यनिमत्तात्मनः १३ सर्वेदोषाक्षय
मितसत्वस्थंचैवजायते तीर्थंनिपश्यंतेनिपश्यंतेनियमानिव्रतानिच १४ सर्वयज्ञफलैश्चैव
प्राणायामस्यतत्फलं प्राणायामेदहेद्दोषान्धारणाभिश्चकिल्बिषं॥ १५ प्रत्याहारेणविष
यात्ध्यानेनानीश्वरान्गुणान् तस्माद्युक्तःसदायोगात्प्राणायामंसदाचरेत् १६ सर्व १२१
पापविशुद्धात्मापरंब्रह्मादिगछति मासिमासिकुशाग्रेणजलबिंदुंयःपिबेत्१७
संवत्सरशतंपूर्णप्राणायामस्यतत्फलं अतःपरंप्रवक्ष्यामिप्राणायामस्यलक्षणं १८ २

आसनस्थस्थितंकृत्वापंचपद्मासनस्तथा समजानूदृजान्वापिअभ्युत्थानसमा
स्थितः १९ मनोगूर्ध्वसमोन्यस्यासंगृह्यचरणावुभौ संरतासोन्मीलितोनोऽपविश्य
वाग्यतः २० पाणिभ्यांचरणंरक्षेत्तथाशंखंस्वनिःस्वनः किंचिदुन्नामितमुखोदंतैर्द
तान्नसंस्पृशेत् २१ जीर्यन्नचालयेन्नापिपाषाणस्वनिश्चलः मनःप्रसाद्यरजसो
लोभात्तस्थसंस्थितः २२ भूत्वाभूत्वास्थिरयोगीनियतःसुसमाहितः इंद्रियाणींद्रियार्थे
भ्योमनेःपंचसमावयः २३ निरुध्यसमवायेनकर्मेंद्रियसर्वशः निवर्तविषयाणांच व
प्रत्याहारमुपाक्रमेत् २४ ततोमात्रास्तुतिर्ज्ञेयानिमेषोन्मेषएवच तथाह्यदृश्यमंत्रा
स्तुप्राणायामोविधीयते २५ धारणाह्यदृश्यामारवर्वसाधारणेदिये दृश्याह्यदृश्यावी
र्यात्यापंचविंशपरंतपः २६ गोदोहदोहनेत्यक्तआसासाद्यजलंतथा धारद्वारयेद्यो

गीतिलमध्यात्मचिंतकः २७ यस्यैतत्परमालानंदिव्यमक्षयमव्ययं धारयिष्यायथाज्ञा
निनेः प्रत्याहरेत्पुनः २८ जित्वा निद्रांततोजितिसारभेयततोमुनि अजितासदाम्
निरोपंचकुरुनेमहत् २९ विवदंतिअमदुतस्माद्देवजितामही प्राणायामस्यसंरा
धात्प्राणायामस्तुपद्यते ३० मनसाधारयेत्यच्चात्स्मरणानांविनिर्दिशे निश्चलिवि
षयाणांचुन्नत्याहारंनसंत्रय सर्वेषांसमवायेनसिद्ध्यायोगरक्षणात् ध्यानयुक्ता
श्वपचश्चयतियोध्यात्मानमिंदुवत् ३२ तथासंदर्शनंप्राप्तक्षेमप्राप्तविनिर्दिशेत्
देशकालनिदेशास्तुविज्ञेयतत्त्वलक्षणं ३३ प्रादेशकालनत्वास्यदर्शनंतेनविद्यते ३४
इतिश्रीसह्यादिखंडेआदित्यस्यशिवगणेशसंवादेयोगोनामैकोनचत्वारिंशं ११२
योऽध्यायः ॥ ॥२९॥ ५ ५ ५ ५ ५ ५ ५

श्रीगणेशायनमः श्रीव्यासउवाच भगवन्श्रोतुमिछामियोगस्यपरमंविधिं तदहंश्रो
तुमिछामितेत्वत्तस्तदेवमसिद्धिम १ सनत्कुमारउवाच सुखोपविष्टमासीनंमहादेवेश्व
यप्रभुं यत्पछमुनिश्रेष्ठोवृषभध्वजमहामुनिः २ भगवान्भयसंछिन्धिमहाहरु
तांजलिः भगवान्के मुच्यतेनराःपापेषुयेरताः ३ ब्राह्मणाक्षत्रियावैश्याःशूद्रा
श्चैवतथाविभो स्वपाकोल्कुमांतगाःपुक्करीपक्षिपोडाकोः ४ पापाश्रयास्तथान्यश्च
येतुमिछतियोनरः परद्रव्यापहारिच्युद्वेवापिपराङ्गनाः अरक्षाबहुशश्चैवतथाक्षा
वृतिनुजश्चये चाऽसमत्यबंधाश्चआगम्यगमनेरताः ५ येनरान्येचबहवःसर्व
पापेषुयेरताः गछंतेतितथातातपापेक्षिगतवत्सलः ७ एतन्मेसंशयंतातवक्तु
महसितत्त्वतः श्रीमहेश्वरउवाच शृणुतेनविप्रेंद्रयेनमुच्यंतिकर्मणा ९ ब्रह्म

णाक्षत्रियावैश्यास्त्रद्वाश्चैवत्तथापरे स्वपाकंतोऽन्यमातंगाश्चान्येपापकर्मणा ९ एवं
सध्यानिनोऽपिप्रदहंतेयातक्षणात् ध्यानेनशुध्यतेनुधियध्यानेन विदितामना १०
ऊर्मंतेब्रह्मनिर्वाणंयद्ध्यानेनैयोगिनः ध्यानवित्तंयमानस्यएकचित्तेनधायिनः ११
येकेनध्यानयोगेनतत्पापंनिर्दहत्यणात् पितृपत्नीगुरूपत्नीस्त्रुषागमिनिएवच
१२ गत्वाशुध्यंत्तरोविप्रोध्यानेननतुसंशयः ध्यानहीनेयस्तुनिंदहोमक्रिय
व्रतः १३ तुनतेधारणायोगेयनशुध्यतिवैयति लब्धंसर्वप्रयत्नेनसंयतिनत्रा
नयेतं १४ तुनयेत्तत्रश्चैवमूर्धिनिर्वाणमिछति अथवास्वर्यलोकेतुचंद्रलोके
तथैवचे १५ अग्निलोकेवसुलोकेरुद्रलोकेप्रजापतिं विष्णुलोकंतरंगत्वाविष्णुलो
कायरागति १६ इतिश्रीसह्याद्रिखंडेआदिरहस्येदुर्वासापदिशस्त्रचारिशोध्याय ४०

श्रीगणेशायनमः श्रीदुर्वासउवाच॥ कथंध्यातात्मकंश्रेष्ठंकिंवध्यानंचनित्यशएतद्विछाम्य
हंश्रोतुमिछामिसादाद्युवीपते १ श्रीमहेश्वरउवाच॥ आसनंतुप्रयत्नेनब्रह्मलापूजितयो
गवित् अयमंउलकंचैवसछिकंसमुदाहृतं॥२॥ रुद्रपीठंचवर्यंचवज्रदंडोन्नतन्यथा
इत्येतदासनंप्रोक्तंनानारूपगुणान्वितं २ एतेषामेकमास्थायआसनंतुविचक्षणः
लब्धाहारोविहारज्ञोयकंतेचनिरामयाः ४ शिष्यसंसर्गवर्तंतुदूरेनाथानमंत
था चिंतयन्ध्यानतिर्यंचशास्त्रदृष्टेनकर्मणा ५ योगस्थेनैवमार्गेणयेकाग्यमानसो
नवेत् येकाग्यमानसोभूत्वाउत्पतिंप्रलयंतथा ६ युंजितस्वशरीरार्थेनित्यंचैवशरी
रके मज्जमेदोस्थिसंपूर्णोशिराजालसमावृते ७ नवद्वारेदेहेमनश्चैवशरीर
के श्लेष्ममूत्रपुरीषेचदुर्गंधेजन्मसंभवे ८ न्यायेकर्णेगेघोरेचममत्वंहिशरीरके

चितपित्वाशरीरस्यनित्यानित्यहियोगवित् ९ योगमेवप्रवक्ष्यामिबाह्याभ्यंतरमेवच॥
अविमुक्तेस्थितेदेवरुद्रनासेतुरीश्वरः १० प्राणस्तुरुद्रविज्ञेयोजविमुक्तेपरंस्मृतं तस्मिन्क्ष
नेवसेद्वीरुद्रोवसतिवाच्यते ११ यथोजन्योंतरोयोगोमयातेकथितंद्विजः व्यक्तेतथ
यिष्यामिहितार्थंसर्वजंतुषु १२ अभ्यंतरंशृणुतथायोगंयोगविदांवरं श्रोतंत्वक्चक्षुर्जि
ह्वाघ्राणिकंचैवपंचमं १३ आद्यंकंबुःसहाकारंमनश्चैवेतिपंचमं पृथिव्यापश्चतेज
श्चवायुराकाशपंचमं १४ महाभूतानिकर्तव्यंज्ञानार्थंज्ञानमेवच व्यक्तेवैपरिपक्वांतं
प्राणायामंचधारणं १५ प्राणायामैर्वशंकृत्वासर्वाणीद्रियवाहिनि ततोयुंजितमे
धावाप्राणंचमनसामुनिः१६ मनःपूर्वंमनःसर्वंमनस्तस्मान्नलंघयेत् पृथग्भावेन १२४
तत्त्वानांपश्चाद्गूलितमूर्द्धनि १७ एवंवंप्राणमनसोरिंद्रियाणांसमन्वितं अमनेवा

मनोपिप्रधारयन्नात्मज्ञानमवाप्नुयात् १९ इतिसद्भिर्लिंगेआदिरहस्येदुर्वासोपनिषदोनामै
कचत्वारिंशोध्यायः ४१
श्रीगणेशायनमः श्रीगजाननायनमः श्रीमहेश्वरउवाच प्राणोपानसमानश्चउदा
नोव्यानएवच तेहिवायवःपंचधारयन्नात्मनात्मनि १ नवेतेमुलिपहेषुतथापंच
संधिषु ज्ञानेंद्रियेषुजंघासुशिस्नेचरणयोस्तथा २ यसुपस्थकटिर्नाभ्योउरेपा
र्श्वयोस्तथा हृदयेविपुलमध्यपृष्ठीश्वाथतलारयोः ३ जीवस्थांतालमध्येतुवायुर्वा
सिकयोस्तथा भ्रुवोर्मध्येललाटेचश्रोत्रेनेत्रेचमूर्धनि ४ नाभिमध्येशरीरस्यविहि
तंसूर्यमंडलं ज्वालामालासहस्रैश्चदीप्यमानस्वतेजसा ५ तस्यमध्येतुविहितंसौ
म्यंसोमस्यमंडलं सोममंडलमध्येतुपरमात्माव्यतिष्ठति ६ अस्थिस्नायुशिरामांसवर्
जितानचपश्यिते नहिरथामोनरक्तश्चनलोलनचपिंगलः ७ नपांडुरोमकपिलोलो

हितोनचश्यामलः ऊर्ध्वदिग्वर्णेपुरुषंसतंविद्यात्विचक्षणः ८ ईश्वरश्चनचश्चैव
विज्ञेयःकृतिकीर्तितः शुद्धस्फटिकवर्णाभ्यांपश्यतेनचमांश्रयः ९ येनसर्वमिदंव्या
प्तंघृतेदधिचसर्पिषः क्रियार्थंसृजतीलोकान्सर्वात्मार्थंचमहेश्वरः १० नाकेचित्की
र्तितेनित्यंबालक्रीडनकेतिच पालाशस्यथथापात्रंसर्वव्याप्तंहितनुभिः ११ सूर्यरश्मि
र्यथाद्यूतंसर्वतंतासिधारयेत् एवंतेनतथाव्याप्तंशरीरंपरमात्मना १२ परमात्मे
तिविज्ञेयोज्ञानाभ्यासेनवैद्विजैः अभ्यासात्पश्यतेसर्वंस्वयमात्मानमात्मनि १३
इत्ययोगविधिर्दृष्टःशृणुत्वंमुनीषिणः दशप्रणवहानश्चोदेहीदेहिषुसंस्थितः
१४ चतस्रोयस्यसंविज्ञायोदेवताठेपातुपञ्चयो जंघेतुचतुरोज्ञेयोनाभ्यस्कपरि
कीर्तितः १५ पद्मसंकाशसंस्थानहृदयंचापिदृश्यते सूक्ष्माद्विपृठवाज्ञेयोपरमा

त्माध्यवस्थितः १६ शुद्धस्फटिकसंकाशोविमुक्तःसर्ववर्द्धनै मालासूत्रइवप्रोक्तो
पश्यतेविष्णुलाघवं १७ तंदृष्ट्वाध्यानयोगेनपरमात्मानमीश्वरं नरःसंकुरुतेका
लदृष्ट्वामायामयंजनं १८ तंदृष्ट्वानानुलिप्यंतंकर्मणापातकेनच शुद्धस्फटिकवर्णं
मनिर्गुणंशाश्वतंध्रुवं १९ निरंजनंमहाव्यक्तंपदमक्षरमव्ययं सांसर्वगतंसर्वगं
मीतीर्थंध्यानायप्रसक्तवानप्रसूतः २० प्रथितानावनाश्चैवहतापश्यपिनो
यथः धर्मोत्सर्गंचसर्वस्तेदवाग्निश्चतदादिचः २१ ईतिश्रीसद्याद्विखंडेस्कंद
पुराणेआदिरहस्येदुर्वासोपनिषदोनामद्वेचत्वारिंशोध्यायः ४२ ५ ५ ५
श्रीगणेशायनमः श्रीमहेश्वरउवाच प्राणापानोश्रोत्रयश्चवासाःप्राक्ताहदुर्जगाः
नानिश्चरंतेतस्मिंप्रपरमात्मानमव्ययं १ क्षणेप्राणातदायोगीनित्यध्यानपरायणाः

एवंहिपरमात्मानंपापकर्मानपश्यति २ पापकर्मापियोनित्यसत्यधर्मपरायणः
द्यादपरमा ध्यानाग्निसर्वकर्माणिदहेत्यग्निरिवेधनं ३ तंवेदयज्ञैर्न——र्नयो
गैर्नचसेवयांप्राप्यंवरंयश्चनरेद्रलोकेध्यानार्णवंयस्कनिषेवतेध्रुवं ४ तनदिस्ना
नमानेनत्रिदंडेनविधारणात् प्राप्यपदंकस्यवरेणलोकेध्यानार्णवंयस्कनिषेव
तेबुधः ५ सर्वतःसमवितस्कंसर्वमात्मानमेवच चिंतयन्सर्वभूतानित्तदास्थि
तिस्तादिजः ६ इतिसह्याद्रिखंडेस्कंदपुराणेऽदिरहस्येत्रयश्चत्वारिंशोध्यायः ४३
श्रीगणेशायनमः श्रीदुर्वासउवाच॥ ज्ञापयामिपुनर्देवप्रसादंकुरुशंकर किंदसो
यनवेदेषजोगोवेदउच्यते १ ॐकारंमनसाध्यात्वायेकाग्रमनसस्मरन् ध्याये ७२६
सेतुसदायोगीध्यानसंचितसोपरं २ सर्वेषांमिंद्रियाणांत्वविषयाणांतथैवच प्र

तिपत्याहृतंहृत्वाप्रत्याहारःसउच्यते ३ श्रीरुद्रउवाच दृश्यनामिंद्रियाणांचॐका
रेशीतिमानसा योजनानाजयेच्चवोगीवैकीर्त्यतेबुधः ४ अहिंसासत्यवचनंअ
स्तेयंचाप्यकल्पना ब्रह्मचर्यंचयेचदृढेनेयमास्मृताः ५ अक्रोधोगुरुशुश्रूषा
शौचंसंतोषमर्थवत् एतेनियमाःपंचविशेषाद्ब्रह्मवादिना ६ यदुंगोयोगरवे
वोऽहंदिव्यानमेवच सगच्छेत्परमंस्थानंशाश्वतंपदमव्ययं ७ अन्येषांतुयस्या
योशरीरंकीर्त्यतेबुधः तस्यान्येशरीरस्यशरीरंसउच्यते ८ ज्ञाननिरंजनंचै
नमन्यत्तेनिगुणंस्मृतं हृत्पद्मातच्चतुस्तोनेत्तानोऽहंनयेवच ९ पुरुषंशाश्वतं
सूक्ष्मंदृश्यंध्यानचक्षुषा यजंतेध्यानयोगेनज्ञानेनपरिदृश्यते १० वरुपंसूक्ष्म
शरीरंतुशरीरंहृदिसंस्थितं हृदिमध्येस्थितोनुत्रिमोऽकारमेवच ११ अ

१२७ ह्यं विरूपं तत्पुरुषश्चानन्तमुत्तमं । रजस्तमान्यं सत्त्वमोतोयं यो विचिंतयेत् ११
चतुर्थमानन्दविरूपं तुर्यं तु विरजं पंचमं विरामं विशेषं विरामं तमव्ययं १२
सूक्ष्मं च विरूपं च भावनार्थं तथैव च ॥ यस्त्वेवं विन्दते प्राज्ञः सर्वेशं देवमव्ययं १३
पुरुषः संवरं तेषां नवद्वारपरिसंस्थितः रुद्रावासं तमोंकारस्त्वं विमुक्तेस उच्यते १४ मा
हात्म्यं तस्य यत्प्रोक्तं सर्वज्ञत्वं तत्र विद्यते एवं विद्यात्मकं ज्ञात्वा च सगुह्यं परमागतिं १५
यएवं पञ्च विरोक्षं षष्ठं तेषां च उन विरोक्षं विद्याञ्चैतान्यार्यन चित्तयः १६ विरो
क्षं तु तदा ज्ञेयं ज्ञात्वा यं कथ्यते च सुविरागृह्यं योगपथे च विरागः १७ षष्ठि
यं तथा तार्यं ज्ञध्यक्षः सप्तविरागः अष्टविरागं पुरुषस्त्रीस्तुरुषश्चलोकधृक् १२७
१९ एवं ज्ञात्वा नरो याति शिवसंक्षयं मिते एषयेत्प्रयितव्यं नरेण हितकांक्षता २०

अविमुक्तं क्षेत्रमेवोमत्स्योदर्यास्तु दक्षिणे ॐकारं परमं तेषां पंचमं तत्त्ववर्धनं
२२ तस्यैवं प्रसादेन निष्कलं प्रपद्यते चिंतयेद्योगवान्नित्यं एवमेव निष्कलाधृ
वं २३ इति श्रीसत्याद्रिखंडे अद्रिरहस्ये दुर्वासोपनिषदो नाम चतुस्त्रिंशोध्यायः ४

श्रीगणेशायनमः श्रीदुर्वासउवाच ॥ कथयस्वेह भगवन्मात्राक्षरविवर्जितं एतन्मे
देवदेवेश ब्रूहि तत्त्वं वृषध्वज १ श्रीमहेश्वरउवाच शृणु विप्रर्षयो तत्त्वं मात्राक्षरवि
वर्जितं शरीरं तु तदा ब्रह्म यज्ज्ञात्वा मुच्यतेयदि २ ॐकारपरमं ब्रह्म तत्रैवं विद्यते
तद्ब्रह्म मुच्यतेपंचमात्रेवपरिकीर्तितं ३ प्रथमा वैद्वितीया वै विज्ञेया सप्तमात्रिनी
तृतीया निमिषा चैव विज्ञेया योगचिंतकैः ४ विपीडिका तु मात्रा वै विज्ञेया तुर्ण

वर्जितः प्रणवात्राक्षराज्जेवविचारेणसमुच्यते ५ अकारोविश्वतानाम्नकारो
क्षरगामिनी मकारोनिमिषानामप्रधानात्तुप्रपिंडिका ६ अकारेणसृष्टाद्या
दुकारोविष्णुरेवच मकारोनामरुद्रेणाक्षरेनैवशाश्वतंभवेः ७ ॐकारेण
तदायुक्तोनरःसमुद्रेतु विनाद्वातत्वरात्रियाक्षयमक्षरगामिनी ८ नि
त्यमानेश्चबहुशोनामसूर्यविदारणैः दृषुकारद्वाराकोयथामेनतुपश्यति १
यदासंवारयेद्वसतयाविदतितत्पर १० इतिश्रीसह्याद्रिखंडेदुर्वासोपनिष
दोनामपंचत्रिंशोध्यायः ४५ ५ ५

श्रीगणेशायनमः श्रीमहेश्वरउवाच॥ एवंतेवायवः पंचशरीरेषुप्रतिष्ठिताः योतप्रो ४७
क्ताशरीरस्थदेवताऋषयश्चते १ प्राणाकृतिर्ध्वसर्वेलनंतेरुद्रध्वज प्राणाप्र
नसमानश्चउदानोव्यानएवच २ एतेभ्योजुहुयाद्यस्तुप्रथमामाहुतिंद्विज सावित्री
चतुरावेदाः सषडंगपदक्रमाः ३ औषधिश्चवनस्पत्योसोमभास्करमारुतः तेना
नृतंतुतृप्यंयप्राणेजुहुतेयदि ४ अपानेजुहुतेयस्तुद्वितीयामाहुतिंद्विजः
तेनागाश्चसमुद्राश्चसरितःसागरास्तथाः ५ ऋषयोपितरश्चैवसर्वेदेवाःससं
तराः तेनान्नेनतृप्यंतिअपानेजुहुतेयदि ६ व्यानेनजुहुतेयस्तुतृतीयामाहुति
रेवच अश्विनौमरुतोयक्षयमश्चवरुणस्तथा ७ प्रजापतिर्ब्रह्मरुद्रसर्वेदेवगणास्त
था तेनान्नेनतृप्यंतिव्यानेनजुहुतेयदि ८ उदानेजुहुतेनित्यंचतुर्थीमाहुतिंद्विज ते

DEPARTMENT OF SANSKRIT ... ACADEMY

नसर्वाणिनक्षत्राससहिताचमेदिनी ९ सप्तलोकाश्चत्रैलोक्यसहसोयक्षराक्षसाः स
मानेनतृप्यतिपंचमामाहुतिंद्विज १० यत्कृतुसततंविप्रजुहुतेप्रणवेनवै स्वधाकृत्यापि
नूजानोनरसपेश्चलिप्यते ११ ब्रह्मणोक्तेनियावेद्यासुद्रोग्यंयदिक्षपेत् एवमेतत्वि
धिंज्ञात्वाअमृतत्वमवाप्नुयात् १२ इतिश्रीसह्याद्रिखंडेआदित्यहृदयसंततेचत्वारिंशोध्यायः ४७
श्रीगणेशायनमः यस्त्वयोनिर्भगवतासारस्वयंगविशारदो योगनाडीमिमांब्रह्मन्श्रो
तुमिच्छामितत्वतः १ श्रीसनत्कुमारउवाच प्रणम्यशिरसादेवमभ्यर्च्यत्रिपुरेश्वरं का
तायनीनमस्कृत्यरुद्रपत्नींविशेषतः २ हिरण्यगर्भहरिहरयोगिशास्त्रपुरःसरं परमेष्ठा
मिदंध्यानमाजिसंशयमेतितं ३ विश्वमूर्तियदाश्रीमान्देवस्तेजोऽतेसदा जनै
र्नरासयतस्यजगदेहेश्रितास्तया ४ योगनाडीप्रवक्ष्यामिदेव्यातस्मान्निबोध

१३॰ पूर्वदक्षिणपश्चार्धोत्तरामूर्तिमाश्रिता। पूर्वदक्षिणपश्चोर्ध्वोत्तरामूर्तिमाश्रिता।
अधस्यादेवनाड्यास्तुतासांपूर्णानिबोधत पीतारक्तासितकृष्णाःस्वप्नेतपिंगलाः
पांडराः ६ पूर्वश्वेतास्तथानाड्योदक्षिणाःकृष्णपिंगलाः सुदृष्टिःसतासुरक्तेक्षा
पिंगलचोदिताः ७ पंचपंचस्वतोऽन्याहृदिस्थानसंश्रिताः सप्तमोत्तरनाडीशुक्लान्नेनत्रयोगिनाः ८ सर्वाश्चताःसमुत्सृज्यब्रह्मनाडिंसमाश्रयेत् तेनसूर्ययाति
मूर्तेसूर्यदृश्यतेचेतनस्थले ९ परमात्माहृदिस्थोहिकर्ममस्तोहिपश्यति विश्व
सित्तानिर्नाडिनिःजलक्रीडांनिहश्रयत् १० षष्यवत्यसहस्राणिशिराणांयादसां
स्तिनः पूर्वोनाड्यस्तुषष्टेचप्राणाद्याःपरिकीर्तिताः ११ दक्षिणाप्यस्तिताःनाड्य १३॰
स्तासांपंचजलाश्रव पश्चिमोत्तरपार्श्वेतुउत्सर्गश्चोत्तराणिच १२ समानचान्येतो

र्द्वानिअधस्तात्तासुसमाश्रिताः द्विगुणास्तुप्रविष्टास्तुहृदयानंतरतथा १३ एवंनाडिप्रमा
णंतुविज्ञेयंतत्रप्रतिष्ठिते उरणाचतुर्निःसंयुक्तात्रमणीयानिसप्तवित्तः १४ नाडीग्रंथ
स्तात्रविज्ञेयमणितेनैवनाड्यानरसंचरणतंतुनाडीहरिस्तस्यनतस्माद्ब्रह्मनाडीतिव
दन्तिजन्तुः १५ परानवज्ञानविधानभूताः शुद्धिप्रियारक्षनतत्प्रयोजने १६ पंचेंद्रियाणि
संयुक्तापंचकर्मनिरिंद्रियैः सर्वचहरिसंबंधाहरियोगनपार्श्वयोः १७ सर्वनाडिस्
हस्रस्यगुणानेवचतुष्टयं धवनुवसैतेस्वर्गवत्सत्यचतुष्टयं १८ नाडीरंध्रेण
मात्रेवसर्वेसर्वंश्चरंजगत् यतश्चसर्वेवेदाश्चहरिसर्वंयतस्थिताः १९ अग्निर्दीप्तंपते
विश्वंप्रणवेनार्द्रेमुच्यति मूर्ध्निभूतानतोनाडिनासिकासूर्यमेवच २० शुक्लमूत्रंवरो
नाडीयकीभूत्वातुमिश्रितः रक्तस्यमयपूर्वोक्तसूत्रंचैवतथैवच २१ ब्रह्मनाडिमुखेनस्य

मुनसाहदिश्वर त्रीणिचास्त्रिसहस्राणिपंचसंवत्सरस्मृतं २२ ततत्रचैवतिवि
१२१ श्वंमुनसः सर्वतोमुखंयत्रचित्तपरोनित्यंस्मरतोनिर्मलीभवेत् २३ कक्षात्सूक्ष्मतरो
भावोयंविदितोनपुज्यते सोमसूर्याग्निः पीतपंचशचैवविद्युति २४ तत्रोपरिनये
देवोमिमामूर्द्धायिनां तेरवमार्गविनयाजितोनगवानकृशः २५ स्यादेव
देवस्यसर्वाध्यानेनविज्ञायविधूतकिल्मिष मित्यास्तिवेसविदःप्रयांति २६
सनत्कुमारेणइहनाडिसंचारसंज्ञितः योगशास्त्रेमिहपुण्यंवदेशास्त्रंसनिर्वि
तं २७ पुण्यात्पुण्यतरंह्येतत्पवित्रंपापनाशनं नाडिसुखंतुचित्यामासर्वपा
पैःप्रमुच्यते २८ नाडिमध्यागतेविश्वंशुष्यतेपित्तमारुतं गोमुत्रेससमंपापंस
हृतेचाष्टमंतथा २९ तेनाप्यिद्धयानाडीमुर्ध्वाद्धस्तादिनिःसृतः सानाडीनाभिम १२२

ध्येतुयेनविश्वंहरिंव्रजत् ३० पावनोहरितिश्रेतन्नायास्तत्रायणः तावत्संवि
तंविश्वंयावतिष्ठेमनःपुनः ३१ एवंवित्यवयोगेननाड्यामायतेपरं नाडीसूक्ष्मेण
मेनऊर्ध्वरेवोत्तरायणं ३२ ताड्यामध्यस्तावत्तार्यंतद्धरेतरनस्मृतं ३३ सोमाग्नीतुवितोयोदे
हंसवत्सरंस्मृतं ३३ संगत्वातेनमार्गेणज्ञायतेनकदाचन मित्यासोऽनश्चैवविमुक्तपापेप
दं ३५ विमानंचैवनाड्यास्तत्रारोहतिपरिकीर्तितं स्त्रीसहस्राणिदिव्यानि
ज्ञासंस्मृता ३५ तस्यवतेसहस्राणिरक्षंतिसखिता तेवोरिराणिमार्गाणिविश्वेभ्यः
प्रतिष्ठिताः ३६ सर्वेनाडीपरित्यज्यब्रह्मनाडीसनाश्रयत् सनाडीपर्वदुर्गानितदूर्ध्वंतः
महार्णवं ३७ यदनाडीनिरालंबा भानुमध्येस्थिरागता धूतपापादिवंयांतिमूर्ध्वनिर्वान
मीश्वरं ३८ पर्यंकमुपविष्टानामुपेतिज्योतिमानवः देवैसदिव्यैरुषपः ब्रह्मलोकसुमेत्यसा ३९

वायुर्यमोग्निवरुणः शशांकः सर्वेनिरीक्षंचदिवंचयांति सुरैश्चसर्वोपिसुखंप्रयांति ॥
ध्यायंतिनित्यंहिचपूजयंति ४० सयुक्तयोगीचसपूज्यमानोपरंपदंगच्छतिवैस्वयंप्रभं ४१
इतिश्रीस्कंदपुराणेसह्याद्रिखंडेनाडीवर्णनंअष्टत्रिंशोध्यायः ४८ शुभमस्तु ॥ ॥ ॥
५५ ५५ ५५ ५५ ५५ ५५ ५५ ५५
श्रीगणेशायनमः श्रीव्यासउवाच अविमुक्तस्यमाहात्म्यंश्रोतुमिच्छामितत्वतः तयाचोत्पा
दितश्चाहुश्चमाहात्म्यंचवदस्वमे १ श्रीसनत्कुमारउवाच पार्वेत्यासहसेनादेवदेवस्यधीमतः प्र
श्नामिशृणुतव्यासरहस्यंज्ञानमुत्तमं २ देव्यारहस्युपपृछरहस्यंज्ञानमुत्तमं तीर्थायतनपर्वसु
एमोक्षदसर्वदेहिनां ३ कथयामासदेवेशोरहस्यंसाधनंपरं सर्वरक्षितयामासअविमुक्ता ९३२
णाधिप ४ वाराणसीविनादेवोनरतीपापकृन्नचित् उवाचवाक्यंवरदोजगन्नाथः पिनाक
धृक् ५

तस्मिन्पुरवरेनित्यंरतिर्मेधावमेपुनः धनकार्यंणसंश्रोणितद्विहैकमानाश्रयु ६ सिद्धांता
नांचमर्त्यानांसतीनांचैवसुंदरी चतुर्दशानांविद्यानांयुक्तसारः प्रकीर्तितः ७ आस्पद्मा
नपरंगुह्यंयज्ञात्वामृतमश्नुते सोहंदेवीस्थितःसाक्षात्रुद्रावासश्रयःप्रभु ८ तेनैवचैवतु
श्रोणितस्थिंस्थानेस्थितंसदा यंचायतनमासाक्षात्पद्मस्तन्मयतांव्रजेत् ९ अध्यस्थानेत्रि
ओंकारंत्रिनेत्रंचतथापुरं एतत्साधुपतंविद्यात्सिद्धांतेप्रणवेविधिं १० एवंपाशुपतात्सुप
ताश्रेष्ठममपुत्रदृढव्रत तेवियुक्तंपरस्थानंरुद्रवासोहिसर्वदा ११ ----------
रक्षंतिपरमात्मानंत्यास्वभावंपरिस्थिता ॐकारंपरमंब्रह्मयोगमेवविदुर्बुधाः १२ पंचब्रह्मसमायुक्तं
पंचायतनवासिनं यद्भक्त्या यद्रक्षंतिशिवंतत्तत्तेव्रक्षंतिपरंपदं १३ ब्राह्मणातेनमुच्यंतिवेदवेदांग
पारगाः यतयःपुण्यकर्माणिपत्यांचदेवसंनिभः १४ नानालिंगधराविप्रावेदशास्त्रपरायणाः य

१३ हस्ताश्चैवयतस्तेतस्मिंतिर्यंउपासिताः १५ यत्रदंडस्त्रिदंडोवाहंसव्रतधराश्चये त्रिवापासु
पतायचकपालव्रतचारिणः १६ उपासंतित्वमोनित्यंस्वकैश्चव्रतमास्थिताः अपिमुक्तेपरक्षेत्रे
तद्भावगतमानसः १७ कर्मभारंसुरैतेषांसर्वेषामास्थितोह्यहं विप्रजाग्निपरस्नानयज्ञोपर
मेपदं १८ रामःस्नानंतत्रविंदात्विमुक्तंत्वं त्रिमुक्तिं द्विजैःपाशुपतैरुदेवगंधर्वसेवितं १९
यत्रनित्यहरःसाक्षाद्विमुक्तेस्थितःप्रभुः नित्यंसन्निहितोदेवीजंतूनांवैवतारकः २० त
स्मात्पूर्वोत्तरस्नानात्प्रयात्तज्जातिमुक्तता सयुक्तोविमुक्तेश्चवंतथासंसारनीरुजः २१
तत्रविश्वेश्वरोयुक्तोसंसारेनत्वयत्पुनः सिद्धिक्षेत्रंतपःक्षेत्रंतथावाराणसीपुनः २२ अवि
मुक्तास्थितंदेवंसंसारेनयमाचनं वापीजलेवतत्रस्नेदेवस्यसन्निधौ २३ स्पर्शनात्त
स्यदेवस्यसोमाश्वनभुवि दुर्लभंतत्रलोकेवैतज्जलामृततुल्यमे २४ तारणंसर्वभूतानां

यतिपापस्यनाशनं जैगीषव्यतनूजानित्यंवोरुद्रपरोविभुः २५ यत्रसंध्यामुपासि
त्वाब्रह्मणेःसक्रदेवतु संध्यामुपास्यसहस्रगुणवंतिसेरदांशतं २६ देवोरेविनरीगणा
मिष्टमंगतिःपुरा वाराणस्यांविशालाक्षीवासःकृत्तनरोचते २७ इतिश्रीस्कंदपुरा
णेसह्याद्रिखंडेऊर्जादित्यमाहात्म्येमुक्तस्थानवर्णनंनामैकचत्वारिंशोध्यायः ४१

श्रीगणेशायनमः श्रीसनत्कुमारउवाच भद्रकर्णसुतःश्रीमान्भासीत्यक्षःप्र
तापवान् हरिकेशरतिस्त्यातोब्राह्मणोधार्मिकश्चवै १ तस्यजन्मप्रभृत्येवसर्वभू
तहितोत्तमा तदाशातनमस्कारास्तद्भक्तस्तत्परायणः २ असितश्चंगलग्नेषु
मुक्तःभुंजानोपियमन्वापिरुद्रमेवानुचिंतयन् ३ तमेवसुरुमनसंपूर्णभद्रपि

पितामहः नत्वंयुष्माअहंमन्येदुर्ज्ञोतोयस्त्वमन्यथः ४ यहिज्ञेकुलीनानांतेन
१३४ हैतनवेत्तुनः गृह्यकारंतमुद्यंवैस्वभावाद्धूरवेतसाः ५ ब्रूह्यराश्चैवमक्षश्वहिसाला
लाचपुत्रकः एवंकाषीवतेवृत्तीरियंदृष्टामदात्मना ६ दिव्यामनुष्यभावंचकर्मनि
र्विविदेःसह देवत्वंनविमार्गेषुमानुषिजातिमेवच ८ स्वयंभुवायस्रष्टंचस्रष्टवा
यदिनोनवेत् आश्रमातरजकर्मनकुर्याद्गृहमेधिना ७ पुत्रउवाच यथाचतुर्विध
स्तेषांधर्मस्त्वयाश्रितंश्रितः मयाहितंपरंप्राप्तस्मादेवंनसंशयः ९ सनत्कुमारउवाच
मुक्तेनुपुत्रेणपूर्णभद्रःप्रतापवान् उवाचवित्तंमक्षिप्रंगच्छयत्रत्वमिच्छसि १० ततः
सनिर्गतस्यत्वागद्दात्संबंधिनस्तथा वाराणसीसमासाद्यतपस्तेपेयदुत्तर ११ स्म २३४
नभूतोहिनिमिषेक्षकंगप्रलोचनः त्यक्तागार्चयथान्यातिथिः संपन्नहसन्नतः १२

दूहागत्यचधर्मात्माकर्मायतनगोचने आसद्यानीयोगेशंगोकर्णंदेवमीश्वरं १३ तस्मि
न्कालेततोव्यासएकचित्तःसुसंहितः स्वनियम्येंद्रियग्रामंस्थावतिष्ठतिनिश्चलः १४ अथ
तस्यैवनियमंतत्परस्यतदात्मनः सहसैकंतुवर्षाणांदिव्यमन्वभवत्तदा वाल्मिकेनसमा
क्रांतोनक्ष्यमाणः पिपीलिकैः नत्वेवस्त्रीमुखेस्तोत्रंचक्रमानस्यतत्पच १५ निर्मो
सर्षिरप्रमेयैःशंखकुंदेंदुसन्निभः आस्तोत्रंयोनवस्सर्वंदेवं येचिंतयन्ति १७ एतु
ह्यस्मिंस्तदादेवीविज्ञापयतिशंकरे उमानरेंद्रदेवेंद्रऋषिगणसिद्धसंघा १८ क्षेत्रस्यैवच
माहात्म्यंश्रोतुंकौतूहलंहरे यत्पुण्यंपत्तमेतत्तेयश्चास्यफलमुत्तमं १९ एतिपित्तापितो
देवैःपार्वत्यापरमेश्वरः सर्वैःपृष्टोयथान्योन्यंश्रुत्वातुपुत्रकर्मे २० निजगामचदेवेशः
पार्वत्यापरमेश्वरः उमानंदयोयामासदेव्याःदेवोपिनाकधृक् २१ देवेश्वरउवाच प्रसुप्त

नानाविधसौरभितंघनलतातानेर्वितंमनोरमं २२ विमलसलिलपरिपूर्णसुगंधिनसुपुष्पि
तैरंकवितैश्चशोभितैः कचिन्मालंतुजैरणरूषितेर्विहंगमैश्चारुरुपैः प्रणदिभिः २४ कचि
च्चक्रागरतोयनादितंकचिद्देवस्यकदंबकायुतं कचिच्चकारंचनादनादिकंकचिन्मना
लिकुलाकुलिहृतं २५ मंदाकुलालानिलरोमगतानिशोवितस्यवारूपसुगंधिपुष्पितान् क
चित्रुकारश्रीतलतोसमैः प्रगीतविद्याधरसिद्धचारणं २६ प्रदुष्टनानाविधपक्षिशोभि
तंप्रमत्तहारीतकुलेननादितं मृगेंद्रनादीकुलमानसिलसैः कचित्कचिद्दृदंकदंबकंमतै
२७ प्रफुल्लनाधीषणचारुरूपंत्रिभिः सरस्तडागैरुपशोभितंकचित् निबीउनिचखनी
लंनीलकंठाजिरामंबुसुमिततरुआखानीलमत्तद्विरपूर्णनवकिसलयशोभितः प्रभ
सानूसुकपिलकनीलनादितंसुनादिम २८ कचिच्चदंतक्षतवारुविरुधंकचिल्लुतालींगि

DE SHAU DAJI

तवारुवक्षकं पारावर्दूजितंसुश्रंगोरभ्रांकुषहंसितमनोहरवारुरूपैः ३० आकीर्णपुष्प
निकरैः प्रविपुक्तहासेपत्राजितोन्निद्रशावर्गकुलैरनेकैः फुल्लोत्पलैः सरसपद्मवितानयुकैः
स्तोपाश्रयःसमनुषेभिहिदेवमार्गः ३० मार्गोत्तरागलितपुष्पविचित्रभक्तिसबूडगु
ल्यविटपैर्विहगैरुपेत तुगोगुनैर्नीलपुष्पस्तकतरवि— लितप्रांतरागखैरनेकै मनोभि
र्भावगीतंश्रुतिरुवजनकैर्वसितांगेमनोरमरात्रीलाषस्य भाषाकुरुमित तिलकैरेक
भाषंप्रयातंछायासुष्क प्रबुद्धलितहरिणकुलासत्पदभंकिशाग्राः हंसानिपसवात
प्रलितकमलेरुत्तविस्तीर्णतायैस्तोयानांपक्षवातैः प्रवीकुचदलनैर्वटिनत्यनृमयूर
मायूरैःपक्षचंद्रैः कचिदपिनदिवेरंजितक्ष्माप्रदेशैदरोविरितविमलमुन्मतहारी
तवृंदसारंगैःकचिदुपशोभितंप्रदेशमुत्तुंगकुसुमचयैः कुटिद्विचित्रैः कुशाभिः

क्वचिदर्पलिह्यकीर्णपुष्पैरावासैपरैरुतचषाद्दनां अश्वत्थैः कंकचितैः क्वचिदपि चशालैरु
नुंगैःपनसहमहिरुहैरुपेतं फलातिमुक्तकलनागद्रुनीलबूधसिधांगुनाकनकपुरावर
स्य रम्यद्रियंगुतरुभंजहिंगुकमुंगमगावलिशरजितार्धकदंबपुष्पं कलनिलविधूर्ण
पापाग्रप्रस्यसरैर्विनिपातावंबगुल्मं गुल्यातविसततिरमणीसमूहवल्लीलतातनुभतोअ
पवर्गद्रायं- चंद्रांशुजालधवलैस्त्रिलकैर्मनोज्ञैः सिंदूरकुंकुमकुसुंभनिरोरशोकैः चामीक
रद्युतिसमैरथकर्णिकारैः फुल्लारविंदरुचिचित्रविशालशाखैः क्वचिदनंनवर्णाभैः क्वचिद्वि
दुसमप्रभैः क्वचित्कांचनसंकाश्यैः पुष्पैरावृतभूतलं ३७ पुन्नागद्रुद्विजगणाविरुतं
रक्तशोकाकरकृतालितदंत्यीपातजमहेरपावनफुल्लाब्जेषुभ्रमरविलासितं ३८ सकल
भुवनकर्तालोकनाथस्तदानीं वृहन्नासीखरिपुत्रास्यर्शनिष्टेर्गणेशैः विविधतरुविशा १३६

लैमल्यभूषणाच्यपृष्टैरुपवनतरुसंदर्शयामासदेव्यः श्रीदेव्युवाच इदंगुह्यतमंक्षेत्रंमतावारा
णसीसम सर्वेषामेवजंतूनांहेतुर्मोक्षस्यसर्वदा: ३९ तस्मिन्हिमाद्रदेवीमयीयंव्रतमास्थिताः
नानाविधमहारिष्यंममलोकाश्रिकांक्षिणः ४० अभ्यासंतेपरंयोगंयुक्तात्मानोजितेंद्रियः नाना
वृक्षसमाकीर्णेनानासिंहैरनादिते ४१ कमलोत्पलपुष्पाद्यैःसरोभिःसमलंकृते अप्सरोगणध
र्माद्यैःकिंनरैरुपशोभते रोचतेमेसदावासोयेनैकेनैवतत्तृण मन्मयोममभक्तश्चमयिसर्वा
पितोक्रियाः ४४ यथमोक्षमवाप्नोतिअन्यत्रचयथाक्वचित् एतन्ममपुरंदिव्यंगुह्याद्गुह्यत
रंमहत् ४५ ब्रह्माद्योविजानंतियेचसिद्धार्थमोक्षकाः नातःपरतरंक्षेत्रंत्रार्थिहरंमम
विमुक्तेनमयायस्मान्मोक्षंतेनकदाचन महाक्षेत्रमिदंतस्मादविमुक्तमिदंस्मृतं ४७ नैमिषे
पुष्करेक्षेत्रेगंगाद्वारेचपुष्करे स्नानात्संसेवताद्यापिनमोक्षःप्राप्यतेक्वचित् ४८ इहसं
प्राप्यतेयेनतत्तेवविशिष्यते प्रयागेवाभवेन्मोक्षइहवामस्यग्रहात् ४९ प्रयागादपितीर्थो

न्यादियं काशी विशिष्यते जैगिषव्यपरांशक्तियोगतः सुमहातपाः ५० अस्यक्षेत्रस्यमहात्म्यंभक्त्या चममयावत्तात् जैगिषव्योमहाक्षेत्रेयोगीनस्तां विशिष्यते ५१ ध्यायंतस्तत्रमोनित्यंयोगाग्नि र्दह्यतेभृशं कैवल्यंपरमंयातिदेवानामपिदुर्लभं ५२ अन्यत्रलिंगैर्मुनिभिः सर्वसिद्धांतभेदि भिः दृहसंप्राप्यते मोक्षोदुर्लभोन्यत्रकर्हिचित् ५३ तेभ्यश्चाहंप्रवक्ष्यामियोगैश्वर्यमनुत्तमं कुबेरस्यमहायज्ञतथासर्वार्पितक्रियाः ५४ क्षेत्रशाखदनावेदं गणेशत्वमयापहं मंक्षिप्ता भविताप्यंत्रसोपिभक्त्याममेवहि ५५ दृहआराध्यमांदेवीसिंधुपास्यत्यनुक्रमात् पराशर सुतोयोगीऋषिवर्योमहातपाः ५६ धर्मभृन्नामविष्यश्चदेवसंज्ञश्चधर्तृकः रम्यतेसोपि वाक्षिक्षेत्रेस्मिन्मुनिपुंगवः ५७ ब्रह्मादेवऋषयःसर्वेविष्णुर्वीधुर्हिवाकरः देवराजस्तथा शक्रोयेचान्येपिदेवौकसः ५८ उपहासुमहात्मानःसर्वेमामिहसुव्रते अन्येचयोगिनोसिद्धा छत्ररूपामहाव्यंते ५९ अनन्यमनसोभूत्वामामिहोपासतेसदा अलंकाचपरिमलसा १३७

दात्मवाप्स्यति ६० सचैनंपूर्ववत्कृत्वाचतुर्वर्णसमाकुलां श्रीतांजनयशकीर्णंपूजावसु रंनृपः ६१ अपिसर्वाविमत्राणामामेवप्रतिपूजते ततःप्रसूतिवारीगीयेनत्क्षेत्रनिवासिनः ६२ गृहीत्वालिंगतोवापिमद्भक्तमत्सरायणाः प्रसादागंगमिष्यंतिमोक्षंपरमदुर्लभं ६३ एषसंक्षेपतोदेवीक्षेत्रस्यास्यमहाफलं अतःपरतरंनास्तिसिद्धक्षेत्रंमहेश्वरि ६४ एवहु ध्यात्मियोगंतुयेचयोगेश्वरंविभुं एतदेवपरंब्रह्मयेनदेवंपरंपदं ६५ वाराणसीतिभुवनत्र यस्यरक्षतारम्यासदाममपूरिभितिराज्यपुत्रीयेचांठतात्विविधदुष्कृतकारिणोपिपापक्षयाद्धि रजसःप्रतिमांनिमत्याः ६६ येतद्वनंप्रियतमंममदेविनित्यंपुष्पपवित्रतसुगुल्मलिकाराजु ष्टे अस्मिन्नतास्तनुभृताःपरमानुषंतिमर्षागमेनरहितानहिसंशयेन ६७ श्रीसनत्कु०॥ येतस्मिन्नंतरेदेवीदेवीप्राहागिरींद्रजां दातुप्रसादंयक्षायवरदाकायभामिनी ६८ भक्तोम मवरोहेतपसागतकिल्बिषः अहोवरसौलब्ध्वायस्मतोभुवनेश्वरी ६९ एवमुक्तात तोदेवःसहदेव्याजगत्पतिः जगामयक्षायतस्मैकृशोचमनिसंततः ७० तंदृष्ट्वाघृणतंभ क्त्याहरिकेशंवृषध्वजः दिव्यचक्षुरदात्तस्मैयेनापश्यत्सशंकरं ७१ सनत्कुमारउवाच॥

अथयक्षस्तदाक्षेत्रशनैरुत्थिल्यचक्षुषिः अपश्यत्सगणंदेवंवृषभेश्वेतमुपाश्रितं ७२श्रीदेव्युवा०॥ अ०५
वरंददामितेपूर्वंत्रैलोक्यसदृशंप्रभो मासमन्यंचशरीरस्यपाहिमोविगतज्वरः॥७३॥ ॥
॥श्रीसनत्कुमारउवाच॥अतःसंस्तूयायुवशरीरेणसतेनतु पादयोःप्राणततस्तेकृत्वा
सिरश्चिरंचोज्जलिः ७४ उवाचशनयःचैनंवरदोस्मितिचोदितः भगवांश्चास्तिकव्यग्रांत्यं
नन्यंविमत्समे ७५ अत्यद्भुंचलोकानांगाणपत्यंतथाक्षयं॥अविमुक्तेचतेस्थानंपरम
यंसर्वदायदा ७६ एतदिच्छामिदेवेशवरदत्तमनुत्तमं॥श्रीदेवउवाच॥ ॥जरामरणनि
र्मुक्ताःसर्वेलोकविवर्जिताः भविष्यसिगणाध्यक्षोवरोसर्वेषुपूजितः ॥७८॥अजेपश्चा
पिसर्वेषांयोगैश्वर्यसमन्वितः अत्रदक्षादिदेवभ्यक्षेत्रपालोभविष्यसि ७९ महाबलोम
हासत्वोब्राह्मणोममप्रियः त्र्यक्षश्चदंडपाणिश्चमहायोगीस्त्वयैवच ८० उद्भवःसङ्ग १३८
मश्चैवगणेतेपरिचारिकौ तवाज्ञेयाकरिष्यंतिलोकस्यद्वंद्वसंज्ञभो ८१ श्रीसनत्कुमार उ०॥
एवंचभगवान्तत्रयक्षंकृत्वागणेश्वरं जगामवामदेवेशोरुद्रावासेश्वरेश्वरं ८२ अतएवं
प्रपद्यंतिकिरातायतनंत्विषा ८३ इतिश्रीस्कंदपुराणेदंडपाणिवरदोनामपंचासत्तमोध्यायः ५०

श्रीगणेशायनमः श्रीसनत्कुमारोवाच अथर्येयंत्रउत्पन्नंपंचायतनउत्तमे पुराकैलासशृंगे
ऽतदिहैकमनःशृणु १ मंडकीचवसेतत्रपंचायतनउत्तमे निर्मलेदेवदेवस्यॐकारेशस्य
रुक्षुतः २ पंचलमागतोब्रह्मन्कालेनकतिवापिसा जातिस्मरत्वसंप्राप्यराज्ञःसुमन
सोन्यहे ३ योवनंतुपराप्राप्तंतदाराजासविस्मयः हूनकामयुतारराज्ञातयाचविनिवारितः
४ चैणयेपरमंगत्वावाराणस्यमुपागताः ओंकारंसृष्टवान्देवंपंचायतनवासिनं ५
तत्रचैवतमुत्पन्नंकाश्यांवाशोकयुगांगताः कर्मयेचेवसिद्धिमेयन्युपाता ——— ६
एतत्तेकथितंब्रह्मन्यद्वृत्तंत्रयवैपुरा अन्येचैवतुयद्वृत्तंतस्मिन्नायतनेमहत् ७ अस्मिन्
तापमुकुरोराजाप्रमधार्मिकः तस्यपुत्रस्तुधर्मात्माआत्मवान्सत्यवान्शिवः ८ कालेन
छत्रशोथराजापुत्रंनसृक्कवान् दारासग्रहणेपुत्रमयाकार्यंचसांप्रतं ९ येनाहंनिर्वृतोस्मि व

चरामिवयथामुरवं एवमुक्तातदातेनसपुत्रपरमब्रवीत् १० मयानशक्यतेतातत्वदाज्ञप्त अ० ९२
रिपालनं राज्ञोवाच कुरुमद्वचनंपुत्रप्रशाधिमांपितातव मानीमजीकुलंमर्त्यनरकसन्न
तीक्ष्णात् साहतन्निनुराज्ञातश्रुत्वानृपसुतोतलिः महासंसृत्यघोराणिसंसारस्यविचे
ष्टितं १२ तातशृणुवचोमह्यंतत्ववाक्यंसुदुर्लभं मनुजन्मसहस्राणिजरामृत्युशतानि
च १३ आसोपिदासंकेयोगंविधियोगमहर्षिभिः तृणगुल्महतावच्छिसरीसृपमृगद्विजाः
१४ पशूस्त्रीपुरुषाघातिप्राणिनिर्घातघोमया गणकिंकरगंधर्वाविद्याधरमहोरगाः
१५ यक्षगुह्यकरक्षांसिदानवाप्सरसस्तथा तेनेश्वरेस्वरंदेहिप्राप्तंतातपुनःपुनः १६ स १३१
ष्टस्तबहुशःसंशेससंसारेणापिशंतुतः दारसंयोगयुक्तस्यज्ञानाचैवविदंविना १७ न
राज्यंद्रव्यमुत्सृज्यसिध्यिभवतिसर्वदा शरीरंद्रवमुत्सृज्यसिध्यिर्भवतिसर्वदा १८ राष्ट्र

द्रव्यविमुक्तस्यशिवरेतातगुह्यकाः योधर्मोयत्सुरवंतातदूषितामस्तुतत्यथा १९ अक्षरंशु
भविसृज्यअक्षरंब्रह्मसंमितं ब्रह्ममृत्युउभौराजानालन्येवव्यवस्थितौ २० अदृश्यमानो
भूतानियोधयंतानसंशयः अविनाशोस्यसर्वस्यनियंतयदिवापिता २१ भित्वाशरीरं
भूतानांअहिंसांप्रतिपद्यते लब्ध्वावामधिवैसर्वंसहस्रावरजंगमं २२ ममतंयस्यने
वस्तातकिंतवयासकरिष्यति अथवासततंराजन्तवावन्येनजीवितः २३ द्रव्येषुममता
यस्यमृत्युरास्यसदातते राष्ट्रंतराणांशत्रूणांभूतानांयस्यमेमतिः २४ ज्ञातायास्यति
तद्वत्तंमुच्यतामहतोभयात् कामात्मानोप्रपद्यंतिकामात्मानःप्रशंसिनः २५ लोयं
केनचकालेकाविदस्तिप्रवृतिः तीर्थानिवेदाध्ययनंतपस्व कामेनकर्माणिहरंत्येके
मादेहयंचायतनंतमीश्वरं २६ अविमुक्तेस्थितंदेवंओंकारंपरमंपदं प्रथमांप्रस्थितां

विद्धिपंचायतनमीश्वरं ४७ इंद्रतसृष्टियद्दृनंतस्मिन्नायतनेनम कथयामिसमासेनतीर्थमा
हात्म्यमुनमं ४८ अविमुक्तंमहत्क्षेत्रंमहादेवंतुदेवानिमनोहराणं विद्याधराणामथकिन्न
राणांजातोस्म्यहंवैश्यकुलेसुपुण्ये अतस्ततोभूद्वलभक्तिःसदेशिवेशंकरस्त्रीपुरेभं
४९ व्रतोपवासैर्विविधैस्तपश्चसंतोषितेभूलसितास्त्रधारी ५० एवंहियुगयत्कालंव्रतमस्ती
र्थैवकारणात् ततःकदाचिद्धातश्चदेवीसकृंगतोस्म्यहं ५१ ओंकारंदृष्ट्वांस्तत्रपंचाय
तनवासिनं रुद्रावासेकृतस्नानंदेवदेवस्यचासतः ५२ रात्रौजागरणंतत्रवैशाखीचतु
र्दशीमया ततःसचमयादृष्टंदेवगंधर्वकिन्नरैः ५३ तेनैवकर्मणाजातोभवतोहंगृहेशुभे
तत्रयास्याम्यहंसीघ्रंस्थितोयंकृतोजलिः ५४ ओंकारेश्वरदेवस्यप्रसादेनमयाहितत् प्रा
दुर्भूतंमहाज्ञानंदुर्लभंयत्सुरैरपि ५५ संसारेत्रप्रपश्यामिआत्मनिप्रकृतेःपरं तत्रचे

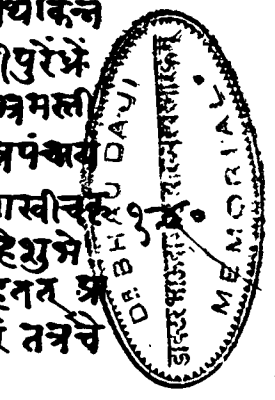

वंचगच्छामिअविमुक्तेहिवेश्वरे ५६ ओंकारंनिष्कलंब्रह्मपंचायतनवासिनं वक्ष्यामिंतंत्र
रंदेवंयद्दृष्ट्वाबोन्धवःपुनः ५७ श्रीराजोवाच अहंतत्रगमिष्यामियत्रत्वंप्रस्थितोनघ
जातीस्मरत्वंसंप्राप्यमुद्दीप्यमनसोस्म्यहं ५७ संसारेचयदापुंसांवैराग्यंजायतेपुनः॥
तत्रगोत्रकृतावृत्तीतथाजातिकृतामपि ५९ प्रियाप्रियाणिसर्वाणिनिर्मोहोनिरहंकृतं
त्यक्त्वासर्वाणिकर्माणिआत्मशुद्धानिधारयत् ६० सन्यस्यसर्वकर्माणिअविमुक्तंततोव्र
जेत् अविमुक्तंप्रविष्टस्यविहारोमेवविद्यते ६१ कृतापिक्षत्रसंन्यासमविमुक्तसमाम
नः प्राप्तोदाजितक्रोधातितिक्षापश्यथाहिताः ६२ आत्मन्यात्मन्यनाधारेओंकारेप्र
रसंस्थिते सर्वभूतांतरात्मानंपश्यतिविजितेंद्रियः ६३ विस्मिन्निपरमेदेवंओंकारंपरमं
पदं सर्वदेवात्मरंवैनंतपेःसर्वाणियेनतु ६४ यदिछंतोब्रह्मचर्यंचरंतितंतत्संविमु
क्तंहितंहि एवमुक्तंसदाराजाओंकारमनसास्मरन् राज्येभिषेचयोमासपुत्रंचैवकली

BHAU DAJI MEMORIAL

यसौ ४५ सस्मारपूर्वचरितंततोनिर्वेदमागतः प्रणम्यमनसादेवंपंचायतनंवासिनं ४६ ॐकारंपरमंब्रह्मवाराणस्यामुपागते सूर्यजन्मकरोत्यास्तीतस्मिन्मायतनेसदा ४७ प्रदक्षिणांप्रकुरुतेॐकारंदेवमीश्वरं पंचत्वमागतस्तत्रवारुयोनिसमागतः ४८ आराधयतिदेवेशंपंचायतनमीश्वरं स्तवंतोपरमंब्रह्मॐकारंचस्तवेनतु ४९ श्रीव्यासउवाच कीदृशंच तवांतभ्यंकुतंदेवस्यशूलिनः यस्योच्चारमात्रेणआत्मासंप्रकरीष्यवेत् ५० श्रीसनत्कुमारउवाच शृणुव्यासपरंगुह्यंरहस्ययोगमुत्तमं मयुनयंपरंयोगंअविमुक्तेस्थितंपरं ५१ येचशिवपदंदिव्यमनादिमरनव्ययं स्वयंभुवनिर्देश्यंकारणंपरमंविधिं ५२ अवाप्तसमास्तत्रैमचिंत्यमचलंपदं निर्भयंनिर्मलंनित्यंनिरापेक्षमनामयं ४३ स्तुतिंनिमस्कारंनिःसंगंनिरुपद्रवं निरंजननिरुन्यातंनिरालंबंचनिष्कलं ५४ अपवर्गमविज्ञेयमनोपम्यमनाश्रयं अनिरुक्तंकारणंदेवंअनघंसर्वतोमुखं ५५ नमस्कृत्यम

महादेवंविशुद्धंनाननिर्मलं शिवंसर्वात्मकंसूक्ष्मंअनादिपंचदेवतं ५६ आत्माधिष्ठाविषयंस्तविंगोचरवर्जितं शब्दांधकाररहितंपंचनिर्वाणकेवलं ५७ शब्दाविशेषनिर्मुक्तं वियान्नीतगोचरं चिन्तंतेजोनंनष्टाभंस्थिरंस्थावरजंगमं ५८ निःकपनंतमात्मानंश्रकटस्थानदीपकं मुक्तोपदेशविन्यासंप्रत्ययामीतविग्रहं ५९ आत्मोपलेब्धविज्ञेयो चिन्तंचेतद्विलोकनंसमागम्यविनिर्मुक्तंबहिरंतश्चकेवलं ६० नित्यावकाशरहितंशब्दाशब्दाद्यगोचरं सकृद्विस्तीर्णविपुलंदेवदेवंसुरात्मकं ६१ हेतुप्रमाणरहितंकल्पनाभावर्जितं- अभावभावनाग्राह्यंभवभिन्नविलक्षणं ६२ वाक्यपंक्तात्मरहितंनिःप्रपंचात्मकं शिवं ज्ञानज्ञेयावलोकस्तुतुपरमकारणं ६३ अनाहतंसर्वगतंशब्दादिगुणसंभवं शब्दब्रह्मगतंशान्तंशब्दशब्दांतगोस्पदं ६४ अग्राह्यमिलिआत्मानंनिष्कलंकालकंविभुं

रहस्यार्थविनिर्मुक्तस्वरादिव्यंजनास्थितं ६९ वाङ्मनोऽगोचरविषयमोंकारार्धार्धरूपिणं अ
अतर्क्यमनुच्चार्यकालाकालविवर्जितं ६९ निःशब्दं निष्कलंशैवंदेहातीतंपरंवरं भूतादिग्राह्य
रहितंनिःशब्देकाक्षरस्थितं ७० अविज्ञेयपरंसूक्ष्मंपंचवर्णत्रिदिसंभुतं अप्रमेयमनंता
व्ययमक्षयंकामरूपिणं ७८ प्रभवंसर्वभूतानांबीजांकुरसमुद्भवं व्यापकंसर्वकामाक्षरक्षयं
परमंमहत् ७९ स्थूलसूक्ष्मविभागस्थंव्यक्ताव्यक्तसनातनं कल्पकल्पांतरहितेअनादिनि
धनंमहत् ७० महाभूतेमहाकायंसिद्धिनिर्वाणभैरवं योगक्रियाविनिर्मुक्तंमृत्युंजय
महेश्वरं ७१ सर्वोपसर्गरहितंसर्वतःसूर्यसन्निभं अव्यक्तपरतोनित्यंकेवल्यैदेवव
र्जितं ७२ अनन्यतेजःसंक्रांतंअविमुक्तंनिवासिनं आद्यसूर्यसमप्रख्यंपंचायतनमीश्व
रं ७३ शरण्यंदेवमीशानंओंकारंशिवरूपिणं देवदेवंमहादेवंपंचवक्त्रंवृषध्वजं ७४ स

अ. ५१

९४२

द्वाचंद्रशिखरूपाक्षंशूलहस्तंजटाधरं हृत्पंकेशमध्यस्थंनभःशशिनिभाकृतिं ७५ वरा
णस्यास्थितंदेवंओंकारंपरमंपदं तारकंसर्वजंतूनांतंपश्यामिनमोनमः ७६ श्रीसनत्
कुमारउवाचएवंतस्तवतस्तस्यशिवोभूत्प्रीतिमान्मुनेः ७७ वह्निभास्करसंकाशंसूर्यकोटि
समप्रभं श्रोत्रंतेनहृयंतातंसराजसस्तुतत्सदा ७८ एतदोंकारनिर्दिष्टंस्तोत्रंशंभोश्च
पठीष्यति अविमुक्तेमहाक्षेत्रेसर्वात्मनाभिसंवृतं ७९ तस्मात्सिध्यदाग्राहिदिवा
करतलेस्थिता ८० ब्राह्मणाक्षत्रियोवैश्यश्शूद्रोपियदिमंपठेत् मुच्यतेसर्वपा
पेभ्योश्रूद्धानस्तुयोभवेत् ८१ वेदाहमेनंपुरुषंमहांतंआदित्यवर्णंतमसःपर
स्तात् तमेवविदित्वातिमृत्युमेतिनान्यःपंथाविद्यतेअयनायाय ८२ यदिवै
कसहस्राणिलक्षकोटिभवेन्नरः तदाओंकारदेवस्यशक्यमाहात्म्यमीरितुं ८३
इतिरिक्तंतेतुमयासमस्तंपुराणंकारकृतंकदेवं वृत्तंतदेयंबहुशिःसदैवंअपीह्

ॐ

केनापिसुखेनतेच ८४ श्रीव्यासउवाच अहोकृपेहशुभगंकृतापुण्यफलोदयैः नसृष्टि
मधिगछंतिओंकारस्यकथांप्रति ८५ शृण्वतःपरमंब्रह्मनिष्पथनुग्रहभागसि तस्य
माहात्म्यमाचक्ष्वविस्तारेणतपोधन ८६ श्रीसनत्कुमारउवाच शृणुव्यासकथांदिव्यां
पौराणंवेदसंमतं शंभोर्गिरिसुतादेवीभार्याकालिरितिस्मृता ८७ अत्यर्थंदयितासा
ध्वीशीलवृत्तिसमन्विता तयासहमहादेवोअविमुक्तेप्रयुज्यते ८८ पंचायतनसंस्था
नेकालविंद्विजोत्तमं सदानित्यक्रियार्थंचसोपास्तेसकरोन्निशि ८९ संध्यापूर्वं
पश्चिमांच्चओंकारेसंस्थितोहरः निरन्नेकर्मणिअर्चयेनयतस्तत्रकीर्तितः ९० त
तःसाध्यंचनृत्यंचअहर्निशंचयथ्रुवं अष्टादशभुजाभूत्वाभावेनावस्थितोविभुः ९१
नंदीश्वरोमहाकालोनृत्यंचवै ॥ दिव्यंवर्षसहस्रंतुनृत्यभावेस्थितोहरः गंधर्वाप्सरसा
श्चैवविद्याधरगणास्तथा ९२ नृत्यमानाःस्थिताःसर्वेनित्यवादित्यसंरताः गतंव

र्षसहस्रंतुस्वरीभूतगणास्तथा ९३ नेतभूतास्तथादेवाहृष्यंतिनृत्यमुत्तमं दृष्ट्वैताश्चमु
ह्यंतिसुबलैस्ताःपदेपदे ९४ तदादशमथोदृष्ट्वागौरीवचनमब्रवीत् किंविरूपास्तन
त्योयंममविस्मयकारकः ९५ अनेकविधैःस्थानैर्दृष्टंनृत्यंमयापुरा मंदरादौगि
रिवरैस्तथापर्यैस्तमूधरैः ९६ कैलासेनैवसंदृष्टंकदाचित्तुमयापुरा कारणंकथय
स्वायअधुनुरहभागहं ९७ एवमुक्तातदादेवोदेव्याःसपरमेश्वरः उवाचप्रहस
न्देवोदेव्याःसमुखपंकजं ९८ उन्नाम्यपाणिनादेवोअंगुलेनमहात्मना साचयं
प्राहवचनंइदंजयनंमहत् ९९ वशीष्ठिकारणंपरमस्थानेगिरिसुतेशृणु योसौ
परात्परोदेवोहंसाख्यःपरिकीर्तितः १०० नामाक्षःश्रवतेभद्रेसोस्मिन्स्थानेप्रवि
ष्टितं पंचायतनमासाद्यअविमुक्तेस्थितस्वयं १ एतदारिस्वरूपंतेमायायोगव
लेनतु विज्ञातंदेवगदितंदिव्यमात्मानमात्मना २ ऋषिरुवाचपूर्वन्हेमध्यान्हेय

हृहीस्थितः अपरान्हेचसोमस्तोअथर्वशिरसमागमे २ पंचपंचस्थितंदेवंपंचायतन
वासिनं तेनतंव्याम्यहंदेवीपंचायतनमास्थितः ४ ब्रह्मांडोदरवर्तीनातीर्थानिनि
रिजात्मजे तेषामभ्याधिकंस्थानंपंचायतनमास्थितं ५ ममचास्यधिकाप्रीतियेन
कर्णेनतश्रुणु योसौपरात्परोलोकेआनंदोब्रह्मणोपरः ६ सोपंस्थानसुयादेवीम
न्नन्योनात्रसंशयः अस्मिन्नस्थानेस्थितस्यापिपुरुषस्यजितात्मनः दिव्यंचक्षुःप्र
वर्तेतयेनपश्येन्नरोसौपरं प्रत्यक्षंस्थानवान्भद्रेपुरुषश्चतुर्भुजः ८ त्रिनेत्रोशूल
हस्तश्चललाटाक्षोवृषध्वजः वस्यंतेमानवाःपूर्वंपंचायतनवासिनं ९ शिवलोकस्य
संचारःपंचायतनवासिने रहस्यंसर्वजंतूनांपंचायतनवासिनां १० येनकार्येण
सुश्रोणिरहस्यंगोपितंमया शांतादांताजितक्रोधाःपंचायतनपूजयेत् ११ सद्भाव
भाविताभद्रेलभ्यंतेपरमंपदं यस्मज्जन्मांतरेदेवीपुराजारचितोह्यहं १२ विदितेप

रमंस्थानंयत्सुरैरपिदुर्लभं ब्रह्मांडोदरमध्येतुयानितीर्थानिवर्तते १३ वाराणस्यां
गमिष्यंतिवेषांस्वस्यचतुर्दशी दृश्यंतिपरमंदेवंपंचायतनवासिनं १४ देवाश्चऋ
षयश्चैवरुद्राःपशुपताश्चये परिवारस्थिताःसर्वेओंकारंशंभुविस्मिते १५ मत्सां
दर्याश्चभवनआदिदेवस्सकेशवः अस्मिन्क्षेत्रेस्वयंभुश्चस्थितःपूर्वेणकेशवः १६
रुद्राणांचैवकारिस्सकाशीपूर्व्यांव्यवस्थितः ध्यायमानस्सओंकारंपंचायतनवासि
नं १७ सप्तकोट्यास्समंत्राणांजप्यस्यफलमाप्नुयात् कृत्तिवासस्थितोभद्रेनस्य
देवश्चपश्चिमे १८ एवंतुक्षरतेस्थानंमदीयंशाश्वतंशुभे मनोबुद्धिरहंकारकाम
लोभास्तथापरे १९ एतेरक्षंतिसततंपंचायतनवासिनं रुद्रोश्वरगवश्चंद्रोयथा
वासूर्यमंडलं २० रुत्वापापंपुनःपश्चात्पंचायतनवासिनं श्लोकाद्वीनाद्दिवी
गतिमाप्नोतिदुर्लभां २१ श्री ॥इतिश्रीस्कंदपुराणेपंचायतनवर्णनंनामैकपंचाशमो

Dr. BHAU DAJI MEMORIAL

॥श्रीगणेशायनमः॥ ॥सनत्कुमारउवाच॥तस्मिन्स्थानेपुरहूतंतंदृष्ट्वैकमनास्थुणु॥१॥यंतंरेपुराकल्पेराजानमु
ष्पदंतनः॥२॥नाम्नालोकेषुविख्यातोतेजसासूर्यसन्निभः॥तपसातेननुष्टेनदेवदेवेनशंभुना॥३॥कमलंकंच
नंदेवंयथाकामगमंमुने॥सतेनविचरंलोकान्सप्तद्वीपाधिवासिनः॥४॥द्वीपानिसुरलोकंचयथेष्टंविचरन्सदा
॥कपालैःसप्तभिर्द्वीपेतुतस्मंपुष्करवासिनः॥५॥तस्यनामद्वीपंचपुष्करद्वीपमुच्यते॥तंदेवब्रह्मणादत्तंया
नमस्यमनोजवं॥६॥पुष्पवाहनमित्याहुस्तत्रतंदेवदानवः॥नागस्यमस्यास्तिजगत्रयेपिब्रह्मांडनस्या
पिजगत्रयेपि॥पत्नीचतस्यप्रतिमन्नरूपानारीसहस्रैरमितोभिमाना॥८॥नाम्नाचकुवण्यवतीचभूवसा
पार्वतीवेष्टममानवस्य॥तस्यात्मजानामयुतंबभूवधर्मात्मनामाहितनुर्धराणां॥९॥तदात्मनःसर्वतव
स्यराजामुदंमुदंविस्मयमाप्तमादः॥सोप्यागतंपूज्यमुनिप्रवीरंमत्वेनसंवाक्यमिदंविभासे॥१०॥कस्मादि
भूरितमंतापलमत्यभुक्तजातंचसर्वंविदितंममंसुरर्षेयं॥नार्यामयार्यंउपसेवमुनेऽधिनेमरत्वम
मानुजत्वंहेचमुनीर्षधात्रा॥११॥यस्मिन्त्रिदृष्टमपिकोटिशतंनपाणेसाम्राज्यकुंजररथौघधनाश्वलक्षनो

लक्ष्यतेकृगतमेवूरवीर्यगणैः॥१॥तत्मालमन्यजननीचनस्तनरोऽवेनधर्माधिकंकृतमवेशमनोभिरामं॥य
थाक्षिमेकथितयामनोनकीर्तकीर्तिंयथातदखिलंचवरप्रवृत्ते॥२॥मुनिरुवाचतनोवांतरीतांपृथिवी पु
तेननुनिशम्यकथां॥तवजन्मनुसंकुलेवरपागसिरनेकजनवातकरां॥वपुष्मतिपुरुषंकुनरुद्वारणं
कुसंधिनचतेसुकृतेनचसूनुरमूत्रचतजननीनगिनीनचबंधुजनोपि॥त्रभवरनाशिरतांवरोऽकरं
चिरदानेतुसिंहसेनेन॥त्रयतानकिंचिरासरिनंवन्यफलानिमाद्यं॥त्रथाप्यपरंपन्महरेनुतापंसरोवरंवं
यरीनरोधः॥पुरलान्यथादापबहूनियातजननस्तनुवेत्यविमुक्तनार्थं॥२॥तन्मूलजाप्रायपुरेसमस्तं
तंतदाशेषंऋहमिरामिं॥केवानकश्चित्कमलेषुजातांकोनोमृणालंतत्यरिपीडितस्यु॥१४॥उपविश्यतत्रैकस्मि
सभायोभवनोगने॥रुद्रस्यावासमंडलस्यलयारात्रौमहाकृताः॥१५॥सभार्थंसत्रनगवान्यत्रासीन्मंडलंमुनि
तत्रस्थेपशुपतेःशिवपूजापरायणैः॥१६॥स्त्यमंकोणसंस्थेश्चमूर्ध्वन्यालिखितस्तथा॥तत्प्रभवतसंकल्पे
ॐकारगतमानसैः॥१७॥ध्रुवेश्चविविधैःसिद्धैस्तस्मिन्रेशमुपागतैः॥ध्यायमानेपरब्रह्मॐकारात्मेश्वरं

॥१८॥लयाचावगतंसर्वंपवायतनरूपीनात्॥पंक्तिश्चैवतदाजातासोपत्यस्यनरेश्वरः॥१९॥किमेतैकर्मभैः
कार्यंवरंशंसुरलेकृतैः॥निवेदितास्तथापुष्पैःपवायतनवासिने॥२०॥दीपितामादिरेशायसुवर्षायफलेन्द्रा
तेः॥गृहंसनुतस्तेमेमहासत्यपरात्मनः॥२१॥तत्रजागरणेचैवप्रसंगेनत्वयाकृते॥प्रभातेचत्वयातस्मि
न्नुःखशोनुर्वरुद्धया॥२२॥आश्वर्यंपरमेमत्वात्मिन्नायतनेस्थितः॥संमार्जयेसपत्नीकंउपलेपनंत
थर॥२३॥कालेनगछतातत्रकृदवासतरंशुभे॥पंचत्वंगतवांस्तत्रदेवेवस्यसंनिधौ॥२४॥त्रगौप्रविष्ट
सुश्रोणितवगृहंकलेवरं॥कर्मणातेनुराजेंद्रदेवेवुद्धिस्तवागता॥२५॥सभवान्वसुकेजातःसपत्नीक
स्तरेवरं॥पुष्पानुकारात्तस्माच्चरोकस्यचपूजनात्व॥२६॥ॐकारेश्वरमाहात्म्यादेवेनतपसानयया का
रागतेसप्तत्रयानुचचनुर्मुख॥२७॥संतुष्टश्चैवराजेंद्रवरंरूपीतरेश्वर॥तस्मात्वंचस्वराजेंद्रपुष्कलेमह
तन्यये॥२८॥त्रविमुक्तसमासाद्यॐकारंशरणंव्रजेत्॥प्रसादात्तस्यदेवस्यदृश्यसेपरमेश्वरं॥२९॥ए
तुक्तःसनुराजावैसर्वेषांवेमहर्षिणां॥लोमाचित्सर्वगात्रेस्तुहर्षाविष्टसमब्रवीत्॥३०॥जन्मोतरत्वया

ख्यातेब्राह्मणेकुलवर्द्धने॥संसारेत्वरूपमेःसत्वाश्चपशवोजायते॥३१॥एवंश्रुत्वातेविप्रराजानुरुतनिश्चयः॥सपत्नीकःसगणायुवाराणसींमहामुने॥३२॥रुद्रोभोःप्रियतमेरेशेपंचायतनमुक्तिदे॥मन्वीश्वर्यास्ततोब्रह्मरुद्रवासस्यचोत्तरे॥३३॥रक्षिणामूर्तिमाख्यःओंकारस्तत्रसंस्थितः॥तत्रेश्वरेवतुहोनामरेवाश्चेप्रतिष्ठितःपरः॥३४॥उत्तरेकपरमंलक्षानेमान्मुनैश्वरात्मभिः॥रूपातेहयविख्याताःपुण्यदंसर्वदेहिनां॥३५॥रेवतेप्रवसन्प्राप्तकाउसूचनमुत्तमैः॥दृष्ट्वातेरुतस्तानंपेचायतनवासिने॥३६॥रंस्यामिरैश्वरेरेवंयदुक्तानोद्भवःपुनः॥मनोरथंत्रयश्यामितस्यरेवस्यदर्शने॥३७॥दुराधर्षेदुःसहेचसमस्ताशूरविक्रमः॥कलिकल्मिषमन्येश्चयेषान्नोपहनागतिः॥३८॥तेषांदृष्टसमप्पंचतत्रतत्रानशिभोजिने॥तेषश्चगोपितेव्यासमहारेवेनशूलिना॥३९॥येकेश्चदृष्टतेतत्रदुष्टेकलियुगेभये॥गंधर्वैःकिन्नरैर्यक्षैरासतेश्चतथोरगैः॥४०॥सिद्धैःसंपूजितंतत्रतत्रादानवनायकैः॥जुताहूविगतेर्नित्यंपरमेश्वरतत्परैः॥४१॥तत्रतत्रामराःऋषिंपरिभावस्यमाश्रितः॥आराधयामिरेवेशंपंचायतनवासिने॥४२॥येषांशंकरयेनित्यंध्यानदीपेनईश्वरे

दृष्ट्वामंतुओंकारंतत्रेवपरमंपदं॥४३॥यमध्यात्मात्ममेदेहंविश्वतोदुर्जयंपरं॥जनेनेवशरीरेणतत्वेमुच्यंतिमानवाः॥४४॥मत्कापरमस्त्वद्रुक्षःचत्कारेवंविशंतिच॥मनपिष्णंतियेतत्रसर्वभावेनशंकरं॥४५॥विशेयास्तेगणाःस्थियनियतोवाकृतिस्थितः॥सिद्धियोगस्यसोपानमेषपंचाग्रसुंदरी॥४६॥वाराणस्यांतुयेकेचित्तीर्थायतनानिच॥तेषांचैवतुसर्वेषांओंकारंपरमंस्मृतं॥४७॥ओंकारदर्शनादेवसर्वेषांपापनाशनं॥॥सनत्कुमारउवाच॥ततःसंसर्गजंगवान्देवोदेवीमथाब्रवीत्॥उवाचदेवीयस्येदंस्थानंनिर्मितंपुरा॥४९॥यन्नास्तिदृश्योकेपिमनसातत्कृतंमया॥यद्भूतमस्तिलोकेकेनपश्यतिविस्तरेन्यनः॥५०॥॥देव्युवाच॥एवंभवतुदेवेशयथात्वंसंसतानन॥नहिश्चन्यश्चगंतन्मेमुद्यानात्परतोहरं॥५१॥॥सनत्कुमारउवाच॥महादेवाततोवासंवाराणस्यांचषष्ठतः॥समुद्यानंदिदृक्षार्थंविचचारसमंततः॥५२॥पुर्वस्मिंश्चदिशेभागेदेवोदेवात्यरात्परः॥उद्यानंदर्शयामासनानाकिन्नरनादितं॥५३॥नानावृक्षसमाकीर्णंनानापन्नगशोभितं॥चंपकाशोकपुन्नागप्रियंगुशतसंकुलं॥५४॥विस्तार्णंनकरंबैश्चनिर्यासैर्वरैरपि॥गंधवद्भिश्चकुसुमैर्नातिके

सरकेतकैः॥५५॥२मेसुरपिपुष्पैश्चपद्मरेणुसमेधितैः॥संयुक्तंपर्वतेश्रीमान्निवपत्राभिसंमितैः॥५६॥मनदु
स्थानमासाद्यदेवीप्राहजगत्पतिः॥यत्रयामिरेविमाल्यानिकिन्नरात्सुमनोहरान्॥परिजातकखंडानितथाकल्प
द्रुमानिच॥ममलोकेचवेवस्वाविष्णुलोकेचयेस्थिताः॥५७॥ब्रह्मलोकमरनेयेचनाम्नारुपगुणव्रते॥इयंवारा
णसीरेवात्रिवलोकंचमाश्रिता॥५८॥मेरुहेममहाशृंगेरत्नेरुपनाशनैः॥तिष्ठतेसर्वलोकेशब्रह्मकल्पसं
भवः॥५९॥परिवार्यस्थिताःसर्वेओंकारंचाविमुक्तकं॥अस्मिन्देशेपुराद्वीतिहोत्रंतिममशेभने॥६०॥कुबेरा
लोकसंस्थानेगवांवासश्चयेनवे॥गवांपयःसुवर्णानिफेणामूर्ध्निसमायतत्॥६१॥गतामयोऽतरक्षा
गांवत्साःसोमपार्श्वगाः॥ततस्ताःप्रेषितास्तत्रमयागावस्तथाभवेत्॥६२॥तेनसाममनेत्रभ्योनेकवर्णमुखा
श्चिताः॥गावःसर्वाभिमांदेवीजातास्तत्कार्यसवर्णकाः॥६३॥नेकवर्णास्तदाभूतायेनसंप्रेषिताःमया॥तांवे
क्षारणतोगत्वामामेवलोकमातरः॥६५॥तांश्चितांस्तसमागत्यलोममेभिसमन्विताः॥प्रसादयन्तिमा
गोब्रह्मात्मामब्रवीततः॥६६॥प्रसादंकुरुदेवेशततोह———॥नास्तितोदेवलोकेस्मिन्सलं

मेश्वनु——६७॥गोप्रेसकइतिख्यातोमेस्मृतःसर्वदेवतैः॥गोप्रेसकेश्वरंदृष्ट्वागयायांसर्वमानवः॥६८॥नदुर्गतिमवा
प्नोतिकुलशोश्चविमुच्यते॥ततःस्वमुच्यमानस्तुप्रसन्नमनसाभवेत्॥६९॥ऋषिसंसक्तमालेषांब्रह्मात्मात्मश्चनोभवेत्॥
मयाउक्तास्तिलामर्वब्रह्मणाप्यमहात्मना॥७०॥यस्याःपूत्यश्चमास्याश्चभविष्यंतिममात्तया॥कपिलाहृहमेवहि
तराप्रभृतिकथ्यते॥७१॥श्वेतापिसत्यमेवंतुवृषध्वजतरक्षितः॥सान्निध्यंकृतसोदेवीसतीवेदरूपतांगता॥
७२॥वृषध्वजमिदंदृष्ट्वासर्वंतेनुफलंलभेत्॥स्वर्गलोकंगतोमत्योमिलतिलक्षमिमांपिहा॥७३॥लभतेरूपमेदेन
गणास्त्वंचातिदुर्लभं॥अस्मिन्नृपप्रदेसेतुनागवोब्रह्मणास्वयं॥७४॥सान्निध्यंसर्वभूतानांसवाङ्मयोपयो
गते॥श्रात्मंसीरैणदृष्टेणकदमेनन्यनोहरं॥७५॥हृदंतदमितिख्यातंतेनतेदेवमिदंप्रभं॥सर्वेदेवरहंदेवी
श्चस्मिन्देशेप्रतिष्ठिताः॥७६॥गङ्गोयंनाममोक्षेतिउपशंतःशिवस्तदा॥शिवोवास्मितोहंवैपुण्यमस्य
पिदर्शनं॥७७॥पेस्पतेप्रवतोमर्त्यस्वर्गानोकसयायया॥श्चत्राहंब्रह्मणानीयस्थापितःपरमेष्ठिना॥७८॥
ब्रह्मणाचापिसंस्थेविष्णुनास्थियतेसुतः॥तेदृष्ट्वाब्रह्मणाविष्णुलोकःसविप्रेक्षोतसा॥७९॥मयानातथि

देलिंगकस्यानुग्रहात्पितवानसि॥ततश्रुत्वापुनर्विप्रुर्जात्यर्णकुपितोमम॥९७॥ऊर्ध्ववेशात्समुत्पत्रेणतभावमहा
सुरे॥ममवल्लभिनंपूर्वेनाम्राहेतुमवेननात्॥९८॥हिरण्यगर्भइत्येवंततस्त्वासंस्थितंमया॥इष्टंमयिदेवेशप्रम
लोकंत्रनेनरः॥९९॥प्राप्नुनोवसतोऽत्रत्वाममलिंगमिदंततः॥संपूजयामासविधिवद्भक्तापरमयायुतः॥१००॥देवदे
वमहादेवत्रदृष्टेनेतरात्मना॥स्वयंभवमहादेवनिश्चयेतिपुनःपुनः॥१०१॥ततोहंसर्वदेवानांपश्यतांतत्रतत्रवै॥
प्रतिष्ठेलिंगमध्येतुब्राह्मणोविष्णुप्रबोदितः॥१०२॥माजीनार्थंतुतांप्रतिसूत्रेणाहूयाहिनस्तदा॥नीलतेश्वरमा
त्मानंलोकानांपूजयेरतः॥१०३॥तस्मात्संनिहितंयेयंदेवंदृष्ट्वात्रामिदंवना॥प्राणानिहनरस्त्यक्त्वनपुनर्जाय
तेक्वचित्॥१०४॥एवंविष्णुस्तथादेवीब्रह्मत्यक्तेकपितामहः॥प्रसन्नमत्रसौम्येतुचार्थंवैतोमहात्मनौ॥१०५॥श्रु
त्वावयमागतोनस्योगोनांचैवसभासदैः॥अस्मिन्ब्रह्मशिलाद्वारेसर्वेतेदेवकंटकाः॥१०६॥व्याघ्रंघ्नंप्रम १४१
माल्लायनिर्विघ्नास्तेजसामया॥व्याघ्रेश्वरतेख्यातोनिसंतत्रहमाश्रिता॥१०७॥नपुनर्दृश्यतेयोनीर्हृष्टैव
व्याघ्रमीश्वरं॥उपयविलसंज्ञेवद्वारंयोब्रह्मणःपुरा॥१०८॥श्रवणेदेवतेसृष्टोत्वयैतेनिहितोशुभे॥ततव

नानामिकेनेहंप्रदेशेत्विरमास्थितः॥९२॥निवासनामविख्यातेसुरासुरनमस्कृतं॥दृष्ट्वेमनुजाःसार्द्धपशुगा
दैर्विमुच्यते॥९३॥सावत्रशमहाप्रीत्यब्रह्मशिलेतिगणैःसहः॥ज्येष्ठलानमिदंतस्यादेवत्यपुण्यदर्शने॥९४॥द
ष्ट्वानममयंलिंगंत्रेष्ठलानेसमास्थितं॥वसेच्चतापुनर्मर्त्यःसंसिद्धोमत्फलन्नानि॥९५॥समंतालानिदेवेशा
लिंगानिस्थापितोहिवः॥दृष्ट्वावयितोमर्त्योदेहभेदगयोभवेत्॥९६॥दत्तंतिसहमागत्यसर्वमास्यम्प
वस्थितः॥तवमुक्तमयायस्मात्रविमुक्तमिदंततः॥९७॥श्रविमुक्तततोदेवीनात्माजलेतनोनुविप्रेत्रवा
राणसीनाम्नामुक्तिदासाभविष्यति॥९८॥श्रविमुक्तेश्वरंदेवंयोसौद्रक्ष्यतिमानवः॥ममलोकेगतिस्तस्य
यत्रतत्रमतस्तहे॥प्राणानिहतुसंत्यस्यसोमुक्तमेमतिः॥ममप्रियमिदंस्थानंश्रात्मलिंगप्रतिष्ठितं॥
सेत्रमेतत्सहत्यश्चनान्हव्याहसंगमा॥स्थापितेसंगमेतास्मांबत्सणालिंगमुत्तमं॥मंगलेश्वरमित्येवंख्या
तिंनयतिदुर्जनं॥मंगलेश्वरदृष्ट्वेवंस्नाताश्चमनुजाभुवि॥श्रर्चयेत्संगमीशानंतस्यजन्मकुतःपुनर्गद
मत्यभद्रेश्वरीनिवासंयोगिनांपरं॥सेत्रमध्यवपत्रेहस्वयंभूत्वासमास्थितः॥मध्यमेश्वरमित्येवंख्यातंसर्व

सुरासुरैरभिष्टुतमिदं पठेद्यस्तवमुत्तमं ॥ योगिनां योगदं लिंगं नंदनस्य मुनिर्जगौ ॥ कथितं लिंगमेतत्
श्रीशुक्रेणेति भृगुसूनुना ॥ नाम्नाथ केशवं पुण्यं सर्वसिद्धकरार्चनं केशवमानवः सद्यो मुक्तस्यात्सर्वकिल्बिषैः ॥ मु
क्तस्तु नैव पुनर्जन्मसंसारे तत्र नेश्वरः ॥ जराजनितुकुरूपेण श्वसुरैरेवकंटकैः ॥ नात्यणाश्ववरंध्रात्तरेद्वानू षाद्यतः
सदा ॥ प्रनिविद्य मया तोतुयोमापुत्रवरार्किनेः ॥ मयारानवरूपेणसुरानोरानवोपुरा ॥ मयानेया पुनस्तोतुस्तापि
तंलिंगमुत्तमं ॥ जंबरैश्वरमित्युक्तं सकरासरसत्तमैः ॥ दृष्ट्वानमेयरेवेरं सर्वनिष्कामानवाप्नुयात् ॥ यस्मिंलिंगानिपुण्या
निसर्वकामप्रदानिच ॥ रागंरेश्वरविख्यातंलिंगंस्थापितं ॥ तमानंरेवमीशानंदृष्ट्वास्तुत्वानमानवः ॥ अ
नेनपापनिर्मुक्तोसर्वरेवनमस्कृतं ॥ एवमेतानिपुण्यानिसलिंगानमनुव्रता ॥ कथितानिमयास्तेत्रे गुह्यंकाव्यरि
रंशृणु ॥ कोटीश्वरंकोटितुर्थंक्षेत्रेपैनत्रकार्तितं ॥ योजनेविधिक्षेत्रस्यप्रस्तरंकोटेस्तोपमंमहाद्यंगिरिलानंके
दारेचलयेलिंगे ॥ गणलोकप्रतेदृष्ट्वाक्षेत्रेपोसमवाप्नुयात् ॥ ततोमहालयेसूक्ष्मंकेदारान्मध्यमाद्दधि ॥ मूलपुण्यमि
दंक्षेत्रेश्वरिमुक्तमिदंमम ॥ ॐकारंमध्यमंलोकानंलोकानंचैवमहालयं ॥ ममपुण्यानिभूलोकेतेभ्यःपुण्यतमंविदंत

तश्रृणुनिमूलानिपशुपाशविमुक्तिदं ॥ कदाचिन्ममयायुक्तमाविशुक्रेततोभवेत् ॥ श्वविमुक्तेश्वरंलिंगंमयाद
ष्टेहमानवः ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोदृष्ट्वादेवंतुनामकं ॥ दृष्ट्वाऽकल्परेवेरंसंसारेदुःखसागरे ॥ एवमुक्तामहादेवेदि
दिशःसर्वालोकयत् ॥ त्रैलोक्यसंस्थितेःपश्चात्तरेवोरेवोमहेश्वरः ॥ श्रुत्वात्तरभूत्सर्वंतरेहंकथितंमया ॥ ततः
पाशुपातंसिद्धेनस्माभागः सिनप्रभः ॥ बहवोमनसाध्यानमस्कृत्यमहेश्वरं ॥ श्रण्वंतुसर्वेतेदेविश्वतन्वा
मयोदितं ॥ विश्वरूपधराःसर्वेत्रीनेत्राऽऽरूढमूर्तयः ॥ पुनर्निरीक्ष्यदेवेशंध्यानयोगेनकृत्स्नशः ॥ ततस्तानमधाय
नियमानाद्दतोवरः ॥ स्थितानासस्तंतेषांदेवदेवोसनातनः ॥ संचिंत्यपरमेस्थानंमूर्तिदेवीविपुरुषः ॥ रुद्रजन
गदिरैश्चैवममागत्यवस्थितः ॥ तस्यतोपरमांमूर्तिमांसितोतुतात्यतैः ॥ नमश्चक्रुपुनर्यष्टुकृत्स्नानाभात
तोपुमान् ॥ ततस्तेदृष्टमात्मानंबुध्यासाप्ररुतिस्थिताः ॥ प्रकृतेर्मूर्तिमालक्ष्ययोगेनपरमात्मना ॥ ततस्तेनाद्य
मास्थाययोगिनःपुरुषस्तु ॥ विशिष्टतरयंसर्वेतेवैसंसारनाशिनः ॥ श्रुत्वैवंततःसर्व
॥ नीलकंठेमहादेवोपुनश्चकेवशःपशुः ॥ तेदृष्ट्वाशिरिजाप्राप्तुंसर्वतन्दृष्ट्वा ॥ स्कंदनीश्वरणोत्तमाक

ह्याभागवरेनिनः॥साउवाचततःश्रेष्ठसहदेवेससुरार्चितः॥समर्पीयंतमस्थायभक्तिमाद्रिहिनोनमेः॥यतेर्योगे
मूलमुक्तेनमेकेनजन्मना॥एतस्मात्सप्रभावेनभक्तास्त्वममनित्यशः॥अनुग्रहेममहायेकंक्रियेनेमुक्ति
दःसदा॥तस्माद्रिदंमहाक्षेत्रंब्रूत्वाद्रोसेयतेमदा॥॥सनत्कुमारउवाच॥एतनेकथितंव्यासपेवायतनमुत्तमं॥
श्रविमुक्तस्यमाहात्म्यंकस्त्रिश्रेतत्परायच॥लब्ध्वाश्राराधितोरुद्रोयत्रसन्निधिमुद्यतेः॥सेनेत्रिरंनिपरंक्षेत्रं
ॐकारेमुक्तिदेःसदा॥तस्मात्सप्रपिकाषेनक्षेत्रेमुक्तिंउपाश्रते॥नरादृष्ट्वनिरेवेशंॐकारंपरमेपरं॥१४८॥
॥॥इतिश्रीस्कंदपुराणेश्रविमुक्तमाहात्म्येद्विपंचमोध्यायः॥५२॥ ॥श्रीशिवायनमः॥ ॥

:॥श्रीगणेशायनमः॥ ॥स्कंदउवाच॥ ॥इमाहरेनुदेवेशेचकनुर्यप्रसंगतः॥तन्मेसर्वंमहेषेणकथयस्वमहामुने
॥१॥हरेमेविप्रसंगस्यपरात्परमतंमुने॥ ॥सनत्कुमारउवाच॥शिलायस्यात्मनेपुत्रमयुंतांधरेणह॥सचाप्ययो
विनेविप्रश्राराध्यपरमेश्वरं॥२॥ददर्शसप्रतीक्षंतंमहागणपतिंविभुः॥ ॥श्रीव्यासउवाच॥कथंनरीममृत्युत्रः
कथंवाराध्यशंकरः॥३॥समानलमगुलंतोप्रतीहारत्वमवहः॥श्रीसनत्कुमारउवाच॥ ॥अभून्मुनिसधर्मात्मा
शिलादेनामवीर्यवान्॥४॥ब्रह्मशिक्षिलकल्पेत्रेश्रुतिकल्पेनसोभवेत्॥श्रवस्यलंबमानकरणाहीन्मुनि
चहिनः॥५॥विधिंत्रसनतोघोरान्निरयेनुसनारयत्॥तेनकालेस्युकामेहरेवलोकाश्रिमव्ययं॥६॥श्रारा
धयमहारेवंपुत्रार्थेहितसत्तम॥योत्पात्तेतारेत्राक्षःसतेपुत्रान्प्रदास्यति॥७॥तेषांवाक्यंतनश्रुत्वातमा
मशरणंविभुं॥श्रियेनतुसहस्रेणतप्यमानस्यभूतधक्॥८॥सर्वेरेवमरत्वस्यवरेणसिनमाघत॥तंदृष्ट्वासो
ममाशानःप्रणतस्याग्रतोहितः॥९॥हर्षगद्गदयावाचानुशेचविबुधेश्वरौ॥नमःपरमरेवायमहेशायमहा
त्मने॥१०॥सर्वेसर्वेकराणांचत्रेत्रणःपतयेनमः॥कामांगनाशनायेवयोगसमदेहतवे॥११॥नमःसर्वत

वासायधेयगम्यायवेधसे॥ऋषीणांपतयेनित्यंवेदानांपतयेनमः॥१७॥प्रधानायनमोनित्यंनतत्वपारसेविने॥व
रदायकपत्नीनांनमःसर्वगतायच॥१३॥सप्तेचपतयेश्चैववित्तेवेप्रभवित्तवे॥जगतः॥पतयेचैवजगत्सप्तेनमः
सदा॥१४॥प्रकृत्यैयतयेनित्यंपूज्यायपरमात्मिने॥ईश्वरायनमोनित्यंयोगगम्यायवेधसे॥१५॥शरण्येकोत्पत्ति
नाशायसर्वकामप्रदायच॥शरण्यायनमोनित्यंनमोऽस्तोगरुडध्वजे॥१६॥नमस्तेऽस्तोयरूपायतेजसांपत
येनमः॥सूर्यानीलद्युतेशायसर्वकामप्रदायच॥१७॥स्थितायचनमोनित्यंनमस्तेलोकवेधसे॥स्तोतव्यस्तुतो
देवविश्वामस्तेनविद्यते॥१८॥यत्त्वादुरुकस्त्वमेवास्यगतः॥स्थितिनाशयोः॥शरण्यंशरदेवेशंजगत्त्राशरणा
र्थिनः॥१९॥प्रसंगेपरमालक्ष्यवरदेशंवविश्वकृत्॥तस्मैवंवदतोव्यासंदेवदेवस्त्रिलोचनः॥२०॥वरंवृणीष्वमुनि
प्रवाहशिलादंमनिसन्नमं॥यस्तोत्रमेवपठतीसहितंहितानांप्रातःशुचिर्नियमवान्हितमानसानां॥तेवैनराःस
र्वनिशाचरभूतसंघाहिंसंतिचेहिपतपन्नगपूतनाश्च॥२१॥ततःसभगवान्देवस्तूयमानोमहेश्वरः॥उवाचवर
दोस्मितीड्यतेचमनोगतान्॥२२॥तमेववादिनंदेवंशिलादंपिवदन्प्रभुः॥वरंदेवंवरंवरेवचनेसज्जमानय

भगवत्पितुलेप्सितंदिदेवचरत्वमे॥दत्तमितत्तमंपुत्रंनदृष्टंनेनुश्रयोनिजं॥२४॥एवंमुक्तस्ततोदेवःप्रियमानस्त्रि
लोचनः॥एवमस्त्वितिचप्रोचनत्रेवानरधीयते॥२५॥गतेतस्मिन्महादेवेऋषिःपरमपूजितः॥स्वमाश्रममथेत्यसं
ऋषिप्रोक्तंयथावृत्तंः॥२६॥तेभूयतेतत्तस्यापिकालेनहितुमन्नमः॥पीर्यस्तुभूमिस्त्वंगेलनचकर्षतः॥२७॥तस्य
तत्कर्षमानस्यसीतायाःसमुपस्थितः॥सेवर्त्तकानलपरमकुमारःप्रत्यदृश्यतः॥२८॥ततदृष्ट्वाप्रभूतेनकुमा
रंहिन्नतेजसंराजसोयमिपंतातभयात्रोपससारह॥२९॥कुमारोपितपश्यन्तंपितरंहिन्नतेजसं॥उपाससा
दनरीनात्मानंततानेतिचाब्रवीत्॥३०॥सचचेष्टंमुक्तमानोपियदातेनाभ्यनंदत॥ततोबालस्तदाकारंशिलादंप्रा
हमेचरं॥३१॥सालेकयेनपुत्रस्तेयोसौदेवेनशंभुना॥आयोनिजस्करात्तःसततंप्रतिनंदये॥३२॥यस्यनंदंक
रस्तेयंसदेवहिजसत्तम॥तस्मात्तेहितिनाम्नायंपविष्यतिनसंशयः॥३३॥ततःसोवाचमांनंदीनन्दीश्वरषभ
तः॥त्वंहिलोकाश्रयेनीतोनंदिशःपुष्टिवर्धनः॥चूडोपनयनाद्दीनिकर्मण्यस्यचकारह॥३४॥कृत्वाचाध्यापया
मासवेदान्सांगपदक्रमान्॥सायुर्धरधनुर्वेदगोधर्मशास्त्रमुत्तमं॥३५॥सुधिक्ष्यानिचकर्माणिनिमित्तता

नमेववच॥॥नतत्रामविकिंचोचमात्मणंचनथैववाद्दाभुजेगानंचसर्वेषांयज्ञकिंचिद्दिवेष्टिने॥॥शास्त्रेलोकप्रमाणंमं
तव्याकरणानिच॥३॥तथाचैवपुराणीवगतिमद्देविशेषतः॥४॥पंचनानातिनानातिसुभोगणविवेष्टिते।
मानकेतुमाहोतेजेयोशिप्रायमनुत्तमं॥५॥पंचभिर्मिंद्रियैःसर्वैतेनाधातमशाषतः॥६॥शेषुवीरदीनात्मा
यवचायसूयकः॥७॥तस्यायसमदेवर्षेऋषिरेवोनपोधनो॥आश्रमेममनुप्राप्तेश्रीलारम्यमहौजसौ॥८॥
तावप्यर्चयथान्यायंश्रीलादःकमहातपाः॥तान्दृष्ट्वचुसादात्मावासमनेपरमार्चिते॥९॥मित्रावरुणनामानौ
तपोयोगबलान्वितौ॥अभितौसर्वजेतूनांसर्वलोकचराचरौ॥१०॥तेनार्चितोदाविश्रेष्ठोनिस्तेपरममाप्तवान्।
उपविष्टेनथाप्रीताविष्टभिर्वामिरेवच॥११॥तांश्चपुत्रःसकश्चिन्तेपुत्रतुष्टिप्रदःप्रभुः॥सएवमुक्तेजस्वी
लारःपुत्रवत्सलः॥१२॥उवाचगुणसंपन्नमेवंशाधिवर्द्धनः॥तमाद्यायनसंदृष्टःपुत्रंनंदीनमस्कृतं॥१३॥
योःपारेनशिर्सापातयत्नमनिंदनं॥तेनतुतस्याश्रिषदेवेप्रायुक्तंयमनित्यसं॥१४॥गुरुशुश्रूषणंतत्वलोकेश्रेव
तथाक्रतुः॥श्रीलारोऽथातमप्राश्रिषदेवयोःस्तोमः॥१५॥विसज्यनेदृनेत्रोतसोपलुरश्रिसन्नमो॥आश्रि

लारउवाच॥॥भगवान्भागविसोसिनियुक्तेसर्वदेहिनां॥किमर्थंममपुत्रास्यरीर्यमायुरुतावपि॥१९॥प्रविन्नमनो
समुत्पन्नाश्रिषोमुनिसत्तमो॥तेत्रेवतनयस्तानशापायुःसर्वधर्मनः॥२०॥शशापरमाष्टमेकेवलंविनंथारपिष्यिात
तःसशेकसंतप्तोनयनंजविरुःखितः॥२१॥विसज्यमुनिशार्दूलंवेकाकीविलापह॥तस्यशोकाश्रिसंतप्तस्वरंश्रुत्वाक
नःशुभः॥२२॥क्रेरमानेचनेरक्षापितरंस्मरदुःखिते॥॥नंदिरुवाच॥केनत्वेतानदुःखेनरूपमानःप्रोरुषा॥२३॥
दुःखलेकुनउद्धूनेतानुमिछामितत्वतः॥॥श्रिलारउवाच॥पुत्रत्वेकिलवर्षेणनविनंसोप्रहास्यसि॥२४॥उवुतुल
रणासर्वतोमंदुःखमाविशनेगसत्यंहित्वाचनुविप्रोनमावनंनमाषिणे॥२५॥तेनाहंपुत्रशोकेननरशार्दूलितमान
सः॥नेयुवाच॥॥रेवोवादानवोवापिन्यमोवापिकश्चन॥२६॥तथापितत्रयत्नंमेप्रयविष्यतिमाकर॥॥श्रिलोक
मारउवाच॥किंनपयःकिंपरंतानेकायोगःकःश्रमश्रेष्ठे॥२७॥यतनंवेशरुणेमर्तुंवंचयिष्यसिपुत्रक॥॥नेयुवाच॥न
तातनतपसामर्तुंवंचयिष्येनमस्पुनः॥महादेवप्रसादेनमर्तुंनेष्यामिनान्यथा॥२८॥वसर्काश्रुतुपोयोक्तिमुक्तेरवैं
पिनाकिनं॥तुष्यामिशंकरंदेवंनातोमत्कर्मविष्यति॥२९॥नेशेमत्कर्मयासाद्दिमत्रास्यसिपितः॥मयिवर्षसह

स्रेणतपस्तप्त्वमहदुग्रं॥॥हिरण्यवाच॥॥महादेवपुराऽनुक्तंत्वत्तस्तेमेयतःस्फुटः॥॥भावीकल्पवधमेकेनकथंदृश्यामिशंकरं॥
६॥वृषेणकिंनुपःपुत्रश्चाक्षुषेकतुरुषद्युम्नात्॥कालेशक्तिर्यतोभागयनपरुषिर्नेत्यसि॥६॥॥नहुषाच॥॥नत्वातनदृसारं
वेदरूपंनेविद्यतेनचाप्युद्देनमनसाभक्तादृश्यतेपरमेश्वरः॥६॥यद्मेवहिज्ञानामियथादृश्यामिशंकरं॥तथाविस्त
रोयंतेमिश्चिरेणश्रिलोचने॥६॥दृश्येतानननंदेहेविसृजंचक्षुभस्मकं॥॥चिरेणैवकालेनजन्यमत्कविवर्जि
ते॥६॥दृश्येमंकथातस्माकृत्यर्थंत्वविसृत्पये॥यदिवर्षसहस्राणियपंकेदृश्तानिच॥६५॥शीघ्रंवति
संदृष्टादेवपाणेधृतायुधः॥॥नथापिमन्यथातातभयंमेत्वंकरिष्यसि॥६६॥नममेतेकेतेरिष्यंतिदर्शनंकालेनापिचेवहि
॥॥श्रवणोर्यनलेनानन्तावहुदुःसमाप्तिनः॥६७॥॥अभ्यर्थेत्रमाध्यायेनथाचरणतकहये॥दृश्यमिवरदेदेवंनान्यम
त्कहरंपथे॥६८॥॥नगतश्चापिमुक्तस्यरुद्रभावियुतस्यच॥॥नमत्कंकालवहवःकरिष्यंतिमनाश्रयं॥॥६९॥॥तेषव
दरिनंमेत्वाद्रुवानेसुदुर्गतिः॥॥व्यसनंयेरणान्मात्कलासुत्रेमहातपः॥७०॥प्रणम्यमपितुःपादौशिरसाचम
हामयमुनेः॥॥प्रश्निमेसमारभ्यसंपतस्तिरनिश्चिते॥७१॥नमस्तुत्यपितुःपादौसोदृश्यउमापतिः॥॥मोनाध्यायस्क

मनसाप्रणतार्तिहरेहरः॥ ॥ ॥६॥इतिश्रीस्कंदपुराणेसह्याद्रिखंडेनेषुपाख्यानेनामत्रिपंचमोध्यायः॥५३॥॥

ः॥श्रीगणेशायनमः॥ ॥श्रीसनत्कुमारउवाच॥निर्गतोघतनोर्नेरीजगामसरितांवरं॥त्रिभुवनेषुविख्या
तंसर्वलोकसुखावहं॥१॥तांप्रविश्यतनोर्धामान्येकोप्राहारिसंज्ञितं॥जजापशतरुद्रीयंपरंपरमकारणं२
मवान्मत्कल्पथामासत्येकचित्तसमाहितः॥तपसानेननत्रैवतत्परेणसदात्मिकः॥कोटिरेकायदाजातह
मावचनस्यच॥महादेवंसतुष्टिना——————॥उवाचप्रीतिसंपूर्णाप्रणतार्तिहरंहरं॥दी
यंजन्मिछामिकोटिःपरमकारणं॥एवमुक्तेनतोदेवोजगामतत्यागमंगमर्वतीर्थंततोभूयः प्रणतात्मा
बभूवह॥जजापकोटिमन्यापरुद्रमेवानुचिंतयन्॥द्वितीयायांततःकोट्यांसंपूर्णायांहषधनः॥च्याप्रज
गामनंचैववहतोस्वीत्यभाषत॥सत्वाहभगवान्कोटितृतीयायांसमेवह॥इछामिदेवदेवेशत्वत्प्रसादाद
हंविभो॥एवमास्तिनिभूयोपिभगवान्प्रत्यवाचह॥उत्कजगामरेवेशोरेव्यासहमलाद्युतिः॥ततः स्नु
तीयांतत्रैवकोटिमन्यांजजापह॥युगांताद्दित्यसंकाशस्ततःसमभवद्विभुः॥साधुसंत्वयाधीमान्मूहिया
नुमनोगतं॥१॥॥यंयंकोटिमन्यञ्चभूयोपिपचतेजसा॥वरमेनंहरेरेवयदितुष्टोसिमेविभो॥॥देवदे

वोवाच॥किंतेजनेनबहुधातुलोकेस्मितवसर्वदा॥यंयंहिदृष्वेकमंसर्वेनतदाम्हे॥विस्तुत्वमथचेदत्तमस्मेर
पितिकाकृथा॥आदित्योमवरुद्रोवायस्तोबात्मात्मतुक्यतां॥सएवमुक्तेदेवेनसिरसापादयोर्गतः॥तुष्टश्चदे
वमीशानंजराशोकविनाशनं॥नमोदेवाधिदेवायमहादेवाधिपतेनमः॥नमःकर्मोगनाशायनीलकंठायवैन
मः॥नमोरुद्रपीतनाशायत्रैलोक्यहर्तायच॥नमःकालायरुद्रायउग्रेरुद्रायवैनमः॥नमोनीलशिखंडायमह
स्रशिरसेनमः॥सहस्रपाणयेचैवसहस्रचरणायच॥नमोदेवाधिपतयेभूतानांपतयेनमः॥नमःसह
स्रनेत्रायशतनेत्रायवैनमः॥आदित्यानांचपतयेमरुतांपतयेनमः॥नमःऋषिणांपतयेयक्षाणांपतये
नमः॥नमश्चलोकपतयेमहालोकपतेनमः॥नमोयोगाधिपतयेसर्वलोकप्रभवेच॥ध्यानिनेज्ञाननाशाय
ध्यानिभिःसंस्तुतायच॥मृत्यवेकालरुद्राययमायचमहात्मने॥देवाधिपतयेचैवदेवसेहननायच॥म
हिषांधकरुद्रेशपूषायैवपरमेष्ठिने॥ब्रह्मणेगुरवेचैवकुमारवरदायच॥ब्रह्मण्यशिरसाहंत्रैयंबकस्यप
रंतपः॥त्रिपुरघ्नायसर्वायसर्वायुधधरायच॥उमादेहार्धधारायतथानारायणायच॥जलाटाक्षिननेत्रा

यनेत्रोर्ध्वलिंगायच॥हलिनेमुसलघ्नायमहाहस्तायवैनमः॥मयाशेषजगत्रायनसत्रावोकमूर्तिने॥हिम
वद्गिरिवासायमेरुपर्वतवासिने॥कैलासवासिनेचैवधनेश्वरसखायच॥विस्तुदेहार्धसंस्थाय॥तस्मैवरदाय
कामसर्वभूतायसेतायसर्वभूतानुकंपिने॥प्रत्यूषभूतावासायपाणिनांजीवितायच॥नमोघ्राणायघात्रेच
श्रोत्रेश्रोत्रायवैनमः॥हस्तिनेचैवहस्तायतथापोतायदायिने॥नमःस्थानेरकर्त्रेचज्ञानेशायचतेनमः॥वाचो
वाचायिनेचैवतन्मयेतन्महात्मने॥सूलायतेचसूक्ष्मायसूक्ष्मायचतेनमः॥नमस्तेतपसोनित्यंनेत्रत्रा
यजिताय॥विश्वेदेवैर्लोककर्त्रेचब्रह्मणांपतयेनमः॥शिल्पिनेशिल्पनाथायविदुषेविश्वकर्मणे॥धर्मायत
स्तवेचैवशिल्पायचनमोस्तुते॥भूतनाथायरुद्रायरुद्रायपतयेनमः॥विश्वपेऽपतेचैवगायतेनत्यते
नथा॥जांवशायाप्यवेशायश्वजरायामरायच॥ब्रह्मयायव्ययायचैवतथाप्रियहितायच॥अनावेशायसर्व
भांतथैवादृश्यरूपिणे॥सूक्ष्मेभ्यश्चापिसूक्ष्मायसर्वगायमहात्मने॥नमस्तेभगवंस्तस्तनमस्तेभगवान्शि
व॥नमस्तेसर्वलोकेशनमस्तेसर्वभावने॥नमोदेवाधिपतयेब्रह्मलेचायचापुनः॥नविद्मवेनरेवत्वेनापी

कुलेनकामये॥इच्छामिनेनत्वेषानसंसारान्निवर्तने॥निर्वेदनेश्वरीनाथप्रसन्नासापरीक्षदे॥इतुमिच्छामि
मोगेनयेषमेदीयतांवरः॥त्वंयोगनिःपुरोदेवःत्वंवाप्यजनमेमतः॥शरणंत्वेहिमेनाथनान्यत्पश्यामिकंचि
चित्॥चेत्वायासक्तचित्तेवापुत्रिनात्रोनात्रसंशयः॥त्यक्त्वागतिंनपश्यामियस्मात्तेनिकंसुख॥अनुरक्तंच
भक्तंत्वतत्यक्त्वचनयाम्यहं॥पश्यमिमर्वसंसारमितिदुःखरुदुस्तरं॥नपश्येनमहादेवयथातत्रतथाकुरु॥प्र
तोछमोमहादेवत्वंमेदीयतांवरं॥यद्दृष्ट्वाप्रीतरुत्वायपश्येदेवमनादरः॥चतुर्दशूपोविशेषेणआत्मनोवायति
स्तथा॥सदृहमेदमासाद्यनंदीश्वरसमोभवेत्॥अश्वमेधफलंप्राप्यरुद्रलोकेमहीयते॥ऋत्वावाकरुदित्वं
नैस्तवपापप्रणाशनं॥यत्रनत्रमृतोवासनरुगतिमवाप्नुयात्॥योधातिनित्यंसयतःप्रयतनरात्र्यर्चयते
सदात्या॥किंतस्ययज्ञैर्विविधैश्चदानैर्तीर्थेषुनत्तैश्चतथात्पयोभिः॥कंपानुरक्तंहिनपुंगवोहिगृहंत्यधर्मा
पियतेवरःसमः॥एवमंत्रंजपश्चैवसंसारेविनवर्तिनः॥श्रीसनत्कुमारोवाच॥॥ततस्तेदेवदेवेशोनत्वा
परमयामुते॥अर्धपुष्पेस्तलोनेपादयोःशिरसीननेकरम्योसमुत्थाय्योसंस्तुवनेश्वरः॥तथा

पिपरमेशानोमुखेनस्यमहात्मनः॥उवाचयमनंतायेतपसातोषयन्त्रिवः॥निरीक्ष्यगणपत्वंवामहादेवोदेवमुनः
॥वमेनवेनमेनंवेतुहेहेतवपुत्रक॥त्यक्त्वजन्मजरामृत्युमर्मत्रसादद्विष्यसिज्ञानेमक्तिमहेवत्संज्ञानेवाप्ति
नवानघ॥तत्वमर्थंतुहोत्वारेयऽकृतत्रिज्ञानया॥शमरोगरयायुक्तसर्वदुःखविवर्जितः॥अक्षयश्चाव्ययश्चैव
सपितामरुरुर्नृनः॥धेत्वयामहसंदृष्ट्वाभिषागवतास्वये॥नेचसर्वेत्वयासार्द्धममलोकंत्रयानुमै॥मम
गणपश्चैवमहादेवोमत्पराक्रमः॥इत्येवममपराश्चैवममपार्श्वगतस्तथा॥मद्रूपश्चैवमविनामहायोगबलान्वि
तः॥ऋद्धिफलस्यसिद्धियोगीरोदमप्रनेत्तरं॥संथायसमयज्ञामित्रम्यसिद्धुत्रक॥कृत्वाकुशेशपीमालां
स्वयंभूत्वात्मनस्तथा॥अक्षरत्रमहादेवोनंदानेश्वरमरूपिणं॥सतयामालयानेहभवोकंगवसाक्षया॥अतो
दरंप्रजःश्रीमान्हितोयद्वशेकरः॥तनयेनेसयाहायहस्तेनमगवान्पुनः॥उवाचवृहिकंवेद्यरामिवरमु
नमं॥अथमन्यायमीत्यंतपसातपसान्वितः॥जपरंस्मरहिरात्योममतोमविष्यति॥ममतेयोजनत्रे
हिव्यसिद्धप्रदायक॥सिद्धारणसंकीर्णेमनष्यागणसेविते॥क्षेष्यमानस्यकारुद्रज्ञाणंतद्विष्यति॥

यत्र यत्र एतास्तत्र यास्यतीममलोकतो॥कर्मणामनसावाचयत्किंचित्कुरुतेनरः॥शुभेवाशुभेचापिसर्वं
भवतिमक्षीसात्॥ततोजप्यक्रतेश्रुत्वाप्रीतोहरिर्मुदः॥उक्तानेनहविष्पतिविप्रमर्जपितामहाः॥स
तद्दुण्ययोचेदपुण्येमुखतस्तस्यभाः॥हंसकारंडवाकीर्णेचक्रवाकोपशोभिते॥रक्तपद्मवनोपेतेनारीवर्तनमह
नदी॥स्त्रीरूपधारिणीचैवप्राणासाद्भिरासना॥पद्मेनसमशोभासामहादेवमुपास्थिता॥यस्माद्तोदक
देवीप्रवितात्वंशुभानने॥तस्मादतत्कादस्तामविष्पतिसरास्मृता॥तापीस्नानेनुयःकुर्यात्सुप्रयत्नेनमानसा
॥सेन्द्रायंयकलेप्राप्यरुद्रलोकेमहीयते॥तस्मादेनामहादेवेनरीश्वरपतिशुभा॥पुत्रस्नेहयतिप्राहभद्रयो
स्नाव्यनामहत्॥पयसाशंखगौरेणदेवीदेवेनिरीक्षती॥त्रीणिश्रोत्रोसिश्रोत्रिण्यस्यापतीतान्यथस्तया॥
नदीस्त्रीरंकदृष्ट्वापृछेपरमहर्षिनः॥ननादनादीतस्माच्चसरिदन्यातोभवत्॥यस्मात्प्रसादेनप्रत्र
तान्यवसेनदी॥तेनत्वाभ्यर्चनेब्रह्मिःदृष्ट्वामेयप्रभाकरः॥ननस्तस्माभिषिक्तस्यप्रव्यतेश्रोतसाहवे॥य
स्मांबुपर्णान्योदन्यनदीयःसंप्रवर्तन॥मदीरुष्णातस्माकुरनेरीतिसाभिस्मार्थपलमेतेषांयतोदानंमहात्म

नः॥त्रिरात्रोपोषितोमूत्वानयाभ्यर्चचशूलिनं॥ब्राह्मणान्स्नापयित्वाचसारोदनदियाभवेत्॥यस्तुनप्येश्वरंभक्त
न्परित्यज्यनिरुत्तरान्॥दयंमेनान्यथावाणीसमेगणपतिर्भवेत्॥नेदीश्वरसमोनित्यंनाश्वतोत्यस्तयोव्ययाप्र
पुनर्जन्मरेवेशीतेमःसर्वनाशवच॥जप्येश्वरंपंचनदंचवेदंयोमानयोप्येतिनहेतिवेवै॥तेमेसदास्युःगणयोवै
रिष्टःत्वयासमस्कंदसमानवर्णः॥९०॥ ॥इतिश्रीस्कंदपुराणेनागरखंडेचतुःपंचमोध्यायः॥५७॥ ॥

१८८

ॐश्रीगणेशायनमः॥ ॥सनत्कुमारउवाच॥ ॥एतत्तेकथितंव्यासनारदस्यमयाऽनघ॥फलंचैतज्जगत्तेनापित्रोपत्येमयाश्रवणात्॥१॥भगवद्देवदेवेशसर्वज्ञसूतपालहरिः॥उवाचदेवमित्यानामुमागिरिवरात्मजा॥२॥देवितंनंदीश्वरंदेवंश्रीशिवंचामरूपधृक्॥गणेश्वराणांसर्वेषांकिंवालंमन्यसेविभो॥सत्यमेकोधिपापंचगणेशान्यात्यैवच॥ ॥श्रीदेव्युवाच॥सर्वंमेदर्शितंदेवनंदीपुत्रमयागतः॥ततःसमगवान्देवःसुरसिद्धगणार्चितः॥प्राप्तोशासंगणेशोवैभूत्वादेवमहाबलः॥चिंतयामासगणपान्रुद्राभ्यरिशिवासनः॥अग्निरूपधराभासन्निनेत्राःशूलपाणिनः॥आगतास्तेमतामागश्चसंख्याताभुदोद्यताः॥प्रक्षिताद्दक्षिणामासंपक्षियामुनरंतपा॥पूर्वाचेर्यमर्पस्तानुरुक्रुवुस्तानिषेणिणः॥नीवकंव्यासनंग्रीवासुबुद्धकमथेक्षणाः॥समागतास्तास्तव्यासरणासंस्तानविद्यते॥ब्रह्मोदरणईवमहत्कुर्धारयोमुने॥कपालेशेविशेकश्चसतनेवासितानिसुः॥अनंतरुपशानशःशानशाशःसनातनः॥सप्राप्तासर्वलोकेशात्तत्तत्पुत्रंमहामुने॥१॥ततःकराजदशनोभ्रकुटीकुटिलाननः॥पंचयोजनवैस्तीर्णंरोद्यंत्तातावरेवतु॥१॥ततश्चत्वारिवक्त्राणिविप्रछणेयोऽणः॥पंचजिन्याश्चकर्णश्च

पाशहस्तोमहाबलः॥ततःकोटिशतैर्नेत्रैरशनीभारभूतिभिः॥विख्यातमहयोमेघनाद्———॥१॥
विनतेयोगधरश्चैवध्यानयोगपरायणः॥सोमवर्यतिविख्यातेकोटिशतैरुतःप्रभुः॥ताहशानांगणाध्यक्षोदेवानां
कमुपागतः॥अथापरोमहाकायःशूलपाणिर्महाबलः॥युगांतानलसंकाशःस्फुलिंगशतसंवृतः॥चंडभै
रविर्महाकेशश्चतुर्बाहुर्विकोटिभिः॥एकपादोमहाकायोत्रिशूलशूलपाणिभिः॥शतकोटिशतैर्नेत्रैर्वस्त्राणुस्त्रा
भ्यवर्तते॥महापारिषदोरुद्रसर्वसंहारसंभवः॥ततोरुद्रःपशुपतिर्वृषभेवाहमास्थितः॥सहस्रबाहुश्चरणस
हस्रास्यसहस्रपात्॥करालदशनश्चैवमहासर्पपरिष्कृतः॥श्मश्रुस्फुरत्तापिशिरोमाक्षिभूषितः॥कोटिप
रिवृतःसोमश्रीजगाममहाबलः॥ततोपरिसमापेतदेवदेवंवरप्रभुः॥चतुर्वर्णोमहातेजाचतुर्धर्मोसनातनप्रभुः॥
सहस्रवाहुर्व्याख्यातमहादेवोर्द्धवाहनः॥करालदशनश्चैवकुंकुणेमहाबलः॥शूलिपाणिमहातेजाशतपा
दःशतोदरः॥विघुष्टकेशोमहेशश्चतथैवनयतोगतिः॥जग्मेकंपादितिख्यातोबहुनःकोटिशतैर्नसः॥कोचनो
मलदेशाग्रनेयश्चवपर्वतः॥श्मशानतनोपरोक्षमगणेशस्यमूलबलः॥सर्वतोवदनश्रीमान्सर्वतःपाणि

पादवक्त्रः॥दृष्ट्वाहरिहरश्चास्यासनेधार्यसौभगः॥शतेवृतेस्तकोटिनोऽष्टभिर्म्यात्मनःसमैः॥निकुंभवलिवि
ख्यातश्चतुःपादश्चतानवः॥श्वरात्रितोपरश्चैवनंदिकेशोमहाबलः॥चंडमालाधरोदेवोसहस्रापरिपालयन्॥दं
डधारोमहाबाहुःशंखकुंदेंदुसुप्रभः॥शतकोटिशतैरुतोदेवस्यपुरतस्थितः॥ततःपरमहस्तेशकोटिनोशस्त्रपेट
नाःसूर्यमाक्षधरोविप्रःशुक्लकामहाबलः॥समसूर्यउपमोनामहेवसोपरमप्रियः॥सुनामश्चिवितोजोकेशस्य
प्रियनकारकः॥सर्वज्ञानमहातेजोविश्रुतःसुमहाद्युतिः॥तथान्यःसर्वमानोचदस्त्रशस्त्रधरश्चैव॥चैलायुधोमहातेज
स्तस्यवाहुकरंकयः॥गणकोटिशतैःषड्भिरनुगतःसमंद्रुतं॥शंकुकर्णोव्ययश्चैवगणकोट्यामहाबलः॥नंदिन
श्चैवविंशत्यातोशतमहाभिरेवच॥दिनयेकचतुःषष्ट्याकल्पगनामविश्रुतः॥हिरण्यवर्णयश्चैवाकपादस्तथैवच
॥वृषकेशोदारशमिःसप्तभिश्चंडनंदनः॥महीधरसहस्रेणकोटिगणमेवृतः॥आदित्यमूर्तिप्रणवःकीर्त्यावेद
नोबहिः॥शतापश्चाशतोनैवकुकुटोष्णभिरेवच॥कुंभश्चपंचरश्मिस्तथाशंकोशनःपरः॥श्रीशोघाहूतको
ग्रश्चत्र्यम्बेर्मेवभूपतिभिराकुलोपथाष्टभिःनयमप्तशिरोगणः॥महाबलश्चरश्मिःपरस्मारश्चविश्रुतः॥

क्षीरोदवस्त्रेवेशः कल्पेऽस्मिन्पद्मयोनिना॥विष्णुनिश्चैवमत्स्यानांकोटिनामंजगामह॥कोटिकोटिसहस्राणां
राजविंशतिमिस्तथा॥॥इतस्ततश्चआजग्मुर्महायोगबलान्विताः॥भूतकोटिसह
स्रेणप्रमथैःकोटिभिर्वृतः॥वीरभद्रसत्यध्यायूषकश्चामहाबलः॥मेघसेनाग्निनी
मानवसाकोटिभिर्वृतः॥प्रभाकरश्चविंशत्याविद्युतेश्चमहाबलैः॥भृगुश्चैवयमश्चैव
कालोविषधरस्तथा॥शतमन्योमहाभीमःपर्वतानरणस्तथा॥एकशृंगाग्निविख्यातोमनथाशंखरिष्टश्चयः॥ए
तेचान्येचबहवोगणपाश्चमहाबलः॥मुखेनवाद्यानितथावादयंतोमुदान्विताः॥रथैर्नागैर्हयैश्चैवखरमर्कटवा
हनैः॥व्याघ्रसिंहवराश्चसर्वेपक्षिभिरेवच॥स्वापदैश्चतथानेकैरन्यैश्चविविधैस्तथा॥विमानेषुतथारूढानाना
वाहनधारिणः॥पुष्करेणविमानेननथामाहाद्रिणवा॥एकीकृत्यतथाकाशंमाकेनरमहोरगं॥सप्तमापूरयू
त्रेनहेसयुक्रमवापरं॥भेरीशंखमरंगानपणवानकगोमुखैः॥वादित्रैर्विविधैश्चित्रैःपटहैरुपुष्कलैःमंगलैर्व
णवीणाभिर्विविधैस्तुरंगैरपि॥तुर्यरैलैजपात्रैश्चकणैकणैरपि॥वाद्यमानेमहाघोरैराजगुर्यत्रशंकरः॥हस

१६१

यानेनरिश्रेनपद्मयोनिःपितामहः॥सुनियोगःसुसंसिद्धःकृतःसर्वेसमंततः॥ऋग्वेदोदक्षिणेपार्श्वेशुक्लमूर्तिधर
श्चितः॥पश्चिमेसामवेदश्चनानापरधरस्तथा॥इतिसप्तपुतांगानिनानारूपधराणिच॥सर्वाण्यस्त्रिलेरूपैरधिष्ठेन
समन्वितैरोरवरेवेमहायोगागरुडेनजनार्दनः॥सर्वरेवैःपरिवृतमागतत्रमहाबलः॥वृतोत्यात्मासप्तेहैवैस्तानरूप
धरैरमुखैः॥दृष्ट्वानारायणंरूपंप्रेक्षावासमुपागतं॥वासुदेवंमहारथंरवसंतंवैकुंठभवने॥ऋषिसंघुवंचमत्यंयदृष्ट
मिस्करेश्वरः॥अभिषेकंप्रयच्छतंनंदिनेसुरपूजितः॥यदितेहंप्रियःकृष्णअभिषेकंकुरुष्वयं॥प्रहस्यसमुरैर्देवोनतो
नारायणोब्रवीत्॥यथावदभिरेवेशःकरिष्येहंनयाविभो॥रेवानामपिरेवंतंतत्रमाणेनसंशयः॥ऋक्स्माह्व
णाकूटश्चागमंगिरिकांतिकं॥वसुभिर्मरुद्भिश्चैवयमादित्यैसमन्वितः॥पृथक्विमानसंघैश्चछादयित्वानभ
स्तलं॥सविश्वकर्मायविचित्रदेहविश्वेशमेकाक्षरमव्ययंच॥सहस्रनेत्रंप्रणिपत्यरोषयथापूर्वंरुद्रैरपिवा
निनेडुःस्तवं॥इतिश्रीलिंगपुराणेनंदीश्वरावतारेपंचपंचमोध्यायः॥५५॥॥३॥॥श्रीः

स.ख.
१९२

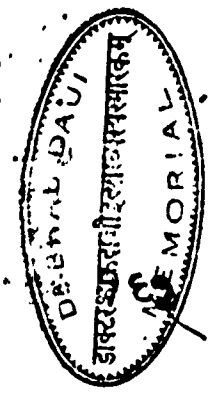

॥श्रीगणेशायनमः॥ ॥ ॥सनत्कुमारउवाच॥ततस्तत्रगतारेवारेवाश्वमहिषोहसः॥मरुत्वान्महसंपूज्यशु
नाश्वसहमोपतिः॥१॥मरुतोभोमहासत्वामहाभागामहोजसः॥सर्वेणमंत्रणात्मानंतथाशक्रपुरोगमान्२
युष्माकंसुपरणकंन्यासुभगारिवरूपिणि॥कानुमर्हयसुश्रोणासामेनोसदृतिंमम॥३॥ ॥मरुतउवाच॥तम
स्माकंचतस्माच्चसर्वस्यजगतस्तथा॥प्रभविष्णुस्त्रिलोकेशनतेयाचितुमर्हसि॥४॥तथैवरेवायरेवायरेवाश्व
लेनोगतिरनुनम॥मान्यःपुत्रवरेवृत्रनपुत्रंमरसहुरुः॥५॥पितानकश्चयः श्रीमान्मारिचिश्चमरीचनः॥पि
ताश्चतस्माचतस्मापिरेवतंप्रपितामहः॥६॥सर्वेपितामहास्माकंनत्वयाचितुमर्हसि॥नार्हेश्चर्तामिकल्माणंसक
रोवापितूषरत्व॥७॥ ॥रत्वरउवाच॥किंतुकोपिहितार्थायमुनीनांवसतांतपः॥श्रादत्तेनोगृहाभ्यागिएवध
र्मःसनातनः॥८॥श्रुत्वावाक्यंवरेवेरोमरुद्भिर्वसत्तमान्॥नत्तपान्मानितंचैवरेवरेवपरस्पत्त॥९॥स्वयंहोता
सुतश्रासीन्नरिष्यालोकपितामहः॥रेवतेचपाणिग्रहणेगंधर्वासहचारणैः॥१०॥नारदःपर्वतश्चैवचित्रसेनश्चगा
यतां॥सर्वाश्चस्वरभिश्चैवजगुहुस्तत्रैवच॥११॥तथाशानिर्विवायश्चविभूतोगंगंरकः॥इतिचैवंरवाकु

अनंतवीर्यमतुलंशिवाशिवकरंवरं॥१२॥एतेचान्येचगणेशवर्जनगुर्मनुरकल्पितः॥उर्वरितश्रेष्ठवरंभावहनावीयाचविस्मृता॥१३॥तिलो
तमाचविख्याताअन्याश्चासरसस्तथा॥अनयेनमहाभागनर्त्तरेवमनोहरं॥१४॥एवंसमभवत्सर्वंवाहस्यप्रीमनः॥नंदीनोगणमुख्यस्यशेषोमहेश्वरः॥१५॥ततःस्तुत्वाचनोनहीगत्वामहात्मना॥पारोचवंद्यतेच
स्यनथाविशेनगतनेः॥१६॥पुनर्देव्याःसवैवासनस्यायःसनथापुनः॥शिलादस्यचकालेनश्रियापरमयापु
नः॥१७॥ ॥ईश्वरउवाच॥ ॥वरंवृणुष्वपुत्रत्वंस्कंधवेनवप्रिया॥वरंददामितुष्टोस्यममसायद्दीप्सितं॥१८
॥नंदोवाच॥॥भगवंयदितुष्टोसित्वयिभक्तिरचलामे॥सदाकालेचदेवेशमवतुष्टेशनाम्यहं॥१९॥पितरंम
देवेशमहेश्वरजगत्पते॥अनुग्रहेणदेवेशयाकुमर्हसिकामद॥२०॥सतथेतिवेशनंदीहसंतुष्टोमिगणेश्वरः॥देव्या
श्चसहतेव्यासदत्तंवणेमुवचः॥सर्वेदेवासवालोकेमहत्वावरजेगमे॥महायोगीमहेशानःसपितासपितामहः॥२१॥स्त्रीजोऽनुश्चेतनाचपूज्यश्चैवचविष्णवि॥अहंयत्रप्रकल्पत्वयत्रतंतत्रशाम्यहं॥२२॥अयेचतेपि
तापुत्रत्वत्तस्तादत्तयं॥अप्रियंनिगणाध्यक्षोयत्राणपतिर्वै॥२३॥पितामहोपितेवत्सयेचान्येनवसं १६३

श्रीगणेशायनमः॥श्रीसनत्कुमारउवाच॥तेगणेशंमहासत्वासर्वेदेवेश्वरेश्वरं प्रणम्य देवदेवंवृषदंवचनमब्रवीत्॥१॥भगवान्देवदेवेशसर्वदेवनमस्कृतं॥यदर्थंवयमायाता आज्ञांवयत्वमेवतत्॥२॥किंसागरंशोषयामअनयामाधपर्वतं॥उन्माथमद्रिंशःसर्वा यमंवासहकिंकरैः॥३॥जन्ममृत्युंनानेवभुवनानिसदैवतु॥सुरेंद्रसहदेवश्चआतर्कंस महापुत॥४॥आनयामाशुसंरुध्यदैत्यान्वासहबांधवैः॥कस्मादव्यसनंघोरंकरिष्या मस्तवाज्ञयां॥५॥कस्यवायोन्चवंदेवसर्वेकामसमृधिमत्॥तांस्त्वमाज्ञादिनंसर्वान्स ततंभक्तवत्सलः॥६॥उवाचदेवसंपूज्यगणनूरुहेसहेश्वरः॥प्रियेणेणायणीदेवः कीर्यतांवचनंमम॥७॥सेनानत्वेभिषीवर्धंगप्राणांचपत्रिणतिं॥नदीश्वरोयंपुत्रोनः सर्वेषामीश्वरेश्वरः॥८॥अद्यप्रभृतियुस्माकंजयेनदीश्वरःप्रभुः॥एषमुक्तोभगव

वनेरुद्रगणैः सह १ एवमस्त्विति संहृष्टो भारोन्नानकुर्वतीं तस्यामपश्यमदिव्यांवृषभ
विभूषितं २० आसनंदिव्यसंस्तीर्णंभासमुपकल्पयत् शातकुंभमयंचापिचारुवैदूर्यकृ
तप्रभा २१ स्तंभश्चवैदूर्यमयैः किंकिणीजालसंकुलं वातुरंगकसंयुक्तंमंडलंविश्वतो
मुखं २२ कृत्वाचध्वजमप्येतत्तृश्रमवरंशुभं तस्मिन्संस्थाप्यदेवेशमभ्यर्चंवृतुनं
दिनं २३ वासोयुगंतालोदिव्यंगंधंदिव्यंतथैवच २४ केयूरकुंडलंचैवमुकुटंहारमे
वच यष्टिंशूलवज्रंचसरसेनसंवहरिः २५ छत्रंचैवाथतोग्राहवायुव्यंजनमेवच
ऋषयस्तुष्टुवुश्चैनंपितामहपुरोगमाः २६ नमःकृष्णायरौद्रायवज्रायुधिकरायच
रूपलंकायनेपुत्रायहलमार्गोद्यतायच २७ शिलादस्यचपुत्रायशिवायाव्ययरा
यच रुद्रभक्तायदेवायनमस्तेजलशायिने २८ गणानांपतयेचैवभूतानांपतये

नमः उमापुत्रायदेवायशिवलब्धवरायच २९ महागणाधिपतयेलंबोदरनमोनमः
प्रथमायवरेण्यायहरयेवामनायच २० द्वाराक्षायचशूरायसूर्यग्रासपातयेनमः प्रण
वंमालिरुद्रायक्षीरोदलिलयायच २१ महागणाधिपतयेमहायोगेश्वरायच दंष्ट्रिणे
डायचंद्रायएकाक्षिरगतायच २२ अक्षय्यायामृतायेचअजरायामरायच पन्नगपत
येचैवरुद्ररूपधरायच २३ नमःप्रबलवेगायसर्वज्ञायजितायच अनेकशिरसेचैव
अनेकचरणायच २४ किरीटिनेकुंडलिनेमहापरिघबाहवे पाहिसर्वगणांश्चैवपाहि
देवनमोस्तुते २५ एवंस्तुत्वाततोदेवंतस्मैव्यासमहामुने प्रांजलिप्रयतोभूत्वाजय
शब्दंचकारह २६ ततोदेवायजेष्ठायसर्वभूतान्यतस्तथा २७ ततस्तृप्तमभर्यस्यप
णवाडवरास्तथा वशाश्चवोदिवोकाश्चकुकुराश्चविषाणकः २८ दिंडियाधेनुका

श्चैवमर्दलाश्वसहस्रशः प्रणवाद्यत्रगणयाहर्षयन्नोमुदान्वितः २९ नदीश्वरस्ययइ अ०५५
मंस्तवंदैवश्चनिर्मितं यःपठेत्सततंमंत्र्यसगछेन्ममलोकतां ३० नमोनंदीश्व
रायेतियःकृत्वाचप्रमाचरेत् यस्यकूष्मांडराजभ्यानभयंविद्यतेक्वचित् ३१ प्र
भातेयःपठेन्नित्यंस्तवंयेभावसमितं तस्यदेवोवरंदद्यात्स्तवेनानेनपूजितः ३२
नभयंतस्यभवतीदेहेभ्योव्याससर्वदा नंदीश्वरयःप्रणमंतस्मुखानित्यंप्रसन्नेद्रि
यस्तुत्रसत्व तंदेवदेवस्यतथाद्रियूयाद्दृष्टविघ्नाश्चगणाश्चसर्वान् ३३ ॥ ॥
इतिश्रीसह्याद्रिसंविषये———पंचपंचमोऽध्यायः ५५ १६५

रायः॥मत्समायंगमिष्यतिमयादत्तवरस्यया॥२५॥पर्वतेचैवकैलासेनंदीमगंयश्चकामगे॥चिंतासंचरतेदिवे
प्रयत्नतिजनार्दने॥२६॥ततःसर्वेषुलोकेषुप्रविष्यतिमथाखिने॥ततोदेवामहाभागानंदिनेवरदाव्रवीत्॥२७
वरंवरयपुत्रत्वंमनःकामान्यथेप्सितान्॥वरंमेदेहिभक्तिर्मेसदातुभ्यंभविष्यति॥२८॥ततोमरुत्सुतोवीरदेवा
भ्येत्यनिवेदयेत्॥पादयोःपतितंदृष्ट्वातुष्टोदेवीततोब्रवीत्॥२९॥वरंवरयधेहित्रिनेत्रोजन्मदुर्जनं॥श्र
वणेवक्रमेनक्तियथाभान्नीरिचेवहि॥३०॥॥मरुतउवाच॥नित्यंध्यानपरास्मान्येतानेवमतिसत्तम॥एत
द्भवतुनेपुत्रदेवीतथवरप्रदे॥३१॥देव्याश्चवचनंश्रुत्वाब्रह्मानारायणंविभो॥ऊचतुर्मुदितंदेवावचनंतितथा
विनि॥३२॥नारायणमथालोक्यब्रह्मणासहशंकरः॥उवाचसहितोदेवप्रहृष्टेनांतरात्मना॥३३॥श्रद्धयभ्र
तिनंदीशुवाक्यामानितःसदा॥एवंभवतुदेवेशसहितोवाचभाषते॥३४॥देवरुद्रगणाश्चेवसर्वदेवप्रिय
स्यचवरदानमहासत्वाएवमेवभविष्यति॥३५॥ततोनंदीब्रवीत्सर्वान्प्रभवंतांचसहप्रियः॥एकत्रवासश्च
सदानचक्वाविपर्ययः॥३६॥॥रुद्रगणाउवाचः॥॥प्रदान्यताचयत्तच्चगतिश्चागतिरेवच॥श्रुत्वाक

मीशेसर्वेषांदेवानामपिवेश्वरः॥२७॥चरीष्यतोहरस्याग्रेरुद्राणांरुद्रसत्तम॥ऋषीणांदेवतानांचप्रथमानंतथैवच
॥२८॥महाबलोमहायोगीभविष्यतिनसंशयः॥अस्माकंतवनाथश्चनाथकोथविनायकः॥२९॥त्वंवैमहासेनसः
मुःसुराणांनारायणेनपरपूजितेन॥स्वयंप्रभुर्वाचवभुवानउतेनेदंकायदुकंभवनायदेव॥३०॥जपेश्वरइमंस्तवंन
नंनभविष्यति॥जपेश्वरनिकेतश्चजपेश्वरविभाषितः॥३१॥तवरोसर्वलोकारोवरोवरदातिनः॥वरदः सर्वलो
केशरेवरेवप्रतिष्ठितः॥३२॥सएवंसर्वदेवैस्तुवरदैःप्रतिबोधितः॥उवाचप्रागतान्सर्वान्भूतकिंकरवानिव॥३३
एवमुक्त्वाश्वगणपाःरुद्राश्चभवतारिणः॥उचुश्चरिव्यविज्ञानदेवदेवस्यसंनिधौ॥३४॥त्वमस्माकंगणाध्यक्षस्त
तोदेवेनशंभुना॥अस्माभिश्चाभिषिक्तस्त्वंनायकोमोक्षदायकः॥३५॥सत्वंहिवश्चसोम्यश्चगुणवान्निर्गुणो
पिवा॥क्षमाशौचरतोपेतोमवान्नःप्रीयकृत्सुरा॥३६॥एवमुक्तस्तदासर्वाप्रणम्यचकृतांजलिः॥हिवस्ये
जलिमाधायगणपानस्तुवानदा॥३७॥नमोवःसर्वभूतेभ्योनमोयोगाय्यएवच॥नमःपरमयोगेभ्योज
टिलेभ्यश्चवोनमः॥३८॥नमोमुनिभ्योमौनिभ्योदेवेभ्यश्चनमोनमः॥नमःसहस्त्ररूपेभ्यःसर्वतस्तेभ्यएवच॥

॥३९॥नमःसंयतरूपेभ्योब्राह्मसिद्धेभ्यएवच॥नमोरैवतरूपेभ्यःपर्वदूपेभ्यएवच॥४०॥देवासुरमनुष्याणांमायाविभ्यो
नमोनमः॥नमोविभ्यःस्तथाचान्येवरुणेभ्यस्तथैवच॥४१॥नमःशिवायपतयेनवंतुगणनायकाः॥इतिस्तुताग्रणेशो
ननंदिनायोगिनेस्तथा॥४२॥अथैर्वरोभिःसुरसिद्धिपूजितःदिशंतुसर्वमनसोसितंमम॥सुरेश्वरःपुष्टिमनुत्तमांग
तिंप्राप्नोतियोगेश्वरदक्षिकारकां४३॥इतिनंदिकृतंस्तोत्रंयोवाचयतिनित्यशः॥सोश्वमेधावभृतवत्सर्वपापैःप्र
मुच्यते॥४४॥संध्यायांपरमध्यायंयत्यंचकृतेदिने॥सर्वस्यसंयतेश्चापिसर्वरात्रिकृतेनवै॥४५॥ततस्तेगण
पःसर्वेसंस्तुतातेनधीमता॥शिष्टेष्टाश्चतथासम्यःप्रणिपत्यवृषध्वजं॥४६॥देवाश्चोकफलाश्चस्वयं
देवोमहेश्वरः॥ईप्सितंसहदेव्यावैजगामपरमव्ययं॥४७॥इदंनंदिनयुग्मद्वारानेनवैवच॥श्रुत्वेकंवि
द्वंचजपेद्वाशृणुयादपि॥४८॥ब्राह्मणःपूतितोयातिनेरीश्वरसलोकतां॥योयतुपठेन्नित्यंतत्सर्वंचेद्वरंक्र
णु॥४९॥इहचैवसुखंभुक्त्वापरंगछत्यनामयं॥५०॥

॥इतिश्रीस्कंदपुराणेसत्यादित्येनंदीपाख्या
नेषंचषष्ठोध्यायः॥ ५१॥ ॥७॥ ॥श्र॥ ॥७॥

सं. व.
१६८
अ.५६
D. B. BHAU DAJI MEMORIAL

ॐ॥श्रीगणेशायनमः॥ ॥ऋषयऊचुः॥ ॥कस्मिन्नेवोपरारण्येतन्नाख्यानमुत्तमंवर्तत्तत्रत्यपुरोगानांकस्मि
न्काळेमहद्यतेना॥कीदृग्यमाचैदनथेष्टशतवर्षसहस्रके॥नीलग्रीवेनकंठाप्यदेवदेवस्यशूलिने॥२॥त
दहंकीर्तयिष्यामिशृणुध्वंसंसितव्रताः॥उत्तरेशैलराजस्यसरस्युचसरिन्मुखाःदेवोद्यानेषुनीर्थेषुश्वेतायत
नेषुच॥गिरिशेगगनेशेरेचनेपांतेयोवनेषुच॥एवंनक्षामहात्मानोयेतपःशंसितव्रताः॥कृत्वंतेवंमहादेवंन
त्रतत्रयथाविधिः॥ऋषतुःसामरूपाणिगतिर्कीर्यवर्णादिभिः॥ॐकारेश्चनमस्कारैरर्चयंतिसरासिवाःप्रर
नेत्रोतिघातकेमभाहेवरिवाकरःश्रेशेनियतात्मानोसर्वेतीर्थानिनोकलौ॥अथवैनियमस्थांतेप्राणिनो
जीवतोद्रक्ष्यानमस्तेनीलकंठायरुद्रायवाचसेगतिः॥तेऽकल्पाभवितात्मानोमुनयःशंसितव्रताः॥यालखिल्यो
तिविख्याताएतेगंगसहचारिणः॥भक्षाशतिसहस्राणिऋषीणांमूर्ध्वरेतसां॥तेस्पृष्टंतिवैवायुवायुपर्णंतु
भोजनाः॥ऋषिरुवाच॥नीलकंठेतियत्रोक्तंत्वयापवनसत्तम॥श्रोतुमिच्छामितत्सर्वंत्वत्तस्सारात्मनांवरा
नीलतापेनकंठस्यप्रकारेणाविकार्यते॥श्रोतुमिच्छामहेसम्यक्तदृक्षानुविषरीताः॥योवैवाचःप्रवर्तंतेस

र्वीक्षः प्रेरितास्त्वया॥वर्णलक्षनेगतोरक्षोवाग्विधेसंप्रवर्तते॥ज्ञानपूर्वंयथोत्साहेत्वत्तेवायुःप्रवर्तने॥त्वयिनी
पद्मनेमानेसर्वेवर्णाःप्रकीर्तिताः॥गतोवाचोनिषर्तंतेरेरेत्वंधास्रुष्टताः॥तत्रापिनेस्तिमद्रावःसर्वगस्त्वं
सदनिता॥२५॥नान्यत्सर्वंगतोरेषत्वत्तेवैस्नेहमर्वनः॥एषनेतोवजेकैस्त्रप्रत्फलंगीवतोहृद॥२६॥वर्तिता
नन्यनिर्मेधासमानोयद्यमीश्वरः॥ब्रूहिमेगलसंयुक्तंकथंपापप्रणाशने॥२७॥ऋत्वावाक्यंततस्तेषांमु
नीनांभाविनोत्मनः॥प्रत्यूवाचमहातेनोवायुर्लोकनमस्कृतः॥२८॥ ॥वायुरुवाच॥ऋणुध्वंऋषयोवि
प्रावेदवेदोगपारगाः॥वसिष्ठेनामयर्मात्मामानसश्चप्रजापते॥२९॥एतत्कार्तिकेयेवैमयूरंतस्यवाहने॥क्रौं
चनीविनहर्तारंगौरितटयनेदने॥महीषासुरनारीणांनयनोज्जननस्करं॥महासेनेमहात्मानंमेघस्तनित
निस्वने॥३०॥उमामनःप्रहर्षाणंनीलकंठस्वरूपिणं॥ब्रूहिमेगलसंयुक्तंकथापुण्यंजनस्त्रियां॥३१॥ ॥श्रीव
सिष्ठउवाच॥एतस्यदृष्टपतेर्वंश्युद्भाजनयचप्रवा॥तत्किमेनत्समुत्पन्नंकेवैकुंठेषुसंनिधे॥३२॥एतद्वा
त्यायेशोनायभक्तोयेब्रूहिपद्मजे॥श्रुत्वावाक्यंततस्तस्यवसिष्ठस्यमहात्मनः॥प्रत्युवाचमहातेनोरेत्यादिपा

वकोमयः॥श्रूयतांवरतोग्रेहकथ्यमानमिहेमया॥पार्वत्याश्चैवसंवादंशर्वस्यचमहात्मनः॥तदहंकीर्तिष्या
मितास्त्रियार्थंमहामुने॥२५॥कैलासशिखरेरम्येनानाधातुविचित्रिते॥तरुणादित्यसंकाशेनप्रकोचनभूषि
ते॥२६॥वज्रस्फटिकसोपानेचित्रप्रस्तरशोभिते॥तोयदूनदमेयैश्चेनाद्यादिभिर्विराजिते॥२७॥नानाद्रुम
लताकीर्णेकिन्नरैरुपसेविते॥श्रीहरीलकमलेधारासंपानवादिते॥२८॥अप्सरागणसंकीर्णंगंधर्वैरु
पशोभिते॥कोकिलालापबहुलेसिद्धचारणसेविते॥२९॥विनायकपयत्यैकिंकरैर्मुक्तकिंकरैः॥वेष्टवा द्यै
र्विविधैःश्रोत्रेंद्रियमनोहरैः॥३०॥शैलूषैर्विनटैर्गायनैःकरसंगनिषेविते॥धूनालेविनरोगायोधेरानं
दमहारुते॥३१॥वसुकोषैर्बहुविधैरत्यलंकारभूषितैः॥अथप्रभवतीशैलजिनेस्फटिनेस्तथा॥३२॥
ऊचेहिमगिरिणानिधैःपूर्णकंदरे॥हासैःसमजनेचैवविकराकमुखेस्तया॥३३॥देहर्विधेर्विचित्रैश्चप्रकि
रिनमपेस्वरैः॥अथोमेमुनेधैर्म्यामरूपेणुसाहरः॥३४॥मगमेषमुखेश्चाप्यैगजवाजिमुखेस्तथा॥विरा
लदरमेश्चाप्यैकोदरंकरमूर्तिभिः॥३५॥अश्वैरथैःकरैस्तुंडैःवेदोदरमहोदरैः॥अस्यगेधःप्रवेशोहू

स्यचिरायूयंसर्वेचविगतज्वराः॥४७॥विदानचारिणोसर्वेनयास्वेंदचारिणः॥अध्यात्मेचाधिभूतेचअधिदैवेचु
सर्वशः॥४८॥प्रजाकर्मविपाकेशराक्षायूयंप्रवर्तिनु॥केनवाविगतेश्वर्ययूयंवैकरसन्नमाः॥४९॥प्रजाःस
र्वाश्चसत्वाश्चयोज्ञानमतिवर्तते॥किंकार्यंकारणंकिवाकुतोवाभयमागत॥५०॥येनयूयंसमुद्विग्नामृगासिं
हार्दिताभया॥एतत्सर्वंयथान्यायंशंप्रमाख्यातुमर्हथ॥५१॥श्रुत्वावाक्यंततस्तस्यब्रह्मणःपरमात्मनःऊ
चुस्तेऋषिभिःसार्द्धंदेवदेवंपितामहं॥५२॥ऊरुमूलेमथ्यमानेस्त्रीरत्नंपंकजोद्भव॥श्वेतवर्णंमहोग्रंस्यं
मनोज्ञंनयनत्रयोपमं॥५३॥प्रादुर्भूतंविषंघोरंसेवर्तामिसमप्रभं॥कालकूटमितिख्यातंविषंविषमकेश्व
रं॥५४॥नेदृङ्नाकरसंघाश्चैत्याश्चैववरानने॥विषस्यवर्णासर्वेत्वमेवंभरणागताः॥५५॥॥ब्रह्मो
वाच॥नमस्तस्मैविरूपाक्षभूतानांपतयेनमः॥नमःशरारिहंत्रेचसोमसूर्याग्निचक्षुषे॥५६॥ब्रह्मणेचै
वरुद्रायविष्णवेचैवतेनमः॥मन्मथोगविनाशायकालकालायतेनमः॥५७॥कपर्दिनेकरालायहरायहरा
यच॥कपालिनेधिरूपायत्रिनायशवरायच॥५८॥कपर्दिनेकरालायहरायहरायच॥कपालिनेधिरू

प्रायनिधनायचवदायच॥५८॥त्रिपुरघ्नेमरघ्नायमान्तर्णायनमोनमः॥खट्वाङ्गायचेवशुद्धायमुक्तायकेवलायच॥
५९॥नमःकपालहस्तायवज्रहस्तायदण्डहस्तायचनमः॥शयायचेवचेष्टायचयोगायनेकचेकुचे॥६०॥नित्याय
चैवानित्यायनित्यानित्यायचनमः॥चिंतायचैवचिंतायचिंताचिंतायचनमः॥६१॥व्यक्तायचैवाव्यक्तायव्यक्ता
यचनमः॥नक्तंनामालिंगायरुद्रायनेशानरूपिणे॥६२॥रथिनेरथचिंतायचैवजटिकेब्रह्मचारिणे॥ऋग्यजुःसामसं
ज्ञायपुरुषायश्वशायच॥६३॥लोकस्यनिधनायईशायवरुणायच॥इत्येवंस्तोत्रचरितैःस्तुतिभिस्तत्वनोत्तमैः॥
ज्ञात्वाचभक्तिंभवरेवरेवरंगणजनत्राणिनंकैलासशैलेसुखमासीनंपप्रच्छुः॥
६५॥॥ऋषयऊचुः॥एवंभगवतापूर्वंब्रह्मणालोककर्तृणा॥स्तुतोहरिर्विधेस्तोत्रैर्वरदोवरंगावारणे॥६६॥ततःप्रीतो
ब्रह्मोवाचमहात्मनः॥ब्रह्मोवाचमहात्मानःकमहात्मानमस्तवीत्॥किंवाहमयाब्रूयात्॥६७॥भगवान्हरोवरेवरेवरंगा १७१
मुहातप॥किंकार्यतेयत्नस्तत्रकर्तव्यंवरंसुव्रतन॥६८॥श्रुत्वाचाक्यंततोब्रह्मप्रत्यवाचोशनेस्तदा॥भूतभव्य
भवन्नाथश्रूयतांकारणंमम॥६९॥सुरासुरैर्मथ्यमानेक्षीरोदेपरमेश्वरे॥श्रीभवन्मेघमंकाक्षीजेजनव

योपमे॥७०॥प्रादुर्भूतंमहाघोरंसंवर्तग्निसमप्रभं॥कालमत्यरिघोरंतेसुरासुरभयंकरं॥७१॥त्रैलोक्यंदह्यदिमूर्यं
श्चविश्वरूपसमंततः॥दृष्ट्वासर्वेवयंभीताविषंवरुणंवाहनं॥७२॥तेपिवस्वमहादेवंत्रैलोक्यहितकाम्यया॥प्रणता
स्तोत्रवरदाश्चवरंप्रभुं॥७३॥भवांस्तस्यमहादेवशत्रुमंचसंहरिष्यते॥श्रुत्वैतत्कृच्छ्रमापन्नाःकृत्वोपायंसुरासुराः
नेन॥७४॥येनाभ्युद्धृतमाश्रेणुरुनृकुलोजनार्दनः॥सुरक्तंचचरारोहेद्वत्यणःपुरमेष्टिनः॥७५॥वाहयित्वेवनंकृत्स्न
मिदंसंवरानने॥ततोहंपातुमारब्धोविषंगणकसन्निभं॥७६॥पिबतेपमहादेवंविषंवरगणार्चिते॥कंवःसमुप
स्थितःसर्वेकस्मात्रुजेक्षणे॥७७॥इतस्मात्पतपत्राहंकवेरंरूपिवोरंगा॥तत्सकंनागरंनानंयेनोद्यमिवोनकम्न
ततोवाचमहातेजोब्रह्मात्रोकपितामहः॥शेभसेत्वंमहादेवंकंवेनानेनसुव्रत॥७९॥इतिनम्यवचःश्रुत्वामयाशि
रिहरात्मजे॥पुरुषंतंसुरसंघानांदैत्यानांचवरानने॥८०॥यस्मंगंधर्वनागानांपिशाचानांचरासतः॥यतंकंवेविषं
घोरंततःश्रीकंठनाममम॥८१॥तात्कालहरेविषयुग्रतेनःकंठेयतेपर्वतराजकन्ये॥सपूरुषाणांसुरसिद्धसंघा
नुज्ञापरंविस्मयमागतास्ते॥८२॥ततःसुरगणाःसर्वेसयक्षोवरराक्षसाः॥उचुःप्राञ्जलयोभूत्वामन्वमानेगणामि

नि॥७३॥अथबलेर्वीर्यपराक्रमायत्रहोयपूर्वीर्यबलेतरेवअहोविभूतिस्तवरेवरेवेगंगाजलेनापिविलेपपाद्य
॥७४॥त्वमेवविश्वचतुराननस्त्वंत्वमेवमत्कर्धनदस्त्वमेव॥त्वमेवसूक्ष्मोरत्नाकरश्चत्वमेवजगतानियमस्त्वमेव
॥७५॥त्वमेवभूतंभवतेचभव्यंत्वमेवसर्वंप्रकरोषिधर्मं॥त्वमेवसूक्ष्मात्परमंचसूक्ष्मंप्रसित्वयोगेर्मवरस्यसेवे॥
७६॥त्वमेवसर्वस्यचसत्तचरस्यपृथग्विभक्तःप्रलयेचगोप्ताः॥इत्येवमुक्तोचवनंमुरेंद्रोसमेत्यसर्वेप्रणिपत्यऊचुः७७
गतोविमानेननिशोग्रवेगेत्रिजाह्यतोदिरशोदिशश्च॥अधोवसत्रोकमुपत्यसर्वेसंतस्तुरूपाविषरोषमुक्ताः॥७८
इत्येतन्नरपरमंगुह्यंपुण्यारण्यनमंमहत्॥नीलकंठेतियस्त्रोकंत्रिषुलोकेषुविश्रुतं॥७९॥सर्वेस्वर्गेनुवासोक्तं
कथापापप्रणाशनं॥यस्त्वधारयतेनित्यंत्रिलोक्यांसोपरोनरः॥८०॥कस्यवस्यामहंसम्यक्गतिंवेदाहमुत्त
त्र॥विषेनस्यवरारोहेलभवरंजगमंचयत्॥८१॥पात्रप्राप्यतकश्रेष्ठेत्रिमंनप्रतिहर्म्यवे॥सर्वेपत्यनुनोरं
दुःखमंचापकर्षति॥८२॥स्थमेद्यत्रिशिराजग्मुस्त्रिशूलिवृषवाहनः॥विश्वित्यश्रविलानूमिदःसन्लोकात्यम
नयाः॥८३॥नरत्यतेगतिस्तस्यवायोरिवनभस्तले॥ममतुल्यबलोभूत्वातिष्ठन्वाहुनसंधवे॥८४॥मम

त्यावरारोहेयेश्रण्वंतिचमानवाः॥तेषांगतिंप्रवक्ष्यामिइहलोकेपरत्रच॥८५॥गवांशतसहस्रस्यसम्यक्द
त्तस्ययत्फलं॥तत्फलंजपतेनप्राप्नुयात्कथादिमामिमांकथां॥८६॥पारंवायदिवाप्यर्धंश्लोकार्धंश्लोकमेववा॥यस्त
धारयतेनित्यंत्रिकलोकंसगच्छति॥८७॥इत्येवतेसगिरिराजपुत्रीमयापितुष्टेननवोदुमत्तमे॥निवेदितंपुण्यफ
लादियुक्तंचचागतंचतुराननेन॥कथामिमांपुण्यफलाधियुक्तांनिवेद्यतेमासिवोत्यमर्दनः॥वृषस्यरूपेनसहो
महाप्रभुर्नगामकिंचायगुहांगुहप्रियः॥एतत्तेयत्यापहरंमहापरंनिवेद्यतेभःपियपोप्रभंजनः॥आधित्स
सर्वंसकलेसलक्षणेनगामआदित्यपथेप्रभंजनः॥१०२॥ ॥ ॥इतिश्रीमत्पाद्मेरविरेनीलकंठाख्यानं
नामसप्तपंचमोध्यायः॥ ॥५७॥ ॥ॐनमशिवायनमः॥ ॥शुभंभवतु॥

स.खं.
१७३

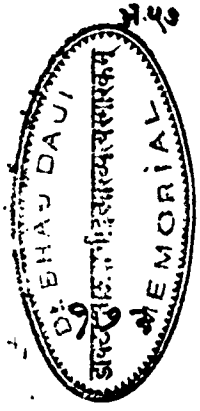

श्रीगणेशायनमः श्रीव्यासउवाच इत्थमेवेद्विपुरंदहायकपुनर्विध्वस्तमाकर्ण्यता यथापुराभक्तवरप्रदायतन्मेमुनेब्रूहियथाघृष्टवं १ घृष्टंतथैवंमुनिनामुनेंदूःपुराहिरण्याक्षसु तप्रवीरः नग्रेषुदैत्येषुचहानवेषुमयाद्धराकृतिदुःप्रसह्यः २ सविश्वकृद्धानवराजक क्षायित्यर्थहीनोमकरध्वजंघः प्रहृत्यदैत्यंसहवारकक्षः विद्युत्प्रभंविद्युसमप्रभंचः वृ तपश्चकाराधसुभीमकर्मादैत्योचतापंथकदैत्यकल्पं निशांतकालोहिमपर्वतस्थोग्नीषोचपंच ज्वलानभितप्तः ४ अभोयद्यःक्वितपूर्मिभागेवरुत्सपःप्राक्रशयेसयत्नः तेषामगादि व्यसभासहस्रंयथासुतीर्थेतपसिसिक्षितानां ५ वर्माच्छिशेषज्वलनप्रभावासुखादिहीना क्षिपुत्रसिंहः आदित्यतेजःप्रणमानवीर्योऽभूच्चुरादीपनपःप्रकोपः ६ पितामहस्यान मि----सर्वान्प्रियंवदस्तात्वचनेवभावे मयःसुरेणप्रणतोभवायदत्तामदेवायपुरत्रयं पुरं ७ सुरैःसनरैःरपियत्नरेयंइत्येवमुक्तेदनुजाधिपेन ब्रह्मोवतवंपुनरायमासेदातुं

स.खं.
१७३

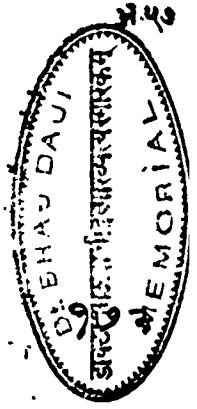

श्रीगणेशायनमः श्रीव्यासउवाच इत्थमिवेहिश्रिपुरंहरायकथितवित्रह्मा कथिताय थापुराभक्तवरप्रदायतन्मेमुनेब्रूहियथाश्रुतंत्वं १ सूतउवाच तथैवमुनिनामुनेंद्रःपुराहिरण्याक्षसुतप्रवीरः नग्रेषुदैत्येषुचदानवेषुमयाद्धराकृतिदुःप्रतप्ताः २ सविश्वकर्मानवराजकक्षायित्यर्थहीनोमकरध्वजंघः प्रहृत्यदैत्यंसहवारकक्षः विद्युत्प्रभंविद्युमप्रभंचः ३ तपश्चकाराधसुभीमकर्मादैत्योचतापंथकदैत्यकल्पं निशांतकालोहिमपर्वतस्थोग्रीष्मेचपंच ज्वलानाभितप्तः ४ अभोयद्यःकवितर्ममिभागेचरुस्तपःप्राक्रमयेमसंयत्नः तेषामगादि व्यसभासहस्रंयथासुतीर्थेतपसिस्थितानां ५ वर्मीस्थिशेषजलनप्रभावासुखादिहीनाहिमपुत्रसिंहः आदित्यतेजःप्रणमानवीर्योमरुचुरादीपनपःप्रकोणः ६ पितामहस्वामि----सर्वान्प्रियंवदस्तात्वचनेवभावे मयःसुरेणप्रणतोभवायदत्तामदेवायपुरत्रयं पुरं ७ सुरैःसनरैःरपियत्नरेयंदत्येवमुक्तेदनुजासियेन ब्रह्मोवतवंपुनरायमासेदातुं

नथाक्षोवरमेवतुभ्यः ८ तस्माद्वृतेस्तांतरमेवदेवेवरत्रयाच्चस्तततस्तदामेचिंतंचमानेदनुजस्तथानृतत् ॥५८॥
ततोपयन्प्राप्यतथापियाचु॥५९॥करोयथाप्रार्थितंतंब्रवीमियज्ञान्यदेयंचसुरेशतस्मै॥तस्मिंश्चिराया
मयंसपूर्णेवथासहस्रेतुसुरंसमानः॥६०॥समेष्यतेशुश्रुनिमिष्यमात्रेतस्मिन्क्षणेयस्त्रिषुसंगतिषु॥पुरेषुदिव्येषुसरप्रवीरःएकेषुणावैस्त्रिपुरंदहेतत्॥६१॥तन्नोविभाष्यस्त्रिपुरस्यभूयात्कृ
त्वावचस्तद्वचनंविशंभ्ये॥तस्मैवरंतंहसितांतरात्मासदावभाष्यंदनुजाधिपाय॥६२॥दत्वावरंतूर्णपु
रंजगामततोमयस्तंत्रिपुरंससर्जत्रिधातेत्रि॥पुराधिकन्याःप्रतीयमन्यंपुरुमासहेमंससर्जमेरोरि
वशृंगमुच्चैःसृष्टिंतदातन्त्रिपुरंमयेन॥स्वर्गस्यरूपंप्रनहासिदिव्यंहूरैमनोज्ञैर्वरवीगवाद्यैः॥६४॥
वर्षेथगम्येऽममेद्यऊर्ध्वंचंद्रानुसंदोहितहेयहर्म्ये॥सिताचिरावंदमुरवप्रमेयाःनरप्रवालैर्मणिसंकटे
चिचे॥६५॥रालेखितंचित्रतदिव्यकाभौःवज्रैर्वरैश्चित्रेणवंभृतेश्च॥तसंचकारीभतियःपरेभ्या
सादपक्तिस्तिररत्नखंडैः॥६६॥वृतंसमंतात्तरुभिश्चबोधैःस्तैस्तवोद्यानशतैस्तथाभू॥दूरुतं
महामणिंदुष्टतिलंनिकारसतोरणंयुक्तिहर्म्यदृष्टे॥रलंकृतंतंत्रिपुरंराजेसबलंपुसोनभर्ममनोज्ञैः॥६७॥

१७४

षंषट्यशुरंतिहेसेःबाणाभिरुक्तविशूलपाणिः॥६८॥प्रकुलजीलोत्पलसंवृताभिःदैत्यालयंतुं
शुभैस्तथैवहत्तकेकीविहगैःसरोभिः॥तनोनवाभिन्नपयोधरणिआकीर्णरक्तांतविलोचनैश्च॥६
॥६९॥सप्रीयमीषंचलनेक्षणाभिःततोनवाभिन्नपयोधराणिभआकीर्णरक्तोनविलोचनेश्चसः
प्रीयिमीषंचलनेक्षणाभिः॥७०॥योषीहिराकीर्यमतीवरेजेलोकंपुरंतत्रमयप्रकार॥मंत्रारक्षया
यमदीयदोषापुरद्वितीयंरजतामयंच॥७१॥विद्युत्प्रभाप्यसुरराजवाहेमेततीयेचयदेवदिव्ये॥जग
हराजामयजीतनोयेअभिस्तिंततंत्रिपुरंतथाभू॥७२॥त्समंसमुद्रैर्नृपराजसिंहैःमेसर्वतःशत्रुबला
न्वितेजिं॥प्रियासहायःसमहोत्तमैःसुरवानिनस्मिन्निविधन्यवायु॥७३॥लोलोक्यसंस्थानिनिर्वि
त्यतप्रतदर्शमोहयन्तिरागाजीतान्॥हत्वाहिमन्येतबलेशदेवान्॥७४॥मत्वातुतेषांप्रसभंनिपत्यन
णविधास्वकुस्तीवविंगः॥तेवानिचेमाजपुरःसुरारणसंछिन्नेतानिकुसुमानीवाहु॥७५॥अथोत्थि
तंकुलुकमंडलेर्विहीनाजगुश्चरंभारवराक्षरास्ते॥सचास्तगात्रासुरयोषितश्चरतश्चनासुर्मुहुरीक्षमीयुः॥७६॥

तेषामतीतःसहमेयहानसंप्रलुर्वतेदेवविनाशनाय॥तन्नाशयेत्तेप्रजिजातकोपात्तेसुरास्तंचपि
दिवोत्करोषाः॥२७॥तेतंयथासर्वमशेषतस्तंनिवेदपुत्राकुपितामहाय॥तानाहदेवःकमलासन
स्तुसर्वान्सुरेशमन्यतिशान्नइत्या॥२८॥वहाबलास्तान्त्रिपुरःसुरेणहंसुनश्यथाःधावलक्ष
वन्हिः॥वस्मादहंविष्णुपुरंचयुष्मान्प्रगृह्यशंभुशरणंव्रजामः॥२९॥गतैःसमानंशशिभास
देवःशवान्चलाचस्तिशूलपाणिः॥तेथतितेतीप्रनिगृह्यरेगाः॥ब्रह्मार्कशक्राग्निकृपाकटा
द्यः॥३०॥कैलासमागम्यसुरेश्वरेश्वरंदृष्ट्वातुष्टुवुस्तंहनाश्च॥नमस्त्रिलोकेश्वरवंदितायप्रि
योप्रवार्यामितविक्रमाय॥३१॥नमोस्तुचंद्रार्कजटाकलापंनमोनमस्तेस्तुप्रबोधनित्यं॥त्रैलो
क्यनाथायनमोस्तुनित्यंपिनाकचापायपुनस्त्वयैव॥३२॥नमःश्रीशायपरश्वधायत्रिशूल ७७५
हस्तायनमोस्तुनित्यं॥नमोनमोनंदिवरप्रदायजगद्धरण्यायसुरेश्वराय॥३३॥नमःसदा
हर्षवरप्रदायनमोस्तुयज्ञेषुवरप्रदाय॥नित्यंहितस्त्रहरिंदुवंदितेनमःसदेवायनमोस्तुनित्यं॥३४॥

शशिशेखरायस्त्रितायनमोस्तुसर्वत्रपतयेभस्मांगलिप्तायकपर्दिनेच॥नमोस्तुनित्यंवृषभ
ध्वजायविश्वात्मनेसेव्यवरप्रदाय॥३५॥सर्वार्धनारीवपुषेजगद्धिनेहर्यक्षब्रह्मात्मनिपितामहा
यनमोदेववरप्रदायनमोस्तुतेसर्ववरप्रदाय॥३६॥सूक्ष्मायनित्यंपरमेश्वरायनमोस्तु
सूर्येशवरप्रदाय॥स्त्रेमालिलार्कज्वलतांबुभूमियोमांधकांगंगतेनमोस्तुते॥३८॥ब्रह्मेनमोदक्षविना
शनायकालांगनाशायनमोस्तुनित्यं॥यमःप्रतापायप्रतापपुंसेयोगायसंहारनमोस्तु॥३९॥हृदायसो
मायवपुष्मतेचनमोनमःसर्वांगसंस्तेचनमोस्तुतेचैसुरास्त्रहाणांनमस्तुतीयेकृधारिणेच॥४०॥
भूतेभूतेशीहरिवृंदितेनमोस्तुनित्यंपुरुषोत्तमाय॥स्मशानवासायनमःसदेवनमोस्तुदैत्याध
ष्यनाशनाय॥४१॥नमःसदाह्लादहरिनाकृत्यप्रदानवाशायनमोनमस्ते॥नमःसदामोक्षवर
प्रदायनमःस्तुतेचारुशशिप्रभाय॥४२॥नमोस्तुनित्यंवृषभध्वजायपित्रेकुमारस्यनमोस्तु
नित्यं॥नमोस्तुविश्वेश्वरप्रदायनमःसदासूर्यधरप्रदाय॥४३॥वरदास्तनेत्रोल्लसत्तेनमोस्तुनमो

श्रमोद्यायसनेत्रिपानेत्र॥नमोस्तुरुद्रायधराधरेत्रेनमोस्तुचेडेवरदप्रदात्रे॥४४॥योगेश्वरा
योभवसंभवेनमोस्तुरुद्रायपरायधात्रे॥सुधीमहेशायचभीमसेनवेहरायसर्वोयवयुष्मते
नमः॥४५॥गुणैर्विहीनायगुणोत्तमायगुणेवतीतायचपौरुषाय॥नमोघयोघोपनिधिं
नाथ हरायकृत्तस्मरायनित्यं॥४६॥स्थूलायसूक्ष्मायसदानमोस्तुप्रसाद्यमानोयकु
रुध्वंप्रसादं॥उक्त्वेतिपरेश्वरप्रसीदध्वंतुतेषांस्तवतांसुराणां॥४७॥ब्रह्मेन्द्रधीष्म
कैपुरःसुराणांश्रुतान्मयास्तोत्रविशेषभक्त्याजगाद्यशक्यंवरमिच्छितार्थंतुष्टोस्मि
देवाःपुनर्वाद्यसिद्धं॥४८॥समीहितंवोयदिकिंचिदास्तिदातास्मिसर्वंतदशेषतोयः॥४९॥
इतिश्रीस्कंदपुराणेत्रिपुरव्याननामअष्टपंचाशोध्यायः॥५८॥ ॥ १७६

॥श्रीगणेशायनमः॥ ॥ऋषयऊचुः॥ब्रह्मलब्धवरैरेवमयाद्यैर्दानवैस्त्रिभिः॥दूतेत्रिपुरलब्धावध्यानोयव
लगर्वितः॥१॥हत्वाश्वासुरसंघान्सर्वानेवागंधर्वकिंनरान्॥देवैरिहोद्यमयामयामयानाभिवेतेनुवन्२
नतेषांनिर्ग्रहोसक्तोब्रह्माप्येषपितामहः॥विष्णुर्वापिमहादेवतेनतेनतुपहृद्यं॥३॥नतयात्रिपुरंनाशो दे
वानुर्यपितत्तथा॥नयत्कुरुसुरश्रेष्ठवरोमेनत्प्रदीयतां॥४॥इतिविज्ञापितःशंभुमर्वैस्तैस्त्रिदशेश्वरैः॥इ
दमेनम्महातेजाःसुरानश्वासयत्प्रभुः॥५॥श्रूयतांसुरशार्दूलवरोयोहंप्रदास्यामितेजसः॥रुद्रतेजोमयाभूत्वा
पाकंकंविपिनंस्मथ॥६॥नवत्सपुनरेवंशंप्रायुर्यास्यमिरेसुराः॥सत्कासहस्रमप्येतमुहूर्तेनवयत्तथा॥७॥
कंकःशक्तिसुरेशानांतेजोमाहेश्वरंप्रदं॥रुद्रेणानपिरंतुंवाविप्रस्तरकुरुप्रभो॥८॥नकश्चेच्छिद्यंत्रक्षग्रही
तरानवान्बलात्॥भगवान्स्वयमेवत्रिपुरंमहिरोकरः॥९॥तेनाखिलवरंप्राप्तोब्रह्मणावातभूतधृक्॥दि
व्यवर्षसहस्रेतुसमेष्यंत्रिपुरत्रयं॥१०॥निमेषार्धप्रमाणेनस्मिन्परातत्रिपुरंबधि॥सहरेकमिषुंनिवृक्षमं
प्रयतिष्ठानवान्॥११॥भविष्यतिसनोमृत्युनान्यथामरणाहिनः॥तदर्धंकंतुनक्षस्यप्रसादेनतस्करः

१२॥ततः सभगवान्रेवप्रणतान्वृषभध्वजः॥पुनरास्वासयन्प्रहसमुदियानहि वोऽकसा॥१३॥वस्यामि त्रिपुरंदुर्गमाकाशेनदनुत्रिभिः॥यादृशस्यहि मारेवोहिसंकल्पात्करोतमाः॥१४॥ववन्वान्हिमवत्कल्पक र्तमास्तादृशोरथः॥ततोदेवाप्रणम्येशंप्रभूतंमनसोमवन्॥१५॥रसंवसवितारेवंकल्पयामासुरुत्तमं॥त तःसभगवान्ब्रह्मानयाविसुकृताज्ञनो॥१६॥सर्वदेवमयंरिव्यंचकुसंरथमुत्तमं॥धातारंदेवपवनंय संचघनरंथम॥१७॥वसुरुद्रस्त्यादित्यानोधर्वानश्विनोरुचिः॥गरुडंपक्षगानागान्गुत्पकस्तेमहेरुणाः ॥१८॥सुरान्सर्वांश्चसंहाश्चगरुडश्चैवमहाबलान्॥पर्जन्यंशिशिरंकालंतथाचैवबलप्रभान्॥१९॥दिव सांश्चमुहूर्तांश्चक्षणान्कालानवौलथा॥श्रायनेपक्षहेमासान्विरुवैवसरांस्तथा॥२०॥लावरंनंगमंचैव नक्षत्राणिनथैवच॥श्लेरेवनिकाश्चांरयेतेस्मिन्रथकल्पयेत्॥२१॥कांस्त्रिश्चदृढंचक्रंप्रनंवेमहा श्रुतन्॥धनाकांश्चिरथेचास्यमुमुदुःसुरपुंगवाः॥२२॥कृतास्त्राचतुरोवेदानथैनस्त्रिर्नियोजयत्॥संव त्सरश्चचक्रेचधनुर्गिरिमयेनथा॥२३॥ज्याश्चैवधनुषश्चक्रेरवरेवोत्तमगतिः॥येनमेवविधेरेवारथम

ग्र्यमकिंचन॥२४॥सर्वदेवमयंकृत्वागिरिकुमारथोत्तमं॥विसुःपितामहोव्यश्चप्रणम्यपरमेश्वरं॥२५॥रथःस ज्जःनिप्राकृविनाशायसुरद्विषां॥ततःसभगवान्देवःस्तूयमानःसुरासुरैः॥२६॥स्थितनरेणरिथेसर्वदेव मयंशुभं॥सुकल्पाधानियनुनर्जगामतत्रशंकरः॥२७॥ततश्चप्रणमनुर्हिसर्वतेतोमयंपरं॥श्रपश्चो र्दचसंप्रेक्ष्यपनुषाशुवनेश्वरः॥२८॥पितामहंततोदृष्ट्वाप्रोवाचवचसोपतिः॥रथयेषसनुश्चेदंत्वया ब्रह्मन्प्रकल्पितः॥२९॥रथंमेत्रिपुरंयेनतमाशुःशाघ्रमानसः॥ततःप्रोवाचतंब्रह्माप्रणम्यवृषभध्वजं॥ ३०॥रथएवकृतोरिव्यधनुरेषश्चतेमया॥नमिषुभगवान्देवःशोर्णकर्तुमहंसि॥३१॥ततःपार्श्वस्थितः शंभोर्विधुर्वावृकतोज्ञनेत्रदृष्टिपातेनतंरवोतीसमाकुश्चशरिरमः॥३२॥दैत्यावंतस्तिमाधायसुरेशनोप नमितो॥स्वयमेवततश्चक्रेशर्वोविसुसुशोभनं॥३३॥श्रेषधीनोपतिंसोमंपुरेयस्मिन्नियोजयत्॥रश्मि श्वरूपवक्त्रंवैब्रह्माणंचततोब्रुवन्॥३४॥सारथीकोरथेत्रस्मिन्स्वयंवापरिकल्पते॥ततुवाचततोब्रह्मा प्राप्तलिंगतोपतिं॥३५॥श्रवेरणियस्मात्तस्मात्स्वयमेवहिसाप्रते॥रथःप्राप्तःकिमाधिकेरवसरथोततः॥

॥१६॥ममवरोधनप्रियंकृतंतेरेवपिनाकधृक्॥१६॥तेनप्रमथ्यदेवेशमारुरोहरथोत्तमे॥१७॥हृष्टपरिवृतायेचनंदी
स्वरपुरोगमाः॥शंकुकर्णातुरेमाश्वयेचवेदंदुंधारयः॥१८॥गणेश्वरमहायोगास्तस्थुस्तत्रसमानयः॥नानाश
स्त्रप्रहरणानानायुद्धविशारदाः॥१९॥वादयंतस्तथावाद्याःभेर्काश्चदुंदुभयश्चकुः॥अनेदेवीमहाभूतानघुजाकंश्रि
दृष्टेनच॥२०॥कृत्वाश्वाचतुरोवेदान्तथैतस्मिन्नियोजयेत्॥सर्वदेवमयंकृत्वारिरुक्षारथोत्तमः॥२१॥विस्मुपि
तामहश्चैवप्रणम्यपरमेश्वरं॥रथमास्थायदिव्यंतुदुर्विनाशायसुरद्विषां॥२२॥ततःसभगवान्देवस्तुरीयेणस्व
पुत्रांश्चहून्॥आजगामगणमुख्यानेसहशिवश्चतुर्दशः॥२३॥नानाविधानदिव्यानामुपविष्टसहस्रशः॥निर्ये
नुर्विमथेभ्यूहेरथस्तस्यपिनाकिनः॥२४॥स्वयमेवतुवाय्वग्निविनेहुःसर्वतोदिशः॥रथेतुतेषुयुक्तास्तेदे
वेनस्यमहिनः॥२५॥प्रसन्नाश्चारमुदीरेहुर्मुमुर्दुर्योऽरयः॥ततस्तेदेवदेवेशंतुष्टाःसुस्वारिणोऽकसः॥२६॥
आयातित्रिपुरंरंधुमंत्रयित्वातुकंकटः॥देवैर्देवामयेहिंयेसमारुत्यजगत्पतिं॥२७॥त्रिशानेसारथिंकृत्वा
स्वयमायातिशंकरः॥नारदस्यवचःश्रुत्वासतदानवपोधिपः॥२८॥तारकाख्यंसमाहूयविद्युन्मालिनमे

DR BHAU DAJI MEMORIAL

नमेवच॥तथाश्चान्सुरान्सर्वान्दानवोपिसुरःसुरान्॥२९॥नानादेवयथाख्यातेसर्वमाख्यातवोत्तदा॥मयस्यवचने
श्रुत्वातारकाख्यस्तदाब्रवीत्॥३०॥पश्यैतन्नियमस्यैवममैवेकेनदैत्यप॥दुर्वृत्तःकुरुतेमेदंतानशंत्वमथापिवा॥
३१॥प्रामाण्यंयस्यसःशत्रोर्यंतेतुवयंत्रिनः॥दुर्वृत्तस्यरिपोरात्रौजिघांसीर्ममायते॥३२॥कर्तव्योविक्रमश्चै
वत्रत्याश्चक्रुत्यागुरुः॥जिघांसदेवतान्सर्वान्त्यास्यामोनिर्दयाःसुखं॥३३॥तारकस्यवचःश्रुत्वाविद्युन्मालीम
हाबलः॥समाप्यसरसाचेष्टंराजानोवचनेशुभं॥३४॥नासत्कार्योऽशुभश्चैवतावच्चवर्तिनः॥तेवयंवचनंभू
ताप्रयास्यन्तिततःक्षयं॥३५॥अन्योन्यंतुवयंयोद्धुंउपायेतेषुवोऽनघ॥अहंनैवतुरोदैत्याप्राणायामत्रतेपरं॥३६॥
प्रत्यहत्यसतान्सर्वान्करुणातोगिरिंयेः॥त्रैलोक्यंविमतंशुद्धंमाहात्म्यंवर्तिविश्वरुत्॥३७॥सप्तलोकेश्वरं
साद्यंयज्ञामस्त्वंपुरस्त्वयं॥हिरण्यकशिपुश्चैवहिरण्याक्षोयदैत्यपं॥३८॥मोहंचजगतोनाशंत्रसारादितोय
ति॥ततस्तुतामहोव्यामिविद्युन्मालिनमाधिपं॥३९॥तेतदेवमितिप्राहुःकेपंचतत्रतत्रिरे॥यस्तुत्रसबलःशत्रु
हाणेवादैत्यपुंगवः॥४०॥वाजाय्योयोमतेज्यायानकेजातीवयूदूरे॥४१॥प्रजास्तस्मिनप्रयुंजत्रितमुपायेचतुष्टयंरे

समाधाय किमहासेवनेनोसुरपुंगवः॥तदेवैःसार्द्धमस्माकंयुक्तंसामादियोनये॥९१॥सापमगवानीशःसर्वभू
तेश्वरेश्वरः॥अस्माकंभवतोचैवसत्रंहेतावसप्रभुः॥९२॥सेहेनुंकिंश्रयानाचउपायस्तस्यकीदृशः॥प्रणामःस
स्त्रयश्चैवगुणोपायोकपरिनः॥९३॥इतिवैसाधनेनस्यप्रयोज्यरतिमेमतिः॥यदिकार्कनामायातियोजयामिपि
नाकिने॥९४॥तस्यन्निस्मरणेनेवनिहतास्यतनोसुराः॥प्रणाद्योगरणंशंभुमपिनाल्लुशनये॥९५॥योभियुक्त
श्चयेनेनरारणंनस्यकोभवेत्॥तस्यसर्वमदेरेस्मरणंहिप्रार्थितंनगत॥९६॥अभिधान्यस्तणेनेवप्रणस्येसन्न
वेद्यपि॥योहेसुरपवर्गस्यकारणंनगतःस्वयं॥९७॥कादृशेनेनयुद्धेदेवदेवेनशंभुना॥ववशेतिहवोभूत्वामिति
कृत्यनुमायति॥९८॥———निसर्हितमक्रेयुद्धंकायुपायेनवेचिना॥सःप्रणाम्युपास्यास्येशंकोल्लेषण
शंभुंसह॥९९॥मानःस्वयंपरिवचसश्रवयसरासुराः॥मारुहेशंभुनायुद्धंगत्वेशरणंशिवं॥१००॥तमेवंवादि
नंस्तुत्वाविसुःकर्माणिभूरिशेनारदोभगवानाहरामयेतनरास्वयं॥१०१॥यस्तुपापविमुक्तेर्मुक्तेविस्तारतोध
वत्॥सर्वमुक्तामिरेकिंतुकरोत्येनस्यकिंप्रति॥१०२॥भवतांतुनपश्चाणमेश्वर्युक्तमेवच॥भवतापिमेकुर्वं

नोयंवनस्यपरानवः॥१०३॥हनःसर्वामरेशंभुर्भवतांवधार्थतः॥प्रणतानप्रसाद्यास्मात्सविषर्येहरिष्यति॥१०४॥
कथंदनुसुतान्हत्वारणानोवधमीदृताः॥भीममत्युल्बणंघोरंकृपणादवलानवाः॥१०५॥प्राप्यधावैषमैश्वर्यंत्र
समुत्रात्रेणयदि॥विनायुद्दविपाशानोत्रियेनानविद्यते॥१०६॥अपिवेद्यदिहन्यधेरवेदेवेनसूदिना॥प्रथ
मेंद्रात्तेमूर्यमताश्चवनसेश्रयः॥१०७॥गुणासिंधुगुणेनास्तिपुण्याकैवेनेग्रहः॥तिग्रहेवैमतीयुक्तासाचेनका
भवेनवै॥१०८॥शैर्येणभवतांप्रानःकदाचिद्दधनंजनः॥भवेद्दरप्रहोदेत्याश्चावस्तेनविक्रमाः॥१०९॥हरि
ष्यामिचरणांवःशास्त्रघातनिवारणं॥उतिष्ठतरनोःपुत्राविनयायप्रभुस्तनः॥११०॥नारदस्यवचःश्रुत्वातारका
स्तेमहाबलिः॥विद्युन्मालिचहेमेहोबाणाश्चमहासुराः॥१११॥कालपाशादितेमुख्यास्तीर्णपुण्येगतायु
षः॥साधेतवोभनंनाकंनारदेनेतिनेरितं॥११२॥तपिसैंहेयोभूत्वातत्वानासमुपस्थिताः॥ऊचुर्भनंनारदे
नेतिएवंतेन्योन्यमब्रुवन्॥११३॥नारदोपितनोहंहारक्षाविधानुमायया॥नुपुत्रानसुरान्कृत्वायोशंहर
याम्रति॥११४॥ततस्तेरानवाःसर्वेमुख्यकृतनिश्चयः॥नानाप्रहरणोपेताबभूवुर्दृढविक्रमाः॥११५॥तार

कात्योबलोवाणोविघुन्माळिस्फुरानवः॥समनस्यंतसहितारानानस्फुरयवाः॥७॥अवाद्यन्तत्यतःशौरवान्
तुर्याणावसहस्रशः॥मानवानांबलोघोरमरणेभयदप्रदः॥८॥कथमागतिरेवेशोवरन्मूर्ध्निपुरःसर
विगतेप्रयवेवारापुरोदेत्यसंधवः॥९॥प्रकुपिनवरानंतेयुद्धसंज्ञावबुस्तदा॥शरप्रहरणावहेलामंद
ध्वंवीक्षमाणा॥१०॥पश्चाद्वडवमग्नेरन्वगतसमीपं ——————————— १७
॥ ॥इतिश्रीस्कंदपुराणेत्रिपुरारव्यानेएकोणषष्टमोध्यायः॥ ॥५९॥ ॥ ॥

१८०

श्रीगणेशायनमः॥श्रीसनत्कुमारउवाच॥अथव्यगात्संश्रिमंसागस्यमूर्ध्निस्थि
तंतत्त्रिपुरंरथस्य नानायज्ञाकोज्वलचित्रमौलिहम्योपमोमौलिरिवाधिराजः १ ते
चक्रुर्युद्धंत्रिपुरैर्गणेशानंदीश्वराद्याप्रमथासपालाः नांदेवचक्रुःसहिताःप्रवीरा
असुरेंद्रदानवश्रेष्ठमुख्याः २ चंडेश्वरश्चंडचपुर्महात्माज्वलत्प्रदीप्तोराकुमारपाणिः
व्यास्योयवक्त्रंपुरतःस्थितोभूद्वस्यशंभोःप्रथमंद्रवीराः ३ दीप्तंत्रिशूलंपरिगृह्यनंदि
अक्षप्रतस्थेहरतुल्यवर्मापार्श्वस्थितोभूत्सवृषांकुवर्णाग्रतस्थौदीप्तमुशलंगणेंद्रः ४
भृंगीमहात्मासतुवीरभद्रःशक्तीराचगणेशानंदी प्रवीरैरन्वीकरयुद्धमहीमसस्थैः
विव्याधभृंगीदशभिश्शरौघान्त्वा ५ विद्युन्नभःकोपसरक्तनेत्रःभृंगीसमासाद्यशिलायु
धास्तःसनाकुर्वतस्यरुजंमहंतुविद्युत्प्रभंभरगरिटास्तताडो ६ शृंगेनदीमेनजघा

नगद्येशतेनशूलेनततोजघान त्यक्त्वामनंगीप्रसयोनयार्तः मुग्रस्तराघोरिगजास्य
नेन ७ सरंगीमुरज्यगणेंद्रमुख्याविव्याधतीक्ष्णैर्निशितैःशरोक्तैः विनायकंसप्तमि
र्देसदेवेपूतलिषुक्त्वादशभिश्चनूयः ८ विघुत्प्रनास्तंगजरावक्त्रंजघानमूर्ध्वस्विर
क्षरूपः ततश्चुकोपास्यविनायकेंद्रः सपुष्करोग्रेणगजेंद्रसिंहः ९ श्रीवांततोदेत्यपते
र्विषिष्यउत्पत्यमांसः सिरसःशरान्तं पपंपयोनागइवद्विपेंद्रः दैत्यस्यकृत्यंरचतु
शिरस्तेस्तु १० दिव्यांबलेंद्रःप्रतिमाश्चरीरान्सहोत्सवेरंगभतोपगीतं हरान्मनोत्तवा
त्तमिवंसुपद्मंततोपरोदैत्यपरोसयत्नो ११ निर्विर्बलश्चांधकुलत्यवीर्य्यैःक्रुद्धानुपाग
म्यशरंकुकर्ण शिलीमुखैर्दिव्यधनुर्गणेशः तीक्ष्णंकुकर्णप्रभवंनिपत्य १२ स्तान्प्रभ
जायोविरथोबकारःअन्योसमास्थायसुरेषुनस्तो भूयःसमागम्यगणाग्रवीरंतंजघ्नतु

नैकविधैःपृथक्तैः १३ वज्त्रंनिघातःप्रतिनैसुतीक्ष्णैःक्रुद्धस्तरासप्रसभंगणेंं
द्रः तोदेयराक्षीसुचिरंनिरीक्ष्यदीप्तेनहस्तामुशलेनजिघ्नो १४ संप्रेषयामासपुरंयमस्य
अन्येवदैत्याहिपुराधिवासाःक्रुद्धाविनिष्क्रम्यगणेंद्रमुख्यैः नरावचक्रासिगदाप्रहस्तः १५
घोरंचमयुद्धमतीवचक्रेदेवेश्वरास्तेहरकस्यतुल्यैः गणेश्वरप्राप्तशिवप्रसादैहला
द्भवंविरथासुरास्तु १६ मृगयथाकेशरिविवनांतेप्रपन्ननानायुधचक्रधारा स्थिता
जिनेःशोणितमद्यमत्तामाम्त्रासहस्तेतुपयोधराय १७ नगसमुद्रेगिरिशृंगकल्पा
श्चलानुदेत्यौतुलनामसंज्ञौ सुरान्विनिष्कम्पतरकरत्वा १८ क्रुद्धोगणेंद्रश्चयमो
पमोवैनंसकुकर्णदितिजाधिकल्पं जघानमूर्ध्वप्रतिनगणेंद्रोनिपत्यकिंचि
द्वितस्यवीर्य्य १९ वृक्षेनदैत्याधिपतिंनिपत्यप्राप्तोहितूर्णसहितारकाख्यः विक्षत

तस्मैगणप्रवायचक्रेकुरुस्तोत्रमवेगणेद्रः २० तेतारकारव्यसुतश्चकर्णानिपत्य
वृक्षाविजयाप्यसुरेंद्रः समाहतःसोपजगामरुत्संजघ्नसुरद्रुममुपोहतस्तो २१
पपातनेत्यावजराययुद्धेमुपोधरोचेतिराजनिघ्नं मुमोचप्रलयास्त्रियुक्तः दृष्ट्वा
विपन्नंदितिजानुमंद्रः ३३ नाशासयन्त्रारवचोसुरेंद्रः सृष्टमयोबालमतंतदस्त्रं
तेनेकमत्यापयुतःसदैत्यांतताहीत्वामुनदंतुदेत्यं २३ दैत्याधिपंदेवदृषाप्रहृत्य च
क्रुःसजीवंचजथापराणां मयप्रणेमुश्चमुदिरेतिभिःसतारकास्योनयदासभूयः २४
ययुःसुयपुरुपथंजगाम आयान्नमालक्ष्यपितामहस्तंपूर्वमृतजीवितमासभूयः प्रो
वाचवाक्यंसमुदासुरेंद्रं २५ निवेदयेत्वामकरेणदेत्यहत्तोप्ययंकरतारकस्यः क्रुद्धो १८२
मयेनासुसजीवपर्वातस्यास्तिदेवामृतमुत्तमंहि २७ तेनासुपन्जीवयतेसुरेंद्रः दृष्टे

हृमारुतानुषंसुरेंद्रकेतोः मतांमतान्जीवयतेसदासोतंतोंमतंतन्मयसस्यमासुः २८
ग्रहाणरेवत्राद्याधायेशंस्वानचस्तस्यपितामहस्य प्रधानमात्रेणमहारिशंतुपिता
महस्तन्युनेवरशः २९ पिनाकिनेपाहवचःप्रणम्यसुंमयारब्धमिदंगणानां दैत्याधिपैः
साईमहीयसवैः दिव्यंसहस्रंहिगतःसमानां ३० क्षयंनचेतस्त्रिपुरंजगामक्षिप्तप्र
दिप्तंतमिशंसुरिंद्राः प्रायस्तुनाशंसुरविद्विसंतेपूर्णेसहस्रेत्रिपुरेसमेते ३१ पुनर्वि
पर्यस्तमनत्सुरेंद्राःक्षिप्तंत्रयेषुर्नचदेवदेव योगेनकिंवास्तवदेवसंकल्पमात्रित्थ
मिदंतुनाशं ३२ दैत्याधिपासंत्रिपुरंतथैवयदिप्रदहंमानवत्तन्मयीशः विमुच्यते
तुत्रिपुरेनिषिद्धंविज्ञेयमात्रंचतुराननेन ३३ प्रलीनमेनंमहतालुकाएवंधनुस्त
हूलवद्विरुक्ष दिशागदिप्तंतमिषुपिनाकेसंकल्पमात्रेणतदीयमेनं ३४ पुराणदैत्यं

सहिता निर्त्रीणिकक्षेससर्ज स्थितिनाशकर्ता आगाच्च निःस्पर्शसमुद्रहास्यविश्वामकंपाव
कसोमपुंस ३५ त्रैलोक्यसंहारकरप्रदिष्टविक्षेपदक्षस्तमिदंशुरुद्र शिपाकुकक्षध्वनितो
वारहनदीसमागम्यतेतासुरार्थं ३६ प्रोवाच वाक्यंकिमिदंप्रणम्यनंदीश्वरस्तंभगवान्
उवाचह मयस्यभक्तस्यसुनंदिकिंचुनंदीशनकोममविश्वकर्मा ३७ दहेत्परंतस्यमथा
नवस्थितस्थानशोसोमहंरवेदेव शीघ्रंसमागम्यनिवारयस्यनंदीभगवायसुरेश्वराय
३८ तूर्णंथयौविश्वसृतःपुरस्तात्ससोगशक्त्योनिसतुल्यवेगोज्योतिस्थितंपूर्वतरं
जगामसृग्यामयंतेनसदानवेशं ३९ नतांगमेनंवृषभध्वजस्य तृतोनवार्थेशर
णार्थिनंच नंदीखमासाद्यदीप्यनकंमयंकथानामपरिप्लुतंच ४० भक्त्याभवेने
तिवचोनुवाचनंदीश्वरदानवराजदृष्ट्वा सुखामयस्तंशिरसंप्रसादंतथेवरुद्रायनमा १८३

मिमूर्ध्नि ४१ चक्रुःप्रणम्यनतयेतितस्यमथोग्निपप्लातत्रिपुरंसदग्धं प्रदीपयितास
समस्तान्संवर्तकाग्निप्रथमोयुगांते ४२ जगत्प्रदग्धुमिहप्रदीप्तंसमागतंविश्वकृतो
निवासं विलिद्ध्युरुज्वलनेसवेदीकर्तव्यमेतद्धुतात्रयेण ४३ वचोनुवाचाथवभौ
नियोगात्ततःससर्वेकिमुवाचदेवं कस्यायनःसन्यमिदंमयेतिनंदीहुताशंतमथासु
वाच ४४ मयोदितस्त्यमरेणभक्तःसवल्गिरासासुरराजमाप्तत्पुरद्वयंनिर्मथमेनता
प्यंहिमंमहितासमहेशलिंगं ४५ पुरद्विनिष्क्रम्यमयोसुरेंद्रपातालमातेसहसामवि
ष्टः कुर्वन्नमस्कारमुमाप्रियायनंदीश्वरः सोपिसुरेंद्रपार्श्वे ४६ आगम्यचाख्याय
यणास्थितोनतनतःप्रदिप्तांत्रिपुरंबभूव विष्वग्मणक्वलयेदियेरन्नेकासुरान्याश्रय
नोगनागं ४७ सर्वेप्रयाणंसुहरीक्षणानांत्रिलोचनेहाम्नितानुरागैः श्यामावदातान

युनैर्विशालैर्दैत्यांगनास्तादहशुः प्ररीक्ष्य ५८ आलिंग्यमानाः शरयानकेन प्रसादसंरब्ध
प्रपत्युनेयातीः त्रासेन किंनयेदं चलस्तः प्रियानयोद्यं प्रसमागतास्ताः ५९ मोहसमा
लिंग्यशेषसज्ञामुर्निः कोतिमृत्यंशिरं नेतिगूढाः पेतुः समुद्रे बलवेत्रयुक्ताः दैत्यासमुद्रे
पतितान्समस्तान् ५०---मेहेंद्रोगिरिशेनिषासः
तिग्मांश्वनक्रामकरांश्वघोरासजज्ञतुर्नश्वनाधितस्तान् ५१ अथेचरास्तोस्त्रपरमरा
तस्तस्त्रिचरोः पतिताश्रियास्ताः हीनापनक्षयितुंप्रवृताकरालदंष्ट्राविश्तानानास्त्र
५२ आभक्ष्यमाणंतुरणान्नयंते---सरोषंबहुवि---राक्षः रुजाहतान्याः परितिष्ठमा
नोःसुरेंद्रसुंदर्बलरंयुवातः ५३ तासांतदादैत्यविलासिनीनांवेत्रेनयंशोभानिरीक्षितं
तत्तुरतावसानेपरिखेदितानांप्रियेरिवासमनिर्गतुकामैः ५४ सचेततोदैत्यरथाःस
मार्याःप्रत्यह्यमानाश्रिपुरानलेन मधाःसमुद्रेमकरेवनिमागतासर्वमस्तुवंशप्रजक्रः ५५

DR. BHAU DAJI MEMORIAL डाक्टर भाऊदाजी स्मारकसंग्रहालय

सरश्वसोमेंदिननार्दनात्माप्रहृष्यरुत्तंत्रिपुरंतदंतः जिह्वासमुद्रस्यसमंसहतःशं
भुकरंजगामः ५६---दैत्यैस्त्रिपुरैश्वतदेवायथस्यान्पुरेवदेवः पुत्रायथात
त्रशरीरधारीवकारश्वरीप्रलयादिधातुः ५७ प्रसादयस्तेत्रिदिवौकसस्तेप्रोचुर्वचश्चेद्र
मथामरेशं नमोस्तुसर्वत्रसदाशिवायमहेसुराणांप्रमयेशतुभ्यं ५८ नित्यंचसज्ञानल
सक्तिमायनमोनमःस्ते---समतायतुभ्यं तानादहेवःसत्यासुरेंद्रान्प्रार्स्तोकवि
स्तीड्यमीश्वरादीन् ५९ सदैवभूयंपरिपालनीयरक्षाश्चदेवासुभयंतिदेवाः पूर्णानि
लाषांग्रिरिवेहिषश्चप्रयांतुदेवाःसुनिवःशानानि ६० ततश्चदेवागिरिशंप्रणेम्यज
ग्मुस्वकीयाश्चनिवेषणानि देवोपिसाध्येरभिमन्यमानःकैलासशृंगेसहितोगणेश्च ६१
नंदीश्वरादीश्वरवीरभूतैः जगामकर्ताजगतस्त्रिनेत्रा ६२ इतिकथितमशेषंदेवदेव

स्यकर्त्तोत्रिपुरदहनसंज्ञंव्यासतुभ्यंमयेतत् मनुजइदमधीतेयःशुचिःसर्वपापैः समद्
तिगणपालः स्वर्गमादेवजन्मा ६४ इतिश्रीसह्याद्रिखंडेत्रिपुरदहनेनामषष्टितमोध्यायः
६० श्रीशंकर ५ ७ ५ ५ ५ ५ ५ ५ ५ ५

श्रीगणेशायनमः॥ ॥श्रीव्यासउवाच॥ गत्वाहिमवतःशृंगंपार्वत्यासहितोहरः
किंचकारसुतंतत्रदेवदेवःसहोमया १ सनत्कुमारोवाच प्रयातोहिमवत्शृंगंदेवदे
वःसहोमया बभाषेगिरिजादेवीप्रणम्यपरमेश्वरी २ पृष्टस्तेहिरण्याक्षनैमिषा
रण्यवासिनां सातेनतपसातत्त्वायुक्तस्यवचमेवचः ३ स्वयमवप्रयातोहिद्विजान्
राजान्प्रतीष्टुं महात्मंतस्यदृष्ट्वाब्राह्मणस्यतपस्विनः ४ गताहिस्मयेदवद्विजश्रे
ष्ठतमाइति देवेभ्योपिगरीयांश्चाब्राह्मणाइतिमेमतिः ५ किंतस्यश्रोतुमिछामिद्वि
जमाहात्म्यमुत्तमं एवमेतज्जगद्धात्रीसुरासुरनमस्कृतं ६ ईश्वरउवाच श्रेष्ठतप
स्विनोविप्रादेवेभ्योपिगरीयसः मयायायपुनःश्रेष्ठंप्रथमंप्रणवेयह ७ रुद्राद्वि
जातयः पूर्वंमयाप्रोक्तामहौजसाः मदीयांप्रश्निमालोक्यब्रह्मणोपिसिसृक्षया ८

ब्राह्मणोमूर्द्धतःसृष्टपूर्वमेवमहव्रताः आविर्भूतोयहंतेषांद्विजाश्रेष्ठततोभवान् १०
ततस्तेमनसाःसर्वेयेभूद्विजसत्तमाः धर्मादिकश्चतुर्वर्गःसर्वंतेषुप्रतिष्ठितः ९
यज्ञैश्चतिहविर्विप्रास्तेनतृप्यंतिदेवताः जगत्प्रतिष्ठितंसर्वंब्रह्मणाहिततेजसा ११ मनु
स्मृत्यपहेमन्नमयापापमुनव्रतं नवर्णासाधयंतेजस्त्यक्त्वाब्राह्मणसत्तमान् १२ ब्रह्म
णंसप्रवक्ष्यामिद्विजातीनामिदंफलं——राजन्यंप्रविधानंचप्रभावंचैवकस्यचित् १३ य
स्त्वजानातिवेद्विप्रेयश्चास्यद्विजपारगः तयोश्चाणोवधेपुण्यंवापापंद्वौसमौस्मृतौ
१४ ज्ञात्वाचयोनवेद्विप्रःसर्वागमविशारदः तपःशौचसमायुक्तःस्यादंतःसत्त्व
ते १५ तादृशंपरमान्नंजनेनादेवकर्मणिवाधियः अक्षयंतद्भवेत्तस्यस्यादंतस्तत्तत्त्व
णात् १६ वेदंवेदौमवेद्विप्रोनग्निहोमपरायणः सोपिब्रह्मस्रसोदेवीपूजितस्तारयि

तुमुः सर्वेद्विजातिमात्रेणसोपिस्याद्ब्राह्मणोऽकविप्रस्तिलोकगुरोर्देवीपूजितःसु
खमाप्नुयात् १७ अग्निहोत्रंतपोयज्ञोदानंमार्जनमेवच सप्तदेवप्रसंगश्चद्विजकर्मप
रंस्मृते १९ नित्यंतब्राह्मणोदत्तेमहतिप्राणिनाद्विजः नरोवाकुरुतेविप्रोतद्विजो
पपद्यतेवत २० ब्राह्मणश्चतपश्चैवनजन्मपुनरावहेत् विप्राब्राह्मणसंसर्गाद्विं
नरत्वंचदेहिनां २१ मूर्तयोहिस्मृतास्तस्यब्राह्मणअर्कसोमादयोमम सर्वस्तानेवतोस्मै
र्चब्राह्मणांस्तुसेविते २२ प्रस्तवंतिमहादेवीविप्राःश्रेष्ठःस्वमानतः नासाध्यंवि
द्यतेतेषांद्विजातीनांपरंभुजसां २३ ऋषितास्तेप्रसन्नाश्चप्रयछंतिशुभाशुभे द्विजा
स्तपस्विनोयेमुनेवेदविद्याविशारदाः २५ यन्निदास्तेमनेयस्तुरेवानामपितेमहा
न् नैकस्यातेसमाख्यातापुरुषंपरमोत्यहं २५ रजस्तस्यायकंविद्धिगुणाभूतेषु

वर्मसु मोहमाकोस्मतोदेवीतमोरागंतथैवच २६ नारायणाहितोसर्वसचान्योसंप्र
वर्तते यदितेजस्मतोदेवीतमोरागंतथैवच २७ सर्वेतःप्रभवस्तेषांनास्तितेषांवि
चारणंअजेर्वसमताश्चैवविधितेजोद्विजातिषु २८ तपोदानसमायुक्ताआर्जवंतु
विशिष्यते असध्यंहितिपापानिव्रततामोहबंधनं २९ दंभोघतोनिहंतीस्मआजवं
वोवितद्विजैः पुराभागीरथीतीरेद्विजोपरमधर्मवित् ३० नानादानरुचिर्नामश्रुत्व
तिवभूवह सर्वविद्याविदितात्मासर्वभूताभयप्रदः ३१ सदपत्यासमायुक्तोबन्धि
मपरायणः अतिथिंभोजयित्वातुपूर्वदेवीयथागतं ३२ वरेकालेतथापूनासतस्येदं
व्रतमुत्तमं अथैववर्तमानस्यभूयोकालोजगामह ३३ अतिथ्यागतेतस्यनवि
कल्यःप्रजायते सतपःशौचसंयुक्तःआर्जवाच्चरतोद्विजः ३४ बभूवात्यर्थसर्वस्मा

दर्कोग्नेरपितेजसा तस्यैवंतपसोवह्निप्रितुष्टोसमस्मरः ३५ गुरुद्विसुरभूतस्यस
माहितवरप्रदः कदाचिदथकालेनषष्टेकालेसमागते ३६ हिमवेगोद्विजागीतेदुर्वनेप
र्यटन्द्विजः नापश्यदतिथिंकिंचित्तस्यासत्रेदितः ३७ वेदाज्ञासादितास्तेनद्वि
तोप्यतिथिकंचित् अथशौचानुकिंचित्उपवासपरायणः ३८ बभूवद्विजमुख्य
सोमामुरवेदमचिंतयत् यंतपस्यमहाभागतिथिशालिनि ३९ यथोचास्यःपतीचक्रे
तथैवाप्यकरोत्ततः शिक्षमाणानितत्यागोनेतद्वदसमास्थितः ४० क्रोधनमहतातो
व्रतिनोनूद्विसद्विजः द्वीपायनसमायातोषष्टेकालेमहाद्विजः ४१ क्षीनेद्विदुम
जादेषानेवातिमविन्दत तथास्मिंस्ततसंतानिश्चयंपरमंमहत् ४२ क्षयारुस
दशरूपेविहतंकुसितंमहिः रुद्रापादंसमूलस्थःप्रददौतस्यमानद ४३ कुंडानां

वैसविप्रेंद्रः पर्यटन्नतिथीच्छया अपश्यद्दुःखसंतप्तं घोरविद्रुतसर्पिणः ५४ त्वपा
सितसंक्षुब्धनेकव्रणसंतादितं सदा क्षुद्रगात्रं च प्रस्रवद्रक्तशोणितं ४५ विलो
तनुतोयासौ प्रपश्यद्विजसत्तमः समास्यसिहिनद्रेति प्रोवाचमधुरंवचः ४६ इति
तायनंपर्य्यायं वैवस्वतनाज्वालयन्द्विजः विरितमग्निसंयोगात्समाश्वस्तमुवाच
सः ४७ योहिभुक्तातिथिर्मेघनेवन्द्रेतिसारसं तमुवाचततोदीनः स्वपादस्तपसां
निधिः ४८ अथाकोहंद्विजश्रेष्ठमन्नमिच्छेमहि इतिह्यग्रमयेन्नयथेश्मगप
क्षिणा ४९ नाहंसत्कृतमाहर्तुयाम्यन्नमितिचाब्रवीत् तमेवादिनध्यानाज्ञाला
नह्यिमुपागतं ५० प्रोवाचमुनिशार्दूलस्तंवचनकोविदः नाहंक्षुधामर्हयामी
——तथानय ५१ आत्मावैसर्वतोद्यासीत्सर्वप्राणिषुसंस्थितः आत्मानंतम्

हंदृष्टापूजयामिपरंशिवं ५२ सर्वत्रसंस्थितंमत्वापुरुषंपरमेश्वरं तिर्यक्त्वेनहिमेकु
र्यात् तद्विधेषुविशेषतः ५३ सर्वेरेहषुदेवत्वंतनेःशोचपरायणः पूजयाम्यहमग्र
स्तेतन्ननिसंशयोभवेत् ५४ कृमिकीटकसर्पाश्वपाकेषुद्विजातिषु यदासर्वगतोत्मा
नातदाकुन्त्साकदाचन ५५ नहिमत्कुत्सितोभद्रत्वमेवमुत्कुत्सितः स्मृत्यस्वल्पमन्ने
घेपावयाम्यनुग्रहात् ५६ एवमुक्तोद्विजंद्रष्ट्वास्वपाकः प्रतिभास्तस्य महंततः स्वि
ग्धस्यस्यानुग्रहलिप्सया ५७ कथंनावरुचेत्तस्यअतिथेरेवपूजनं अतिथ्यांविधिपा
चक्रेनावशेद्दनचेतसा ५८ मूत्तिमान्सोमवाप्रीतोमानितोद्व्यवाहनः प्रददौविप्रि
तंवास्वेभोगैरैश्वर्यमुत्तमं ५९ संयोगपरमंप्राप्यदंपतीद्विजोत्तमः अविमुक्तःस
हत्यानुमासंवोमनसंपदं ६० तथैवकपिलावस्त्रदासविप्रंततोमुनिः एवमार्जवसं

पश्चाद्ब्राह्मणोक्तकर्मणः ६१ नकिंचित्फलदेवस्तुशास्त्रमन्तरंपरं एतत्तेकथितं
नगेद्रतनयेमाहात्म्यमत्यापरंशृण्वंतित्यभिसंपठंतिविधिवत्सिद्धःसुविप्रानिच पुण्यं
सौख्यमथास्तुतैसिंतफलंतेजोबलंबंधुराःकेधवयजंचभतयस्तुततस्यसर्वैर्वदः
६२ महात्म्यमेतत्कथितंयथावत्महामहीचंद्रसुतेद्विजानां दुष्प्रभावामयनेद्विजः
माहात्म्यमेतत्सदमाप्यवातु ६३ द्विजमाहात्म्यमुत्कृष्यपार्वतीपरमेश्वरो बभूववेदशर्म
वादःपुण्यपापभवापहं ६४ येचान्यदंतुदृश्यावापाराशर्यतपोधनः श्रोतव्यमन्यसेय
तुततृप्तस्वसमाहित ६५ इतिश्रीस्कंदपुराणेब्रह्मेश्वरगणेशसंवादेब्राह्मणमाहात्म्येना
मैकषष्टमोध्यायः ६१ ५ ५ ५ ५ ५ ५ ५ ५ ५

MEMORIAL

॥श्रीगणेशायनमः॥ ॥व्यासउवाच॥ ॥ब्रह्मकान्यतयायोक्तंनारदेचक्रमुनिश्रेयोप्राप्यंपापमुपनेयोगं
ब्रह्माद्यासुरसत्तमाः॥१॥वेभिरेपरैर्मंतत्वैतानेकंपिमहामुने॥तन्मेकथयभक्तायशिष्यायपरिपृच्छते
॥२॥कीदृशंतत्परंयोगंतानेपापमुपनंपरं॥ब्रह्माद्यादेवतास्सदासयतेहतेश्वरः॥३॥शंकरेश्वरणन
प्रवीरनऽमयाहितः॥गणेंद्रैरभियुक्तस्तेभस्मकूटविराजिरे॥४॥पशपाशप्रहायास्तेनेनकरससत
माः॥श्रमवंस्तेतनोसेंद्राःपशवेदिसिताश्रय॥५॥ब्रह्मभूपितमात्राणांशंकरव्रतचारिणां॥पुयोगंच
वदंतेतेषांनराश्रेऽउमापतिः॥६॥सर्वेसांमोक्षविद्यानांपित्वात्रिहोच्यते॥हिरण्यगर्भप्रमुखैर्यो
गीमुखैःप्रवर्तितः॥७॥योयोगात्सकलोत्यासंत्सकलोपापसाधनः॥ब्रह्मांतरसहस्रेषुपश्यम्यश्रमहा
मुने॥८॥प्राप्नुवंतिनराश्लोनियोगेश्वर्यमयापिवा॥योयंभगवतोमास्तान्योगोमाहेश्वरः परः॥९॥तत्व
तोकथितस्तेषांप्रसन्नानांदिवौकसां॥श्रुत्यसम्यक्परिज्ञानादनेनेवतुजन्मना॥१०॥व्रतंपाशुपतंप्रा
प्यदुःखासाक्षात्मानमाप्यांच॥योगेश्वर्यमहाभासयदाप्यविमुच्यते॥११॥यत्रकर्तव्यहिकृत्वाभिःप्र

ज्यस्यप्रभावतः॥ दिक्षोपाशुपतिंप्राप्यप्रविशंतिमहेश्वरे॥२३॥सर्वज्ञानसमायुक्तोनरोधर्मनसंस्कृते
॥ननरोयोगमहंप्राप्यमहादेश्वर्यमश्नुते॥२४॥तस्यग्रहणमेश्रोक्तंसर्वधर्मप्रमोचने॥मुच्यतेपुरुषमात्रस्तत्र
स्मरत्यादियानकैः॥२५॥दहेत्पणयथावद्धिमिधनेवानलोद्विजः॥कुलाकुलेदहत्यग्निरुतिसोमसराजनः२६
मुस्यनामोद्दितासर्वेब्रह्मक्षत्राग्निमानिनः॥तन्यतेतेनसारोर्थनक्षात्मावनमीश्वरे॥२७॥आत्मानंरुद्रंरंन्य
स्ययस्मात्रेपस्यसाङ्गवेन्॥पशुनाशिवयोगेनमुच्यतेपाशबंधनात्॥२८॥ब्रवेचितिमुरासोमपितरोवन्हि
संभवाःश्रियिसोमात्यकंतस्यात्तन्मत्सर्वेप्रतिष्ठिताः॥२९॥ईश्वरोश्रियसोमश्चतस्मात्तेतेनउच्यते॥तेन
ज्ञानप्रसंस्पृष्टोश्रध्येकिंचिपसद्विज॥३०॥सांख्येविद्यातपश्चैवत्यक्तधर्मास्त्वेदिकान्॥केवलेस्मंमहत्म
त्प्रभुगछंतिमव्ययं॥३१॥विषयानपिसंसेव्यवृधर्मनतोपिसन्॥पश्चाद्भक्तिपुरस्तोभोपसेनेवहिष्यध्ये
ते॥३२॥ज्ञानानेपसंकल्पमहारेवृहतानने॥रिपितेजत्यमसोभोब्रह्मश्रायतीभवेत्॥३३॥शीप्रमे १९०
वपरंयोगंप्राप्यशुभतिबंधनात्॥एवंव्रतंमहाप्राप्तपुरःपाशुपतोमुनिः॥३४॥इदंपाशुपतंज्ञानंपुण्यं

रमयप्यसेत्॥सेयंतानंतथाज्ञानंवयमेनद्यथाब्रिते॥३४॥आत्मायेचतथाबात्माज्ञानेत्रयसमन्वितः॥ना
नाज्ञानुचयथाद्यात्माआत्मन्मेकावतिष्ठति॥३५॥सर्वेशःसर्वभूतेषुनिगूढात्मेश्वरः॥पयसिद्धृतमा
संतंविद्वित्वानमुच्यते॥३६॥तेनसात्मप्रसेमाक्षेमुच्यतेमर्त्यबंधनैः॥वसवेतुनिनासाग्रेसम्यगात्माकथंच
ने॥३७॥रूपमक्षरसानीतंवसंतेतंमहेश्वरे॥तस्यत्यहंमहाभागप्रासादाग्नेयकस्यवः॥३८॥आत्मानानयरो
याचकथयामितयामहसर्वमेदनमःपूर्वमिरयासोज्ञगत्किल॥३९॥नरेवाआयिमनवोनसूर्यश्चंडमारुतः
॥नकिंचिद्दृश्यतेसर्वंमगंचनतिसंज्ञिते॥४०॥सुक्ष्ममक्षरमाधातंश्वसएवपरमेश्वरः॥सर्वभावगुणातीतंनि
र्विकल्पंनिरेश्वरः॥४१॥वहिरंतश्चरंशीतंमयिवातश्चपुष्करं॥यथातद्वरंब्रह्मवेद्यमानंतथाशृणु॥४२॥ऊं
मित्येकाक्षरंपूर्वंस्वरंतस्यविनिर्गतं॥अक्षरश्चअमेत्रश्चऊकारोब्रह्मउच्यते॥४३॥अकारेतस्यविष्णुश्च
कारेतुपितामहः॥मकारोभगवान्रुद्रोत्रयश्चकीर्तितास्त्रिधा॥४४॥ब्रह्मविष्णुस्तिनेत्रोतुरेवानाश्वरनागि
तौ॥प्रकृतिंतुसमाख्यातिस्वेतोयंश्यामश्रितौ॥४५॥रूपिणंरूपेणसाशरंगमनंप्रकृतिंपुनः॥स्वरंचप्रकृति

स्यात्ताश्चक्षरस्वमयीश्वरः ॥६१॥ इश्वरंतंप्रकृतिंत्यापरएनंहिकेहिनि॥ ब्रह्मलोकेतुतेशणमाविशुत्वाहिरण्यि
च॥६२॥ शक्तिमानापमेदृष्टीमक्तायस्यान्यहेश्वरः॥ अष्टधातित्रिपादंवापंचदेहमुखीनथा॥६३॥त्रिनेत्रंपंचक
र्मस्कंसप्तप्राणाग्नीरथोयथा॥ नवमात्रंश्रितंश्वासोसागुणापविकारजा॥६४॥उमेशुभाश्चतस्राविद्याविद्येतथा
शुभे॥उभयेरप्रणेशश्चरूपाणामेवच॥६५॥निमित्तंभवनेयानेनरासंस्थेयतस्त्वमि॥ईश्वराज्ञातुंकारस
चतस्मिन्प्रतिष्ठितः॥६६॥ततःकृत्वामहायोगोयोगिनःकपिलादयः॥ॐकारंपरमेब्रह्मविकल्पत्वमुपासते॥६७
सर्वरावसुणेशात्माकारणंचसयेचतुः॥एतंप्रकृतिशरीरंतांॐकारप्रभवोद्भितौ॥६८॥इशाभेज्योगुणात्मानो
कृत्वाविसुपितामहौ॥ईश्वरंसर्वविद्विध्यानयोगपरायनः॥६९॥तस्मात्त्वंकृतिरत्यन्तंसिद्धेनैवप्रणम्यति
हेयनाशविश्वरोभिन्नोयोगेनात्यन्तसंस्थितेः॥७५॥ॐकृतिस्त्वेनयाज्ञातिमुच्यंतेनेनवर्णवात्॥ ॥ ॥ १०१
इतिश्रीस्कंदपुराणेहाषष्टमोध्यायः॥६२॥ ॥ श्रीसांबसदाशिवायनमः॥ ॥ ॥

॥श्रीगणेशायनमः॥ ॥व्यासउवाच॥भगवान्सर्वयोगीशसर्वामरनमस्कृत॥ अहोज्ञानंतथात्मानमज्ञानस्य
निवर्तनं॥१॥ अथहगतमंदेहोमहादेवोवरंप्रति॥शंकरप्रकृतिंज्ञात्वाविद्येविसुतरात्मको॥२॥ज्ञात्वामिहृषमाणो
नेमुच्यतेबंधनादिभिः॥सर्वयोगंतथाव्यासंवेत्तुकामउसंहितां॥३॥श्रवणात्स्यविप्रेंद्रदेहमुक्तयथाविधा॥तेप्रसा
दादहंतीतज्ज्ञानंगतामुतं॥४॥विषदेहाज्ञवेशानःपृष्टंकिंचिदस्तिमे॥तयापित्तायथेत्तिहनिलामात्मा
तुमर्हसि॥५॥एवंवितानसंपन्नाप्राप्तयोगमुनिर्मुनौ॥विनाक्लेशंतुयुक्तयोगीयोगबलान्वितः॥६॥कथयामीति
तद्वृत्तनिबद्धंपरमेश्वरं॥ईश्वरंधनसंप्राप्तउपायंयोगकस्य॥७॥कथंचतन्मुनिश्रेष्ठयत्पृष्टंतद्वदस्वमे॥ए
षमुक्तंशशीषेणस्यासेननुमहात्मना॥८॥सनत्कुमारप्रोवाचव्यासंप्रतिवपक्रियपरायणः॥कथयास्पवविप्रेंद्र
शिवसिद्धंतनिश्चयः॥९॥ईश्वरंतानसंप्राप्तउपायंयोदक्षणं॥शृणुव्यासपरंध्यानमीश्वरंध्यानउत्तमं॥
१०॥स्वेदुपायेनमुच्यंतेयोगिनोज्ञानतत्पराः॥त्रियोक्तंत्विमिमाज्ञात्वामुक्तस्यस्यैवहि॥११॥स्वदेहंविप्रवत्यक्ता
नहिंसेनयभास्करात्॥यानाद्वोवापुरुषेवाप्रचरंतिशरीरिणः॥१२॥सनुनासांशतानांतुकर्णिमाध्यानमा

स्थितः॥तस्याश्रित्यनुसानाडिनायःपदिसुसंस्थितः॥३॥स्थानात्सूयस्तुयानाच्चस्तात्ववकरमाश्रितः॥त्रिसप्तति
सहस्राणिनाडीनांपरमात्मनि॥२॥नासामेकैकसेभेदःसूक्ष्मसूक्ष्मतरस्तनः॥नासूक्ष्मेचरतेप्राणःकर्मिका
यासंभवः॥५॥तत्रात्माहस्तसंस्पेमेप्रायुक्तस्थितिहिता॥प्राद्विगाईदृशीपरपसंपरेपेयोगमास्थिताः॥६॥
तास्वनाड्योवहिःसंगान्मनःकुर्वंतिविस्यते॥ततेनजस्रंस्वस्तंत्रेसत्सर्वनाडीसमाश्रिते॥७॥मनाकंत्वमेकुर्वी
तेतयात्मानिवदयेत्॥बाह्यर्तनेचयानाड्योगीस्वस्थयतेसदा॥८॥त्रिंशतस्मुखान्याहुःशरीरानाभि
स्थिरेवच॥येमेप्राणास्त्वयाख्याताःवायवःकीर्तितामया॥९॥धनंजयस्ततेसर्वेवसवास्तनिबंधनाः॥न
दृश्यादृश्यमध्येतत्स्थितिसंस्थिताः॥१०॥नाभिमध्यनमास्थानाडीचक्रंसमास्थिताः॥द्विती यंकर्णिकायांतु
तृतीयंभानुसंज्ञिते॥११॥मरिकापरमूमूलंत्रिविधोक्तनिरुच्यते॥सुखयाद्विसरंनाडीभानोपरसुरास्थिताः
॥१२॥नालुकेतरिविदृश्यपद्मनाड्यवस्थिते॥नानोवाद्यःस्थितःसर्वेप्राणाएवेविमुंचति॥१३॥ऊर्ध्वंपत्रि
संयंभाद्योकर्णिकायांनियोजितः॥चित्तमात्मनिसंयोज्यविक्षिपमूर्वनोत्मनः॥१४॥प्रयोगस्यचविप्रेंद्रतत्क्ष

णान्मुनिसत्तम॥धर्माद्यैर्मनिवद्यैश्चकर्मभिःप्राणमास्थितः॥१५॥यथाजीवनबध्येतेयोगिनस्तन्निबोधमे॥बाह्यः
शरीरजश्चैवमसुविधिसउच्यते॥१६॥योगादियोगयश्चैवसर्वदृष्टेःशरीरजैः॥बाह्योमसुरितिख्यातःशरी
रंमुनिबोधते॥१७॥रोगजःकायजोवापिमसुरंयेनरंभवेत्॥कायजोनरयासुक्तोरोगिणोव्याधिसंस्थितेवरु
दुर्जोमसुस्यासोयोगसंधानतोमुने॥योगोपायःकृतोयश्चयेचकाश्चयोगदः॥१९॥तपोभेदत्वकारोचमृणुर
व्याससमासतः॥कायक्लेपाश्चवेदैकाद्विजयोनिमसंस्थितः॥२०॥योगमाकाशनःशब्दःस्पर्शनस्तोत्रसंधिजः॥
सपूर्वंनयतेसूर्मेनैवगीष्यतेन्मरुन्॥२१॥निप्रमासनतोवहिःशब्दयोगाद्विमुच्यते॥शब्दस्पर्शगुणातीतोरू
पयोगाद्विमुंचति॥२२॥एषमेप्रोक्तविस्तेनसर्वएवानिकास्थितः॥एकतोयोगमिच्छेनेमर्माणिविनिकृंतति॥२३
कर्मणेश्वरनश्वरुपकरोनान्यथावक्तुमुत्तमोनामसंयुक्तकर्णिकायांसंस्थितिह्यः॥२४॥ऋषोबुधोमवेत्प्राणो
मनोजीयंतिपर्मतः॥इंद्रियाणिमनोयतिमनःप्राणविनिर्गतं॥२५॥सतुसर्वेषुवेदेषुधानकानिपरायेत्॥
पीड्यमानास्ततःसर्वेसर्वेनिकशनेनिलः॥२६॥सुसंयुक्तेपनस्थानतत्कर्मपरंथकः॥एकस्तावायवःसर्वेशूरय

तिधनंजयः॥३॥शेषस्तस्यकुर्मारेतोऽहैकासतिष्ठति॥४॥एकामिलंकनारेवासदाभूतगणस्तितः॥५॥विनायोगं अ॰६३
नजायेतमूर्त्तमाहेश्वरंपरं॥उपविष्टःप्रभूयोगाउत्क्रामतेदेहनेजयः॥६॥स्वेछंदाभुक्तेनाशसाक्षात्तेवमहेश्व
रं॥मुरिकंपरमंवापिशूलंवाधारयेत्पुनि॥७॥ततःसर्वेविधियेतेविकाराःकायैरयसः॥व्रतेनरजतपर्वतिभूमे
सत्वंविव्रतः॥८॥सरजोमोहमापन्नोज्ञानेनतुनविंदति॥ज्ञानेनकर्मणाविप्रसर्वदुखविवर्जितः॥९॥कथया
रोहतिव्रत्यन्हुम्यश्नज्ञानिति॥यदत्रपंचविंशायरङ्गनुपरिनिष्ठितः॥१०॥तत्वमित्रश्चमिःपूतोमक्षानाद्वि
मितोद्विजः॥ॐकरेकमनायोगाद्दानमेतदविश्रुते॥११॥मरावरमिदंयोगंनिःकलंमुक्तिवक्षणं॥यतात्वापि
नमुच्यंतिप्रणतमप्राप्यशंकरं॥१२॥सर्वैरुपनयंबुध्येननेहप्रायुप्रनत्रताः॥महादेवपरोभूत्वाशानमंतंतवा
हृहि॥१३॥तेवमेनमरंव्रत्यश्चन्येविंदंतियोगिनःमहादेवप्रसादेननेमुक्तिवयोगिनः॥१४॥एवमोस्विधि १८४
धिंकृत्वासर्वैःप्रत्ययवर्जितैः॥निष्कलंकनतोव्यासपरंयस्यचविद्यते॥१५॥एवंपाशुपतेविप्रनिष्कलंनंम
हेश्वरं॥योगाधिविरुपमुच्यंतेपुनर्जन्मविवर्जिताः॥१६॥सकलास्यास्यरंदिव्यंव्रत्यलोकपरस्मि

रं॥महादेवस्यकस्यापिनउत्क्रायेनयानिहि॥५०॥ ॥इतिश्रीमत्यादिरहस्येयोगविधीक अ॰६३
थनेनामत्रिषष्टिनमोऽध्यायः॥६३॥ ॥ॐनमोवायवेनमः॥ ॥७॥ ॥

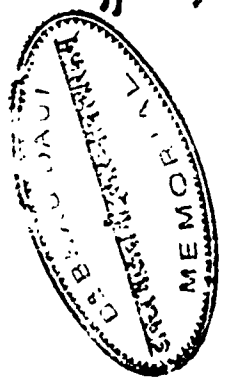

स.सं
१९४

१९४

ः॥श्रीगणेशायनमः॥ ॥ ॥सनत्कुमारउवाच॥ ॥सत्संसमाहतश्चैवजनस्यनमसस्तथा॥भूतपश्यप्र
वेनाचमत्तोनंपूर्वनस्तथा॥१॥लोकंभागवतःशंभोयत्रास्तेसकलःशिवः॥व्यासोव्यक्तिविनिर्हीयोशिवलो
केप्रतिष्ठितः॥२॥नासोनरूपनिसंहारेधुवःस्थाणुःसुरोत्तमः॥यत्राहिंसकलाद्याश्चव्रत्याचैवपितामहः
॥३॥वालखिल्यामयुरोगाश्चसनाश्चकपिलादयः॥शिवयोगमनुप्राप्ताःसिद्धाद्रिगुणवर्जिनः॥४॥निष्कलेन
कलाव्यासशिवनामानमीश्वरं॥परमेश्वरमिरूपेभावगम्योमनीषिणं॥५॥परमेश्वरसंवुयुक्तत्वास्ते
लयहेश्वरं॥क्षमासत्यधुनीचैवतपोवैराग्यमेवच॥६॥प्रभुमाशानपोभूत्वाआत्माबोधिमहेश्वरं॥अ
संतानःपरेतस्मिन्अत्यासुस्तास्तथाव्ययः॥७॥क्षताधिकारधर्मण्यश्चोचाप्रकृतयःस्मृताः॥यस्यायातेम
हेशानोब्रह्माविष्णुःप्रजापतिः॥८॥कल्पंप्रकृतिभूताभाएष्यर्थंपरमेश्वरः॥अभवंविमलःसूक्ष्मोनि
ष्कलेनकलापिच॥९॥अतःपरंपरेद्येधनुमानुपरेस्थितः॥मनसाप्राकृतस्याहोतनेतंसृष्टिकारण
कं॥१०॥यदाभिर्धर्ममंत्रंचलोकिकंवापवर्गिकं॥महांतंसर्वतोनित्यंईश्वरंपरमानुयात्॥११॥तस्मा

रत्नसन्निवेशैः सत्रतः सविभूस्मृतः॥ प्रकृतोवैस्रवीशोक्तासाचतस्माद्विनिर्गता॥१२॥ अंडस्यपुरतोब्रह्मा
कंपूरंत्वनतेमयं॥ यत्कानेविग्रहःसम्यक्रुद्रस्यपरमात्मनः॥१३॥ नान्नाशिवपुरंव्यासगनिरिश्वरर्
योगिनां॥ शतंशतसहस्राणांकोटिमन्यंतदुच्यते॥१४॥ महिमंडलसंलग्ननन्मध्येविस्मृतःस्मृतं॥
रदोदिव्यरूपेणवहोरात्रित्यनेनसा॥१५॥ तेनस्फटिकयुक्तेनप्राकारेणसुवेष्टितं॥ चतुर्भिर्हेममै
र्तैरेमणिमुक्तविभूषितैः॥१६॥ शोभितंतत्पुरंरम्यंशुशुभेसिद्धसेवितं॥ अपरत्वसमंव्याधिका
प्रमोहमहाभयात्॥१७॥ येनेतत्रनविद्येतनस्मिन्निचपुरेमुने॥ शतंशतसहस्राणांयोजनानां
यथादिशं॥१८॥ तत्पुरंवृषभंगस्यसर्वस्यापिसमंहितं॥ विलासनंचभूमिःस्वर्गमात्रेसु
खावहं॥१९॥ विमलेंदुकलाशानावालार्कसदृशानिच॥ क्वचिद्रक्तानिपद्मानिक्वचिस्वनिनि
र्जितानि॥२०॥ महोदयप्रमाणानिबालेर्वैडूर्यसन्निभैः॥ येयेवर्तिमहार्हाणिवन्यस्ताग्निमहातले
॥२१॥ दृष्टनीलानिकाशानिमहामणिनिभानिच॥ केचित्कनकवर्णानिदिव्यगंधवहानिच॥

॥२२॥ प्रवेशंतिस्मशंतस्मिन्नुकदेवमनोपमं॥ पुरेभगवतःशंभोःपराशर्यनिबोधते॥२३॥ वरप्रावरणाच
वारणावचवर्णिनि॥ वनवाहरिभद्राचपुराश्चैवमहोपगाः॥२४॥ नानाकुसुमसंमिश्रानावहेविमलामृतं
॥ नवेदाश्चमुनेर्द्राश्चनासुराःपितरोपिच॥२५॥ नचैवाद्यमहेशस्यसूर्यस्यवपुषवर्चसः॥ मेरुशृंगपतीकाशो
हास्यतेपरमंप्रभा॥२६॥ श्वेतगिरिसोमहाचुद्देःसमंतात्परिशोभितः॥ वैडूर्यशोभसंकाशैःगिरीडनिव
येःपुरं॥२७॥ शिरमितत्रकाशैश्चशोभितंतत्रकाशनैः॥ विरराजमुखंशर्वसर्वत्रकुसुमैःस्थितैः॥२८॥
रिक्तायांधमरेरापिपादयेकमगन्वितं॥ यथैवकांचनोमेरुःसर्वेषांप्रवरोमहान्॥२९॥ तथैवतत्पुरंरेजे
सर्वलोकोपरिस्थितं॥ तत्रविश्वेश्वरःसाक्षात्महात्मानोपरिग्रहात्॥३०॥ सदाप्तिसहितोयंत्रषट्त्रिंषदः
परमेश्वरः॥ लक्ष्मिमेधाधृतिश्चैवश्रीःकीर्तिश्चसरस्वतिः॥३१॥ सुगयासहितास्तत्रमोदंतेलोकमातरः॥
नाल्लामुनिश्वरादिव्यारूपयौवनसंयुताः॥३२॥ गणेशैःसहमोदंतेदेवैतःसहितोमुने॥ गणानामाधि
पास्तत्रकुब्जवामनरूपिणः॥३३॥ कामरूपामहावेषामहायोगपरायणाः॥ प्रमथानांमहात्मानःतत्र

स·खं· निष्टेनिमुव्रते॥३४॥मूलकाजीश्वरातेत्रनेरीश्वरगणेश्वरः॥गृहीत्वायदिशेरेवैमदेवाधारपार्श्वदे॥३५॥ज्ञ
याचविज्ञयाचैवदिव्यायोगबलान्विते॥देव्याःपार्श्वस्थितेनित्यंअसिहस्तेमहाबले॥३६॥कुकुनिचमहा
नादेतसाईश्वरसाहनः॥तत्रास्तेमेषसंकाशोगोपतीकामरूपधृक्॥३७॥पद्मशक्तिधरश्रीमान्शशि
पार्श्वेनकस्थितः॥सावश्चैवसमारश्वनेगमेयश्चसुव्रत॥३८॥कुमारस्थितःपार्श्वेलोकानुग्रहदेवतः॥
दशसूर्यसहस्राणिरविमूर्तेर्नगत्मनेः॥३९॥शार्दूलकांचनस्तेत्रमहाश्वरजनःप्रभः॥प्रभातामणिकुण्ड
लोमहायोगबलान्वितः॥४०॥श्वसौख्यातःस्थितःकौसौहृदाणातेवसूयतः॥सुवर्णकांचनेर्दिव्यैश्चि
त्रैर्मणिमयोरपि॥४१॥सत्रयस्तिष्ठतेश्यामान्सुशुभेस्यनरोपमः॥सरदेरेवरेवस्यवेगोयोगनयोग
वन्॥४२॥सर्वलोकमयोदीप्तोब्रह्मणिनजगत्मजः॥यकरास्यदमतायेसर्वासुपनिवर्तिना॥४३॥स
र्वभावान्वितात्मानेयेयोगास्तुतत्मरः॥तत्रनत्रामतोश्यामतेषातत्रसदास्मृते॥४४॥येचमाहेश्वरं
श्यामतिष्ठंतेशंकरालये॥श्वेयेयेशंकराभक्तास्तान्शृणुष्वमहामुने॥४५॥श्वहंसनंदनश्चैवसनक

श्वसनातनः॥मतुत्रत्यामतुत्पेलोनरनारायणावपि॥४६॥कपिलोयंसतोसिद्धःउचुःपंचशिखस्तथा
॥मुनिर्हयशिरोमश्चयात्तवल्क्यारयस्तथा॥४७॥अंत्रायश्चसधर्माणःपरमैश्वर्यसंयुताः॥तीर्थानी
श्वरमूलंतुगुणातीतादिहस्तक॥४८॥परिसंख्यानुकालेतुश्वेतत्रलयसंतकेशईश्वरंतत्रमाविश्यंपत्युव
त्यापरात्मिकं॥४९॥महाकालेश्वरश्चैवगोकर्णाख्यस्तथासुनौ॥श्वविमुक्तंतुओंकारंयेनदृष्टंमहामुने५०
तेपियोनिमताःकालेपुरंचगिरिजापतेः॥योगपार्श्वगतोयश्चमयातेपरिकीर्तितः॥५१॥त्रनोपाशु
पतेप्राप्तोपितत्रप्रवर्तते॥श्वक्रियेयंचयेत्रित्यंरुतायनमनमः॥५२॥मृताःशिवपुरेव्यासमि
क्षार्याहरूपपाणयः॥नदीनत्संदसेकाशायोमेश्वर्यसमन्विताः॥५३॥हृद्भवेतिविप्रास्तेसदाशंक
रयश्चगाः॥एवंतेनकथितःसर्वेयोगोमोहेश्वरःपरः॥५४॥नक्रश्चसकलंचैवयत्तात्परमेश्वरः॥
सर्वबंधविनिमुक्तोपरंमोक्षमवाप्स्यसि॥५५॥नविघ्नस्तिचयोगार्थेत्तानस्यास्यप्रभावनः॥जग
त्तिष्ठतिकरोयोगोस्मार्तधर्मप्रवर्तकः॥५६॥सनसत्यास्तितेप्राप्यव्रत्यात्रेऽनुनरूहणि॥स्थिरधर्मि

अ·६४

स॰खं॰ निरोधार्थंवेदमेकस्यैवमुवं॥५७॥वितानतंमनुस्मृत्यचतुर्धाविकरिष्यसि॥मन्वंतरमिदंकृत्स्नंवै अ॰६४
१८७ वस्वनमतिद्दिते॥५८॥माकृञ्चित्सत्यार्थमेवेदस्यतिपुरोगमैः॥त्वद्दत्ताःप्रचरिष्यंतितीर्थकृतं
भविष्यसि॥५९॥एवमुक्तेनदाक्षायोमुनिनाब्राह्मणामुनिः॥उपसेदमुनिंदेवंनदासंस्कारमा
नवान्॥६०॥ ॥तत्क्षणाच्छास्त्रयोगोसौप्रादुर्भूतोमहामुनेः॥६१॥ ॥इतिश्रीस्कंदपुराणे
सह्याद्रिखंडेऽगस्त्यादिरहस्येतीर्थगणेनामसंवादेनामचतुःषष्टितमोध्यायः॥६४॥ ॥पूर्वार्द्धसमाप्तः॥

32·१८७·2

१८७

32
८८

श्रीगणेशायनमः॥श्रीसरस्वत्यैनमः॥अथसह्याद्रिखंडउत्तरार्धप्रारंभः॥स्कंदउवाच॥
ब्राह्मणादशधाप्रोक्तापंचगोडाश्चद्राविडाः॥तेसह्यस्योत्तरेकथयामिसविस्तरं॥
॥१॥श्रीमहादेवउवाच॥द्राविडाश्चैवतेलंगाःकर्णाटामध्यदेशगाः॥गुर्जराःपंचधाचैव
द्राविडाःपंचकथ्यते॥२॥सारस्वताःकान्यकुब्जागोकुलामैथिलउत्कलाः॥एतेपंचविधाः
प्रोक्ताःपंचगोडाःप्रकीर्तिताः॥३॥ब्राह्मणादशधाश्चैवऋषिउत्पत्तिसंभवाः॥देशोदेशा
विधाचाराएवंविस्तरतेमही॥४॥सैवैषांब्रह्मणायत्रिवेदकर्मयथाविधिः॥षट्कर्मविधियु
क्तेननाव्रतस्यविचारणात्॥५॥भुंक्त्वाभोजयित्वापिसर्वदेवेषुब्राह्मणः॥योनिंव्यक्ता
व्यकर्मचस्वशरीरासूत्रसंज्ञया॥६॥चर्मावुगुर्जरेचैवदेशदोषंप्रकल्पयेत्॥दक्षणेरा
सिगमनेदोषंचैवमहद्भुतं॥७॥नरतधौतकर्णाटेकाश्मिरेभट्टमाद्रिजः॥तैलंगेगोवहान

अध्या १

ग्नप्रान्तरन्तेतुद्राविडे॥८॥एवंदेशाश्चदोषाश्चश्वेश्वेरेशेचकल्पते॥गुर्जरीकश्यपाहीना
विधवाचसकंचुकिः॥९॥त्रिहोत्राश्वकनौजाश्वमांसभुजश्चसुंजकः॥कर्मलुब्धाश्रातग
ग्रीदशदोषाश्वजायते॥१०॥यथादेशस्तथादोषाश्चेश्वेश्वेगनकल्पते॥परदेशेकृतंकर्मवा
ध्यतेचैवपातकं॥११॥एवंऋषिभुनंश्रेष्ठंब्राह्मण्यंचैवविस्तरं॥सर्वकर्मेषुशुध्यंचदेशदोषा
नकल्पते॥१२॥ब्राह्मणाःक्षत्रियेवैश्याशुद्राश्चअनुलोमगः॥प्रतिलोमाषड्वर्णाःस्त्रिश्च
ष्टदशस्मृता॥१३॥हरिवंशेभारतेचक्षेत्रसर्वत्रविस्मृतं॥तस्यसर्वमयंप्रोक्तंवाग्रेगुह्यपा
र्वती॥१४॥रक्तकश्यपगोत्रेचसूर्यदक्षणनेत्रभूत्॥तत्सूर्यजायतेवंशाचिरमायुश्चिनितं
॥१५॥कंन्यामद्रामहाभाग्यातिथातंचवेधृतं॥यमुनाश्चैवयाकंन्यासूर्याणांचैवसंभवान्॥
॥१६॥एवंसूर्यग्रहंवंशंचिरमायुस्ततःपरं॥अग्रेवंशंमहाश्रेष्ठंअग्निवैश्यादयोरपि॥१७॥

एवंवेशेमहाक्षेत्रंधर्मरक्षकंकेवलं॥ यदुवंशेवतस्तोविष्णुधर्मार्थहेतवे॥२८॥मनोर्विरंचियोवंशे
दूंजत्रिगोत्रसमुद्भवे॥चंद्राद्बुधोभवेत्सुत्रंतस्यपुत्रपुरूरवः॥२९॥पुरूरवाद्विलरितंसोमवंशाम
हद्भुतं॥धर्मस्यरक्षणार्थायक्षेत्रकर्मणिनेष्यहि॥३०॥एवंक्षेत्रंमहाराजवह्मनाधिकविशेष
तः॥रामेणनिहतान्क्षेत्र्यान्एकविंशतिवारतः॥३१॥ब्राह्मणानांचतत्स्थीनांदत्तायथाविधिः नूतनंमिलितंक्षेत्रंसूर्णकारंचउत्तमं ३२ वैतरिण्यांदक्षणेतुसुब्रह्मण्याश्चउत्तरे सह्यात्सागरपर्यंतंसूर्पारकंव्यवस्थितं ३३ शतयोजनदीर्घंतुविस्तरंत्रिणियोजनं॥ भार्गवाभ्यांलितापृथ्वीसमुद्रंरवहेतुना ३४ क्षेत्रंजंबाधीकंकाशीसर्वतीर्थानिआनिता विमलंनिर्मलंचैवरवदिरतीर्थमुत्तमं ३५ हरिहरेश्वरंतीर्थमुक्तेश्वरंतथैवच वालुकेरं महाश्रेष्ठंब्राह्मणगंगासरस्वती ३६ तस्यतुदक्षिणेभागेकुशस्थालिसमुद्भिणि मध्यग्राम

णिजन्येतिगोमांचलेचपर्वते ३७ तत्रैवस्थाकिंतीर्थंगोरक्षंचकुमारिजं रामकुंडमलग्रोवी ग्राचीसिध्दंगुणोपमं ३८ एवंक्षेत्रंमहादेवीभार्गवेनतुमीलितं तन्मध्येतुकृतंवासंपर्वतेचा तुरंगके ३९ तेनैवश्राधरक्षार्थंमंत्रितान्सर्वब्राह्मणान् नागतान्ऋषयःसर्वेक्रोधितो भार्गवोमुनिः॥४०॥मयानूतनकर्त्रावैक्षेत्रंनूतनंमीलितं ब्राह्मणानागतासर्वेकारणं किंप्रयोजनं ४१ ब्राह्मणानूतनंकृत्यएवंचिंतानुयहं सूर्योदयेतुस्नानार्थंगतोसाग रदर्शनात् ४२ चितास्नानेजकस्मातुआगतोवज्रवीमिते कुजातीन्कुधर्मतीर्थान्कु स्नानेचैववासयोः ४३ कथयस्वचसस्नानंकारणंतस्यविद्यते॥कैवर्त्तकउवाच ज्ञातिं पृछसिहेराजनज्ञातिःकैवर्त्तकंस्मृति ४४ सिंधुतीरेकृतंवासंव्याधकर्मोविशारदः त स्यषष्टिकलाश्चैवपवित्रंकुरुतेतदा ४५ ब्राह्मण्यंतस्यतेदत्वासर्वविद्यासुलक्षणं ४६

चितास्नानेपवित्रत्वंचितापावनसंज्ञिकं सर्वक्लेशस्मरन्नेनकार्यार्थंचागतोस्म्यहं ३७
एवंहिऋषिसंघस्यरत्नातुभार्गवोमुनिः आनीतोआलयश्रेष्ठंत्रैलोक्याधिपतिप्रभुः ३८
एवंवदन्तमानम्यविप्रानद्याद्रेश्चाणितस्यसः चतुर्दशगोत्रकुलरुद्धापिताचातुरंगयोः ३९
सर्वैश्चगौरवर्णाश्चसुनेत्राश्चसुदर्शनः सर्वविघ्नानुकूलाश्चभार्गवस्यप्रसादतः ४० गता
बहुदिनान्देवीसकार्यकृतमाछितं कुरोद्यंवैवमादायस्वामिबुधिपरिक्षिणात् ४१ अ
कार्यंकुरुतेकार्यस्मरणंभार्गवोमुनिः आगन्मतत्क्षणादेवपूर्वशत्रुस्यकारणात् ४२
तेनैवदृष्टस्तेनस्यक्रोधितोचजगद्गुरुः॥शापितातस्यथेविप्रानोयंचिकुचिधिकृत्॥४३॥
शापंचप्राप्यतेतस्यकुचिधाचदरिद्रया सवासर्वत्रकर्त्तारोदृढंचैवनिराश्रयं ४४ इ
तिहासंनटदेवी तवायेकथितंमया चितावनस्याचोत्पत्तिर्दृढंचैवतुकारणं॥४५॥

सह्याद्र्यश्वतलेग्रामंचिखोलंनामनामतः॥४६ अत्रेवरुद्धापितविप्रायावच्चंद्रदिवाकरः४६
पश्चात्परशुरामेणआनितोदशकोमुनिः त्रिहोत्रावासकारीचपंचगोदांतरोयदि ४७ गोमां
चलेरुद्धापितस्तेपंचकौशिकुशरुद्धलि भारद्वाजःकौशिकश्चवत्सकौंडण्यकश्यपः ४८ व
सिष्ठाजमदग्निश्चविश्वामित्रश्चगोतमः अत्रीचदशऋषयारुद्धापितातत्रएवहि ४९ श्रा
ध्यार्थंवैवयत्नार्थंभुंजनार्थंवकारणं मध्यग्रामेकुशरुद्धाल्यांकदलिनामतस्तुले ५० तस्य
देवामहाश्रेष्ठात्रिहोत्रपुरवासिनः॥आनिताभार्गवेनैवगोमांचलस्यपर्वते ५१ मांगि
रीशोमहादेवोमहालक्ष्मीचल्लालसा शांतादुर्गाचनागेशंससकोटेश्वरंशुभं ५२ तथाचि
हुलनदेवान्परशुरामेणआनिताः मत्कुकार्यार्थंतत्रैवरुद्धापिताचजगद्गुरुः ५३ इतिहासं
त्रयोवोक्तंसर्वधर्मपरायणं श्रुण्वतांपदमात्रेणगंगास्नानफलंलभेत् ५४ इतिश्रीसह्या
द्रिखंडेईश्वरपार्वतीसंवादेचितपावनउत्पत्तिकथनन्नामप्रथमोध्यायः॥१॥ ॥

श्रीः॥ ॥श्रीगणेशउवाच॥महादेवविरूपाक्षभक्ताभिष्टप्रदायकं कथयस्वमहादेवकाराष्ट्रंब्रा
ह्मणेसति १ श्रीमहादेवउवाच शृणुपुत्रप्रवक्ष्यामिइतिहासंपुरातनं काराष्ट्रदेशनामंचयोत्र
नंदशविस्तरात् दक्षोत्तरेतुकोंईनासंगदक्षिणेकाराष्ट्रदेशनामंचतुष्टदेशःप्रकीर्तितः २ स
र्वलोकाश्चकाठिप्यादुर्जनापापकारिणः तद्देशजाश्चविप्रानुकाराष्ट्रइतिनामतः ४ पापक
र्मामहानष्टाव्यभिचारेणउत्पत्तिः काराष्ट्रअस्तियोगेनरेतंसिक्त्वाविभावकं ५ तेनतस्यैवउ
त्पत्तिर्जायतेपापकर्मणातद्देशमातृकादेवीमहादुष्टाकुरुपिणि ६ तस्यपूजायदाअज्ञोब्रा
ह्मणावलिदीयते सादशंगोत्रजानष्टब्रह्महत्याकरोतिच ७ नकुलायेनतेहत्याकुलंत
स्यविनश्यति एवंतस्यवरंदुष्टदीयतेचपुरातनं ८ तस्यसंसर्गमात्रेणसचैवंस्वानमाचरे
त् तस्यदेशांतरेवायुनगच्छायोजनत्रयं ९ केवलंविषमाप्नोतिपातकंअतिदुस्तरं १०

स्कंदउवाच॥किंगोत्रंचकथंजाताःकिंनामयहणादपि॥कथयस्वमहादेवसर्वमेवयथास्थितं ११
ईश्वरउवाच॥पुरीशमत्रीगोत्रंचकौशिकंवत्सहारितं॥शांडिल्यंचैवमाद्यंदवराजसुदर्शनात्॥
१२ इदंचऋषयाप्राप्तगोत्राणिचत्वनुग्रहात् संवत्सरेमहाहीनाब्रह्महत्याकरोतिच १३ स
र्वकर्मबहिश्चैवसर्वधर्मबहिष्कृताः सर्वेतेनगराद्ग्राह्यस्पर्शास्पर्शनकारयेत् १४ तस्यदेश्या
कृतंयत्नसर्वत्रविजयप्रदं सादेवीबृहितंतस्यदद्यात्सिसर्वसिध्ये १५ अहेअब्दंदीयतेमांब्रा
ह्मणंचसुलक्षणं विरोषंचैवजामातंअंधयामगिनीसुतं १६ एतन्मध्येत्रयोविप्राःपद्मयोना
मथारकाः पद्मांत्रंतुगायत्रीपारगाकोंकणस्थिताः १७ सह्याद्रिमस्तकेभागेयोजनंचचतु
र्भवेत् योजनंशतविस्तीर्णंकोंकणंइतिनामतः १८ देशोवकेवलंनष्टंचांडालजनसेवितं
तत्रैववासकारीचपाद्ययोब्राह्मणत्रयं १९ श्राद्धेवामौंजिकर्मेवामांगल्येवासुकर्मयोः आ

गतापद्ययोविप्राकार्येनाशंनसंशयः॥२०॥वर्जयेत्सर्वकार्येषु सर्वधर्मोज्झितः चांडालब्राह्म अ० २
ण्यवनश्यातस्ययज्जलं २१ इदंकौंकणब्राह्मविप्रादुष्टदेशेसमुद्भवः कुचैलाचारहीनाश्च
सर्वकार्येषुवर्जयेत् २२ उत्तमंचैवब्राह्मण्यंमध्यदेशाद्योरपि नर्मशारक्षिणंतीरंकुल्लाया
श्चैवउत्तरे २३ तन्मध्येचसमानस्यात्तुंगभद्राचचोत्तरे ततोसर्वेयथादेशानात्रकार्याधि
चारणा २४ दशयोजनहेपुत्रकाराष्ट्रंदेशदुर्धर तन्मध्येपंचक्रोशंचैकाश्यायवाधिकं
यदि २५ नाम्नाकोल्लपुरंक्षेत्रंहरेर्लक्ष्मीश्चनिर्मिता तत्क्षेत्रंहिमहापुण्यंदर्शनात्सापं
नाशनं २६ तत्क्षेत्रंऋषयःसर्वेब्राह्मणावेदपारगाः तेषांदर्शनमात्रेणासर्वपापक्षयो
भवेत् २७ तत्क्षेत्रंकेवलंपीठंमहालक्ष्म्याश्चतत्रतः केवलंचैवकैलासंमहालक्ष्म्याःप्र
सादतः २८ तत्रैवआनिताहेवीविश्वेश्वरजगद्गुरुः अष्टषष्ठानितीर्थानिनीताभगव

तीमह २९ तत्रस्नानेनतोसाधुस्नात्वापीत्वाचतज्जलं ब्रह्महत्यादिकंपापंनाशयंतिविनि
श्चितं ३० नानाविधानिदिव्यानितिष्ठंतिसर्वदेवताः मर्त्यलोकेमहासेनकुल्लासपुरीश्रु
णु ३१ तत्ररुद्रगयांपुत्रकुर्वंतिश्राद्धपर्वणं एतस्यपितरःसर्वेदुर्धरंतिनसंशयः ३२
तस्योत्तरभागेतुरामकुंड्यवस्थितं स्नेतेदर्शनमात्रेणसर्वपापक्षयोभवेत् ३३
७ ७ ७ इतिश्रीउत्तरार्धेस्कंदपुराणेसूर्यारकक्षेत्रमाहात्म्येका
राष्ट्रब्राह्मणोत्पत्तिःद्वितियोध्यायः २ ७ ७ ७

श्रीः सूतउवाच तदूपरिचस्कंदेनपुनःपृछोकारोविच मांगिरीशमहादेवोकथंमाहात्म्यमुत्तमं १ ईश्वरउवाच शृणुत्रम्रवक्ष्यामिकथांश्रेष्ठांपुरातनीं मांगीशोपर्वतोनामपूर्वदेशेत्रिहोत्रयोः २ तत्रैवस्थापितंलिंगंपूर्वंब्रह्मणसत्तमा मांगीशोनामतस्यवविख्यातंभुवनत्रये ३ स्कंदोवाच कारणंचकथंजातंस्थापनार्थंमुनेवद तत्सर्वंसगुणंवक्ष्यभक्तानांचहितार्थया ४ ईश्वरउवाच पूर्वकृतयुगेपुत्रममाज्ञांचविरंचिना पृथ्वीकर्तव्यकर्तव्यंसर्वएव यथाविधिं ५ ततोविरंचिनाकृत्स्नामहीसर्वयथोचितां सर्वंयद्रत्नसंभूतंतेनैवविलयंगता ६ ततस्तद्ब्रह्मणःश्रेष्ठःपुनःपृथ्वीकरोतिते अर्थंअन्नार्थसंभूतंअर्थमेवपरिग्रहं ७ पश्चान्ममाज्ञयापृथ्वीपुनैवंविलयंगता ततोविरंचिदेवेनतपंकृत्वात्रिहोत्रयोः ८ मांगीरीशप्रसादात्तुकर्मधीनंजगत्कृतं येनएवंकृतंकर्मतेदेवंचैवजायते ९ एवंमनोमां

पृथ्वीसर्वएवतुनिश्चितं १० पूर्वपुण्यविभवःपुराविदःकर्मदैवमितिसंश्रवंसते उद्यमेन चविपार्जितंयथावांछितंफलतिचैवप्रतिज्ञा ११ यथाएकेनचक्रेणरथस्यनगतिर्भवेत् तथापुरुषकारेणदैवंचैवसिध्यति १२ कर्मधीनंजगत्सर्वंकृत्वाभृष्टिंममाज्ञया एवं निर्माणतांपृथ्वीश्रृणुपुत्रयथोचितां १३ ब्राह्मणास्थापितंलिंगंमांगीरीशंमहद्भुतं पर्वतेसाकृनेतत्रेशत्रिहोत्रपूर्वयोः १४ तेदेवंब्राह्मणानांतुतत्रदेशांधिपंप्रभुं ब्रह्मणाकथितंतेषांभक्तियुक्तेनसाधयेत् १५ एकमात्तासिरेधृत्वाकृत्वाभक्तिंसदाशिवे तेनमांगिरिशंदेवंयावच्चंद्रोदिवाकरः १६ तेऋषीकुलसंभूताब्राह्मणादशगोत्रजाः आनिताभार्गवेनेहस्वर्गादेकुशस्थली १७ तस्यार्थेआनितादेवागोमांचलस्यपर्वते एवं पुत्रसुखासीनदेवोत्पत्तिश्चजायते १८ तेदेवावीर्यवंताश्चभक्तामीष्टप्रदायकाः स्मरणाद्धरते

विघ्नंसत्यंसत्यंवदाम्यहं १९ महालक्ष्मीमहादेवीजगन्मातामहालसा शांतादुर्गामहामायानागे
शंसाग्नेश्वरा २० एवंचदेवतापुत्रआनिताभार्गवोमुनिः त्रिहोत्रवासकारीच ब्राह्मणान्व
कृवःपरं २१ चंद्रतीर्थंमहातीर्थंतीर्थंभास्करनामकं गंगातुमध्यमेभागेरीवत्यासुसेत्र
योः २२ पद्मतीर्थंअरण्यंचवायुतीर्थंतथैवच मुनेर्मोमांचलेतीर्थं इंद्रनामिकंशुभं
२३ हरिचूडामणिक्षेत्रंमहापुण्यकरंस्मृतं क्रोशद्वयंचविस्तीर्णंकेवलंपुण्यवर्धनं २४
तत्रैवस्थापितंलिंगंऋषिसत्तमेनसत्तम सप्तकोटेश्वरंनामभक्तानांपालकंहरः २५ धा
तुनाचैवलिंगस्यसधातुश्चक्षुर्निश्चितं दर्शनाद्धरतेपापंस्पर्शनान्मोक्षमाप्नुयात् २६
अवाधिकंचकेदारंवीर्यवंतमद्भुतं भक्तानांभीष्टकार्यार्थंस्थापितंपृथिवीतले २७
प्रत्यक्षभगवान्रुद्रःवसतीतत्रएवहि महासेनमहाबाहोशृणुकेवल्यजाकथा २८

DAIVAU DAJI MEMORIAL

पूर्वंतत्रमहाश्रेष्ठब्राह्मणोवेदनामतः तस्यकन्याअतिनष्टदुष्कर्मव्यभिचारिणि २९ त
स्यसर्वंविदितंविप्रानब्रह्मत्वंचैवदीयते वीतरागेनस्नानारीस्त्रीवालयेवसंतिच ३० तत्रै
वगायनंनृत्यंकृत्वारात्रिदिनादपि संतुष्टोमहादेवोसर्वंछंददाप्तिते ३१ एवंलिंगे
भवेच्छ्रेष्ठंसुप्रसन्नोमहेश्वरः ततोतांपातकोयांचद्दौसायुज्यमुत्तमं ३२ एवंतस्यवच
श्रुत्वाज्योतिर्निर्माणतांगता तज्ज्योतियासितोज्योतिसायुज्यपदनिश्चलं ३३ तत्र
स्नानेसुरवासानंगीतवाद्यनिरंतरं प्राप्यतेविपुलान्भोगान्महादेवप्रसादतः ३४
इतिहासंपुरातन्यंतवाग्रेकथितंमया महापुण्यकरंश्रेष्ठं कथासर्वत्रदुर्लभं ३५ पदमा
त्रंपठंतिचश्रृण्वतीचकथोत्तमं महापुण्यमवेतस्यमहारुद्रप्रसादतः ३६ इति
श्रीस्कंदपुराणेसह्याद्रिखंडेआदिरहस्यगोमांच· मा· तृतीयोध्यायः ३ श्रीराम

श्रीस्कंदउवाच विश्वेश्वरजगन्नाथलोकैकाधिपमेश्वर भूतभव्यभविष्यंचस्वर्गस्थित्यंतकारक १ कथांसर्वजगन्नाथश्रुत्वामित्वत्प्रसादतः दशगोत्रकरावित्रान्त्रिहोत्रकुलवासिनः २ अनितापर्स्वरामेणस्वकार्यार्थंचहेतवे तस्योत्पत्तिंहेयांश्चैकथयस्वप्रसादतः ३ ईश्वरउवाच शृणुपुत्रप्रवक्ष्यामिश्रेष्ठंकिंयोगंचकथंस्थितिः ब्राह्मणादशगोत्राश्चकुलंषष्ठिचतुःस्मृतं ४ कुशरुल्यांकर्दलीचगोत्रत्रयाणिस्थापिता कौशवत्संचकौंडण्यंगोत्रद्शकुलान्वितं ५ एतेत्रिहोत्रजाविप्राउत्तमास्तुमपूजिताः सुदर्शनासदाचारा चतुरासर्वकर्मसु ६ मठग्रामेवरेण्यंचकुशरुल्यांचलोटलिं एवंचत्वारियामेषुषट्षट्कुलानि स्थापित ७ चूडामणिमहाक्षेत्रेकुलानिदशएवहि स्थापिततत्रयोदेवोभार्गवंचजगद्गुरुः ८ दीपवत्यांकुलंचाएंस्थापिताचयथाविधिं गोमांचलेमध्यभागेकिर्वतस्येवयोषिताः

९ स्थापितान्द्वादशान्विप्रान्पंचकौशल्यमध्यतः एवंसप्तर्षिकाविप्रास्थापिताचपरस्परं १० कुलान्द्वादशकान्पुत्रस्थापिताद्वादशेपुरे एवंविस्तारितंवंशंप्रतिलोमंचकथ्यते ११ ब्राह्मणक्षत्रियावैश्याश्चत्रयोवर्णाश्चअनुलोमगाः प्रतिलोमाश्चषट्वर्णाविस्तरंशृणुमेधिये १२ ब्राह्मण्यांक्षत्रियात्ताताःअंबिष्ठइतिनामतः वैश्यायांभूद्विकाज्जातासुतमागधइत्यभूत् १३ अनुलोमभिदंभूतप्रतिलोमभितिशृणु ब्राह्मणाक्षत्रियांपुत्रउग्रोनामउच्यते १४ रुद्रधर्मादिकंन्यूनंनटभद्यादिकेवलं ब्राह्मण्यांवैश्यसंभूताज्ञातोकैवर्तकोविदुः १५ व्याधकर्मामहानीचअंतकोयदियस्मृतः ब्राह्मणाच्छूद्रसंभूत्यजातश्चांडालएवहि १६ सर्वत्रनगराबाह्यसर्वधर्मबहिष्कृतः तस्यस्पर्शनमात्रेणसचैलंस्नानमाचरेत् १७ न गृह्णातस्यभिक्षास्यस्पर्शास्पर्शनकारयेत् १८ पार्वत्युवाच गोलकंकुंडगोलंचवैदिकंचै

५॥ स्वपतित्यक्तिनीनारिनीतोदेशेदुरत्ययोः ॥ तस्यपुत्रोयदाजातोरंडकोइतिनामतः ॥२३॥५

वस्त्रनकं तेषांसर्वाणिहेनाथउसलिंकथशंकर २१ श्रीमहादेवउवाच ब्राह्मणाविधवानारी व्यभिचारेणगुर्विणि गोलकतस्यपुत्रोसोभ्रूद्वैद्यदिकेवलं २२ ब्राह्मणस्ययदापुत्रीजा ताद्वादशवर्षेणि तस्याविवाहयःकृतात्तत्पुत्राअनुगोलकाः २३ ब्राह्मणीविधवाचैवपु नर्विवाहयःकृतः तत्पुत्राकुंडगोलाश्चसर्वधर्मबहिःसदा २४ कुंडगोलादिअधमास वैधर्मबहिष्कृताः रंडकोचैवनामोभूत्सर्वत्रंचजपूज्यकः २५ कुंडगोलपतिब्राह्म्यभि चारस्यसंभवः वर्णसंकरतन्नामदशगोत्रंविनाशयेत् २६ संकरोनरकीचैवकुलघ्नं चैवजायते पांतंतिपितमस्तेषांलुप्तपिंडोदकक्रियाः २७ तथापिचैवपांचालामायाम नुचनाटकाः शिल्पिकास्वर्णकाश्चैवपांचालाश्चैवउच्यते २७ कुंभकारीचपांचालीय दाप्रतिग्रहिष्टुजः दशाकुलंपतंतीचअधःपातोनसंशयः २८ नष्टाश्वरजकाश्चैवतुरु

ष्काश्चधर्मकारकाः अतिस्पृष्टाश्चचांडालातेषांस्पर्शनिचोचितं २९ ब्राह्मणानांचषट्कर्मस त्रियाश्चत्रिकर्मजाः वैश्याश्चद्वातांत्रिकंचसर्वशास्त्रेविनिर्णयं ३० तथापिअंतेकानांतु नास्तिधर्मसुकर्मयोः इदंपुत्रप्रवक्ष्यामिकथंलोकस्यकाम्यया ३१ क्षत्रियावैश्यसंभू तामार्त्तवइतिनामतः क्षत्रियाशूद्रसंभूताउग्रनामेप्रकीर्तितं ३२ वैश्याश्चशूद्रसंभूता अरीजइतिनामतः शूद्राश्चवैश्यानारीणांपंचैतेकुलशोमति ३३ एवंजातीचविविधो द्वीपांतेविविधेरिता नवखंडासप्तद्वीपापृथ्वीदेवसमाकुला ३४ जंबुद्विपंशाकद्वी पंशाल्मलीलक्षमुच्यते कुशक्रौंचंमहाद्वीपंपुष्करद्वीपमुच्यते ३५ एवंसप्तद्वीपपृथ्वी नवखंडाचजायते वाराणसीतुदशमंविंध्याद्रिपर्वतायनः ३६ पाणिश्चैवकरांगुल्या चतुरांगुलिमुष्टिका षष्टमुष्टिभवेद्धस्तोदक्षंचतारिकेधनुः ३७ द्विसहस्रधनुक्रोशं

कोशंचत्वारियोजनंशतयामंभवेद्देशंदेशचत्वारिमंडले ३९ शन्मंडलंभवेन्खंडंनवखंडाश्चमेदि
नी तत्रापियोजनशतंरामखंडंव्यवस्थितं ३८ सप्तयोजनविस्तीर्णतिष्ठंतिश्रुभकर्मणि सर्वे
कोंकणजाविप्राकथितासर्वएवहि ४० नर्मदायाश्चकृष्णायांमध्येदेशाप्रकीर्तिताः तत्रैव
वासकारीचभूदेवाःकेवलाभवेत् ४१ तथापिपूर्वदेशेचअंतर्वेदाश्चजायते केवलाःशिव
भक्ताश्चसर्वेबुधिविशारदाः ४२ तत्रैवउत्तरेभागेउत्तमाक्षेत्रराजसाः सर्वलोकामहा
श्रेष्टारामभक्ताश्चकेवलाः ४३ तस्यांतुपूर्वभागेचत्रिहोत्रपुरवासिनः तत्रवासकरावि
प्राकेवलाद्रेवएवहि ४४ तस्यांचपश्चिमेभागेगोडश्चैवतुजायते मानवीतत्रलोकाश्चरा
जसाश्चप्रकीर्तिताः ४५ अन्यत्रराक्षसापुत्राअभक्तिनिर्दयोजनाः पुरेवानगरेवापिलो
काश्चसुभयोरपि ४६ कर्णाटानिर्दयश्चैवकोंकणाश्चैवदुर्जनाः तैलंगाद्राविडाश्चैवदया

वंतोजनाःसुखी॥ ४७ पंचक्रोशंतुविविधाआचारविविधास्थितिः भाषाश्चविविधाज्ञेयासर्व
त्रस्थितिवर्तते ४८ नानाविधानिकर्माणिभक्तिश्चैवयथाक्रमं एवंभक्तिविचारंचनात्रतस्य
विचारणः ४९ कतिकाविष्णुभक्ताश्चशिवभक्ताअनेकिना पाशंडाविविधाश्चान्यसौरागा
णेशपूजकाः ५० कतिकागुरुभक्ताश्चनविनामार्गधारिणा कालेतुविविधाधर्माभक्तिना
शकेवलाः ५१ इहलोकेभवेत्सुखंसद्धर्मश्चोपलोपयेत् पाशंडाश्चैववृध्यंतेमर्त्यलो
कस्यनाशनात् ५२ उत्तमंधर्मलाभ्यंतेदुष्टमेवतुसंग्रहं इतिनष्टंभवेत्सुखंसत्यंसत्यंभवेत्स
यं ५३ तन्मध्येदुष्टसेनाश्चदुष्टलोकेविशेषतः इतिभविष्यंकथ्यंतेअग्रेभवतिएवहि
५४ इतिश्रीउत्तरार्धेब्राह्मणोत्पत्तिचतुर्थोध्यायः ४

श्रीगणेशायनमः॥हेरंबोरुस्वरंचात्रनत्वातांतंजगद्गुरुं जातिनिर्णयवक्ष्यत्वसंग्रहाऽभ्यतेम
या १ यमाद्याःशूद्रकाःप्रोक्ताःसनकाद्याश्चनैष्ठिकाः दुर्वासाद्यास्तथायोगन्वाद्याग्रहि
णोमताः २ वैराग्यापरिपाकेचवैन्याद्यावनगाश्रमाः हंसाअपिचतुर्वर्णाचतुराश्रमभागि
नः ४ मर्त्यास्त्रैवर्गिकाएववर्णाश्रमविभागिनः ब्राह्मणाःक्षत्रियवैश्याःशूद्राश्चवर्णाचतु
ष्टयं ५ द्राविडाःपंचगौडाश्चदशब्राह्मणजातयः गौडाश्चैवशतंपंचविविधाधर्मचारि
णः ६ गंगाद्यातीर्थराजानोगयातीर्थादिवासिनः अयोध्यायांभवाविप्राअंतर्वेदि
गताअपि ७ कर्णकुब्जाजगन्नाथेतथोज्जयिन्यिगाअपि प्रभासाभृगुवाबल्काअन्यो
न्यंतेविभागिनः ८ मालवास्सौवलाश्चैवतथासौगंध्यवासिनः शल्वाहैवापार्वताश्चपद्मा
सौराष्ट्राःशिबाः ९ अवंत्याकांचिगाश्चैवगोमंतातिरवासिनः बादराःसिंधुजाश्चा

पितृभोजकाद्विजाः १० देवर्षयश्चितजाश्चैवतथासंकरजायते: क्रमुकादेवलाश्चैवकंवो
जाअंध्रकाद्विजः १९ एकवेदाद्विवेदाश्चत्रिचतुर्वेदकाअपि मांसादिमद्यविप्रागोविंद
पुरवासिनः २० कौकणानामकल्याणाब्राह्मणावेदपारगा सारस्वतातथाविप्रामत्स्या
शेइतिकीर्तिताः२१ तेवेदशविधाप्रोक्ताःपूर्वापरसमुद्भवाः शुक्लाकिद्भातथासिद्धाकोपो
द्भीतचारिणः २४ श्रेणयःकोत्रिकानर्कावडुकाकुलजाश्रुति नैगमाकरपृष्णश्चतथा
प्रेतविलासिनः २५ ब्राह्मण्यायवनाज्जाताकुंडगोलांकिनस्तथा नविश्वस्याःषंढेयेते
विश्वासान्घातयंतिये २६ प्रभासेबलयात्रायांसर्वेषांसंगमोह्यभूत् सर्वेसंपूजितारामं
षंढेत्यन्तन्वगम्यतां २७ आचारत्यागिनोविप्रायोनिसंक्रमितांवराःवेदिकंकर्ममास्थाय
अनाचारविवर्जिताः २८ ब्राह्मण्यश्रुतिविद्येथाब्राह्मणीयोनिमाश्रिताः गायत्रीमुख्य

तोमूलंविश्वमित्रेतितच्छृणु २९ तत्राधिकारिणोयेवैतेवैविप्राःसमीरिताः अनधिकारिणोवि
प्राराहानाभागवैरिताः ३० कारुकाणांचसंस्कारोवेगायत्रिसंज्ञितः आचारत्यागिनःकेचि
न्मूलकर्मत्यागिनःपरे ३१ विगुणंह्यारिणोविप्रास्तेषांशास्त्रायमः स्वयं अनारिमवतोग्राह्य
दानादानेविभागकः ३२ अर्पयित्वाहरोयेचगुरूपोदेशपूर्वं सन्मार्गस्योपदेष्टारः स्वयंसन्मा
र्गशीलिनः ३३ कुमार्गप्रतिहर्त्तारोगुरवस्तेसमीरिताः सन्मार्गउपदिश्यामिस्वयमुन्मा
र्गवर्त्तिनः ३४ तस्कराश्चनिर्ग्राह्यान्नरास्याद्विद्याद्विहिः उक्तंनागरखंडेचगुरुकर्णाधारितं
महत् ३५ जातीनांनिर्णयश्चापिधर्माधर्मविवेचनं भक्ष्याभक्षविशेषश्चपात्रापात्रमदर्शी
नं ३६ अधिकारमनाधृत्यकृतंकर्मविगर्हितं महद्भिर्नैवदोषाश्चलोकाप्रकृतिहेतवः
३७ अगस्योमक्षयामासंवातापिजनकंतके ह्यदशाद्मनावर्षेतथासारस्वताद्विजाः ३८

ब्राह्मणाधारयामासुःमत्स्यान्वेदालुमद्यकाः वराहंचतथाप्रोक्तंगजमक्षोद्विजोत्तमः २८
द्रोहिचानिष्कृतोलोकेमांसभक्षणकारणात् उक्तवान्परमंधर्मंभूयश्चाभक्ष्यकंकयं २९ ध
र्मोयोनिहतःसत्येहिंसातबहुलायतः आकर्ण्यतद्वचोलोकाअचिरादर्थवद्वचः ३० यथा
चारंयथाकालंस्वस्वधर्मानुवर्त्तिनः जातस्तेनावमंतव्यादोषाःसर्वानुवर्त्तिनः ३१ गुण
एवविचेतव्यादोषानेवतुनेवतु नचात्मानीवकर्तव्यंदोषदृष्टिपरंमनः ३२ दोषाह्यविद्य
मानोपितत्पराप्रतिदृश्यते दोषाःसत्येबहुत्रस्तान्यथाऽस्तथावदाम्यहं ३४ गुणत्रयात्म
केदेहेनथास्वीयाभिमानिनः द्वेषकनिरताःकेचिद्विषतारात्मानिनः ३५ इत्थंविलापिन
केचित्केचिद्धर्मपलायिनः स्याम्यभिरूक्षतपःकेचिद्वयमित्याभिमानिनः ३६ स्त्रीतंपस्त्वं
हयीजातीरतराभ्रांतिमूलकाः वेदप्रमाणंनेछंतिआगमंनेवचापरे ३७ सत्यसमेकृतेचे

DR BHAU DAJI MEMORIAL

त्रिलोकायतमतानुगीः शक्तिरेवसवित्रीतिमंतर्जगृहिरेपरे ३९ भैरवीतंत्रमालंब्यजातीसं
करकारिणः जननीजनकंजन्यातधर्मपत्नीद्विषंतिच ४० देवद्विजगुरुप्रज्ञानधर्ममार्गा
नुवर्तिनः अवमानमहत्संविधाभिषुचापरे ४१ दक्षोहंबलभद्रोहंसिद्धोहंबलवानहं
आढ्योभिजनवानस्मिकोन्योमत्सदृशोवदिन: ४१ भूतबलिचरतोभक्षाःसर्वमक्षाविभक्षकाः
हरेरंनार्पितंहारान्यदेवार्पितादिना ४२ पत्न्यादीनेवपुष्पाणिस्त्रीरतारतापरे परस्त्री
निरताःसर्वेसत्स्त्रिकादल्पधर्मिणः ४३ स्वस्मिन्गुणत्वमंतारोदेवद्विजानुबंधिनः मांस
हारंमद्यपास्यंसदाअछिद्रवादिनः ४४ शौद्रामर्केकिलंगश्वगृध्रकुनिपाषंडएवच एतदुक्त
मनुष्यायजनाःसर्वेहनंतिहि ४५ तत्तोदोषानवक्ष्यागुणग्राहिभिरेजनाः एकजन्याज
नाःकेचिन्नैकजन्याःपरेजनाः ४६ संकीर्णबुधयःक्रोधीयोनिसंकरकारिणः दोषानै

वविचिन्नेतिगुणएवतुकारणं ४७ गरदाब्राह्मणाःकेचित्विवाहस्यचकंटकाः वृत्तिच्छेदकराःके
त्वरदोषावमर्शनः ४८ एवंजनावहुविधादोषवानैकलोलुपाः एककुच्छ्राद्विकुच्छ्राश्चत्रिचतुःकृ
च्छ्रकापरे ४९ एककूर्चाद्विकूर्चाश्चबहुकूर्चाल्पकूर्चकाः मंत्रवादरताःकेचित्लोकोपकृतहे
तवे ५० नामभिर्जनसंपन्नाश्चतिशास्त्रवदद्विजाः लोकान्दूषयिधर्मज्ञानगरदालोकग
र्हिताः ५१ कूटसाक्षीप्रवक्तारःसस्नेहास्तादृशेषुच पापयक्षिकलौलोकास्तदोषादोषवदि
नः ५२ नतैःसहवसेद्धीमान्नावमन्येतकर्हिचित् अनंतागणशोदोषाउदाहर्तुंनचक्षमाः ३
५३ कृच्छ्रेणामणिमंदानांकातन्त्रपरिवेदिना ग्रामेग्रामेदुराचारालोकाःसंतिह्यनेकशः५४
एवंमहांतमालोक्यग्राममाश्रयतेजनः क्रंटकंकिंतरक्षाणांमहाफलजिघृक्षया ५५ आश्र
यःक्रियतेलोकोएवंतुत्यजतेवनं तीर्थध्वांक्षादयःपापाःपुण्यविध्वंसकारिणः ५६ उपेक्षंते

तीर्थगतंमहत्वंसमवेक्ष्यकं एवंसर्वपदार्थेषुगुणदोषाश्चसंतिहि ५७ तत्रैकमनसादायत्य
जेन्यदनर्थकं एवंकुलेषुसर्वेषुदोषजात्यमनंतकं ५८ त्यक्त्वागुणान्तुपादायसर्वंतेसुजनाः
सदा तेषांचमूलसर्वेषुदोषजात्यमनंतकं तेषांचमूलपुरुषास्तत्रदोषस्यसाक्षिणः ५९ तएव
तत्प्रतीकारंकुर्युर्वंशाभिमानिनः एलोकेपरदोषाश्चव्याहरंत्यविचारिणः ६० मिथ्याचद्विगुणं
पापंसत्यचेत्समभागिनः धर्मशास्त्राण्यथालोक्यकृत्याकृत्यविवर्ज्यच ६१ धर्मान्ग्रामा
न्जनपदान्विरुध्यनतथाचरेत् कालेशिष्टाननुमतंधर्मंनैवचरेद्बुधः ६२ धर्मोपिस्यादधर्मोसा
वधर्मोपिहिधर्मकः अग्निहोत्रंगवालंभंसन्यासंपलपैतृकं देवराच्चसुतोत्पत्तिःकलौपंचविव
र्जयेत् ६४ सामान्यधर्मचारेणसर्वानुत्तममाचरेत् स्वमात्राधर्मचारेणकुलमेवसमाश्रयेत् ॥
६५ कालाग्राम्याजनपदान्वैदिकालौकिकाश्चये धर्मनिंद्याअनिंद्याश्चकुलग्रामावघोदकः ६६

जगन्नाथेत्समुंजीमद्यपीतिसुवेगाः उत्तरेमांसभागेहिपश्चिमेत्रलज्याहृतिः ६७ मातुलेचपरीणा अ५
योनर्मदादक्षवासिनां यद्वाक्यनगृहीतत्वात्धर्मएषोच्यतेबुधैः ६८ इतरेषामधर्मोसौपतित्या
त्सादकोमतः स्वस्वकर्मण्यभिरताःसिधिंविंदतिमानवाः ६९ मानकूलस्यगोत्राणांकन्यासंबंधमा
चरेत् विपमाणांनैवकार्यकुलक्षयंकरोतियत् ७० जन्मनाजायतेशूद्रःसंस्काराद्विजउच्यते वे
दाभ्यासाद्भवेद्विप्रोत्रिभिःश्रोत्रियतामियात् ७१ वेदाधिकारिणोविप्राःसर्वकर्माधिकारिणः
यत्रवेदस्तत्रकर्मतद्वयंनियतंमतं ७२ ननिंद्याब्राह्मणालोकेकथंवापिचरंतुते गुरुगल ४
वतोन्नास्त्राराजाज्ञास्त्रादुरात्मनां ७३ इहप्रच्छिन्नपापानांशास्त्रावैवस्वतोयमः कलौयु
गेसंप्रवृत्तेधर्माधर्मविपार्ययः ७४ दाक्षिण्यादर्थलोभाद्वाभयाद्वापिभविष्यति क्वाहंसो
हंकुलंक्वेमेसंबंधःकीदृशोमम ७५ स्वस्वधर्मोचलेय्येतएवंसंचिंतयद्बुधः अभिमानोन

विद्यार्थेधर्माधर्मविनिर्णयं ७६ नारदोब्राह्मबीजायमेवस्मचिवान्बुधः वर्णावरजनिंदृष्ट्वा
लोकशिक्षार्थमुद्यताः ७७ यमोपिपापिनांशास्त्राकर्माकर्मविकर्मणां मनोवाक्कायःप्रजायाश्च स
माद्दृष्टनचक्षमः ७८ इदंस्मरंतिजानयस्तुपाषंडदृष्टिकीर्तिताः विश्वामित्रगविजाश्चअभि
रोत्याद्दीरिताः ७९ कात्यपाब्राह्मणाःसर्वेनानाजातिविभेदकाः विभिन्नकर्ममतयोनाना
भावाःकलौयुगे ८० भविष्यंतिनचाप्येषांसर्वसंबंधितामवेत् दृश्यताःकुलधर्माश्चसंति
तेषांपृथक्पृथक् ८१ नपात्रातीवपापात्मविद्वद्भिःसमुदाहृतं वेदात्मात्मसितोयेन कंसश्वा
गादशंनृपं ८२ केचिद्रोणसमुत्पन्नाःकेचित्कुंभाश्वसंभवा पण्याकस्विद्भुजंगाश्वशिरा
दश्चेजनाअपि ८३ ज्ञाताजननतद्दृश्याःनिंद्यामूलंतुयोग्यता सद्भराजाअयोग्याश्चनिंद्याए
वनसंशयः ८४ धनुर्वेशोविशुद्धोपिनिर्गुणःकिंकरिष्यति योग्यादुर्वंशजातोपिशस्यते

सर्वसज्जनैः ८५ मुक्ताफलकस्तूरिकादीनिभुक्त्वास्मृनुपजान्यपि देवानिसर्वयोग्यानियोग्यतेवा
त्रैकारणं ८६ योग्योजनउपैदेवत्याज्यतेत्यसेदेवहि योग्यायोग्यत्वमन्विष्यस्मिन्नेवहिस
र्वदा ८७ जलकालनसंसिक्तारक्तंपिबतिनामृतं एवंभावाजनाःसर्वेदोषामात्रेकदृष्टयः॥
८८ किंब्रूमःकस्यवाब्रूमःकतिब्रूमोवयंजनाः भगवध्यमेविमुखातथाभागवतेषुच ८९
उत्पात्यदूषिकाःसर्वेदुःशास्त्रपरिचिंतकाः विशिष्टद्रोहमापाद्यपतंतिनीरयेषुच ९०
स्कंदेसह्याद्रिखंडेचप्रोक्तंलिंगेपिवोदितं नीतीन्मंनिर्णयःसम्यक्उदाहरणपूर्वकं
९१ ततएवविशेषोहिद्रष्टव्यःसर्वसज्जनैः ज्ञानीनिर्णयवाक्यानांसंग्राह्यत्वसेचनात्
९२ विश्वेशःप्रीयतांकाश्यांतारकेश्वरसंज्ञितः ९३ इतिश्रीस्कंदपुराणेसह्याद्रेब्रा
ह्मणविचारणंनामपंचमोध्यायः ५ श्री राम श्री कृ ष्ण

श्रीमहादेवउवाच दानस्यकथनंवक्ष्येशृणुषेलंषडानन येनरत्नेनदेवास्तेभवंतिप्रीणितान
रै १ हिरण्यकशिपोःपौत्रोविरोचनसुतस्मृतः तस्यामत्रोबलिःपूर्वमासीद्विष्णुपरायण
ः २ नीतंतेनाधिपत्यंचशक्रस्यतुश्चीपतेः तस्मात्सशक्रशरणंजगामपरमेष्ठिनं
३सहसर्वैःसुरगणैःक्षीराब्धौनिलयस्यच लक्ष्मीपतेःपरांभोजंनत्वाकथयदात्मनो
४ स्वामिन्संदतमस्माकंदत्वाकर्ण्यसमाधव प्राहत्वंगछमघवन्धामस्वमचिराच्चनो ध्रु
वयामबलिराज्यादीतिश्रुत्वाहरीरितं ५ स्वधामभयायाविप्रतल्लक्ष्मीपतिःस्वयं कस्य
पस्यात्मनोभूत्वाबटुवामनरूपधक् ६ प्रययौबलिराजस्ययागमंडपमेवसः पूजित
स्तेनबलिनाप्रोक्तः किंतेदाम्यहं ७ तद्ब्रूत्यमनःप्राहत्रिपदंभूमिकामय देहिराजन्
बलिःप्राहकिमल्पंयाचयिष्यसि ८ वामनःप्राहकुहकोस्वल्पावैभूमिकामिय त्रैलोक्य

वृत्तिमन्वनोदत्तेवामनोत्तम २ भूदेवरूपोहिममहासितःपुरुषोत्तमः आगतोसितवेधन्यो
ज्ञातोस्मिन्भुवनत्रये ३ ततोवर्धितुमारभ्यवामनोनंतरूपधृक् मर्त्यलोकञ्चैकपदंस्व
र्गलोकंद्वितीयं ९९ जातंतदाबलेर्मृष्टपदंदत्तंतृतीयकं पातालेरुद्धयितातत्रबद्धोवैना
गपाशकैः ९२ बलिःप्राहहरेदेवंस्थेयमेदेहिमाधवं तदादत्ततस्यभस्थंहरिणाविप्ररू
पिणा ९३ अन्यदत्तोहरेर्भूमियोविप्रस्यनराधसः ततदानंप्रदत्तेतेसुनाद्रष्टुतुवायसैः॥९४॥
रजस्वलाभिर्भूदेवैश्चभूदेवद्विषितस्तथा असत्यवादिभिर्दुष्टमन्नंदत्तंतवासुर॥९५॥
इतिदत्तबलेर्भस्यंतदासौवामनोहरिः प्रददौभूमिकांसद्यःकश्यपायमहात्मने ९६
कश्यपाद्द्रोडविप्रेभ्योद्राविडेभ्यःप्रयच्छति देवज्ञेभ्यार्यविद्वद्भ्योनिभ्योमतिमांस्तथा
९७ अर्यावर्तःपुण्यभूमिमध्यंविध्यहिमालयोः तद्वाविभ्यपंडितेभ्योकर्मनिष्ठेभ्यएवच ९८

ततस्तेतायुगेजातेकार्तवीर्यादिभिर्नृपैः बलवद्भिर्धृताभूमिर्विप्राण्यमुक्तेपटैः ९९ त
तोभवत्समभगवान्विप्रस्तैःकश्यपादिभिः प्रार्थितोरेणुकायांसजमदग्न्यामहोजवः २०
भार्गवोरामइतिसौतपश्चक्रेसमाहितः कैलासाद्रौशिवस्थानेतुष्टेनतपसातदा २१
इतःस्वपरशुस्तेभाद्रामःपशुपूर्वकः कस्मिंश्चिदपराधेनपित्राप्रोक्तंस्वमातरं जघान
तेनतुष्टेभृहृणीष्वमनसेप्सितं वर्ततेतथितेमाताजीवत्स्वेवमयापते २३ जीवद्रष्यामि
बंधुश्चजीवितातत्स्पृष्ट्वाद्विभुः ततोरामंगवंतीर्थेयात्राकर्त्तुमहीतले २४ पश्चान्मुनेरा
श्रव्यंस्यात्तज्जगामकृतवीर्यजः अर्जुनोभूपतिर्नीमययाचेधनुमुत्तमं २५ नददौस
तदातंवै बलेनस्वजघानसः हतेतस्मिन्सरामोथजघान्क्षत्रियान्बहून् २६ एक
विंशतिवारंस्यात्तशोधयित्वापुनःपुनः पृथ्वीनिःक्षत्रियांचक्रेतर्पयामास्तान्पितॄन् २७

हृद्देशेरुधिरेणाथपूरितेषुसमंततः तदासभूमिदानेस्वल्पेणामुक्तिहेतवे २८ अलनःक्ष
त्रिहत्याचचक्रेसुध्यर्थमेवच कश्यपायवरिष्ठायमुनीनांचमहात्मनां २९ अस्मिन्क्षेत्रेभार्गो
वाश्वजामदग्नेनतेसुभं तदासपर्वतंप्रायात्सह्याचलमनुत्तमं ३० ददर्शोत्तोधिमाकाशंकु
र्वाणोलहरीचयैः मुंचंतमिवविप्रेंद्रश्चितयामासभार्गवः ३१ भवेत्कथमिदंस्थानंकार्यं
चसागराद्भुतं इत्येवंचिंत्यमानस्यप्रययौवाञ्छितोद्भवः ३२ नारदःपूजितस्तेनविधानवि
धिपूर्वकं पृष्टस्तंतंविप्रेंद्रनारदेनमहात्मना ३३ किमर्थंचिंतयाविष्टतिष्ठसभार्गवो
तमः भार्गवोप्याहतंविप्रंनमेवस्थमहीतले ३४ दानेदत्तंमयापृथ्व्याकश्यपायमहात्म
ने ततस्तंनारदःप्राहनिसार्यमहोदधिः ३५ शरेणकर्णपर्यंतंउद्धृतेनद्विजोत्तम त
तोनारदवाक्येनपूजयित्वाद्विजोत्तमं ३६ सह्याचलस्यशिखरेस्थितोरामोतदाभयं

DEHRADUN DAV... MEMORIAL

प्राप्तोस्मिणाज्ञलधिर्दृष्टवाल्मीकवासिनः प्राणिनःपूर्वमुदधिर्दानमज्जयमंबुनि श्रुस्ते
तवसाहस्यंकर्मीजलंनिधेवयं ३८ माचिंताकुरुपाथोधेममबाणेनथानये पीतांकरि
ष्यंतिचतेनिःसारयजलाद्बहिः ३९ ततस्तेनसमुद्रेणबहिर्निष्काशिताश्चये प्राणिनस्ते
धनुर्मुक्तेनबाटिताभस्मितास्तथा ४० सूर्योदयेतथाजातेसंदधेसायकोत्तमं निःसार्य
तुमंबूनांजलयंसागरंतदा ४१ यामाणंह्रदृष्टनांचपरिमाणेनभार्गवः ततःससायकः
पंचग्रामेजलधेवतं ४२ निःसारयामासतदीसमानयामकूर्मकं स्थलंजातंतदारामोवा
संचक्रेसमाहितः ४३ रामक्षेत्रमितिप्रोक्तंरपुपातसमुद्भवं सह्याधस्तात्वराभूमिः
पुण्यतीर्थवतीह्यभत् ४४ नानाजनपदैर्युक्तासरामनगराकरा नानारुक्षवतीरम्या
बहिर्विष्णुभावना ४५ यत्रबाणोपतत्तत्रबालवल्मीकिविश्रुता पुरीजातापुण्यतमा

रामबाणसुनिर्मिता ४६ कवरलाश्चतुर्थाश्चतथाग्नेराष्ट्रवासिनः कोंकुणाश्चकुराटाश्च अ.६
रत्नाटाश्चबर्बराः ४७ इत्येतेसप्तदेशावैकोंकणापरिकीर्तिताः तत्रपूर्वेविधाआसन्नु
ष्यपरैर्नरैः ४८ अधिष्ठितासुरैश्चापिशकादिभिरनेकशः भूयोजनशतायामापंचयोज
नविःस्मृता ४९ कोंकणंइतिविख्यातंपावनंभुवनत्रये रामेणकृतमात्रेक्यत्रदेवोवसक्ष
दा ५० शिवोमाहाबलइतिदेवैःसार्धमुपागतः रावणेनपुरानीतःकौलासाद्रमनायक॥
५१ स्थापयामासतत्रिंगंमहाबलइतिस्मृतं तस्मादुत्तरतस्तिष्ठेद्योजनमात्रतः
५२ नारवेतिविख्यातासप्तकोटीश्वराङ्कयं वसिष्ठादिभिरत्युग्रैःतपोभिर्निर्मितंपुरा ५३
लिंगंपरमुभंग्रेक्नानानामीष्टप्रदायकं तत्ररामसदास्थित्वाजामदग्न्यामहात्मनः ५४
सविप्रानाङ्कयामासनानादेशान्समादिशान् तत्क्षेत्रेपुण्यनिलेवसतिकुरुतानघाः ५५

एतेषांआर्यसंज्ञिनां॥कांम्बिकोशलसोराष्ट्रेवराष्ट्रदुकुल्लिता ५६ कावेरीतीरसंस्थो

सुखेननिर्भयाःसर्वेविभज्यधरणितलः प्रदीदोचविशेषेणवेदविद्वेविचक्षणः ५७ वर्षास
नानिसर्वेषांअग्रहाराणिभार्गवः अल्पवर्त्तोद्वानांचवेदवेदांगपारगं ५७ कारहाटमहा
राष्ट्रतैलंगानांद्विजात्मनां गुर्जराणांकानकुब्जाचितपूजासमांतदा ५८ पयोष्णीतीरसंस्थो
नांमध्यमानांद्विजन्मनां उदीचीच्यांभीरसंस्थानांद्राविडानांतथानघ ५९ दक्षिणापथसं
स्थानांअवंत्यानांतथैवच मागधानांद्विजातीनांयथादेशंयथाविधिः ६० अहिक्षेत्रोद्भ
वानांचदेवज्ञानांद्विजन्मनां प्रदेदौसविशेषेणक्षितपावनसंज्ञिनां ६२ दिदेशभार्गव
स्तेषांउपदेशंयथादहौ भविष्यतिदास्माकंकर्तव्यंस्मरणंद्विजः ६३ इत्युक्त्वाप्रायपो
रामोमहेंद्रावलसत्तमे विप्राणांरक्षणार्थायरामोयेचिरजीविनः ६४ अस्मिंश्चित्समये
चितायूतास्त्वत्यंतगर्विताः अमुचुरनन्योन्यंसमवाक्यमतावृतं ६५ स्यात्तास्मरतंतरा

मुंअस्मिन्नामोत्तमेवनः यदास्मरतमांविप्रंतद्वहंप्रगतोस्मिवः ६६ अतःकुर्युःस्मृतिंपश्चे
त्यत्कारामंचथास्मरन् स्मृतमात्रस्तदारामःसमीपमगमत्क्षणात् ६७ अथविप्रानुवाचे
दंकिमर्थंस्मरणंकृतं कोवापदःसमुद्भूतःशीघ्रंवदतभूसुराः ६८ तदाविप्रामयोद्विज्ञाः
प्रोचुरामंजगत्पतिं देवास्माकंनचास्तापप्रत्यूहार्थंतवप्रभो ६९ इतिश्रीसह्याद्रिखंडे
उत्तररहस्यानानाप्रशंसानामषष्ठोध्यायः ६ ७ ९ ३ ४

४

श्रीस्कंदोवाच आयातिवानचारामोस्माकंसमीपतः अतःकृतंतेस्मरणंभयरार्धंसमस्तकः
१ इत्युक्तेविप्रसंघेस्तरामःक्रोधसमाकुलः त्राशापार्थद्विजवरानेकमतद्विजन्मनां २
भवेद्विद्यारूपगर्विष्टोईर्ष्यान्योनंभविष्यति कुष्टैर्विवृत्तिभवतुभर्त्रातेहीन्विनैरपि ३ भू
मिंनदद्यात्सर्वस्यायाचकार्थंवदापिवः याचमानेनवोदानंभूद्वादद्तुसेवकाः ४ भवतस्त्र
त्रियाणांचपरप्रेष्यास्तथाद्विजाः भविष्यथाल्पविज्ञानाहनपूजापरायणाः ५ हरिद्
बहुपुत्राश्चसंपन्नाःपुत्रवर्जिताः कन्यावितग्रहीतारःपुण्यविक्रयकारकाः ६ इतिस्वा
शुवैशाप्यंमहेंद्रंगंतुमुद्यताः इतिरामवचःश्रुत्वाब्राह्मण्याभयसंकिताः ७ ऊचुःसर्व
समागम्यतंरामंगंतुमुद्यतं देवदेवमहादेवभवान्भूदेवरक्षकः ८ त्वंरामेवरदेत्येवको
स्मान्नक्षंतुमर्हति विशापंदेहिभोस्वामिन्सर्वज्ञोसिजगत्पते ९ इतितेरुक्तमाकर्ण्यवच

नंचेदमब्रवीत् प्राप्तेकलियुगेघोरेस्वस्वधर्मविवर्जिते १० भविष्यतिनसंशयः
सरत्नकलशानसमामंत्र्यमहेंद्राद्रिमुपागतः ९१ सुखेनवसतिंचक्रेतस्मिन्नद्रौजगत्पतिः स
स्वयामपिप्राप्तास्तेरामदत्तानिमूसुराः ९२ भोत्मरःक्षेत्रवृत्तिंश्चदोग्धहाराणिसर्वतः ९३
ऋषयऊचुः भगवन्सूतसर्वज्ञपुराणेष्वतिकोविद किमर्थंभार्गवोदेशंचकाराध्योस्वयंवि
भुः ९४ उत्कंसंसेवतःपूर्वंविस्तार्यतदशेषतः शृणुध्वमृषयःसर्वेकथयामासविस्तरात् ९५
सूतोवाच यथाचकारदेशंसजामदग्न्योमितप्रभः इदमेवपुराप्रश्नंनारदायब्रवीद्गुरुः ९६
नारदोवाच जामदग्न्यस्सजदृष्ट्वेउत्सार्यक्षेत्रमादरात् इतिप्रोक्तंत्वयापूर्वंकार्तिकेयोमहा
मतिः ९७ अस्थिंकिमर्थमुत्सार्यक्षेत्रंचकृतवानपुनः इतत्सर्वंविस्तरेणश्रोतुंश्रद्धालवेव
हे ९८ स्कंदोवाच पुरांतभार्गवारामःक्षत्रियांतंकरोद्विभुः इत्येतत्सहमेधेनहोतविप्र

कश्यपः ९९ सरामोवभृतःस्नातःदक्षिणाव्यंभगूद्वहः सागरांत्यवसुमतींगुरवेदान्महाम
हामतिः २० ततस्तुव्रतिनःसर्वेराममूचुस्तदेवचः ब्राह्मणीयाधरासर्वासमुद्रांताभृगूद्वह
२१ नवस्थेत्वयारामदत्तैवैवसुधातले इतितेषांवचःश्रुत्वातथेत्युक्त्वाससभार्गवः २२
अर्णवस्यानमाकांक्षन्प्रययौपश्चिमांदिशं चरन्सवसुधांकृत्स्नांसशैलवनकाननां २३
क्रमादागत्यचांद्राक्षीत्सह्यपर्वतमुत्तमं नानागमतपोनिष्ठैर्मंत्रसिद्धैर्महर्षिभिः २४ अप्स
रोर्वायुभक्षैश्चशीर्णपत्राशनैरपि सुरकिंनरगंधर्वैरप्सरोभिश्चचारणैः २५ नानामणि
मयैःशृंगैःस्वर्णधातुविचित्रितैः नानाद्रुमलतागुल्मैर्नानापक्षिगणैरपि २६ नानामृग
गणैश्चापिनानाप्रस्रवणैरपि नेकधातुभिःपनसैश्चकपित्थैश्चरसालकैः २७ फलभारनम
च्छाखावशिखरैर्बहुभिर्वृतैः चंपकैर्नागपुन्नागैर्बकुलैर्घ्राणतर्पणैः २८ सततंरक्तकंठानां

कूर्चिनेभ्रपतत्रिणः व्रजंतश्चेमातंगैर्गर्णतमिवकिन्नरैः २१ क्रंदंतमिवपंक्तास्यैर्गायंतमिवषट्पदैः अरुद्यसागशतशृंगदृशीरदपंक्तिधिः २० कक्षौलैद्विरदाकारैःप्रत्यग्रंतमिवोन्नतं सा आवर्तनिकरैर्दुष्पारंगभीरंचरुणाशयं २१ सशंखामोक्तिकःकर्णविमलोदरपूरितं सत्वं द्रोदुगणैःकीर्णआकाशमिवनिर्मलं २२ नानाप्रधरजातिभिःसार्वभौममिवांबुधिं मत्स्यैः प्रकल्पनैकैःतिमिमिश्वतिमंगलैः २३ यादोभिरन्यैर्विविधैःसंकीर्णजलमारुतैः दृष्ट्वा नर्णवुधिंरामःसालंपूर्वमभाषत् २४ भोभोजलनिधेदुष्टं मयासर्पलजाधुना इमंदेशमि तिप्रोक्तंप्रत्यक्षवाचसरिप्यति २५ त्वदाज्ञेवतिष्ठमिवेलामाक्रम्यभार्गव कियान्देशान् परित्यज्येमयाज्ञानेनकिंचन २६ मय्युत्सृजमहाभागपरशुंत्वत्करस्थितं यतेप्रदितदारभ्य त्यजामिस्थलमप्रतः २७ इत्याकर्ण्यवचस्तस्यसिंहोरमितविक्रमः स्थित्वासह्यगिरेश्शृंग

क्षिप्तेपरशुंलघुं ३८ कुठारपतनात्स्थानंकृत्वासिमसरिप्यति: अपसर्पलघ्वांबुनदीवशारदा गमे ३९ तत्रेवतीर्यशैलेद्रशृंगाद्भुतकुलोद्भवः देशमालोक्ययामास त्यक्तंवारिधिनातदा ४० सह्यपर्वतमारभ्ययोजनानित्रयोविधे कन्याकुमारंचैकत्रनासिक्यंबकापुरे ४१ सीमरूपेण विद्यंतेदक्षिणोतरतःशुभोः योजनंत्रिंशतायावद्भेदसप्तधासतं ४२ अब्रह्मण्येतदादेशे कैवर्तीनम्रेष्यभार्गवः शिलासवदिशंकंठेयन्मुस्त्रमकल्पयत् ४३ दशानेवतदाविप्रान्च कारभृगुनंदनः क्षोणितलेयद्यदस्तिपुनस्तत्रविवर्जयेत् ४४ वरंदशस्वदेशेभ्योदुर्भिक्षोमा भवलति स्थापयित्वाचकिर्येसःक्षेत्रेविप्रान्स्वकल्पताम् ४५ ग्रामदत्त्वाग्रयोवासुप्रीते नांतरान्नवं बहुधान्यवतीभ्यान्भरियंसस्यशालिनि ४६ धनधान्यसमृद्धाच्यूयंभवति सर्वदा यदाकदावायुष्माकंविपतिर्जायतेभुवि ४७ तदाकृत्वंततःसर्वसमेवतसुखाप्तये ज्ञा

गत्वाहंतदाविप्रोवः कार्यसाधयेक्षणात् ४८ इतिदत्वावरंतेभ्योजामदग्न्यःकृपानिधिः गोकर्णं
प्रायथोरामोमहाबलपराक्रमः ४९ महाबलेशसंपूज्यविधिवद्गुरुनंदनः किंचित्कालंसचोवास
गोकर्णेश्वरसंनिधौ ५० गतेतुभार्गवेरामेतत्क्षेत्रस्थाद्विजातयः धनधान्यसमृद्धाभाः समवे
ताःकदाचन ५१ रामवाक्यपरिक्षार्थंमंत्रयंचक्रुरंजसा मीलितानाचयुष्माकंभयंनोयदा
भवेत् ५२ तदागच्छामीतिपुरा भार्गवोवक्तवान्किल तत्सत्यमनृतंवेतिप्रतिष्ठाकूर्महे
वयं ५३ इतिसर्वेसमालोच्यरामेसुक्षेत्रेप्रचक्रमुः आक्रंदंतुतदातेषांश्रुत्वारामकृपानि
धिः ५४ प्रादुरासीत्पुरोभागेवर्षिर्भार्गवःस्वयं श्रीभार्गवरामोवाच किमर्थंक्रंदितंवि
प्राभवद्भिर्मत्रितैरिह ५५ किंदुःखंभवतामद्यनाशमाप्यचिरादहं ५६ स्मरोवाच इति
तस्यवचःश्रुत्वाप्रत्यूचुस्तेभयान्विताः नकिंचिदापसंप्राप्तंदुःखंत्वत्कृपयाविभो ५७

जाल्पतंभवतांसत्यंअनृतंवेतिशंकितैः केवलंतुपरीक्षार्थंक्रंदितंमीलितैर्विभो ५८ इतितेषां
वचःश्रुत्वाक्रोधसंरक्तलोचनं निदर्हंतिविनेत्राभ्यामालोक्यतभृकुटीः ५९ सशापितान्
तदाविप्रान्जामदग्निकुमारकः तदन्नःभोजनेयूयंचैलखंडधराभुवि ६० अप्रविद्याश्चनाथा
हंश्लाघनीयाभविष्यथ दत्तेशंभार्गवेरामेतस्मेक्षेत्रस्थाद्विजातयः ६१ शापग्रस्तासुदुःखार्ता
श्चटुप्रायासदाभवेत् गतेतुकतिचित्कालेरविवंशसमुद्भवः ६२ मयूरध्वजनामातिक्षत्रियोस
प्रशांसतः श्चटुप्रायान्द्विजान्प्रेक्ष्येदारिद्र्यवर्मास्वराष्ट्रजान् ६३ अहिछत्रंसमागम्यतत्र
स्थान्द्विजपुंगवान् आनीयस्वपुरंतेभ्योदत्तोग्रामान्सुदालयं ६४ साधितममलेदेशे
आप्लुचक्रेतरुविटपैर्विविधैश्चपुष्पितायैः ६५ इतिश्रीस्कंदपुराणेरेवरखंडेकुमारसं
वादेपरशुरामक्षेत्रोत्पत्तिकथनंनामसप्तमोध्यायः ७ ५ ५ ५

Oriental Research Institute

श्रीनारदोवाच मयूरध्वजमहावीर्यःसूर्यवंशसमुद्भवः कथंस्थापितवान्विप्रान्विस्तारान्वद
स्कव्रत १ श्रीस्कंदोवाच मयूरध्वजनृपतिर्हेमांगदकुमारकः ओहिलत्रस्थितापूज्यान्आग
तान्द्विजपुंगवान् २ सुपुत्रपौत्रसहितान्संपूज्यविविधान्नृपः प्रासादयितातान्विप्रान्ध
नसत्कारभोजनैः ३ सप्तग्रहारान्चकारासौद्वात्रिंशग्रामभेदतः तत्रतत्रद्विजवरान्स्थापयामा
सभूपतिः ४ कदंबकाननेत्रीणिलोकर्णेवेरसंख्यकान् स्कलिमल्लासटेतद्वद्वयग्रामंचकार
सः ५ सर्वशास्त्रेषुनिरतान्अग्निहोत्रसमन्वितान् स्थापयामासतान्विप्रान्विवंशसमुद्भ
वः ६ ध्वजपूर्यांचसंस्थाप्यसीतायादक्षिणेतटे अजपूर्यांचतुर्ग्रामान्चकारविधिवन्नृपान्॥७॥
अंनंतेश्वरसमीपेतुद्वग्रामान्चकारसः तस्त्रेपंचसमाहूयनेत्रावत्कूलतेरतटे ८ ग्राममेकंचका
रासौसंस्थाप्यविधिवन्नृपः तन्मध्येगजपूर्यांचनरसिंहंचप्रतिष्ठितं ९ प्राच्यांसिध्येश्वरोयत्र

पश्चिमेलवणांबुधिः उत्तरेकोहिलिंगेशोयत्रशीतास्तिदक्षिणे २० सेवकूटग्रामभिविख्यातेजगतीतले तत्क्षेषमितिपूर्वोक्तेनैवलुत्तरेतटे २१ नवग्रामंचकारासौश्रोत्रियेभ्यः प्रदत्तवान् इक्षुक्षेत्रनिर्मासनपतिअग्रहारान्पृथक्पृथक् २२ ब्राह्मणेभ्यःप्रदत्वाथस्वस्थ चित्तोभवेत्तदा एतेषुग्राममुख्येषुस्थिताब्राह्मणपुंगवाः २३ संतोषमावहन्राज्ञेवेदाध्ययनपारगैः शिवपूजापरोनित्यंविष्णुपूजापरायणः २४ महागणपतिश्चापिप्रसादाक्षिणस्तथा षट्कर्मनिरताःशांतासर्वशास्त्रेषुकोविदः २५ मंत्रशास्त्रेषुनिरताःज्योतिः शास्त्रविशारदाः पंचयज्ञपरानित्यंयज्ञित्रादशोत्तवः २६ श्रौतस्मार्तसदाचारानिष्ठासक र्मतत्पराः वर्णाश्रमोचितान्धर्मान्नित्यंसन्मार्गचालकाः २७ मयूरवर्मानृपतौशोणेशा सतिधर्मतः प्रहृष्टोभूत्तदालोकोयथाकृतयुगेपुरा २८ श्रीस्कंदोवाच अथकालेनमह्

तांशिखिवर्मामहीपतिः कलिमाक्रांतमालोक्यजगत्सर्वंविचक्षणः २९ राज्यभारसमारोपेषुवि न्यस्यतपसययौ चंद्रांगदस्यतनयंबालंसंप्रेक्ष्यनारद ३० तदातस्मैनिलयाःब्राह्मणास्त्व मितप्रभाः मीलितामंत्रयामासुःद्वात्रिंशद्ग्रामवासिनः ३१ राजपुत्रःशिशुरयंमंत्रिवर्यो रूपेक्षिकाः तस्मात्पालनकृत्कोपिनास्त्यत्रविषयेक्वत ३२ वयमद्यैवगच्छामोत्यत्कादेश मिमंपुनः चित्यचित्वमहीछत्रमाहृतकालविपर्ययः ३३ इतिसर्वेसमालोक्यजग्मुस्ते वैद्यथागतः ततस्तत्रस्थिताविप्रारागतेब्राह्मणेरपि ३४ तेषांग्रामाद्दुंदिदेवोवासंचकेस मेसते चिरकालयतेतत्रशिखिवर्मासुतःसुधीः ३५ चंद्रांगदइतिख्यातोविचारमकरो तदा मत्रिभ्रातुसमाहूताब्राह्मणाश्चागताइति ३६ चारैःसुबुधास्तेविप्रायथापूर्वंगता तापुनः चंद्रांगदोपिराजासावहिछत्रंगतःपुनः ३८ पूर्वमाकारितान्विप्रान्समेत्यावाच

४ आत्यादुर्बंधुकृत्यंतंगोराष्ट्रनिलयंइति प्रत्याख्याताःस्थातत्र गोराष्ट्रआगताद्विजा ३५॥४

भूपतिः चेद्रोगदोवाच गत्वामद्विषयेविप्रकिमर्थंपुनरागताः २९ निर्भयमेधाविमतिंचक्रे
महामतिः ग्रामेषुग्रहभेदानिपरस्परहितायैवच इदंमिन्द्रंकरोमीतिसोमतिमतांवरः ३० स
चैवैः सहनिश्चेत्यपुरश्चुंद्रांचकारसः तथैवग्रहभेदानिचकारजपनंदनः ३१ कारारुढग्राम
केतुभेदंचतारिसंख्यकः तथाकर्कोडिमध्येतुअष्टभेदान्चकारसः ३२ तथैवमरणेग्रामेद्वौ
यंभेदविस्तरं कोमवीनांसुमध्येचभेदौद्वाविहपार्थिवः ३३ पाडिग्रामेवेदसंख्यातदूको
डिलुनामके नागषेलुग्रामकेतुवेदवेदभेदाहसः ३४ मित्रनाडुग्राममध्येतदूसार्थि
वनंदनः निमार्गकग्राममध्येचकारऋषिसंख्यकं ३५ सिमंतुरंग्राममध्येनवभेदान्
चकारसः श्रीवेल्यांविशेषतूःत्रिंशद्भेदंशतोत्तरं ३६ षष्टयुत्तरंशतद्वयंचत्वारिंशश्च
मध्ययोः अन्येसप्ततिरित्येवंचोत्तमाधममध्यमाः ३७ अथाष्टावत्रपूर्वोक्तानीला

वेरकृताः कूटेष्टेग्रहभेदाश्चद्वयंस्कंधपुरेकृतं ३८ पश्चिमेषोडशेग्रामेषंचभेदान्विभज्यच
श्रीपाडीग्राममुख्येतुपंचभेदानचकारसः ३९ तथैवकोडिलुग्रामेद्वौद्वौभेदौकृतोमुरा
कारमुरुग्राममध्येद्वौभेदाविहपार्थिवः ४० तथैवचोज्जेरग्रामेभेदान्प्राहसषोडश न
दर्धकर्तुग्रामेचभेदान्प्राहजगत्पतिः ४१ चिर्कोडीग्रामकेतन्योसदसद्वेदमाहसः वामि
नुरुग्रामकेतुद्वयंभेदंचकारसः ४२ पुरेग्रामेचचत्वारिबलुमंडोत्रयंतथा हैनाडुग्रामके
नामचेदवेदमाचरेत् ४३ तथैवदंचुकेग्रामेषट्भेदान्याहभूभुजः कैमिंजेभेदमेकं
चपालिंजेद्वितयंतथा ४४ शिरिपाडिमहाग्रामेपंचभेदानचकारसः कोठीपाडीमध्ये
भेदंसऋषिसंख्यकं ४५ पूर्वषोडशमुख्येतुग्रामेषुनृपतेश्वरः भेदान्येवंविधायाथ
स्वस्वचित्तेसमावहन् ४६ एतेषांग्रामभेदानांदानिपूर्वषोडशकेषुच संदेहंनात्रक

तेऽयंत्रिंसप्ततिरिनिश्चयं ४७ तत्रैवपाश्चमेहस्तेषोडशैवनसंशयः ग्रामेषुग्रहभेदानिषट्
तरशतद्वयं ४८ एवंचग्रहभेदानिकृत्वामतिमतांवरः द्विजान्छापित्वानभ्यःप्रपंत
चित्तोभवतदा ४९ अथतेब्राह्मणाःसर्वेवासंचक्रुरतंद्रिताः द्वात्रिंषट्ग्रामसुख्यतुस्त
तंतेऽभिरेपरं ५० स्कंदोवाच द्वात्रिंषट्ग्राममाहात्म्यंसक्षेपेणाहृतंमया इदानीतुम
हात्राज्ञक्रिमन्यच्छ्रोतुमिछसि ५१ इतिश्रीसह्याद्रेग्रामनिर्णयेनामाष्टमोध्यायः ८

ऋषयउचुश्च सूतसर्वपुराणार्थविज्ञानविमलाशया
तवमुखेंदुगलितंकथांपीयूषमंगलं १ पीत्वाश्रुतिपुटैर्भूयःपिपासाबलवतीहिनः
अथकथामृतंश्रोतुंपुण्यपापंभवार्तिहं २ रहस्यंविविधंब्रह्मन्नस्यामतिमतांवर
श्रुतानिसकलान्यद्धाधर्माणिविविधानिच ३ द्वात्रिंषट्ग्रामनामानिग्रहभेदानियानि

पूर्वमेवत्वयेोक्तंपाभित्यग्रामसंज्ञितं ४ यद्स्तीतिविशेषंतंतश्रोतुमिछामहेवयं सूत
उवाच श्रुणुध्वमृषयःसर्वेसावधानेनचेतसा ५ इदमेवपुरापृछन्नारदोनकोधमेकोविद्
जन्मेजयस्यतनयेःशतानीकोमहीपतिः ६ व्यासोपदेशात्सततंपुराणश्रवणेयुतः क
लिनाविष्टमालक्ष्यभारतंखंडमुत्तमं ७ क्षेत्रतीर्थैकनिरताःयज्ञकर्मस्वतत्पराः शिवपा
दारविंदैकाभवभक्तिरतंद्रिताः ८ शतानीक उवाच सर्ववेदांततत्वज्ञसर्वशस्त्रार्थकोविद्
तवरागमृतपीत्वामेतृप्तिर्जायतेकथं ९ भार्गवस्यप्रभावंचतस्यदेशस्यविस्तरं
द्वात्रिंषट्ग्रामनामानितथातद्दैवतानिच १० विस्तरेणत्वयाब्रह्मन्श्रोतुंसर्वंसमुद्यतः
उपयामानिसंतीतिपुरायत्कथितंत्वया ११ तदहंश्रोतुमिछामिग्रामानामधिदैवतं शौ
नकउवाच पुराक्षेउमुनिर्मासलवादीक्षितंद्रियः चिरकालंतपस्तप्त्वाशंकरंश्रीशमव्य

यं ९२ स्वाधीनंकारयित्वाथस्वनामाकंमितापुरी स्वमुद्दोक्तितीर्थंचविर्मायस्यमनोह
रं ९३ आश्रमंतत्रकृत्वाथनिनयेद्वत्सरं कलौयुगेतुसंप्राप्तेनैमिषारण्यमाश्रितं
९४ संक्षेपेणात्रवक्ष्यामिसावधानमनाःशृणु कदाचित्भार्गवश्रीमान्सदेक्षेत्रकुलं
गो तकः ९५ कर्णंगंतुमेनमहेंद्राजगामसः तत्रतत्रचतीर्थानिऋषीणामाश्रमानिच
९६ शनैःपश्यन्अतोह्यालनदेवतायतनानिच ततःसह्याद्रिशिखरमदूरेदृष्टवा
न्मुनिः ९७ दिव्यौषधितपोयोगमंत्रसिद्धैर्महर्षिभिः जुष्टकिन्नरगंधर्वैरप्सरोभिश्च
चारणैः ९८ नानारत्नमयैःशृंगैरिंद्रनीलैर्विचित्रितैः नानाफलप्रसवणैर्नानार्क १
दरसानुभिः ९९ रुचिरंविहरंतीनांरमणैःसिद्धयोषितां मयूरकोकिलयुतांमदा
न्यानिसमूर्छितां १० अजस्रंरुरुकंठैर्नाकूजितैश्चपतत्रिणां आह्वयंतमिवशां

तकांतैःकामदुघैर्द्रुमैः २१ व्रजंतमिवमातंगैर्गृणंतमिवषट्पदैः मंदारैःपारिजातैश्चसरलै
श्चोपशोभितैः २२ तमालैःशालतालैश्चकोविदारासनार्जुनैः च्यूतैःकदंबनिंबैश्चना
गपुन्नागचंपकैः २३ पाटलाशोकबकुलैःकुटजैःकूरचंपकैरपि फलसोदुंबराश्वत्थैर्दृक्षन्य
ग्रोधतिंदुकैः २४ पुण्यैरोषधिभिःपूगैराजपूजाम्रजंबुभिः आम्रातकैरग्निशिखैःप्रि
यालैर्मधुकाननैः २५ दमजातिभिरन्यैश्चराजितंवेणुवीचकैः मृगेश्वमरिभिर्गेश्वम
गेंद्रगजशल्यकैः २६ गवयःशरभैश्चैवव्याघ्रैरुरुमहीषतः मृगानाभिभिराकीर्णंविशि
ष्टैश्चमरीमृगैः २७ कदलीषंडसंस्थानलिनीपुलिनःश्रियं निर्जरैश्चामराश्चयैकदली
केतुभिस्तथा २८ विराजमानशैलंतंदृष्ट्वाहृष्टमनामुनिः अवतीर्यरथात्शीघ्रं
देशमुत्तमं २९ तत्रेत्रेग्रामवरामःमेधावीभृगुनंदनः ईशानारायणःसम्यक्पूज

यामासशास्त्रतः ३० नमोपचारैर्विविधैर्वेदोक्तमंत्रराशिभिः स्तोत्रैर्कुर्वसमारंभेशंकरश्रीना
मन्यय ३१ श्रीपरशुरामोवाच स्वात्मपूर्णसुरकोटिकिरीटिराजनिराजनीयनिजपादस
रोरुहाय शास्त्रास्त्रतानिपतयेवरशंकरश्रीनारायणायविमलायनमःशिवाय ३२ मारा
हितायमधुकैटभधारणायध्यानादृःखतरुकंठतनुप्रभाय स्तायसर्वजगतामपिशंकर
श्रीनारायणायविमलायनमःशिवाय ३३ धारानुरागधरणिधरराजकन्यावाराकेरंद्रुत
नयावशमानसाया स्वर्येंदुवन्हिनयनायवशंकरश्रीनारायणायणायविमलायनमः
शिवाय ३४ आराधनप्रणयिनांजनिशंजानानांकारायहेकलयतेकलिकल्मषाणां ॥
नारायणायनरकक्लिदशंकरश्रीनारायणायविमलायनमःशिवायः ३५ नाम्नास्ति
नांकुलनपंचलदेतिमातानामाक्षेपितस्करारिमहापुराय नाथायसर्वजगतोऽपिशंकर

श्रीनं० ३६ मखारिवन्हिमरुदंबरपूरुषार्कजैवारिकोष्टवपुषेदशविग्रहाय नानाचरा
चरमयाचरशंकरश्रीनं० ३७ वीनाजनक्लगहीतविरंचिकुंडभूनागभीतिहरणादक्ष
रावुजाय आराधितायसकलैरपिशंकरश्रीनं० ३८ नानाविलासनगराजनदीयकन्या
नामावितायनरवाहनप्रियाय नानार्कदृप्यमदनामनिशंकरश्रीनं० ३९ जयशंकर
पंकजनाभविभोविभवप्रदाद्रुपांबुनिधेः निधिपावकसेवितदेन्यहरीहरमाधवमान
वमारिपो ४० रिपुदानवदानवचक्रधराधरजापरियूननलोलभुजा भुजगाधिपको
मलभोगशयाशयशोभितश्रस्तविश्वालगदा ४१ गदभेषजचित्रविचित्रमणागणमान
सनायकतामकर करनीरजरातितश्रीशकरावरदाभयदानविधायपर ४२ पदअंभ
तसुरपूर्णकृपाकृपणाखिलकामनकल्पतरो तरुणीमणिभूषितवामततोनवुकोतिन

शकृतिनीसमणे ४३ मणिमौलिविषःघटितत्वंद्रकलावणुरेवोन्मदगोपिजना जननादिवि
हीननिरीहरदंरविकोटिविकाशविकाशरूपे ४४ रुचिरेनवकौस्तुभभंजवुगलागलशोभित
कालमहाधर गरुडायुधमस्तकसंनटनस्फुटितंकजभवांसघटा ४५ घटसंभवदत
महास्ततेजयदीशरभेशरभेशभव भवसागरतारकतारककंकवनोधकिंतांधकंधर
र ४६ रदनछदाविदलविदमभंगदनंगरसरंजितहिंसुभं वरदेकसराजितपद्मसुखं
सुखकृतसद्गुणभाग्यविधे ४७ विधिवंद्यविधेहिपरेहृदये हृदयंगमकुंकुमलिप्तधर
धरजाकमलाकुचलोलकरातरजार्हितनिर्दयदैत्यपते ४८ पतितासमहानगवज्रतुतेन
निमुक्तितवेदपुराणगणाः गणनाविषयानघपुण्यगुणागुणवर्णननीतिवभूमिसुर ४९
सुरभूरुहमूलतलसद्भुवनभवनांगनभाषितमंगलमद्भुतलंज्वलदिच्छतरुप्रसवायुधताप

नरुन्वयनं ५० नयनांबुजसाधितचक्रजयः जयक्रोडपुरीशजयः जयदिग्विजयिभवदेव
जयः तवपादरजोविमलंभवमे ५१ एवंस्तुतातदारामःकृतांजलिपुटःसुधीः नत्वानत्वाय
तोदेवंप्रतस्थेवरुणीदिशं ५२ तत्रणुत्तिमनिदिव्यंविमलोदकपूरितां मंदाकिनीप्रतिनि
भांअघोघपरिवर्जिनी ५३ तोदर्शमहाभागतस्यांस्नातुंप्रचक्रमे विधायनित्यकर्माणि
सोहंब्रह्मेतिभावयन् ५४ मंत्रमूर्तिहरीध्यायन्नांतरेभेजपन्नभूः एतस्मिन्नंतरेराज
न्आजग्मुरतिदुःखिताः ५५ विश्वस्ताःपूर्णगर्भिण्यःक्षुत्पिपासातिपीडिताः नदीकुलं
ततःप्रापुर्नवसंख्यानवाकृतिः ५६ अविदूरेतपस्तप्तंमास्राहून्हिरिसेवपमं कोटिभानुप्र
तीकाशंनासाग्रकृतलोचनं ५७ ददर्शुर्भार्गवंहृष्टंतस्थांतिकमुपाविशुः पाहिपाहिमहा
बाहोसर्वभूतदयानिधे ५८ दुःखान्नस्तारयविभोभंगभूतान्परंपरात् उच्चैराक्रंदिता

श्रोचुःयोप्रोक्तमुर्वस्तेले ५८ लयदेसावयंब्रह्मन्निंदिताःपापदूषिताः उधरायकृपांवो
धेमृतपायहताप्रियः ६० शोनकउवाच किमेचरितमाश्चर्यंविस्मयोस्फुल्लोचनः उश
रानिवनेत्राभ्यांददर्शान्पनंदन ६१ यतंतेभूतलेधीरापालयातिदुःखितान् सहजेहित
थातेषांमद्भायतकीर्तयन् ६२ अथदत्वाभयंताभ्यःकृपालुर्दीनवत्सलः मेघगंभीरयावा
चामुवाचभृगुनंदनः ६३ श्रीरामोवाच धैर्यमालंब्यतांनार्यःकेशसंत्यज्यतामिति भ
मीक्षीतंब्रूतदेतत्परमित्यवधार्यतां ६४ ततस्तद्वाक्यमाकर्ण्यसुधारसशिरोदितं उन्न
स्तुरथविस्मस्ताअष्टभ्रितलोचनः ६५ तयोत्यत्कासहसांतंसहर्तुमुपचक्रमुः स्त्रि
षट्ग्राममध्येतुश्रोत्रियान्वयिनोवयं ६६ नार्यउचुः बाल्येभर्तृवियोगेनललाटेलि
खितेनच इमामवस्थासंप्राप्तांजनैरतिविगर्हितां ६७ ग्रामणिभ्यःपरित्यक्तालपस्तीनो

वयंबत देहंत्यक्तुमुधैर्यंलागछामोनियतेर्वशात् ६८ पुण्यश्लोकनमहतात्वद्दर्शनमभू
द्विनो रुपंकुरुदयांसिंधोनःपालयकृपाकर ६९ इतितासांवचःश्रुत्वादत्तवानभयंमु
निः तामिश्वसहसंप्राप्तःकौडेशंभद्रदायकं ७० दर्शनंकारयामासयथाभक्तिर्भविष्यति
क्रियतामत्रसंवासंकिंचित्कालमतंद्रितः ७१ क्रमालंकरनायेनदेवायकरुणानिधिः
शंसतोनिनसंदेहोभविताकुलदैवतं ७२ एवमुक्तामहायोगीशोकवर्णंतंप्रयोतदा ७३
शोनकउवाच किंकरजनहितकरणंशंकरकरणंशिवेरितमेण पंकजभवनुतचरणंना
रायणंसदाकलये ७४ इतिश्रीमद्भार्गवोत्तररहस्येशंकरस्त्रीस्तुतिर्नवमोध्यायः ९

शतानिकोवाच किंचक्रुरन्यविप्रेंद्रागमिष्यतानितत्सवः ॥
विस्तरेणवदस्वाद्यपंचग्राममशेषतः १ शोनकउवाच संक्षेपेणप्रवक्ष्यामिशृणुपा

थिवसन्नम भार्गवस्वप्रभावंचग्रामस्यवैभवं २ सस्मिमासश्वसंप्राप्तःशुचिवस्त्रान्नं
तरं निर्भरीतातश्चविश्वश्वसुतास्मुषिविरेतरा २ ऋमात्कन्याश्चसंजाताःपीन्नोन्न
तपयोधराः संतोषमतुलंप्रापुःप्रष्टुंस्तानचेतम ४ तासांन्यतीयुलीलसंतथाको
मारवार्षिकं गोलकायोवनःप्रापुस्ततस्तान्मनुजेश्वरः ५ सोदरावरणार्थायचे
तंचक्रुरद्यगाः केचिज्जनाःकर्षयंतिलंगलंकाचिज्जनाः ६ केचित्प्रापुर्भरी
विद्यांकेचित्कुर्वंतिभारकं अघन्यजंतंप्रज्ञायकिंब्रूमस्त्वानरेश्वर ७ मत्वान्वि
र्णवैधव्यान्पिशूनांस्तानिराकृतान् नेत्रहीनायथासेनायथेछंविचरंतिहि ८ द्रो
नकोवाच इत्थंप्रवर्तमानस्यव्यतीयुर्दशवत्सराः भार्गवःकृतगोकर्णःतथातीलवमंड
लं ९ महेंद्रंतुकामेनप्रेषेरेकोदपत्तनं -ततोदूरेसमायातंभास्करस्यसमद्युति १० तं

दृष्ट्वाभार्गवंवध्वःपेतुश्चरणयोस्तदा तयोश्चायस्वरूपांतंउत्कारवंपुनःपुनः ११ एतान्स
त्रमहाभागत्राहिमांपापचारिणः तदाकर्ण्यवचस्तासांकृपालुर्भृगुनंदनः १२ कृपाकृ
लाचछपयापालयन्निवभूमिप तथैत्यहमहाबाहुराश्रीध्रंसोमपीठिनं १३ वेरवेरंग
तंतस्मातैकर्मसुनिष्ठित आगछचमहाप्राज्ञपश्चिमाद्योतटेस्थितं १४ संस्कारंकी
यतामद्यत्वाचेनसकारिणः अवेदिकंनमंत्रेणनामग्रहणपूर्वकः १५ स्नानंकुरुत
थातेभ्यस्तत्रनिक्षिप्यतामिति कुठारपाणिरित्युक्तामहेंद्रमगमत्तदा १६ द्रोनको०
गुरुवाक्यमथाकर्ण्यसोमपीठमहामतिः गोलकान्तान्समाहूयमंत्रपूतैर्जलैरपि १७
स्नात्वाचभस्मनाचायतथाप्युक्तिमतिजलैः विधिवन्नापयामासगुरुवाक्यसुगौर
वात् १८ नवार्णनवपुत्राणांनवनामान्यकारयत् गोशालयःकनतंचवैद्यवत्राणिचातरः १९

हेबारयेलेरौलाश्वनवैतेकर्ममापलाः गोदुगीहेमणकल्कूराःपश्चात्संभवताभवान् २०
१७ चौलोपनीतिकर्माणितवोद्वाहानियानिच लौकिकोक्तेनमार्गेणचकोद्वसुरराजः २१ का
र्याकार्यविवेकशोनातिकर्मगुरोगिरां ग्रामंकुत्रकरिष्येहमितिचिंतापरोभवन् २२ शोन
कोवाच एतस्मिन्नंतरेराजन्व्योम्निगिःसमपद्यत आत्रेयकारयस्वेतिविस्मयंविस्मया
वहं २३ ततस्तद्वाक्यमाकर्ण्यसविप्रेंद्रोमदान्वितः उपद्यकायाकोपादेसह्यशैलस्यप
श्चिमे २४ उत्तरेचक्रणीसीमाभाम्येसह्यसमुद्भवः सीतानामनदीपुण्यावर्ततेविम
लोदका २५ क्रोडदेरीशभागेतुशुक्तिमत्याश्चपश्चिमे कृशाश्वात्परतःपारुरुद्ग्रामं
चकारसः २६ तत्रास्तेभगवान्रेभुपुत्रोजसुखःसदा शंखचक्रगदाशार्ङ्गपाणिनासह
विघ्नराट् २७ तस्यचोत्तरदिग्भागेकारवेळीतिविस्मृता राजतेतत्रवेशस्यईड्पाणिश्चतु

भुजः २८ अत्रैवंचसुभक्तानांवांछितार्थप्रदायकः तस्यपश्चिमदिग्भागेवामचेतिवि
स्मिता २९ तत्रास्तेभगवान्पक्षीराट्सुरेशोध्वेजतकः अनारतंहिसुखकृत्भक्तानामभय
प्रदः ३० शुक्तिमत्यापरोभागेउलुनामेतिविस्मृता करोतितत्रसान्निध्यंदेवीभगवतीहि
सा ३१ महिषासुरनिर्नाशकारिणीचंडदर्पहा चापशूलगदाखड्गधारिणीजगदंबिका
३२ तत्रैवपुंडरीकाक्षःप्रभुःसर्वत्रगोचरः सर्वदारामभागस्थःलक्ष्मीसंश्लिष्टवि
ग्रहः ३३ कपिलाद्यानात्रिषड्वैःपुराराधेणधीमता स्थापितोमुनिभिर्लिंगंवराचरसुख
प्रदं ३४ अद्यापिलिंगरूपेणदृश्यतेदृष्टिगोचरः एवंचपंचयामान्सःकारयित्वाद्विजा
यणीः ३५ एकस्मिन्नेवमासाप्यतथैवाष्टौजनानतदा उभावुभौपृथग्ग्रामेन्यधायी
यततनरान् ३६ सुखेनस्थास्यतामत्रयावच्चंद्रदिवाकरौ भार्गवस्यप्रसादेनतावतिष्ठं

तिबालकाः ३७ अत्रगोत्रेणियुष्माकंवर्धतुकृपयाविप्रैः इत्याशिर्वादमाकर्ण्यनत्वेनुतः स्थिद्धि
जोत्तमः ३८ भूयोभूयोनमस्कृत्यश्रीदेशायमहात्मने गुरवेभार्गवायाथपुत्रयोरवाश्रमप्रति ३९
शौनकोऽनतःकालांतरेराजन्नदीमारुरुहेकचित्॥तत्रवावदंकुर्वतिपिंडभूत्करुरोयथा ४०
आधित्यकायांसह्याद्रेपूर्वतीर्वाटनसंशयः उपत्यतायमेतेषांगलंसंविधीयते ४१एतेषांगो
लकानांचवाटकाचप्रकाश्यते अथवाभारविद्यायांसेवावृत्तिस्तथैवच ४२पंचग्रामजनाभूदः
कर्महीनानिराकृताः तेतुमात्रब्राह्मणीकासजतोराजसेश्वराः ४३ सहभोज्यंसहावासंसह
संभाषणंतथा सह्याद्रिप्रयाणंचनचेत्याहुर्विचक्षणाः ४४ तेषामन्वयभूजानांपातित्यमनु
गच्छति अग्निहोत्रंचसन्यासंपौरोहित्यंतथैवच ४५ श्रौतस्मार्तकर्मत्वंपुराणपठणंतथा
स्वयंभूलिंगसंस्पर्शंनित्यंनैमित्तिकंतथैवच ४६ यमाद्यष्टांगयोगत्वंनेत्याहुर्मुनेदनः नचैतगोलका
वृत्त्याविषणीश्चनिराकृताः ४७ विप्रत्वमनुगंछंतप्रचरंतिकलौयुगे बहुनात्रकिमुक्तेनकिमन्य
च्छ्रोतुमिच्छसि ४८ एतेषांदर्शनात्सूतसांपातित्यंसभविष्यति प्रायश्चित्तविधिंवक्ष्यामतेऽस्यां
लोकने ४९ गणेशंवरविघ्नेशमनादिभूत्यंविनायकंतथाकुलमृदारविक्रमं देवीमुग्रेंद्रमहेंद्रलिंग
नमामिभूयःप्रणमामिभूयः ५० इतिश्रीसह्याद्रेपातित्यपंचग्रामनिर्णयेद्वितीयोध्यायः २०

श्रीगणेशायनमः॥श्रीशौनकोवाच॥पातित्यग्राममस्यान्यत्सुक्तिमत्याश्च
दक्षिणे शूद्रदत्तंद्विजेभ्यश्चवाहकेभ्यःस्ववाहनं १ पुरातुपादजैःस्वस्मिन्माद्रुकेदे
तिविश्रुतो रूपयौवनसंपन्नोमहाबलपराक्रमो २ शिवपूजापरानिशेद्विजन
क्तिपरायणो तयोस्तुकतिचित्कालः व्यतियराजेंद्रन ३ द्वात्रिंशग्रामनिलयं
श्रेष्ठवेदविदांवरः अशेषद्विजासमायाताः सभार्यासहपुत्रकाः ४ तंवंदंति
समाकर्ण्यनिर्भाग्योधनलोभया तयोःसमीपमाजग्मुः दरिद्रविनिवृत्तये५
आशिर्वादंततः कृत्वासमेवेतद्विजाधमाः आज्ञापोर्वकवाक्यानित्यूचुस्ते
धनलोलुपाः ६ युवांधरौयुवामाद्योयूयंपूज्योजगत्त्रये भवतोःसदृशो
नास्तिरूपौदार्यगुणादिषु ७ स्तुतिमित्यबहुविधैर्वाक्यैर्वाक्यविशारदैः स

मागतानामलोकज्येशेधर्मपरायणः ८ विधिवत्पूजयामाससतेभ्योद्रविणंब आ० ७
हु तथाशीसकुटुंबिन्यः कलासप्तनिसद्रजः ९ तदासर्वसमृद्धानिपशुधान्या
नियानिच दासीजनयुताह्यासुतरीतेन्योमुदान्वितः १० तेनसन्मानितावित्राः
वासंचक्रुरतंद्रिताः शुश्रूषांतस्यकुर्वंतोनिन्यर्द्वादशहायनाः ११ जघन्यजो
थसंचित्यपुत्रहीनोयअंगनां अन्यांसलोचनांप्राप्येपीनोन्नतपयोधरां १२ रू
पयौवनसंपन्नांसर्वलक्षणक्षितां अस्मात्संमतिवध्यर्थंवृणेहंवनितांसुभां १३
नापुत्रस्यचलोकोस्तित्याहुर्मतमतांवराः इतिनिर्धायमनसाविवाहकृतनिश्चयः
१४ आमंत्र्यबांधवैः साईमुत्कवान्समनोरथान् १५ श्रद्धोउवाच क्रीयतांम
मचावंगीसखायःपुत्रकामिनि अस्मिन्नर्थेमहाराजः जात्यंमांकुरुतायुना १६

अथतांबांधवाः सर्वेसमालोक्यपरस्परं कृत्वितंन्यांसुनाक्षोणिंविंबोष्ठीनवयौ
वनां १७ दृष्ट्वातमूचुस्तेसर्वेयोजनार्थार्थसंस्थिताः काप्यस्तन्नमाहौप्राज्ञः त
वभार्यामविष्यति १८ इतितेषांवचःश्रुत्वामेनेसाकृतकृत्यतां श्वःकालेपरिणे
तमाइतिनिश्चित्यचेसा १९ पाणिग्रहणसंभारान्संपाद्यस्वजनैःसह शिवि
कावाहकः कोपिनास्यत्रविषयेबतः २० किंकरोमिक्वगछामिकथंचिंतांतरिष
ति ब्राह्मणान्तामाहुयविनयेनाब्रवीद्वचः २१ अहंचभवतांनित्यःममकार्यसमा
यतः मनोदित्कुलस्यास्यभवद्भिःक्रीयतांक्षणु २२ तदातस्यवचःश्रुत्वावि
प्राःप्रेमनिभंभिताः तथेत्यूचुर्द्विजाःसर्वेनानारत्नैरलंकृताः २३ अथपट्टीनर
चिताअश्वैतैःशिविकांदृढं क्विक्रव्यंनरपतेहलयाविधिचोदिता २४ शोभनो

वाच गुरुबंधुजनान्सर्वान्त्यजत्यर्थपरानराः वेश्यासक्तापरस्त्रीणांद्युतासक्त
स्त्रयीमिव २५ अश्वासक्तानराभूपसततंगोत्यजंतिहि जघन्यःसहसागत्यशिवि
कामारुरोहसा २६ धनैर्वंधुग्रहेप्राप्यहतोद्वाहसशूद्रजाः परस्यांसहमुद्रायुं
प्रपेदेनिजमंदिरं २७ अथतेन्योद्विजेभश्ववस्त्राण्याभरणानिच एकैकस्याद्विज
स्याथप्रददौसमुदान्वितः २८ रातप्रस्थानिनिष्काणिकिंनदेयंमहीपते अथते
ब्राह्मणाःसर्वद्रव्यान्यादायसत्वरं २९ भरवर्गसमादायग्रामानांतुप्रचक्रमुः पति
तानागतांन्दृष्ट्वाग्रामस्याक्रोधमूर्छिताः ३० दंडमादायहस्तेननिजघ्नुस्तांनरे
श्वरः तोनयात्सहसाजग्मुरारुणंव्रजलाघजं ३१ तमूचुःपाहिपाहितिकागतिनो
विधीयतां तदातेषांवचःश्रुत्वारुषाविष्टचेतसः ३२ जघन्यजाग्रणीभ्यःतां

DR. BHAU DAJI MEMORIAL

नुवाचनयान्वितान् शोकंत्यजतहेविप्राःकिमर्थंक्लेशकारणं ३३ इदंग्रामंचरा
स्यामिनवोढामंगनामिमां गोमहिष्यादिसर्वस्वंस्थीयतांयत्रनिर्नयाः ३४
शोनकोवाच यस्यद्रोहंचकुरुतेयदायःकरुणान्विता अतीवदुःखसंतप्तः त
मेवशरणंव्रजेत् ३५ मनसानुस्मृतःसोपिद्रोहंतेनहृतंपुनः उद्धरिष्यति
धर्मात्मारामःशस्त्रभृतांवरः ३६ तेषामसौद्रोहकृंचतुर्थनरपुंगवः चेगा
त्रविस्मयःकार्योनकश्चित्करुणात्मनाः ३७ अथतेन्योद्विजेभश्वशूद्रोसोक
रुणार्दितः कांतास्वकांताकांतानांनवोढानवयौवनां ३८ विचित्रवसनोपे
तांविचित्राभरणैर्युतां गोमहिष्यादिसर्वस्वंपूरितंभवनंतथा ३९ स्नात्वाशु
क्रमतीतोयेनसिंहद्वारस्यसन्निधौ धारापूरंददौग्रामंसजनैरनिनंदितं ४०

निर्भीताः संचरंस्तत्रस्थापतंत्रांश्चतद्द्विजाः इत्युक्तातीर्थयात्राययौसवृष
लात्मजः ४१ शौनकोवाच अथतेब्राह्मणाः सर्वेहृष्टचित्तास्तदा ग्रामंम
तंशौनागानिरूप्यास्मैस्मैनिवेशनं ४२ तथैवनाम्नेत्यासंतथानामानियानि
च हव्यकव्यसुनादीनिचक्रुः संकेतमार्गतः ४३ तदाप्रभृतिराजेंद्रतेविप्रान्यव
सत्सुखे द्वात्रिंषट्ग्रामसंस्थानांमाहात्म्यंवृषलस्यच ४४ नवोढायाश्चकांता
याःकिंब्रवीमनरेश्वर कुलहीनात्परित्यक्तागुरुबंधुजनैःसह ४५ द्वात्रिंषट्ग्रा
मवासिन्योनिंदिताःपापचारिणः सदाशूद्रान्ननिरताःराजतेभूततेनवेत् ४६
एतेषांदर्शनात्सद्यःपातित्यमनुगच्छति प्रायश्चितविधिंवक्ष्येचेजंशोदर्शनंपरं
बहुनात्रकिमुक्तेननात्रकार्यविचारणा हिरण्यहंतारमनादिपूरुषंजगन्नयत्रा

तमुदारविग्रहं सुरासुरैःपूजितपादपंकजंनजेन्नसिंहंसुहृदाप्तुंते ४९ इति
श्रीसह्याद्रिखंडे· उत्तरार्द्धेएकादशोध्यायः ११
श्रीगणेशायनमः शौनकोवाच पातित्यंग्राममस्यन्यत्कोटिलिंगस्यसंन्निधौत
त्रस्थितानामतानांपापीनांक्रूरकर्मणां १ असाक्षवादिनांतेषांमहात्म्यंप्रवदा
मिते लोकेतिवैचित्र्यकरंश्रोतृणांविषयावहं २ पुरातुपार्थिवःकश्चित्आसी
त्तत्रगुणान्वितः नाम्नावसुरितिख्यातोयंविदूनांपुरंदरं ३ तस्मिन्नासतिभू
पालेक्षोणिंसर्वसमद्धिनी अनृतंनोषकस्तेनास्तीत्याहुर्मनीषिणः ४ इत्थंप्र
वर्तमानस्यव्यतीयुर्बहवःसमाः कादाचिदनवद्यांगकुलस्थानांमहात्मनां ५
तदाकोटीश्वरस्थानंसमाव्याप्तस्तत्कारणं तदावैन्येवसंबंधोऽत्राप्रस्तुहेतु

कं ६ कृत्वाविवाहंबहुधाराज्ञेसर्वेन्यवेदयेत् अथराजामहाप्राज्ञोनीतिवाक्य आ३०
विदांवरः ७ तदाकोटीश्वरस्थानात्प्रचंडान्धूर्तपुंगवान् जल्पंतःसर्वमन्न १२
तंसात्वयन्नाहपार्थिवः ८ इत्थंप्रवदतस्तत्रवाक्यंश्रुत्वानृपतेःशुभं तिरस्कृत्य
भुपस्यांग्रेन्यकुर्वंतोबभाषिरे ९ निजगादविचिन्यायहर्षयन्निवतांसभां का
र्यंपीप्रार्थइष्यामोवदत्येषांशुभाशुभं १० कलुषंयत्रयस्तिततत्रतत्रदहि
ष्यति इतिनिश्चित्यमनसाचारणाज्ञापयत्तदा ११ द्वात्रिंषट्ग्रामनिलयानूर्ते
स्वधर्मव्यवस्थितान् नृत्रामानधनान्पूज्यांक्षिप्रमानीयतामिते १२ परश्वसाय
यिष्येहंआदिष्यन्नपतिर्गृहं तस्मिन्नेवसभामध्येधूर्त्ताःकोटिश्वरेस्थिताः १३
र्णीनकोवाच सिमोपांत्यसमागत्यखनिन्नैरतिवेगतः कुर्डरंव्योममात्रंक्षोणि स्वा१३

कुत्सितकर्मणः १४ निक्षिप्यपुरुषंकश्चित्स्थीयतेतेप्यपूरयन् यथास्वस्वग
तेप्रापुराज्ञाएवव्यवस्थिताः १५ अथचौःसमानीताःद्वात्रिंषट्ग्रामनेदृतः
आजग्मुर्नृपसान्निध्यमासिर्वादपुरःसरैः १६ तत्कालोचितवाक्यानिजगुस्तु वै
नरेश्वरं तदावसज्जनैःसार्द्धंसिमाप्रांतंययुर्मुदा १७ सगत्वापूजांसभारंवेदज्ञै
कैःस्त्यांत्रिंसह स्तैर्यत्रिकोणसहितःकुटकोटिश्वरैः सह १८ स्थिरांपूजांकरोती
सगंधपुष्याक्षतादिभिः भोभोभोज्यस्तथाऽपदीपनैवेद्यवंदनैः १९ प्रार्थना
मंकरोत्यत्रपार्थिवोमनसेसितं स्तांजलिपुटीभूत्वाविनयेनाब्रवीद्वचः २०
राजोवाच विधेहिदेहिकल्याणंकलुषंयन्मयाकृतं अज्ञानताज्ञानतोपिनेक्ष्यो
मक्षम्यतांत्वया २१ कूटस्थानममुंक्षेत्रंअन्यत्स्थानमथापिवा वास्तव्यत्व

यासम्यक्बोधनायइमेनरणो २२ इत्युक्तामहीपालःतत्रतूष्णींबभूवह ह
ण्वतांसर्वभूतानांकुउरुषोविधिचोदितः २३ शौनकोवाच परित्यागायचैतेषां
स्वनाशायनरोत्तमः कीर्त्तेतथाख्यातेगदतीस्मनराधिप २४ इदंकोटीश्वरस्था
नंज्ञातव्यंनात्रसंशयः इदंश्रुतदाकर्ण्यपिशुनापापकर्मणा २५ श्रूयतांमनुजाः
सर्वेभवद्भिर्लोककैरकैः अपहृत्यमदीयंचभवंतेन्योदास्यसो २६ इतिसंजाप
यतस्तिमेनिरुक्तल्यतां इतेस्मिंतरेव्योम्नीजनस्याश्चर्यकारिणि २७ शौन
कोवाच निजभक्तस्यहएवंतथाकोटीश्वरस्यच प्राप्नोतिजनतापीयंकार्यैवामि
तप्रभो २८ सूतभावंदर्शयेतिनिजगादार्थतांप्रति नत्वागीभूमिसंबंधाजाता
नरसुखाधवं २९ कोटीश्वरस्यजनाःसर्वेवंचकाःपापचारिणः अस्मिन्नर्थमस्

राज्ञाशापामिशिवपादयोः ३० इत्युक्तासाभवत्तिंत्रैवांतर्हिताभवत् तदात
द्वाक्यमाकर्ण्यरोमांचितकलेवरं ३१ तस्थौमुहुर्ध्यर्मात्माजडीभूतःसविस्मयः
ग्रामस्थानांपुरस्तातुनूतिंरवाप्रहृष्टवान् ३२ किमीसंकुलितंमांसंभूतंपु
रुषविग्रहं सराजाविस्मयोभूत्वाक्रोधात्संरक्तलोचनः ३३ ग्रामस्थानपुरो
भागेसवस्यपदहत्यच असाक्षिवादिवादिनस्तत्रग्रामस्थेभ्यःप्रदत्तवान् ३४
परित्यागात्परित्यागंतेरेवतुविधीयतां इतिनिर्दिश्यभगवान्गछतीस्वपु
रंप्रति ३५ अथतेब्राह्मणाःसर्वेकिलीयानंतमस्तकाः असाक्षिवादिनोयू
यंपतिताःपापयंतितः ३६ अनास्थानाच्छ्राद्धानीयासर्वेकर्महिभूतः अस्मि
न्ग्रामेविवाहादिवर्जनीयोभविष्यति ३७ स्वप्नेछमनृताद्रूपमहाप्राज्ञोहृदन्नतः

ग्राममन्यंसमाख्यातजग्मुस्तेखंनिवेशनं ३८ परित्यक्तातत:सर्वेवाईस्तीर
मुपस्थिता: स्नातिपण्मासपर्यंतमंदक्ष्योव्याकुलेंद्रियः यदृच्छयगताश्रीमान्वि
मतस्तापकोमहान् ३९ आमूलमुद्रांकितबाहुदंडंमध्येसमावेशितचैलखंडं
वामोपरिन्यस्तदृतेवणुदंडंअतेयुगंमाध्वमतःप्रचंडं ५० पुनश्चमुद्रांवितसर्वगा
त्रंवामकरेसंस्थितनीरपात्रं कृपासमालोकितवामनेत्रंध्यायंतमीशंहृदिपक्षिप
त्रं ५१ कंठेसमाश्लिष्टसुपद्ममालाब्रह्माउपिंडीकृतपिंडजालंध्यायंतमीशस्य
नसिंहलीलांध्यायंतमाद्यंसितकोलरूपं ५२ तंदृष्टादंडवद्भूमौमुनिमंदारस
न्निभं वदंतंस्वमतंसम्यक्पेतुश्चरणयोर्मुदा ५३ ऊचुःस्वेषांचरित्राणिभस्म
क्षित्वेननिंदिताः पाहिपाहिमहाभागकृपालोलविदीवत्सल ५४ यौनकोवाच

इत्याकर्ण्यवचस्तेषांशोकपूरितदिङ्मुखं उद्धरिष्याम्यहंविप्राःक्षणादेवनसंशा
यः ५५ कृपाकरःसभगवान्दत्त्वाचाभयदोदौ तप्तमुद्रांकितंकृत्वामतं
वैलंमहाविभो ५६ तथाष्टाक्षरमंत्रंचविद्युनामांकितंशुभं ऋषिश्चवामदेवा
ख्योछंदोनुष्टुप्प्रकीर्तितः ५७ तथानारायणोदेवःकैवल्यार्थप्रदायकः पु
राचक्रधरःश्रीमान्हितमाप्तवान्किल ५८ कंठेचतुलसीदामललाटेऊ
र्ध्वपुंड्रकं मुखेपंचाक्षरंयस्यविद्युरेवनसंशयः ५९ बहुनात्रकिमुक्तेनकुर्व
तुममशासनं ज्ञापयित्वाततोयोगीप्रययौतैश्चसत्कृतः ६० यौनकोवाच
निष्कलंकाश्चतेविप्राःगुरोर्वचनगौरवात् तस्मिन्ग्रामेनिवासंचनरशास्ना
त् ५१ वेदवाक्यात्परित्यक्ताः निर्भीत्ताःसंचरंत्यहो तेषांदर्शनमात्रेण

पातित्यंलभतेनरः ५२ प्रायश्चित्तमहंवक्ष्येषष्टकालैरतंचरेत् ५३ इति श्रीसह्याद्रेपातित्यउत्तरविभागोनामद्वादशोध्यायः १२

श्रीगणेशायनमः शतानिकउवाच विचित्रमिदमाख्यातंविचित्रंतेमुखोद्गतं भूयोपिश्रोतुमिच्छामिवदमाहात्म्यमुत्तमं॥ १ शौनकोवाच शृणुराजन्प्रवक्ष्यामिसकलत्रपुरंपुनः पुराशातवितंतूनांगर्भिणीनामरोत्तम २ नानादेशोद्भवानांचवृत्तांतंप्रवदामिते अंगवंगकलिंगेभ्यःसोराष्ट्रगुर्जरस्त्रिया ३ आंध्रद्राविडकर्णाटकाश्मीरेभ्यस्तथैवच महाराष्ट्रकराटेभ्यःसिंधुमागधनिर्जराः ४ गौडागौराङ्गवेशाभ्यांपरित्यक्तावितंतुवः संजातापूर्वगर्भिण्यः कृतश्राद्धविगर्हितं ५ कल्पनारहितानार्यःक्षुत्पिपासातिपीडिताः भीलि

त्राताःसमायाताःतुंगभद्रादिकेभ्यः ६ तीरस्थमध्यंशांतंविरूपाक्षंमहेश्वरं नार्यःसर्वासमाविष्टाःस्तोत्रंकर्तुंप्रचक्रमुः ७ तत्रापश्यन्महाभागंनासाग्रकृतलोचनं कण्वंनाममहाभागंशातवस्त्रामिनप्रभं ८ ऊचुःप्राञ्जलयःसर्वास्वदंतांतपथंकृपमकृ कागतिर्भविदमुनेनिंदितानांमहात्मनां ९ किंनुमःकृत्यगच्छामःश्रेयोमरणमेवतः गर्भिण्यावचनंश्रुत्वाकृपालुर्वाक्यमब्रवीत् १० शौनकोवाच उत्पत्यकार्यांक्रोडाद्रेरासतेशंकराच्युतौ तयोःसमीपेवाराही सत्यशौलसमुद्भवौ ११ तस्यकूलेतपस्यंतंसर्वशास्त्रकुलांतकं भार्गवंतंमहाभागंशरण्यंव्रजतंद्रुतं १२ इतिस्तस्यवचःश्रुत्वामुनिनात्यनःपुनः यत्रास्तेकरुणासिंधुः तेत्रैवसमुपागताः १३ नदीकूलेतपस्यंतंवैश्वानरसमद्युतिं दूर

शौभार्गवंरक्षतस्यांतिकमुपाययुः १४ रक्षरक्षमहाभागसर्वभूतदयानिधे
दुःखान्नः स्तारयविभोभंगमानेचदुःखदान् १५ इत्यमाक्रंदिताःपेतुःपादयो
तेन्द्रपालज त्वयादत्तावयंब्रह्मन्दूषिताःपापकारिणः १६ उद्धरयरयासं
धोमतःप्रायाद्दतःश्रियं तासांवाक्यमथाकर्ण्यकृपालुर्नुगुनंदनः १७ शौन
कोवाच दर्शयन्स्वप्रभावंचसांत्वयन्वाक्यमादरः उद्धरन्निवनेत्राभ्यांप्रभया
दत्तवान्मुनिः १८ काविपतिश्चसंप्राप्तसर्ववदतसुव्रतोः क्षणाद्दृनतथान
स्त्र्यंमाकुरुत्ताधुना १९ नार्यऊचुः कराभ्यामंजुलिकृत्वाप्रोचुर्भार्गवस
न्मुखे भोभार्गवमहाप्राज्ञदयालोक्षत्रियांतक २० प्राग्जन्मचरितंनुज्यतेस
मिरिदृशं स्वबंधुभ्यःपरित्यक्ताःमदभाग्यनिराकृताः २१ प्रणामोकुमधेर्य

DHARMAPURI MEMORIAL

स्तात्गच्छामोनियतेबलात् पूर्वपुण्यप्रभावेनत्वद्दर्शनमवाप्तिनो २२ कृपांकु
रुष्वगुरुश्रेष्ठपालयास्मद्विजोत्तम इतितासांवचःश्रुत्वाऽभयंदत्तवान्किल
२३ शौनकोवाच इतःषष्ठेजनादूरेगोकर्णेशास्यसंनियो तत्रन्यग्रोधव
क्षोस्तियोजनद्वयमंडितः २४ तत्रस्नानंप्रकुर्वंतुनिर्मलाममशासनात्
विवाहनासाभरणंविनापादांगुलीयंक २५ धार्यतांश्रेष्ठयोःसम्यक्आकल्पे
तेभविष्यति संजातानाचयुष्माभिःसंयुक्तानांचलक्षणैःसनानुज्ञानांमनूज्ञानांव
दंत्वामहामुनिः पश्यतोसर्वलोकानांतत्रैवांतरधीयत २७ अथतस्यवचः
श्रुत्वान्यग्रोधसमुपाविशन् तत्रस्नानंसमासाद्यग्रामस्थानामराज्ञया २८
सुखेनन्यवसन्भूपभार्गवस्याज्ञयातदा काश्चित्कन्यासुधर्मिकाश्चित्पुत्रान्यदेवि २९

स्वेषुस्वेषुचसंबंधंचक्रुरन्योन्यमार्गतः तदाप्रभृतितेसर्वेराजेतनुवनेवतत् २०
शौनकोवाच तत्रजातामहाभागस्द्राएवनसंशयः तेषांसंसर्गमात्रेणपाति
त्यमनुगच्छति २१ तत्पापविनिवृत्यर्थंमार्तंडमवलोकयेत् बहुनात्रकिमुक्तेन
पुनरन्यंवदामिते २२ इतिश्रीसह्यद्रेत्रयोदशोध्यायः १३ ५ ५ ५ ५
श्रीगणेशायनमः शौनकउवाच द्वात्रिंशद्ग्रामवास्तव्यः परित्यायनराधमाः
किरातकन्यासंसर्गात्प्रचरंतिनिराकृताः १ चतुर्विंशभिकानाडोलानासकुटुंबिनि
सततदुःश्चरित्राणांविभवंप्रवदामिते २ पुराध्वजोवरस्यचंद्रस्तेनर्षिपे नानादे
शात्समायातानानावर्णाद्विजातयः ३ ब्राह्मणक्षत्रियविट्शूद्राविवर्णाश्चबरादय
यः सर्वेतेचोत्सवंदृष्ट्वाजग्मुस्तत्रयथागताः ४ ज

ग्मुस्तत्रयथागताः ४ ज
नसंमर्दितःकश्चित्तत्कन्याश्चवरस्तेभवा व्यस्तस्तांभूतदाभूपसुंदरिपंचहायना५
गुर्जरग्रामगंकेचित्वंचरत्यापथाबलि तस्मिन्नेवतदारात्रौतांगृहित्वायुगृहं ६
दुःखितोबांधवास्तस्यामात्राभ्रातापितृस्वया अदृष्ट्वाबालकंसर्वेशोकंचक्रुर्मिचा
नवत् ७ दिनत्रयमथोगत्वाक्रोशंतःपुरंययुः अतीवधूर्तास्तेविप्राः पपूषुस्तां
पुलिंद्रजां ८ तामन्यग्रामवास्तव्यसूनोरुद्वाहकिंक्रियः शवरीतेविधानेनचक्रे
वेनचोदिता ९ व्यतितेषोडशेवर्षेसाभूतापुनर्लक्षणा तनयामंगलापागीतारा
धिपतिमाननां १० पुत्रान्प्रायः क्रमात्सातुसर्वोवयवसुंदरान् दृष्ट्वंप्रवर्त्तमानायाः
व्यतीयुर्बहवःसमाः शौनकउवाच ध्वजोत्संवपुनर्ईष्टुंतद्ग्रामस्तांद्विजातयः नयाना

र्भोः समायुक्तास्तत्पुत्रैः परिवारिताः १२ नानादेशस्थिता विप्राउत्सवद्रष्टुमागताः व्याधः सोपीबबधुभ्यःसमार्यः सहमागमन् १३ तत्रोत्सवदिनेरात्रौतान्बंधून् दृष्वान्किलसातावन्मात्तरंदृष्टारुरोदातीवदुःखिता १४ उरश्चताउयामाससामा तातीवदुःखिता एतस्मिन्नंतरेमर्त्याः हाहाकारप्रचक्रमुः १५ अयज्ञस्यवधूनीचो वंचइत्वाप्रहास्यति इतिताबांधवाः सर्वेराज्ञेवार्तान्यवेदयत् १६ भूपोतिवि स्मितोभूत्वातमाहपुलिंदिनं किमर्थंद्विजपत्नींचअपहृत्यप्रयास्यसि १७ इतिराज्ञो वचःश्रुत्वातंप्रत्याहपुलिंदजः एषामदीयाबलेतुविनष्टामूध्वौत्सवे १८ पुलिंद जोवाच इदानींदैवयोगेनप्राप्तामम कुमारिका अस्मिनर्थेप्रमाणानिकुर्याद्वचदत्तया १९ इत्थंविज्ञाप्यराज्ञेतुरूधीरः सुतयान्वितः पुत्रैःपरिवृतयायैर्व्याधः स्वमं

दिरं २० तस्यवाक्यमथाकर्ण्यनृपतिर्विस्मयान्वितः निर्दहन्निवनेत्राभ्यांक्रोधात्तं रक्तविग्रहः २१ अब्रवीतान्सभामध्येतथ्यंवदतसूकरः तदाद्विजातयःसर्वेतु चुक्रीतातिविलज्जाः २२ शौनकउवाच श्रुतमस्माभिरंगश्वतत्सर्वंक्षम्यतांविभो इत्युक्त्वादयोतस्यपतुःपापरतांधमाः २३ अथराजामहाप्राज्ञोसत्यधर्मरतःसुधीः स्वाङ्गत्यतेषांसर्वस्वंग्रामंसैन्यःप्रदत्तवान् २४ परित्यागंपरित्यागत्यागंवैरंविधीयतां इत्युक्त्वानृपतिर्धीमान्जगामनिजपत्तनं २५ द्वात्रिंशद्ग्रामवासिन्यः स्त्रीला वनमस्तकाः समेत्यसदृशंतत्रपापीनांग्रामवासिनां २६ तेषांसपर्णंराजन्चतुर्वि ंशत्कुटुंबिनां चतुर्विंशत्पर्णकानंडोत्लान्यादायसत्वरं २७ तेषांजलेषुनिक्षिप्यरक्तमा ल्यानियानिव तेषांग्रामाद्बहिर्देशेतद्वोमयचारिणा २८ तथाविसर्जयामासुर्म

इत्याश्रमाध्यमहाभागययुःसर्वेयथागताः ३० शौनकोवाच किंवक्तव्यंमहाराजन्ह्यग्निषट्त्र्या मवासिनः
हानागदृढव्रतः तेभ्यःश्राद्धंततःकृत्वाविधिवल्लुप्तिसंहितं २९ ह्यग्निषट्त्र्याममध्ये तुनदेयंस्थानमीदृशं इत्यंप्रतिज्ञायुक्तानांमहात्म्यंसत्यवादिनां ३० ततस्तेपतिताः सर्वेप्रचरंतिनराधमा तत्रापिसमकालेतुसर्वधर्मबहिष्कृताः ३१ तेषांदर्शनमात्रेण पातित्यमनुगच्छति प्रायश्चितविधानेनमयाचक्रुर्नशक्यते ३२ स्थानहीनाः परित्यक्ताकोटिमार्तंउदीरितात् तदापूतानविष्यंतिनात्रकार्यविचारणा ३४ ब्रह्मनात्रकिमु क्तेनयाममन्यंवदामिते ३५ इतिमह्याद्विखंडेऽपातित्यग्रामनिर्णयेन्नामचतुर्दशः १४

श्रीगणेशायनमः शौनकोवाच पातित्यग्राममन्यत्तुब्रूहिनद्यास्तटेशुने नानाग्राम तदित्याहुःसर्वधर्मबहिष्कृताः १ रामस्तस्तुयेपूर्वोःअध्युषःसस्थलंचते मयूर वर्मानीतानोविप्राणांगरदायकान् २ उल्लिखंतस्तृणाकेचिकेचिद्राममकारिणः वे दबाह्याःकर्मशून्याःसंतुमातृद्विजातयः ३ गायत्रीजपमात्रेणब्राह्मणाइतिता हिदुः ख्यातालोकेषुसर्वत्रस्वग्रामाभिधयैवते ४ देवताराधनेचापिश्रुतिस्मार्त्यु दितेपिच एनाहरिमशास्त्रेणभोजनेप्रतिभोजने ५ मयूरवर्मासपुरामेधाविवति भीप्रति रामेणनिर्मितैर्विप्रैः वाहइत्याचवाहनं ६ शिष्यान्वितानसमादायपुनः स्वपुरमाययौः ग्रामप्रदानसमयेप्रोचुर्भार्गवनिमिताः ७ पुराभार्गवरामेणसा धितंहरियेनरूप आहत्यतत्कथनेभ्योदरातिवसुधामिमां ८ तथाभवतुमेधावि

कागतिर्नोविधीयते शौनकोवाच तेषांवाक्यमथाकर्ण्यसांत्वयन्नाहपार्थिवः
ग्रामंचतुष्टयंदास्येस्त्रीयतांतत्रशाश्वतं ९ इत्युक्तानृपतिःश्रीमान्ददौग्रामचतुष्ट
यं कुडालकंचयदिकंमद्दिनागामिदंतथाः १० आगतेत्योद्विजभ्यश्चशेषान्नमिप्रद
त्तवान् रामेणनिर्मितांविप्रास्त्विक्त्वाग्रामचतुष्टये ११ षट्कर्मरहितायेतुराजंतेभुव
नेश्वराः बहुनात्रकिमुक्तेनसर्वकर्मबहिष्कृताः १२ इतिश्रीस्कंदपुराणेपातित्यग्राम
निर्णयनामपंचदशोध्यायः १५ ५ ५ ५ ५ ५ ५ ५ ५ ५
श्रीगणेशायनमः शौनकोवाच वक्ष्यामिराजशार्दूलग्राममन्यद्वहिष्कृतं वेलंजी
तित्तिड्याहुसीतायोत्तरोधसि १ स्वामियुनहत्यांचप्रचरंतिनराधमाः विम
लंप्रवदाम्यद्यसावधानमनाःशृणु २ आसीत्सुराबीरनृपःपुरंदरसमद्युतिः ध

न्वीमग्रणीःश्रेष्ठोयंविदुर्भूपुरंदरं ३ सर्वकामसमृद्धाख्यानगरीस्त्रमालिनी प्र
ज्वलत्श्रियादिव्यावांछतीमिवसंस्थितां ४ जराशोककुमहरांतीष्टकंपांमि
तिकुलैः भवतःसलिलयत्नाढ्यांउक्षिप्तध्वजतोरणी ५ दिव्यमूलफलैर्वक्षैःफ
लपुष्पोपशोभितां नीलपीतसितश्यामैःलोहितश्यामरेमगैः ६ लतागुल्मैः
परिवृतांरक्तमंजीरधारिभिः पुष्पिताग्रमहाशाखाप्रवालांकुराधारिणः ७
लतावितानसंछन्नानदीषुसरसीषुच वृक्षाबहुविधास्तत्रराजंतेकेतवोय
थाः ८ केतक्याशोकबकुलैःपुन्नागतिलकार्जुनैः चूतनिंबाश्वबदरीकंध
बदरीकंधबकुलाम्रुवैः ९ प्रियंगुपाटलीजंबुराल्मलीप्लक्षचंपकाः माल
लालतमालाश्वचंपकाश्वमनोरथाः १० सफलैःपुष्पशिखराज्वलिताग्निशिखाप्र

व आम्रातकमधुश्चैवलकुटाःकुटचासनाः १२ खर्जूरनारिकेलाश्चपूगाः सघनछदाश्चयथा एतैश्चान्यैश्चबहवःश्रोभितैःपरितःपुरी १३ गंधवतिचपुष्पाणीरसवंतिफलानिच मेरुमांदारतुल्यानिसदनानिशोभनानिच नदीतानिचतत्रस्थतत्रतत्रसरांसिच १३ भासंतपुण्यतीर्थानिरम्याणिविमलानिच मेरुमांदारतुल्यानिसौधानिभुवनानिच १४ नगरीतांविशेषज्ञःपालयामासभूमिपः तस्यज्येष्ठगुणवतिद्वितीयागुणमालिनि १५ रुपयौवनसंपन्नौभार्येबालमृगेक्षणे स्तनंधयिकनिशायारक्षणंकुरुतेसदा १७ आदरात्राजवेश्मार्यातांकन्यामोरसामिव द्वितीयाचक्रुद्ध्यामदंभर्तुश्चकुर्वति १८ अतीवनम्रभावेनचास्तेसागुणमालिनि इत्यंप्रवर्त्ततस्याथद्विजस्यभवनंप्रति १९ शौनकोवाच गाराङ्गनि

DR. BHAU DAJI MEMORIAL

लयःकश्चिद्विप्रोवेदविदांवरः त्रायनार्थमथायातःतनयाएनिवन्नमानसः २० दुःखेनरात्रौशयनंकरोज्जागरकंमुनिः तस्याःक्षपायामध्येतुकनिशावरवर्णिनि २१ उत्थायशयनात्तूर्णंअन्वगाच्छिशुसंहतिं तंशिशुंसहसोत्थायभूयःपर्यंकमाविशत् २२ उत्सार्यमतिदीयत्वादनेकांकंधरंतदा बभंजनपशार्दूलधैर्यमालंब्येचतसा २३ तंशिशुंसहसोत्थाय भूयःपर्यंकमाविशत् किंवक्ष्यंदुरासाक्षादेवाभवत्तदा २५ अथप्रभातेज्येष्ठासाउत्सार्यशयनात्तदा अंकगांवलकादृष्ट्वारुधिरेणार्दितांतनुं २५ आकिमेतदितिदीर्घंहाहतास्मिविधेवतं उदंताउयंतीसाकरात्यामतिविह्वला २६ जडीभूताक्षणीनाथललापाती

वदुःखिता आर्तस्वरंतदाकर्ण्यकनिशातीवमेषज २७ वैचित्रेणमहाराज
प्रयापततथाविधां द्यूतविवादंश्रुत्वातुद्विजःखिन्नमनाअभूत् राज्ञेनिवेद
यामासवृत्तांतविस्तरातयोः २८ विप्रवाक्यमथाकर्ण्यसन्नाद्विस्मयमापसः
तदानिमंत्रणिःसार्द्धंनिर्नेतुंनशशाकह २९ तमाहयसमेधाविभूसुरंरायनो
र्थिनं तथ्यंवदयथाहरंशंकांमाकुरुमाकुरु ३० नृपतेर्वाक्यमाबुध्याभसुरः
प्राहसस्मितं अहोप्रागस्यसिकेयंयुवतिजनमस्यदं ३१ मतंगजेविवाहास्य
अशंकंहंतुमिहते ध्यात्वामुहुर्त्तमनसाद्विजः सोपिदलीकृत्वाः ३२ मयात्रबोधि
तंवाक्यंअतिक्रामितुमज्जसा राज्ञेवक्षिप्यिष्यामिनरंफलाफलंयया ३३ इत्थंनि
धार्यविप्रोसौस्नुषांरसिकंतदा यदाभवतुमेपुत्रंचक्रंथंयदिनिर्णयं ३४ विप्र

उवाच नजानेतमनयोः कर्मदुःकृतंचातिगर्हितं तथाप्युपायवक्ष्यामिराजःश्रो
णिशिरोमणि ३५ प्रत्यग्वार्धितटेमावितिख्यातेतिजयंतिका तस्मिन्नाष्ट्रेद्विजः क
श्चिच्चतुर्निःसनुर्निसरः ३६ ज्येष्ठोवेदविदांश्रेष्ठोद्वितीयःशास्त्रशास्त्रवित् तृ
तीयोलोपिशास्त्रज्ञः कनिष्ठोन्यायविस्तरात् ३७ गोराष्ट्रेशाधिपतिः सर्वज्ञो
पिमहामतिः करातस्यपुरोभोगेनित्यनितिजनैः कृतां ३८ तमानयमहाबाहो
प्रागल्भेष्यतिकोविदः कलुषाकलुषंसम्यकसकरिष्यत्यसंशयः ३९ विनातं
नत्रिनुवनेनिर्नेतुंकोपिनास्तीहि तयेत्युक्तानरपतिः लेखयित्वासुपत्रिकां ४०
चारानाज्ञापयामासगोराष्ट्रमिलयेप्रति तेप्रायुः सत्वरंदूताः राज्ञेदुःपत्रिकां
नृप ४१ लेख्यामालोक्यंतत्रलेगोराष्ट्राधिपतिः स्वयं ततोर्किकंसमाहूयगद

तीस्मन्पोतमः ४१ ददातिसर्वनोमश्वप्रलोद्वंदूषुमिछति विजयांस्वंपु
४१ रिरमांस्वयाश्वोगम्यतामिति ४२ तथासबाढमित्युक्त्वाप्रतस्थेविप्रनंदनः ४३
इतिश्रीस्कंदपुराणेवाउशीध्याय १६ ७ ७ ७ ७ ७ ७ ७ ७
श्रीगणेशायनमः शौनकोवाच भाव्यवस्तुमहाज्ञातोहृलयाविदिवोदिताः
गोत्रेभ्यसहितस्तूर्णंनिर्जगामत्वनैःशनैः १ ततोत्पाताःसमुद्भूतादिविभूम्यंत
रिक्षगाः विप्रप्रातिकराघोरादारुणाचोमहर्षणः २ ननादांतर्हितोभूमौपृष
दंसौजगर्जंच अनेकशाखासंयुक्ताचक्षाःपेतुसमंततः ३ विप्रस्यदक्षिणेभा
गेशिवाघोराप्रवाशिरे रुदंतिवायसंप्राप्तस्यशशांकः समदृश्यत ४ एतान्योसा
तकरीनिमनसान्यत्स्मरन्यो दिनान्यषादशातीतेसार्वभौमदर्शनः ५

सराजामतिमानविप्रमानयित्वाजगादतं शिशुद्युम्निदंसम्यक्विचाराय
महामते ६ तछ्रुत्वाद्विजशार्दूलःप्रविवेशसनाकृणं द्विजभार्यासमाहूयप्रोव
चद्विजपुंगवः ७ ब्राह्मणीवाच: विहायवस्त्वाभरणंतथालज्जांविहायमया प्र
दक्षिणंकरोत्यासुसनांसम्यक्सुलोचना ८ सानिष्पापानवेत्येनंनात्रकार्यवि
चारणा एवमुक्त्वाद्विजवरःतूष्णीतत्रानवत्किल ९ शौनकोवाच श्रुत्वाज्येष्ठ
थावाक्यंहाकृष्टप्राप्तवत्सहे मनसानकृतंकर्मदुर्लभ्यानियतेगति १० कथंकार्य
प्रमाणंचद्दास्मतुनशक्यते कलुषवाधारयामिनधार्यनिर्दितंमया ११ प्राण
मेवपरित्यज्येमानमेवाभिरक्षति अनित्यमध्रुवंप्राणामानमाचंद्रतारकं १२
उत्तमामानमिछंतिधनवानोहिमध्यमाः अधमाधनमिछंतिमानोहिमहतांधनं १३

५० तस्मादहंप्राणमानिकदाचिदपिनक्रिये पश्यंतिसर्वभूताद्यसक्षाभीदंकलेवरं १४
इत्युत्कासागुणवतितूष्णिमेवानयंतदा द्वितीयोत्सायलराक्षसायैश्चविनासति १५
तस्मिंस्तदापुरोभागेनिर्लज्जानयवर्जिता नोदृष्टमुनुज्ञाःसर्वेहाहाकारंप्रचुक्रुशुः
१६ क्रूरयापापरतयाबालकीवानयाहता अस्मिन्नर्थेमहाराजशंकामाकुरुमाकुरु
१७ तस्याःसधीरनोदृष्टराजाविस्मयमागतः दंडयित्वामुभुक्षांतोमानयित्वाद्वि
जोत्तमं १८ प्रेषणात्तस्यधनंगाश्चग्रामद्वयमुदातदा अनेकवल्लाभरणंवैजयंति
मनोरमां १९ स्वाप्रधानैर्नोराजाविशातिस्वनिकेतनं सुखेनविवसंतस्यमहाका
लोव्यवर्तत २० अथैनंनियहंकर्तुरधानवेषणतत्परः शोनकोवाच समेयमंत्रि
णंसर्वेप्राचीनाबुद्धिजीविनः २१ अतीवमूर्खःसजातः सूनुस्तस्यदुरात्मवान् त

स्यभार्यावरारोहारूपयौवनशालिनि २२ आयताक्षायुगश्रोणीपीनोन्नतकुचद्वया
बिंबाधरीसुवदनावीटमार्गप्रवर्तनी २३ कदाचिज्जारमर्त्येणविलासंकुर्वतिसति न
र्तातयाविधादृष्टातांक्रोधाद्विवशंगतः २४ खड्गमुरज्यहस्तेनभियुनीकृतविग्रहौ स्म
रग्रहेणविवशौतौतदाबध्यंत्रितौ २५ कलाज्ञौसुनिपुणौसंहारमकरोत्क्षणा शौ
नकोवाच दैवादयंसमायातः कलःस्वेनाप्रमाप्तये २६ इदानीदोषमारोप्यप्राचीना
मंत्रसत्तमः स्वभार्याशिक्षांकृतवान्अस्यकर्यदोषमारोपणीयंशिक्षानार्थः २७
सर्वथैववचनात्श्रुतिचेछंकायामात् अहिंसापरमोधर्मोधर्मतिभगवद्वचात् २८
ब्राह्मणस्यसर्वथैवहिंसानिषिद्धएवंतावत् तत्रापिस्त्रीहत्यामिथुनंच २९ एवंकृत
स्यपुरुषस्यकर्यदोषंनीरोपणीयं भार्यादंडपृथक्करोत्येतिपरित्यज्यदुष्टार्यतिवा ३०

५१ अयंपुरुषःसर्वथादुःखएवमर्थः प्रकृतमनुसरामः २१ राज्ञेनिवेदयामासवार्ता
मिथुनहत्यकृ परित्यागायचैतेषांउपायंचक्रुरंजसा २२ गोराक्षूजानांमूर्खानांपापीनाक्रू
कर्मणां अस्तेमहाबलीनेतिगोराक्षूसिंधुंसविधौ २३ दक्षिणस्थंमहाक्षेत्रंअविमुक्तं
वदंतहि यात्रांकृत्वामलदेवंतथाक्रोउश्वरंविभु २४ तंचैवदर्शनंकृत्वाप्राप्नुवंतिवि
मुक्तयो शासयित्वान्पपैवंमंत्रिणेमंत्रकोविदैः २५ राज्ञेनकोवाच अथगोरा
क्षूजासर्वेदुःखान्निर्गत्यतत्पुरं पातित्यविनिवृत्यर्थंतीर्थयात्राक्रमेणैः २६
कुर्वतःसह्यमाद्यनानमुनिगणैर्वृतं अवतीर्यगिरेःशृंगतालवंदेशमाविशत्
२७ क्रमाद्गोकर्णमद्राक्षुःतत्क्षेत्रंस्थंमहाबलं गोकर्णेशंचसंपूज्यविधिवन्नृपनं

दन : २८ स्नात्वाशुक्लिमतीतोयेसर्वपापविनाशनि विधिवत्पजयामासुःखे
षांपतिनिवृत्तये २९ पश्चात्तापेनसंयुक्तादक्षिणंदिशमाययुः शर्मांपिशाचस्त्या
ज्यांसुघ्नस्यदुरात्मन ५० पृष्ठभागेयत्रयत्रतत्रतत्रगमिष्यत अनेनेशसमीपेतुते
पत्रंपतिमहामुनि शंखचक्रगदापद्ममुद्रालक्षितंविग्रहं तंदृष्टादंडवद्भूमेपेतुश्च
रणयोर्मुरा उचुस्वेषांचरित्राणियुग्महस्तेनदूषिताः ध्यात्वामुहुर्तंधर्मात्मारूपणा
विष्टमानसः दर्शतीर्थादकंतेभ्यःसूचयन्निवमंगलं स्नात्वापितीर्थमध्येतुगुंजामात्रंवि
तंशुभं ५१ जनार्दनइतिख्यातंशालिग्रामंमहत्किल स्नाताधोस्मीतिनिश्चित्यमंजुषां
तेनिबध्यत ५२ अरुह्यसह्यशिखरंगंतुसर्वेप्रचक्रमुः मार्गेमाध्यन्हवेलायांसीतायाः
उत्तरेतटे ५३ गलितेपनसंदृष्ट्वाक्षमूलमुपाविशत् फलंतत्सहसानिद्वाबुभुक्षु

स्तेनरास्तदा ४४ वस्त्रेणमार्जनंकृत्वाहस्तंमतिविवर्जिताः तेसर्वेगाढमागत्यवस्त्र
मूलंव्यलोकयन् ४५ तत्रस्थूमहाश्वर्यंकिमेतदितिराद्धिताः असीत्तूष्णरेऽपीटचरण
लयांमज्जनार्दनः ४६ गृहीत्वातेमुदाःखननायोपचक्रमुः एतस्मिन्नंतरेनृपस्यो
ल्मिगीःसमपद्यत ४७ स्थीयतामत्रनोविप्राःनेमस्खननंभविष्यति एषएवनसंदे
होभविष्यतिजनार्दनः ४८ युष्माकंकुलदेवत्वश्रेयः प्राप्तिविरूढये श्रयकासाम
भगवति तत्रैवांतरधीयत ४९ केषांसरस्वतीकेनकारणेनोदिताकिल इतिसर्वे
समालोक्यहर्षनिभरयं त्रिताः ५० अस्मिन्नेवमहायमेप्रवासंकुमहेवयं त्रि
त्सलानित्रेचक्रुःग्रामस्थानामनुज्ञया ५१ उषुस्तेरतिचिरालंहव्यकव्यविवर्जि
ताः नायाताःपूर्वनिलयेयेतेषानचनंप्रति ५२ किमेतदितिनिश्चित्यस्वेषांपा

DR. BHAU DAJI MEMORIAL

पेनशंकिताः मुनीन्नालोकयामासुपूर्वदृष्टमहाजनाः ५३ सोपिदृष्टामहा
तेजापावयामासशंखस्तः तत्मुद्रांकितंःलक्षामतंचैसवसशितं ५४ तंये
वाक्षरमंत्रंपरंचोपदिदेशसः आनोभद्रेतिमंत्रेणमृदाहरणमुच्यते ५५
आमंद्रेरितिसूक्तेनमृदालेपनमुच्यते अक्षिभ्यांतेतिमंत्रेणमृदाक्षमंवि
शिष्यते ५६ नीलादिद्वादशस्थानेमुद्रालक्षणमाहसः शंखचक्रगदापद्म
जैश्वपरिशोभितैः ५७ एतेपंचप्रशस्ताश्चलोकेमुद्राः प्रकीर्तिताः ललाटधा
रणंकार्यमतोदेवेतिमंत्रतः ५८ हृदंविष्णुर्भुजानिसंहृदयेधारणंस्मृतं तद्वि
प्रासेतिमंत्रेणकपालेवामकेकुने ५९ विष्णोर्नुकेतिमंत्रेणउत्तमांगेविधीयते
प्रातर्विष्णुःकटदेशेमुद्रयाचक्रसंज्ञया ६० प्रविश्वेतिमंत्रणवक्षौसम्यविधी

यस्यत्रितेतिमंत्रेणपृष्टदेशेविधीयते ५१ तदस्यप्रियमंत्रेणवामपार्श्वेविधीयते
यतोंतावांवास्तितिमंत्रेणदक्षिणेपार्श्वकेशुने ६२ इत्येवंहादशाशेषुवेदमंत्रैर्विधी
यते इदंपवित्रंपरमंगोपनीयंप्रयत्नतः ६३ कदाचिन्नोपदेष्टव्यंकृतघ्नायदुरात्म
ने बहुनात्रकिमुक्तेनकुर्वेतुममशासनं ६४ शासयित्वामहायोगीप्रययौतैश्चस
त्कृतः गुरोरनुज्ञांस्वीकृत्यवासांचकुरुनंदिताः ६५ शौनकोवाच तदाप्रभृति
तद्ग्रामंवेलंजीतिवदंतिहितत्रस्थितान्द्विजान्सर्वान्पतितान्प्रवदंतिहि ६६
बहुनात्रकिमुक्तेनराजश्रोणीशिरोमणे तेषांदर्शनमात्रेणपातित्यमनुयास्यति
६७ प्रायश्चित्तंमयावक्तुंनशक्येनृपनंदन साधारणेनैववक्ष्येकृच्छ्रंचांद्रायणंचरत
६८ तस्मिन्पनसवृक्षेतुमहाकारुणिकेस्थिते इंद्रद्युम्नोपयामासकूटस्थेश्वमहात्म
नि ६९ श्रीशौनकोवाच इदमेवपुरावृत्तंशौनकोऋषिसत्तमः शतानिकायरा

जेतुउक्तवान्सकलद्विजः ७० शौनकोवाच चरितमिदमशेषदुरितानांचरतमि
श्रुनरजनानांसम्यगुक्तंनरेंद्र सकलकलुषनाशंयःश्रृणोतीहलोकेसहृदपि
जनमध्येसाधनंमुक्तिहेतो ७१ इतिश्रीस्कंदपुराणेसप्तद्रोभ्यायः १७

श्रीगणेशानमः शौनकौवाच अन्यद्वृत्तंप्रवक्ष्यामिदेवस्यमहात्मनः कश्चिद्वा
राष्ट्रजस्यार्थेसावधानमनाः शृणु १ अनूकलिंगदेशेतुनाम्नाकाचनमालिनि ना
रीनरसमायुक्ताहस्त्यश्वरथसंकुल २ तस्यापूर्योजगन्नाथविंशस्समुद्भवः
आसीत्सुराहेममालिर्युधिष्ठिरसमद्युतिः ३ धन्विनामग्रतःश्रेष्ठोमहाबलप
राक्रमः युद्धिप्रख्यातपरंतपयकुंजरवामान् ४ दोर्दंडमंडलाग्रेणजितसामं
तमंडलः उदयाद्रीमहास्कंधोद्युतिमानयो ५ योमास्तमामंडलस्यचा
खंडलसमप्रभाः महादानेचोपदानेज्ञानीनमितितंविदुः ६ यस्यकीर्तिः
मुखप्रोचसंजातःश्वभ्रमाशति यस्यप्रतापात्संनूतोधनंजयइतिस्फुटं ७

५५ कामोप्यनंगतानीतोरूपंदृष्ट्वाज्वलज्जितः गानीर्यमस्यदृष्ट्वाथकपालोतिचयान्वि
तः ८ वृद्धिक्षयत्वंसंप्राप्तैस्तरंगैःसहकुजाति दृष्टंगुणविशिष्टोयोधीमान्राज्यंप्र
शासति ९ अनावृष्टिभयंकिंचिन्नाग्निदुर्भिक्षजंभयंक्षुत्तस्करशार्दूलबकसिंह
द्विजंभयं १० एवंप्रवर्त्ततस्यस्यव्यतीयुर्बहवःसमाः कदाचिद्गतःश्रीमान्वेदवे
दांगपारगः ११ ललाटनेत्रात्संभूतौ वैश्वानरसमद्युतिः तथापिशांतसंयुक्तो
मूर्त्तिमानवलक्ष्यते १२ सुमत्यानार्यायायुक्तोसिष्येःसततमारतः अप्रजस्यानु
रोधैर्यंतद्वाक्यंप्राकृतेपदे १३ प्रागुक्तोसरकाष्ठान्पश्चाद्वासनामवान् समायां
तंद्विजेवीक्ष्यमधुपर्कासनादिभिः १४ पूजयामासविधिवत्प्रेममालीनृपोत्तम प्रा
गल्भ्यंचास्यपप्रच्छमोदतिच्छ्रामतिंद्विजः १५ मंत्रपूतोन्यक्षतांणिप्रयच्छद्भमपा

णिना दृष्ट्वैवंराजशार्दूलकिंचिदाकुलितेंद्रियः १६ मंत्राक्षतमणीयंत्रंवाक्यपृ
ष्टंप्रचक्रमे नूनूदेवद्विजालोकेसंतिसेवितमोत्तमाः १७ तेषांद्विजानांमध्येतुन
रिकोपिनवानूदृशः दृष्टंकर्मकृतांरंनदृष्टंजगतीतले १८ तस्यतद्वाक्यमाकर्ण्यभि
न्याश्रूण्यंद्विजायणीः उवाचकोतामोक्षोवाकंहेत्वर्थसंयुते १९ अस्माभिःपार्थि
वोदृष्ट्वावहवोनृपसत्तम नेदृशंभिषुलोकेषुविवेकांताभावानूदृशः २० तस्याभव
तुदास्यामोदक्षिणेनकरेणच गृह्यतांयदिशक्तिश्चेत्योचेन्मूर्ध्निक्षिपाम्यहं २१ तस्मी
भवतांसर्वेपश्यंत्वत्रमहाजनः इत्युक्तविप्रैर्पार्थिवैतुतदानृपः २२ कि
रीटमणिदीपेनपातपीठांतभूतलं नखानीराजनंचक्रेतंविप्रंहर्षयन्निव २३ उक्ति
श्रेतिश्रराजेंद्रपीतत्यजमहामते दर्शयामोस्यमाहात्म्यपठविस्तारतामिति २४ उक्त

चंतस्यविप्रस्यदूरेतिरंश्चपोत्तमः पठंविस्तारयामासप्रभावद्दृष्टुमुत्सुकः २५
५६ विप्रस्यदक्षिणेहस्तेशिखावानितिनिर्मितं पश्यदानींमहाराजजाज्वल्यंहव्यवाहनं
२६ इत्युक्तासोत्तदाराज्ञेदर्शयामासनूपुरा स्वस्यप्रभावमंत्रस्यसारसारात्तितायच
२७ वैश्वानरास्त्रंसंधायययौसिक्तवालुकैः महा जाज्वल्यमानंतेजोभिः स्वशानसंदे
ह्यता २८ ततस्तंनमसाकृत्वंतांसभांदग्धुमुद्यता शिखावंतंतदालोक्यसर्वेसं
तापपंत्रित्ताः २९ विप्रस्यंतिकमागत्यपतुश्चरणयोर्मुदा राजानेमनमस्तांश्चप्र
हिपाहिकृपाकर ३० हरसंतापमस्माकंउपसंहरपावकं तेषांवाक्यमथाकर्ण्य
सस्मितःसद्विजोत्तमः ३१ तंकरेणोज्जहारेसमन्यप्राहरंयथा एवंस्तेनभग
वतिशांतेमुख्यवाहनः ३२ अथनृपोहिहर्षाब्धितरंगेषुममज्जसः तदाद्विजा

नयेप्रेम्णाचशैग्रामाणिदत्तवान् ३३ असंख्यातसुवर्णानिवस्त्राण्यभरणा
निच अनर्घ्यमणिसंवित्तंयेवेयकमदात्पुनः ३४ इंद्रनीलैःपद्मरागैःप्रत्यसं
चागदद्दौ रूपौदार्यगुणेराढ्यतस्मैदासिशांतंदद्यौ ३५ तादृग्गुणविशिष्टस्य
किन्नदेयंमहीपते तेनसन्मानितोविप्रोन्नाघस्वागुणादिकं ३६ स्वस्तितेस्तु
गमिष्यामोयावदाचंद्रतारकः इत्युक्त्वातुमुनिश्रेष्ठंप्रययौस्वापुरीप्रति ३७
इतिश्रीस्कंदपुराणेसह्याद्रिखंडे आदिरहस्येपापित्यग्रामाहत्म्यं अष्टादशोध्या
यः १८ ७ ७ ७ ७ ७ ७ ७ ७ ७ ७ ७

श्रीगणेशायनमः शौनकोवाच परेयुरथविप्रोसोमहरिष्टेर्मुदान्वितः सोपस्कृ
राणिसंगृह्यस्नानंगंतुंप्रचक्रमे १ पश्यन्रम्याणितीर्थानिक्षेत्राणिविविधानिच
क्रमादगादमेयात्मासह्यपर्वतमुत्तमं २ सतत्रचंडिकानामनंदीकलिमलापहां
विमलोदकसंपूर्णांसिद्धर्षिगणसेवितां ३ अनिलोत्पलकल्हारैश्चतपत्रैरलंकृतं
चकोरचक्रकारंडरथांगैश्चपरिशोभितां ४ तांददर्शमहाभागतस्यांस्नातुंप्रच
क्रमे कृत्वामान्दिकंकर्मपंचयज्ञादिकक्रियाः ५ समाप्यनित्यकर्माणिसमा
र्यस्तटनीतटे अस्मात्परश्चर्यांत्यमितिचक्रमविद्द्विजः ६ ततःसायान्स
मयेसमीरोमंदरावयुः सतदादृष्टवान्काचित्कांतांदासींकदंबके ७ षोडशा
ब्दात्समानीतामस्मरशक्तिरिवोद्धितान् लसन्नासामायताक्षितारधिपतिभा

ननां ८ द्वितीयचंद्रलेखेनदृश्यमानाललाटिकां संप्राप्तषट्पदानीवविलसत्कु
र्णकुंडलां ९ कंबुकंठायतभुजांपीनोन्नतपयोधरां सुक्ष्ममध्यांसुश्रेणीनतां
गीनवयौवनां १० सुनितंबोज्वलांसुभ्रुंपद्मनिजातिसंनिभां दास्याःपुत्रीच
तांदृष्ट्वासद्यःस्मरवशोभवत् ११ एनांदृष्ट्वारतिपतिःसंदष्टौष्ठकार्मुकः
त्रिलोकीविजयःसोपीमज्जयामाससंशये १२ यशःकीर्तिंचधैर्यंचसाहसि
कममनोनृप तस्यामेवक्षपायांतुयोजयामासमार्गणात् १३ हीयानतां
हितांतन्विंश्रीमंतंभूसुराग्रजं पद्मपद्मपतीभावांचंडिकायानदीतटे १४
शौनकोवाच कात्वंतन्विद्विजःकोयंचित्रादिनियमेर्गतिः सतस्यांपर्णशा
लायांतयासहमुदान्वितः १५ पुत्रेभ्योनेहयुक्तेभ्योद्दोश्चक्रमसिक्रमात् ए

कस्यैकमथाज्ञाप्यशिक्षामित्यंचकारसः १७ सुकुमारकमेणेवबालेपुत्रा भव
किल तान्विकोक्यमुदाप्राज्ञोग्रामान्यशैविभज्यच १८ यत्रयत्रशिवागारे
तत्रतत्रममाज्ञया शिवनिर्माल्यभुंजानोष्वत्रवेत्राणिधारकाः १९ संमार्जनादि
कंकृत्वायथागोमयलिपनं अपांतेयाविप्रसंघेसंचरंतममाज्ञया २० कलिमाक्रां
तमालोक्यतपसिकृतनिश्चयः औरसंपुत्रमाहुयसुनीतंममकोविदं २१ आ
गमज्ञममाभिज्ञंवाक्यमेतदुवाचह एतेममस्नेहपुत्राः पुत्रस्नेहनियंत्रिताः २२
प्राज्ञेनभवतासम्यक्स्नेहेनप्रतिपाल्यतां इत्युक्काविप्रवर्योसौसनार्यस्तप
सेययौ २३ आगमोक्तेनसमुनिः पितुराज्ञानलंघिता चौलोपनीतिकर्मा
णिकारयामासतान्प्रति २४ श्रीशतानीकउवाच कथंचकारविप्रोसौसं
स्कारंविधिपूर्वकं इतिचेटीतनूजानांशंकांप्राप्रोतिमेमनः २५ शौनकोवाच

GURUKUL KANGRI VISHWAVIDYALAYA MEMORIAL

साधुपृष्टंत्वयाराजन्शंकास्थानमिदंखलु तादृक्निवर्तयिष्यामिसंजातात्रवेत
स्ति २६ जघन्यजस्यक्षत्रेतुपरिभूमिपृथिवः विप्रयाश्चसंजातोगोत्रप्रवर
पूर्वकं २७ गोत्रंसूत्रविहीनानांकाश्यपंगोत्रमिष्यते अश्वलायनसूत्रेणकार्या
जन्मादिसक्रिया २८ कारयित्वायथोजन्मसंस्कारंविधिपूर्वकं काश्यपंकौशिकं
चैवतत्तत्प्रवरभेदतः २९ इत्यादिकानिगोत्राणिसदिदेशपृथक्पृथक् इतरासांचचे
टीनांसंजातानांनरोत्तम ३० विवाहमष्टकंन्यानांकारयामासशास्त्रतः सा
कल्यदोषविच्छित्यैविभागंकृतवानयो ३१ पुरापराशरःसाक्षात्नाविकान्
प्राप्तवान्किल साक्षात्कुमारपाणिस्कंगोलकानुद्धारह ३२ एवंमहानुभा
वानांसद्गुणकीर्तिं इत्यादिविविधाःसतिनात्रकार्यविचारणा ३३ ए

वंकृत्वासभगवान् पुनःप्राह्यथाक्रमं नातिक्रमगुरोर्वाक्यंतथाकुरुतत्तूतले २५ दासीकदंवमादुयसंबभाषेद्विजात्मजः आगतंहिपुराद्यस्मात्पुरंतदनुगम्यतां २५ इत्युक्तादिजकर्योसौगच्छतिस्वनिकेतनं तदाप्रभृतितेचेटाःचरंतिपृथिवीतले २६ स्वेषांवर्तिमनादित्यनिरातंकानिरंकुशाः एतेषांदर्शनात्पुंसां पातित्यमनुगच्छति २७ कर्मषट्कंषट्कंपुंसंस्पवीतद्वयंतथा सपंक्तिभोजनंचैवपुराणश्रवणंतथा २८ रुद्राक्षधारणंचैवतथोष्णीषनिबंधनं द्विजसंध्यप्रवेशंचनेत्याहभगवानगुरुः २९ बहुनात्रकिमुक्तेनराजन्नराजेंद्रनंदन अपांक्लेयानियेतेषांनराणानीचवर्तिनाः ४० सुंजानोनामधर्माश्वगगास्त्रानंविधीयते सदातेषासमाश्रित्यवर्त्तयंतोनराधमाः ४१ द्वादशाद्वाप्रवक्ष्यं

व्यंवाराणस्यांनसंशयः ५२ इतिश्रीउत्तररहस्येपातित्यग्रामेएकोनविंशतिमोध्यायः १९ ७ ५ ८ ८ ५ ७ ८ ५ ७

श्रीगणेशायनमः सूंदोवाच नैमिषेनिमिषक्षेत्रऋषीणांसत्रमासत्त रात्त
रात्तसंवत्सरंदीर्घऋषिसंघसमावृतं १ तत्रासन्ऋषयःसर्वेदिव्यभो
गाश्वनित्यशः यज्ञनारायणंसाक्षात्यजन्देवैर्महर्षिभिः २देवेचस्तवनै
स्तोत्रैः शास्त्रैरस्त्रैश्वनित्यशः मंत्रान्नुमंत्रितान्सर्वान्देवतानिवसंतिहि
३ प्रयाणामपिलोकानांउत्सवःसमभूतदाः तानागतान्समालक्ष्यऋ
षयश्चदयान्विताः ४ ततस्तुपरमप्रीत्याशौनकंचेदमब्रवीत् अहोधन्य
तमालोकाःसएवपुरुषोमतः ५ यस्यागमनमात्रेणसर्वेप्रमुदिताजनाः
वयामंत्रसमासीनांसत्रयागचिकीर्षया ६ कर्मावसानेचास्माकंकालेनैवा
वर्तीर्यते कथाभिःसुपवित्राभिःनीतिशास्त्रैपुरातनैः ७ ब्रह्मःसुरवसी

कालमहोसिपुरुषोत्तम इत्युक्तोमुनिशार्दूलैश्शौनकः करुणानिधिः ८
द्वैपायनंपुरस्कृत्यवरमास्थानमास्थितः कथयामासविधिवत्कथांसर्वम
नोरमाम् ९ धर्मादेशाश्रितःकालयुगपर्वतसंस्थितान् वर्णसंकरजातांश्च
कर्माण्यन्यानवयान्यपि १० एवंकथयतस्तस्यकालोबहुक्षयंगतः कदाचिदाग
तस्तत्रऋषिसंगसमावृतः ११ जामदग्न्योमुनिर्वैस्तपसाप्रज्वलंनिव तंदृष्ट्वा
मुनयःसर्वेज्वलंतमिवपावकं १२ प्रत्युत्थायप्रणेमुस्तेअर्घ्यहस्ताःसमुत्सुकाः
अस्तुवञ्जामदग्न्यंचकृतासनपरिग्रहं १३ संरामजामदग्न्योसिब्रह्मक्षत्रमुपा
गतः लवणाब्धिसुतेतत्रतयाक्षेत्रेनवस्थितः १४ यत्रयेस्थापिताविप्राः ते
विद्याधर्मतत्पराः तवनामांकितक्षेत्रमिषुपातसमुद्भवं १५ तत्रलिंगान्य

नेकानिक्षेत्राणिविविधानिच दाल्भ्याद्याऋषयःसर्वेजातास्तत्क्षेत्रवासिनः
१६ त्वयासंस्थापिताविप्रास्तन्नामानिवसंतिहि अत्यल्पदानसंतुष्टाश्चित्पू
ताइतिविश्रुताः १७ आर्यावर्त्तादितिख्याताआर्यावर्त्तादुपागताः प्राजो
तिषिसमायाताआर्यास्तेपरिकीर्तिताः १८ मुहुर्त्तगुणशेषज्ञोवेदज्ञइति
विश्रुतः अन्येपिकरहाटास्तेखरोष्ट्रास्तिस्मुद्भवाः १९ अनुधानाःश्रोत्रि
याद्याः त्याज्यास्तुसर्वकर्मसु परतोविंध्यदेशेयेगरदाब्राह्मणाधमः २०
अज्ञानांमानिनोवैधात्केचिन्निंद्यःसमागताः अस्तस्तनार्यास्तेज्ञेयाः
विषदाबलघातिनः २१ सुवर्णस्तेयनिरतास्तामेषुनगरेषुच शुनकार्ये
षुसर्वेषुज्योतिस्तेप्रियव्रतः २२ यमडादमताविप्रायमदापरिकीर्तिताः

वेदविज्ञाविहीनास्तेपांक्तेयाः परिकीर्तिताः २३ अन्येपिकोंकणाविप्रामरु
६१ द्देशात्समागताः श्रौतस्मार्तक्रियाचारागिरिकूटनिवासिनः २४ वेदाध्य
यनशीलाश्चमसीनोदयालवः कूटस्थकाइतिख्याताकिंविनिंद्यसमा
गताः २५ अन्येविदेवराष्ट्रीयादेवराष्ट्रादुपागताः अपक्रियास्त्वयाज्यास्तेगि
रिकांतारवासिनः २६ अन्येपिपथयेप्रोक्ताः पदमात्रेणपाठिनः स्वाध्या
यायध्ययनोनार्त्रश्रौतकर्मविवर्जिताः २७ ब्राह्मणाइतितेख्याताभोजनाद्दी
नसर्वशः अन्येवर्णाःसंकराश्चसूत्रवास्त्वर्थमागताः २८ तत्क्षेत्रेनिवसं
तीस्मविबाध्याद्यस्तोषमः समनेनैवक्षेत्रेषुमुनिसंघसमावृतः २९ तेषांसं
रक्षणार्थायवसंभूयनंदन एवमादितितेरामचरितान्यद्भुतानिवै ३० श्रुत्वा

नस्त्वसंकीर्त्यतिष्ठामःसुचिरंमुने त्वयामिनिर्मितेक्षेत्रेतीर्थान्यायतनानिव
३१ मुनिनामाश्रमाश्चैवक्षेत्राणिविविधानिच सत्यप्राप्तायकारुण्यगुह्यानिवि
विधानिवै ३२ तेषांफलंविधिंचैवमाहात्म्यंवक्तुमर्हसि सारस्यचमाहात्म्यंत
त्रवासेनकिंफलं ३३ स्नानदानविधिंचैवतर्पणार्घविधिंतथा ब्रूहिराम
हाबाहोरणुक्षेयनमोस्तुते ३४ इतितेषांवचःश्रुत्वाजामदग्न्योमहामुनिः
शीतनंप्रेरयामासक्षेत्रमाहात्म्यमीरितः ३५ इतिस्कंदपुराणेक्षेत्रमाहात्म्य
कथनेनामविंशतिमः २० ५ ५ ५ ५ ५ ५ ५

DR. BHAU DAJI ... भाऊदाजी ...

श्रीगणेशायनमः शतानीकउवाच भगवान्त्वन्मुखा भगवान्त्वन्मुखांबोजक्षां
पायप्रणाशनीमयानतत्तिमासाद्यपिबन्मर्त्योयथामृतं १ पुनश्चश्रोतुमिच्छामि
भावंविप्रपुंगव क्षेत्रस्यास्यसमहाभागविस्तारंब्रूहिमेमुन २ किंपुण्यमत्रस्नाता
नांनियमः कोत्रगम्यते उपवासफलंकिंनानणांभवेत्तत्रयः कर्मभवेत् ३ एतच्चान्य
भगवान्मह्यंवक्तुमर्हसि ॥कीदृशंरूपमास्थायशंखुर्वसतिशंसमे ४ शोनको
नाच ततस्तंपांडवाराजन् अर्चयित्वाहरिहरं समान्कामानवाप्यात्रप्रसाद
देवदेवयोः ५ शत्रूणांनिधनंचैव स्वराज्यंप्राप्तमुत्तमं वशालिवृद्धिकोशस्य
नमक्षयमेवच ६ देवदेवशयोर्लब्ध्वाकृत्वाक्षेत्रस्यलक्षणं लोकेविख्यातमहता
मुनिद्वैरपिपूज्यते ७ प्रदक्षिणंप्रकुर्वंतः तीर्थस्नानंचभारताः स्वर्वासंपुनरा

न्यायधर्मशीलोदयापरः ८ श्रीशतानीकउवाच सोमवंशोद्भवोराजाययातिर्नामवीर्यवान् तस्यपुत्रोनामरूपौदार्यगुणान्वितः ९ तपसाकामगंलब्ध्वा विमानदेवसत्तमं महेंद्रभवनंगत्वादेवराजानूनूजघानहि १० चैणविन्ययदान्यस्त्रिंध्वजरूपान्मनोहरान् सर्वैश्वर्यपदंदिव्योवसनदाद्धतक्रतुः ११ जगाय तेननृपालान्वस्कःशक्रपराक्रमः यज्ञैश्चबहुलैरिज्यैरनवमहदुत्सवः १२ शुक्तिमत्यास्तटस्तीरेनद्यांमुनिगणावृते कैलासवासंगौरीशोलिंगरूपीसदाशिवः १३ अर्चितोमुनिनिश्वास्तेमहालिंगेशसंज्ञया अत्रस्त्रिलामुनिवरातपस्तप्त्वा सुदुस्तरं १४ स्नात्वानद्यांशुक्तिमत्यांप्रत्यहंवयथाविधिः महालिंगपूजयित्वा गताःसिद्धिंसुदुर्लभां १५ तत्रतीर्थान्यनेकानिऋषिभिःसेवितानिवै तत्रस्नात्वासर्वपापैर्मुच्यंतेनुविमानगाः १६ अगस्त्यतीर्थंदक्षस्यपूर्वस्यांदिशिसंस्थितं क्षिप्रसिद्धिकरंनृणांस्नातानामनुजाधिप १७ पुरागस्त्यःकुंभयोनिस्तपस्तप्त्वासुदुस्तरं स्नानमत्यकरोतीर्थेसर्वपापहरंशुभं १८ सतीर्थंप्रत्यहंस्नात्वापूजयित्वामहेश्वरं लोपामुद्राधरःसिद्धिं मनवद्यमनश्नुते १९ वसिष्ठतीर्थमाग्नेयामहालिंगानुसंस्थितं वशिष्ठेनापिस्नानंनिर्ममेनृपोबलात् २० सदाशिवंपूजयित्वातस्मात्तेनमुदन्वमां महादेवोदक्षिणस्यांतिर्यक्कण्वविनिर्मितं २१ तत्राभिषिक्तोयोमर्त्यमहालिंगंचपूजयेत् सर्वपापविनिर्मुक्तोयातिशिवपदंमहा २२ नैर्ऋत्यांदिशिपापघ्नंतीर्थंगालवनिर्मितं सर्वपापहरंपुण्यंस्नातानांचनराधिप २३ वारुण्यांगौतमस्तीर्थंपापविनाशनं क्षिप्रसिद्धिकरंनृणांस्नातानांतत्प्रसादतः २४ वाय

व्योवर्ततेतीर्थंनारद्वाजविनिर्मितं महालिंगेश्वरात्सर्वपापहाणिसुपुण्यद २५
तत्रस्नात्वानरायांतिशिवलोकंचशाश्वतं लिंगात्सोमस्यदिग्भागेतीर्थंमागीरसं
स्मृतं २६ विहीतानिषवस्तत्रशिवलोकेमहीयते वामदेवस्ततंतीर्थंईशान्यांत
स्यशूलिनः २७ तत्रस्नात्वाविप्रवराप्रमुंवतिपरांगतिं स्नात्वातीर्थेषुयेमर्त्याः
पूजइत्वामहेश्वरं २८ नुत्वातुविपुलान्भोगान्येतेरुद्रमवाप्नुयुः वसुरागमनं
चैवमहालिंगस्यचैभवे २९ तत्रैत्रस्यचसान्निध्यंतीर्थंवसुविनिर्मितं शुक्लिम
त्यास्तथानद्यःकथ्यापापप्रणाशिंनी ३० तत्रस्नानंचतीर्थानांउत्पतिंकथयामि
ते कैलासवासीभगवान्तत्रादृश्योमहामुने ३१ न्यवसन्देवदेवशःकुर्यालोक
हितायवै यस्मात्स्वागमेवेलायांकोटिलिंगात्मकःशिवः ३२ आविर्भूतोमयाद

शःतस्मादत्रवसाम्यहं इतिनिश्चित्यमनसापौरजानपदैःसह ३३ पुरंचकारण
मासवाराह्याश्वनटेशुने वसुनाकारिताह्यासावासवीत्यभिधीयते ३४ चतु
रंगबलोपेतोपौरजानपदैर्वृतः निवासमकरोतत्रबाह्यर्यांवसुभुपतिः ३५
कमंडलुहृतावासःशुक्तिमत्यापिभूसुराः कदाचिन्नृपतिंवस्तुप्रार्थयामासु
वैसुराः ३६ वसुर्विप्रैर्महामंत्र्यवाराह्यामकरोच्छलं तदाप्रभृतिविप्रेंद्रोःशु
क्तिमत्यभिधानतः ३७ ख्यातासर्वेषुलोकेषुपश्चिमाभिगताहिसा पुण्य
शुक्तिमतीकुंब्जारेवटकीचक्रिणीनदी ३८ सौपर्णेयचविप्रेंद्राःपंचनद्यःप्रकी
र्तिताः एताःपुण्यतमालोकेप्रत्येकंपापनाशनं ३९ मीलिताःसंगमेयत्र
पापहृतिक्रिमद्भुतं कादाचित्कार्तिकेमासिसोमवारेत्रदोषके ४० शुक्तिमत्या

स्तटेस्थाप्यलिंगंवैद्यालुकानिधौ पूजयामासविधिवत्आगमैर्द्विजैर्व
सुः ४१ धत्तूरैर्बिल्वपत्रैश्चपुन्नागैर्नागकेशरैः सहस्रकमलैश्चापिमाधवी
जातकेसरैः ४२ द्रोणकुल्हारकाश्मीरसुगंधकुसुमैःशुभैः अलंकृत्यमहादेव
भक्त्यावनतकंधरैः ४३ नैवेद्यंविधिवत्कृत्वानक्तभोज्यादिनिनृपः नत्वागीतै
स्तवैश्चापिदंपतीपूजनैरपि ४४ तोषयित्वाशिवंसांबंदंडवत्प्रणिपत्यसः
प्रदक्षिणामनुव्रज्यः पूजातस्मैसमर्पयेत् ४५ नद्यांक्षेत्रंमहाराजायत्नंचक्रे
द्विजोत्तमः साहसांमाकुरुष्वेतिवागश्रुयत्तत्रखेतदा ४६ सर्वेवैविस्मितास्तत्रो
चुःराजानंसाधुसाधितिज्ञात्वारेणवसारात्रीःसर्वेषामगमद्द्विजाः ४७ मह
दाख्यानमेवत्तल्लिंगंमहादेवतिकीर्तितं शृण्वतांमर्त्यलोकेस्नानंमहादेवार्चनंसदा ४८

इहसपत्नीमोपेतोदेहांतेशिवतांययौ चिरकालंतपस्तप्त्वामहालिंगेरमण्यके
४९ स्वाधीनंकारयित्वायस्तन्नाम्नाकारितापुरी अश्रमंतत्रकृत्वाथनिनय
शूहुवत्सरं ५० कदाचिद्रार्गवश्रीमान्सर्वक्षत्रकुलांतकः गोकर्णंगंतुकी
मनमद्रेद्राजगामसः ५१ तत्रतत्रचतीर्थानिऋषीणामाश्रमाणिच ग्रा
मैःपश्यन्नमेयात्मादेवतायतनानिच ५२ ततःसह्याद्रिशिखरेअदूरेद
दृशेमुनिः द्विव्योषधितपोयोगैःमंत्रसिद्धैर्महर्षिभिः ५३ जुष्टंकिन्नर
गंधर्वैरप्सरोभिश्चचारणैः नानारत्नमयैःशृंगैःइंद्रनीलैर्विचित्रकैः ५४
नानातरुलतागुल्मैश्चित्रैर्मृगविभूषितैः नानाफलप्रसवणैः नानाक
दरसानुभिः ५५ अवतीर्यददर्शाग्रेतीर्थवंदेशमुत्तमं तत्क्षेत्रंप्राप्यवा

नूरामः मेधाविभ्रगुनंदनः ५६ महालिंगेश्वरंसम्यक्पूजयामासशास्त्रतः
६७ सूर्येंदुवह्नियनंत्रसोद्भूलितविग्रहं ५७ एवंस्तुत्वातदारामः कृतांजलिपुटः
सुधीःस्तुत्वानत्वाथतंदेवंप्रतस्थेचोत्तरादिशं ५८ तत्रशुक्लिमतीदिव्यांवि
मलोदकपूरितां मंदाकिनिप्रतिनिधांअघोघपरिवर्जिनी ५९ तांदृष्ट्वामहा
भागतस्यांस्नातुंप्रचक्रमे विधायनित्यकर्माणिसोहंब्रह्मेतिभावयन् ६०
ददर्शनागवंराजाचतुर्भिःसचिवैःसह अविदूरेतपस्यंतंसाक्षाद्ब्रह्मर्षि
खोपमं ६१ कोटिसूर्यप्रतिकाशंनासाग्रकृतलोचनं दृष्ट्वानागवंहृष्टस्तु
स्यांतिकमुपाविशत् ६२ पाहिपाहिमहाबाहोसर्वभूतदयानिधे दुःखान्नस्ता
रयविभोरक्षस्वंकरुणाकर ६३ पुण्यलेशानमहांतात्तद्दर्शनमभूद्विभो कृपांकु

रुद्यासिंधोमांपालयकृपाकर ६४ इतितस्यवचःश्रुत्वादतिवागरयंमु
निः तेनैवसहसंप्राप्तःदेवेशंनद्ददायकं ६५ दर्शनंकारयामासयथान
क्ष्मिर्नवीष्यति ॥ क्रीयतामत्रसंवासंकिंचित्कालमतंद्रितः ६६ इतिश्रीस्कं
दपुराणेसह्याद्रिखंडेउत्तररहस्येशिवगणेशसंवादेमहालिंगेशमहिमाव
र्णनंनामैकत्रिंशोध्यायः २९ यादृशंपुस्तकंदृष्ट्वातादृशंलिखितंमया
यदिशुद्धमशुद्धंवाममदोषोनविद्यते ॥ श्रीरस्तु ५ ५ ५ ५

Digitized with financial assistance from the
Government of Maharashtra
on 11 June, 2017

32.6.13

DR. SHYAMA DAS
MEMORIAL